

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI

**KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLERİN ŞANLIURFA
VE GAZİANTEP İLLERİNDEKİ UYGULAMALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Cemil Arda TAŞKIRAN

ŞANLIURFA - 2014

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI**

**KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLERİN ŞANLIURFA
VE GAZİANTEP İLLERİNDEKİ UYGULAMALARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Cemil Arda TAŞKIRAN

**Danışman:
Doç. Dr. Murat DEMİR**

ŞANLIURFA – 2014

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Maliye Anabilim Dalı 115218006 numaralı Cemil Arda TAŞKIRAN'ın hazırladığı "KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Şanlıurfa ve Gaziantep İllerindeki Uygulamaları" konulu tezli yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 09/10/2014 tarihinde, saat 14.30'ta yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

09/10/2014

(Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Doç. Dr. Murat DEMİR

Üye
Prof. Dr. Abuzer PINAR

Üye
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇAKIR

Bu tezin Maliye Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü

23.10.2014

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntılar, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Maliye Anabilim Dalına bağlı Maliye Bilim Dalı 115218006 no'lu **Yüksek Lisans** öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum“KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Şanlıurfa ve Gaziantep İllerindeki Uygulamaları” konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimibeyan ederim.

Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8.maddesinde yer alan etik ihlallerden herhangi birisinin bu tezde yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, bu tezimin ve diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

(13/10/2014)

C. Arda TAŞKIRAN

İLETİŞİM ADRESİ _____ :

Akyüz Sokak 66/3 Küçükesat/ANKARA

Tlf. Kod. (0312)4192677

e-mail : ardataskiran@gmail.com

ÖNSÖZ

KOBİ'ler 3 milyonu geçen sayılarıyla ülkemizde bulunan işletmelerin %99'unu oluşturmakta, istihdam, üretim, ihracat, katma değer, vergi, krediler ve yatırım içindeki paylarıyla ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Ülkemizde ekonomik ve sosyal öneme sahip olan KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik çeşitli çalışmalar, uzun yıllardır sürdürülmektedir.

Çalışmamızda KOBİ'lere verilen devlet destekleri incelenip, sınıflanarak bir araya toplanmıştır. Bugüne kadar birlikte incelenmemiş olan Şanlıurfa ve Gaziantep illeri KOBİ'lerinin ölçeksel sınıflandırılmaları yapılarak, devlet desteklerinden ne ölçüde haberdar oldukları, nasıl ve ne ölçüde yararlandıkları, destek kullanırken karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca uygulamaya yönelik olarak gelecekte bu konuda çalışacak araştırmacılara öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli yorumları ve yönlendirmeleri ile tezimin her aşamasında bana yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Murat Demir'e çok teşekkür ederim.

Tezimin temel amaçlarından biri olan analiz çalışmalarının oluşmasında ankete katılım sağlayarak katkıda bulunan Şanlıurfa ve Gaziantep KOBİ'lerine, tez süreci boyunca büyük bir özveri ve sabır gösteren annem, babam ve ablama sonsuz teşekkürler.

13.10.2014

Cemil Arda TAŞKIRAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR.....	VI
TABLO LİSTESİ.....	IX
ŞEKİL LİSTESİ.....	XII
TÜRKÇE ÖZET.....	XIII
YABANCI DİL ÖZET.....	XIV
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜMKOBİ TANIMLARI VE KOBİLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ	
1.1.Türkiyeve AB’de KOBİTanımları...	5
1.2.Türkiye’deKOBİ’lerinGelişimi	9
1.2.1.Tarihsel Süreçte KOBİ’ler.....	9
1.2.2.Kalkınma Planları ve KOBİ’ler.....	13
1.3. KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri	19
1.3.1.KOBİ’lerin Önemi.....	19
1.3.2.KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri.....	21
1.3.2.1. Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimler.....	22
1.3.2.2. Bölgeler İtibariyle İş Kayıtlarına Göre Girişimler.....	24
1.3.2.3. KOBİ’lerin Ekonomi İçindeki Payı.....	27
1.3.2.4. KOBİ’lerde İstihdam.....	29
1.3.2.5. KOBİ’lerin Toplam İhracat İçindeki Payı.....	30
1.3.2.6. KOBİ’lerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı.....	33
1.3.2.7. KOBİ’lerin Toplam Krediler İçindeki Payı.....	34
1.4. KOBİ’lerin Güçlü ve Zayıf Yönleri	36
1.4.1. KOBİ’lerin Güçlü Yönleri (Avantajları).....	36
1.4.2. KOBİ’lerin Zayıf Yönleri (Dezavantajları).....	39
1.5. KOBİ’lerin Karşılaştıkları Sorunlar	42

1.5.1. Yönetim ve Örgütlenme Sorunu.....	42
1.5.2. Tedarik Sorunu.....	44
1.5.3. Üretim ve Teknoloji Sorunu..	45
1.5.4. Pazarlama Sorunu....	47
1.5.5. İhracatla İlgili Sorunlar.....	48
1.5.6. Ar-Ge İle İlgili Sorunlar.....	49
1.5.7. Finansman Sorunu....	51

2.BÖLÜMTÜRKİYE'DE KOBİ'LER VE KOBİ DESTEKLERİ

2.1. KOBİ'lere Hizmet ve Destek Sunan Kurumlar.....	54
2.1.1. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.....	54
2.1.1.1. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri.....	55
2.1.1.2. Sanayi Tezleri Programı (SAN-TEZ).....	57
2.1.1.3.5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Teşvikleri.....	58
2.1.1.4. Ar-Ge Merkezleri.....	59
2.1.1.5. Teknogirişim Sermayesi Desteği..	60
2.1.1.6. Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri.....	60
2.1.1.7. Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı.....	61
2.1.2. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK).....	62
2.1.3. Ekonomi Bakanlığı.....	63
2.1.3.1. Desteklere İlişkin Tebliğler.....	63
2.1.3.2. Yeni Teşvik Sistemi.....	64
2.1.4. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV).....	73
2.1.5. Kalkınma Ajansları.....	73
2.1.6. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB).....	76
2.1.6.1. KOBİ Proje Destek Programı.....	78
2.1.6.2. Tematik Proje Destek Programı.....	78
2.1.6.3. İşbirliği Güçbirliği Destek Programı.....	79
2.1.6.4. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı.....	79

2.1.6.5. Genel Destek Programı.....	80
2.1.6.6. Girişimcilik Destek Programı.....	80
2.1.6.7. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı.....	81
2.1.7. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK).....	83
2.1.8. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK).....	86
2.1.9. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK).....	88
2.1.9.1. 1501 TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı.....	88
2.1.9.2. 1503 TÜBİTAK Proje Pazarları Destekleme Programı.....	89
2.1.9.3. 1505 TÜBİTAK Üniversite Sanayi İşbirliği Destek Programı.....	89
2.1.9.4. 1507 TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı.....	90
2.1.9.5. 1509 TÜBİTAK Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı.....	90
2.1.9.6. 1511 TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleme Programı.....	90
2.1.9.7. 1512 TÜBİTAK Girişimcilik Aşamalı Destek Programı.....	91
2.1.9.8. 1513 TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı.....	91
2.1.9.9. 1514 Girişim Sermayesi Destek Programı.....	92
2.1.9.10. 1602 TÜBİTAK Patent Destek Programı.....	92
2.1.10. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).....	93
2.1.11. Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV).....	96
2.1.12. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV).....	97
2.1.12.1. Ar-Ge Proje Destekleri.....	98
2.1.12.2. Çevre Proje Destekleri.....	99
2.1.12.3. Stratejik Odak Konuları Projeleri.....	100
2.2. KOBİ'lerin Finansmanına Destek Veren Kurumlar.....	101
2.2.1. Kredi Garanti Fonu (KGF).....	101

2.2.2. Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB).....	.103
2.2.3. Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Exim Bank)....	.104
2.2.4. Türkiye Halk Bankası.....	.105
2.2.5. Türkiye Kalkınma Bankası....	.106

3. BÖLÜMŞANLIURFA VE GAZİANTEP İLLERİNDE UYGULAMA

3.1. Şanlıurfa ve Gaziantep İllerindeki KOBİ'ler.....	.108
3.1.1. Araştırmanın Amacı..	.108
3.1.2. Araştırmanın Yöntemi.....	.108
3.1.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	.109
3.1.4. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi....	.111
3.1.4.1. İşletmelerin Genel Yapısına İlişkin Göstergeler.	.111
3.1.4.2. Destek Programlarına İlişkin Göstergeler.....	.118
3.1.4.3. Analizler.....	.124
3.1.4.3.1. İşletmelerin Programlardan Elde EttiğiKatkılaraYönelik Tutumları İle Devlet AçısındanProgramlardan Amaçlananlara UlaşılpUlaşılamadığına Yönelik Tutumlarınaİlişkin Analiz....	.124
3.1.4.3.2. İşletmelerin Kullandıkları Programlar İle YararlandıklarıProgramlardan Elde Ettikleri Katkılara YönelikTutumlarınaİlişkinAnaliz.....	.127
3.1.4.3.3.İşletmelerin Kullandıkları Programların Demografik ÖzelliklerineGöre Analizi.....	.130
3.1.4.3.4. İşletmelerin Yararlandıkları Programdan Elde Ettikleri Katkılara Yönelik Tutumların Demografik Özelliklere Göre Analizi.....	.145
3.1.4.3.5. İşletmelerin Programlardan Yararlanmama Nedenlerinin Demografik Özelliklere Göre Analizi.....	.161
SONUÇ.....	.180
KAYNAKÇA.....	.186
EKLER.....	.199

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADB	: Asya Kalkınma Bankası
AR-GE	:Araştırma ve Geliştirme
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
BKZ	: Bakanız
CIP	: Avrupa Birliği Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Programı
D-8	: Gelişen 8 Ülke
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DFİF	: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EBRD	: Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EPO	: Avrupa Patent Ofisi
ERA-NET	: European Research Area Network
EUCAR	: Otomotiv Araştırmacıları Avrupa Komisyonu
EUROKA	: Avrupa Araştırma Koordinasyon Ajansı
F	: Frekans
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IDB	: İslam Kalkınma Bankası
IPARD	: Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Programı

İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
JPO	: Japonya Patent Ofisi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB Başkanlığı	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi
KÜSGEM	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi Genel Müdürlüğü
KÜSGET	: Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
MAP	: Avrupa Birliği Çok Yıllı Program
MIGA	: Çok Uluslu Yatırımlar Garanti Kuruluşu
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SAN-TEZ	: Sanayi Tezleri Programı
SAPARD	: Tarımsal ve Kırsal Kalkınmaya Yönelik Özel Katılım Programı
SDŞ	: Sektörel Dış Ticaret Şirketleri
SEGEM	: Sınaî Eğitim ve Geliştirme Merkezi Genel Müdürlüğü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
STOKP	: Stratejik Odak Konuları Projeleri
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu

TESKOMB	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
TEYDEP	: Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı
TGB	: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
TKB	: Türkiye Kalkınma Bankası
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYÖV	: Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TTGV	: Türkiye Teknolojileri Geliştirme Vakfı
TTO	: Teknoloji Transfer Ofisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı
Türk Eximbank:	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.
TYÇP	: Toplum Yararına Çalışma Programı
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı
USPTO	: Amerika Birleşik Devletleri Patent ve Marka Ofisi
WB	: Dünya Bankası
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
Y	: Yüzde
YDO	: Yatırım Destek Ofisi

TABLO LİSTESİ**Sayfa No**

Tablo 1.1. AB’de KOBİ Sınıflandırması.....	8
Tablo 1.2. Türkiye ve AB’de KOBİ Tanımı.....	9
Tablo 1.3.Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimlerin Dağılımı.....	23
Tablo 1.4. İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları.....	25
Tablo 1.5. KOBİ’lerin Ekonomideki Payının Yıllar İçindeki Seyri (2003-2008). ...	28
Tablo 1.6. Çeşitli Ülkelerde KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri.....	29
Tablo 1.7. Gelir, Kurumlar ve KDV’nin Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payı.....	34
Tablo 1.8. Kredilerde Büyümenin Gelişimi (%)......	35
Tablo 1.9. Yönetim Sorunları.....	43
Tablo 1.10. Üretim Sorunları.....	46
Tablo 1.11. Teknoloji Kaynaklı Sorunlar.....	46
Tablo 1.12. Pazarlama Sorunları.....	48
Tablo 1.13. Finansman Sorunları.....	52
Tablo 2.1. Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Yatırım Konuları.....	67
Tablo 2.2. Yeni Teşvik Sisteminde Sağlanan Destekler.....	68
Tablo 2.3. İllerin Bölgelere Göre Dağılımı.....	69
Tablo 2.4. Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Temel İstatistikler.....	71
Tablo 2.5. 2013 Sonu İtibariyle Yatırım Teşvik Sistemi.....	71
Tablo 2.6. Türkiye İş Kurumu Destek Programları.....	93
Tablo 2.7. Yıllara Göre Kefalet Dağılımı.....	102
Tablo 2.8. Türkiye Kalkınma Bankası KOBİ Kredilerine İlişkin Bilgiler.....	107
Tablo 3.1. Ölçeklerine Göre KOBİ’lerin Sınıflandırılması.	114
Tablo 3.2. TÜİK Sanayi Sektör Sınıflamasına Göre Sektörlerin Dağılımı.	115
Tablo 3.3. TÜİK Sanayi Sektör Sınıflamasında İllere Göre Sektörlerin Dağılımı.....	116
Tablo 3.4. Destek Programları Hakkındaki Bilgi Düzeyinin Genel Dağılımı.....	119
Tablo 3.5. Destek Programları Hakkında Kullanım Düzeyinin Genel Dağılımı... ..	121

Tablo 3.6. H1 Hipotezindeki Değişkenlere İlişkin Normal Dağılım Test	
Sonuçları.....	125
Tablo 3.7. H1 Hipotezine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	125
Tablo 3.8. İşletmelerin Kullandıkları Programların Dağılımına İlişkin	
Normal Dağılım Test Sonuçları.....	128
Tablo 3.9. H2 Hipotezine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	129
Tablo 3.10. İşletmelerin Kullandıkları Programların Dağılımına İlişkin	
Normal Dağılım Test Sonuçları.....	132
Tablo 3.11. H3a Hipotezine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	133
Tablo 3.12. H3b Hipotezine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	135
Tablo 3.13. H3c Hipotezine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	137
Tablo 3.14. H3d Hipotezine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	139
Tablo 3.15. H3e Hipotezine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	141
Tablo 3.16. H3f Hipotezine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	143
Tablo 3.17. 14. Soruya İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	146
Tablo 3.18. H4 Hipotezindeki Değişkenlere İlişkin Normal Dağılım Test	
Sonuçları.....	146
Tablo 3.19. H4a Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	147
Tablo 3.20. H4a Hipotezine İlişkin Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	147
Tablo 3.21. H4b Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	148
Tablo 3.22. H4b Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	149
Tablo 3.23. H4c Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	149
Tablo 3.24. H4c Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	150
Tablo 3.25. H4d Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	151
Tablo 3.26. H4d Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	151
Tablo 3.27. H4e Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	152
Tablo 3.28. H4e Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	153
Tablo 3.29. H4f Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	153
Tablo 3.30. H4f Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	154
Tablo 3.31. 15. Soruya İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	162
Tablo 3.32. H5 Hipotezindeki Değişkenlere İlişkin Normal Dağılım Test	
Sonuçları.....	163
Tablo 3.33. H5a Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	163

Tablo 3.34. H5a Hipotezine İlişkin Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	164
Tablo 3.35. H5b Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	164
Tablo 3.36. H5b Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	165
Tablo 3.37. H5c Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	166
Tablo 3.38. H5c Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	166
Tablo 3.39. H5c Hipotezine İlişkin LSD Testi Sonuçları.....	167
Tablo 3.40. H5d Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	168
Tablo 3.41. H5d Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	168
Tablo 3.42. H5d Hipotezine İlişkin LSD Testi Sonuçları.....	169
Tablo 3.43. H5e Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	170
Tablo 3.44. H5e Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	170
Tablo 3.45. H5f Hipotezine İlişkin İstatistikler.....	171
Tablo 3.46. H5f Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	171

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Girişim Sayılarının Sektörlere Göre Oransal Dağılımı.....	...24
Şekil 1.2. Girişimlerin İllere Göre Dağılımı.....	...26
Şekil 1.3. İstihdamın Sektörlere Göre Oransal Dağılımı..	...30
Şekil 1.4. KOBİ'lerin Dış Ticaretteki Payı (%).....	...31
Şekil 1.5. Çalışan Sayılarına Göre Dış Ticaret.....	...32
Şekil 2.1. 2013 Sonu İtibariyle Yatırım Teşvik Sistemi....	...72
Şekil 2.2. Destek Türlerine Göre Gerçekleşme Dağılımı (Milyon TL).....	...82
Şekil 2.3. Bölgelere Göre Destek Tutarının Dağılımı.....	...83
Şekil 3.1. İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlerin Genel Dağılımı..	...115
Şekil 3.2. İşletmelerin Hukuki Yapılarının Genel Dağılımı.....	...116
Şekil 3.3. Destek Programları Hakkındaki Bilgiye Ulaşım Kaynaklarının Dağılımı.....	...120

ÖZET

KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLERİN ŞANLIURFA VE GAZİANTEP İLLERİNDEKİ UYGULAMALARI

Bu çalışmanın konusunu, KOBİ'lere sağlanan desteklerin Şanlıurfa ve Gaziantep illerindeki uygulamaları oluşturmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kalkınmasında önemli bir role sahip olan bu iki ilde yapılacak böyle bir çalışmayla, KOBİ'ler arasındaki benzerlikler ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada, ülkemiz ekonomisinin lokomotifini olan KOBİ'lerin Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde desteklerden ne şekilde yararlandıkları, ne ölçüde haberdar oldukları, yararlanmama nedenleri gibi sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır. Veriler anket yoluyla online olarak 131 işletmeden toplanmış ve sorulara göre hazırlanan hipotezler istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

İşletmelerden elde edilen verilerin analiz sonuçlarına göre; çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından KOBİ'lere çok sayıda destek sağlanmasına rağmen KOBİ'lerin büyük oranda söz konusu desteklerden yeterince yararlanamadıkları, destekler hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları sonuçları çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: KOBİ, Destek, Sorun, Şanlıurfa, Gaziantep

ABSTRACT

THE PRACTICES OF THE FUNDS PROVIDED TO THE SMES IN ŞANLIURFA AND GAZİANTEP PROVINCES

This study examines monetary funds provided to SMEs in Şanlıurfa and Gaziantep provinces. The aim of this research is to find out the similarities and the differences in SMEs in Southeastern Anatolia, which are the driving force of the economy in this region. It further tries to find out answers to the questions of whether or not the SMEs in Şanlıurfa and Gaziantep benefited from the financial supports, and whether or not they have been aware of such funds, and the reasons lying behind not being able to derive advantages from such supports. The data for this research is collected from 131 enterprises online by a questionnaire and hypothesis, prepared according to the questions, are analyzed via statistics program.

The study has revealed that despite the significant number of financial supports provided to the SMEs by various public institutes and organizations, the SMEs in Şanlıurfa and Gaziantep have not benefited and they did not have much information regarding these funds.

Keywords: SME, Support, Problem, Şanlıurfa, Gaziantep

GİRİŞ

Ekonomide ülkelerin itici gücü olan KOBİ'ler, ülke ekonomisinin şekillendirilmesinde önemli bir görev üstlenmektedirler. Ekonomik, sosyal ve politik önemlerini her zaman koruyan KOBİ'ler ülkelerdeki politika ve stratejilerin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. İstihdam, düşük maliyet unsurları, tüketici tercihlerine kolay uyum sağlama, düşük sermaye düzeyi, hızlı karar alma süreci, etkinlik, esneklik ve ekonomik krizlerdeki dayanıklılığı açısından büyük ölçekli işletmelere göre daha avantajlı olan KOBİ'ler, ekonominin temel taşlarındandırlar. KOBİ'ler, küreselleşmeyle birlikte gelişen serbest ekonominin rekabet ortamına çok iyi adapte olmuşlardır. Ülkemizde 1950'li yıllarda özel sektörün teşvikine ağırlık verilmesi ve girişimciliğe verilen desteğin artmasına rağmen KOBİ'ler durağan bir dönem yaşamış, 1980'den itibaren önem kazanmaya başlamışlardır. Beş yıllık kalkınma planlarında da KOBİ'lerin Türk ekonomisindeki önemleri vurgulanarak, desteklenmeleri yönünde kararlar alınmıştır.

2013 Küçük ve Orta Büyüklükte Girişim İstatistiklerine göre KOBİ'ler, tüm işletmelerin %99'unu oluşturmaktadırlar. Ekonomide bu kadar önemli bir role sahip olan KOBİ'lere verilen destekler, finansman ihtiyacının giderilmesi, maliyetin düşürülmesi, istihdamın artırılması ve yatırımların belli bölgelere kaydırılması gibi amaçları içerirken aynı zamanda ülke ekonomisinin gelişmesi için uygulanmaktadırlar.

Devlet yardımları, ekonomik ve sosyal problemlerin giderilmesinde kamusal bir çözüm aracı olarak kullanılmaktadır. Ekonomik istikrar, işsizlik, bölgesel dengenin kurulması, göç gibi bazı ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde teşvikler uygulanmaktadır. Devlet yardımları ya da teşvik uygulamalarının diğer ekonomi politikalarına göre önemli avantajları, vergi muafiyeti ve istisnaları, düşük faizli kredi, enerji indirimleri, arsa tahsisi, devletin sermayeye katılımı ya da finansman kolaylıkları gibi çok çeşitli enstrümanlara sahip olması ve ekonomiye doğrudan enjekte edilebilmesidir. Böylece uygulamaların sonuçlarının daha kısa

sürede alınması ve geniş bir alanda kullanılması sağlanırken, kayıt dışı faaliyet gösteren KOBİ'lerde kayıt altına alınmaktadır¹.

Ekonomik ve sosyal gelişimin sağlanması, rekabet gücünün artırılması ve geliştirilmesi, Türk şirketlerinin dışa açılımlarının sağlanması, Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesi, krediye erişimin sağlanması için, destek ve hizmet sunan çeşitli kurum ve kuruluşlar faaliyet göstermektedirler.

Bu çalışma ile sürdürülebilir ekonomik büyümenin motoru olan KOBİ'lere verilen devlet desteklerinin öncelikle detaylı bir şekilde incelenip, sınıflandırılması ve bir araya toplanması amaçlanmıştır. Gelişmekte olan Şanlıurfa ile gelişmiş bir şehir olan Gaziantep illeri arasında KOBİ'lere sağlanan destekler konusunda bugüne kadar böyle bir araştırmanın yapılmadığı görülmektedir.

Sosyo-ekonomik açıdan önemli farklılıkların yanı sıra bazı benzerliklerin de görüldüğü bu iki ile genel olarak bakıldığında; Türkiye ortalamasının üstünde ticaret hacmine sahip olan Gaziantep İli, ihracattaki başarısıyla, girişimci ruhuyla, sanayileşme hamlesi ve buna bağlı olarak 5 organize sanayi bölgesine sahip olmasıyla ekonomik açıdan oldukça önemli bir şehirdir. Bu potansiyeli ile Gaziantep bölge illeri başta olmak üzere birçok Anadolu ili için bir model olarak ele alınmaktadır. Gaziantep'in söz konusu büyüme kalkınma hamlesinde KOBİ'lerin yeri ve önemi ve yararlandıkları teşviklerin bu süreçteki niteliğinin belirlenmesi önemlidir.

Tarım potansiyelinin oldukça güçlü olduğu Şanlıurfa İli'nde ise, tarıma bağlı sanayinin gelişmeye başladığı görülmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi dikkate alınarak yapılan bölge sınıflandırmasında 6. Bölgede bulunan Şanlıurfa 2 organize sanayi bölgesine sahiptir. Buna karşın Urfa İli'nde çok uzun süreden beri Balıklıgöl ve çevresinde yapılan dinsel turizmin katkıları bilinirken, dünyanın en eski tapınağı olarak bilinen Göbekli Tepe'nin de ziyarete açılmasıyla Şanlıurfa'nın kültürel turizminde muazzam bir canlanma ve artış meydana gelmiştir. Burada da

---

¹T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2007, s. 1.

şehrin potansiyelinin harekete geçirilmesinde KOBİ'lerin ne tür imkânlarla sahip olduklarının belirlenebilmesi, bu imkânlardan ne ölçüde yararlanabildiklerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kalkınmasında önemli illerin başında gelen Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde yapılacak böyle bir çalışmayla hem KOBİ'ler arasındaki farklılıklar ortaya konulacak hem de uygulamaya yönelik olarak gelecekte bu konuda çalışacak araştırmacılara yol gösterecek sonuçlar elde edilmesi amaçlanmıştır. Aynı bölge içinde gelişmiş ve gelişmekte olan iki ilde yapılan bu çalışma ile gelişimini büyük ölçüde tamamlamış Gaziantep'teki işletmelerle gelişme sürecinin başlangıcında olan Şanlıurfa'daki işletmelerin KOBİ destekleri konusunda ne tür gözlemlere sahip oldukları ve sonrasına ilişkin talep ve beklentilerinin neler olduğu, desteklerin önemli yapısal farklılıklara sahip olduğu bilinen bu iki ildeki KOBİ'lerde ne tür benzer/farklı etkiler yarattığı belirlenmeye çalışılmaktadır.

Tezin birinci bölümünde, KOBİ tanımları ve KOBİ'lerin genel özellikleri ele alınmıştır. Türkiye'de KOBİ'lerin tarihsel süreçte gelişimi, ekonomideki yeri, güçlü ve zayıf yönleri ile karşılaştıkları sorunlar incelenmiş ve KOBİ'lerle ilgili veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, KOSGEB, SGK, TKDK, TÜBİTAK, İŞKUR ve TTGV gibi kuruluşlar tarafından KOBİ'lere verilen devlet destekleri detaylı bir şekilde incelenip, sınıflandırılmıştır.

Üçüncü bölümde, online olarak yapılan anket çalışması ile Şanlıurfa ve Gaziantep illerindeki KOBİ Bilgi Beyannamesi bulunan işletmelerin genel profili çıkartılmaya, istatistik programı kullanılarak analizler ele edilmeye çalışılmıştır. Çalışmayla KOBİ'lere sağlanan güncel desteklerden işletmelerin ne ölçüde haber oldukları, ne kadar yararlandıkları, işletmeye sağladığı düşünülen katkıların yanı sıra destek programlarından yararlanmama nedenleri ortaya konulmuştur.

Bu analiz sonuçlarına göre KOBİ'lerin Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde karşılaştıkları sorunlar ele alınarak, iki il arasında sektörlerin ve işletmelerin genel yapıları, destekler hakkındaki bilgi düzeyleri ve hangi destekleri daha çok kullanmayı tercih ettikleri, destek kullanmada karşılaşılan sorunlara yönelik farklılıklar ve ortak yönler tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

KOBİ TANIMLARI VE KOBİLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Türkiye ve AB’de KOBİ Tanımları

KOBİ’ler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin sosyo ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Genel olarak KOBİ’ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, düşük düzeyde yönetim giderleri olan, çabuk karar verme yeteneğine sahip ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilmektedir².

Genel olarak literatüre baktığımızda KOBİ kavramına ilişkin net bir tanımın ortaya konulamamış olması, KOBİ kavramının bölge, ülke hatta ülke içindeki kurumlar arasında bile farklılıklar göstermiş olması KOBİ’lere yönelik stratejilerin oluşturulması konusunda sıkıntılara yol açmıştır.

KOSGEB, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Eximbank ve Halk Bankası gibi kurumların farklı KOBİ tanımlamaları kullanmaları ve KOBİ tanımlamasında birlik olmaması nedeniyle, 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde Avrupa Birliği ölçütleri doğrultusunda tek bir tanım yapılması yer almıştır³.

Avrupa Birliğinde ortak KOBİ tanımına geçilmesi ve üye – aday ülkelere KOBİ tanımının tavsiye niteliğinde yayınlanması sonrasında ülkemizde tüm kurumlar için geçerli olacak ortak bir KOBİ tanımı belirlenmiştir. 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” ile KOBİ’lerin sınıflandırılmasında AB’de

---

²Tahir Akgemci, *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB, 2001, s.7.

³Hakkı Mümin Ay, Esra Talaşlı, “Türkiye’de KOBİ’lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar,” *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007, s. 174.

olduğu gibi çalışan sayısı, bilanço ve satış büyüklüklerini esas alan tanım uygulanmaya bařlanmıřtır⁴.

18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren ‘‘Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik’’e göre çalışan sayısı 250’den az ve yıllık satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL’yi geçmeyen işletmeler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Sermayesinin veya oy haklarının %25’inden fazlası kamu kurum veya kuruluşunun kontrolünde olan işletmeler, bu limitlerin içinde olsalar bile KOBİ sayılmamaktadır.

Yönetmeliğe göre; KOBİ’lere yönelik destek sağlayan kuruluşlar, Yönetmelikteki sınırları aşmamak kaydıyla, kendi sektör ve büyüklük önceliklerini belirleyebilmektedir. Ayrıca ortak KOBİ tanımı, KOBİ’lere verilen devlet destekleri konusunda Avrupa Birliği’ne olan taahhtlerimizin de sağlıklı bir ortamda takip edilmesini saęlamaktadır⁵.

Ülkemizde daha fazla KOBİ’nin devlet desteklerinden yararlanmasına imkân sağlayacak olan mevzuat değişikliği 04 Kasım 2012 tarihli ve 28457 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik değişikliği kapsamında, Küçük ve Orta lekli İşletme (KOBİ) tanımı; ‘‘250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca ‘‘KOBİ’’ olarak adlandırılan ekonomik birimleri, girişimleri ifade eder’’ şeklinde değiştirilmiştir.

18 Kasım 2005 tarihinde yayımlanan KOBİ tanımına ilişkin yönetmelikte, yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilanço için belirlenen st limit 25 milyon TL iken yeni yönetmelikle birlikte bu rakam 40 milyon TL’ye çıkarılmış, çalışan istihdamı ise 250 kişi olarak korunmuştur.

---

⁴T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta lekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*, Ankara, 2011, s. 24.

⁵T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta lekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, s. 24.

Yönetmelik değişikliği kapsamında mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletme tanımları günümüzün koşulları dikkate alınarak yeniden belirlenmiştir. Buna göre⁶;

- a) **Mikro İşletme:** On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 1 milyon TL'yi aşmayan işletmeler.
- b) **Küçük İşletme:** Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 8 milyon TL'yi aşmayan işletmeler.
- c) **Orta Büyüklükteki İşletme:** İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon TL'yi aşmayan işletmeler olarak sınıflandırılmıştır.

Sınıflandırmalardaki değişiklikleri incelediğimizde mikro işletme üst sınırı olan 1 milyon TL korunmuştur. Küçük işletmelerde ise yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosu 5 milyon TL'den 8 milyon TL'ye çıkarken, orta büyüklükteki işletmelerde ise bu rakam 25 milyon TL'den 40 milyon TL'ye çıkmıştır.

AB'de KOBİ'lerin dinamik yapıları ve esnek karar alma mekanizmaları sayesinde yeniliklere ve talep değişikliklerine daha kolay uyum sağlayabilen, daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkânı yaratabilen ve ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenen bir yapıda olduklarını ifade edebiliriz. AB'de KOBİ'ler, istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme hedefinin gerçekleştirilmesi için temel unsur olarak görülmektedir. Dünyada en rekabetçi ve en dinamik ekonomiye sahip olmayı hedefleyen AB'de, KOBİ'lerin ekonomiye sağladığı katkı üye devletlerce kabul görmektedir⁷.

---

⁶Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 04 Kasım 2012 tarihli ve 28457 sayılı Resmi Gazete.

⁷H.Seçil Vural Başmanav, *AB Terminolojisinde KOBİ'lerle İlgili Sözcük ve Kavramlar*, KOSGEB, 2001, s.39.

KOBİ tanımları konusunda Avrupa Birliği, ulusal alanda ve birlik içerisinde karışıklığa neden olmamak için ortak bir tanım geliştirmiştir. Avrupa Komisyonu'nun KOBİ tanımının, Avrupa Ekonomik alanında KOBİ'lere yönelik tüm topluluk politikalarına, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu'na yol gösterici olması amaçlanmıştır. Ayrıca KOBİ tanımı üye devletlere devlet yardımları konusunda KOBİ teşviklerinin yönlendirilmesinde kullanılmaktadır. Avrupa Birliği KOBİ tanımında işletmelerde çalışan işçi sayısı ile birlikte, bağımsızlık durumu ve ciro, bilanço toplamı da göz önünde bulundurulmuştur⁸.

AB tarafından ilk KOBİ tanımı 3 Nisan 1996 tarihinde yapılmıştır⁹. Ardından 6 Mayıs 2003 tarih ve 2003/361/EC sayılı karar ile ve 1 Ocak 2005'ten itibaren geçerli olmak üzere günümüzde halen yürürlükte olan KOBİ tanımı kullanılmaya başlanmıştır¹⁰. Tanıma göre KOBİ'lerin sınıflandırılmasında üçlü bir ayrıma gidilerek KOBİ'ler, mikro, küçük ve orta ölçekli olarak kategorize edilmiştir. Buna göre çalışan sayısı ve mali kriter bilgileri Tablo 1.1'de sunulmaktadır.

Tablo 1.1. AB'de KOBİ Sınıflandırması

İşletme Kategorisi	Çalışan Sayısı	Satış Hacmi	Veya	Bilanço Büyüklüğü
Orta	<250	≤50 milyon €		≤43 milyon €
Küçük	<50	≤10 milyon €		≤10 milyon €
Mikro	<10	≤2 milyon €		≤2 milyon €

Kaynak: European Commission, Small and Medium Size Enterprises, "What is an SME?," <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm, 03 Mart 2013.

AB'nin KOBİ tanımlamasında gözettiği kriterler arasında "bağımsızlık" kriteri oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 1.1'de yer alan kriterlere ilave

⁸İsmail Mete Gürbüz, *Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Artan Önemi ve Türkiye'de KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2010, s.27.

⁹ SME definition: text of 1996 EC SME Recommendation 1996/280/EC, <<http://www.hmrc.gov.uk/manuals/cirdmanual/cird92700.htm>, 03 Mart 2013.

¹⁰ SME definition: text of 2003 EC SME Recommendation 2003/361/EC, <<http://www.hmrc.gov.uk/manuals/cirdmanual/cird92800.htm>, 03 Mart 2013.

olarak, tanımda KOBİ vasfı taşıyabilmek için bağımsızlık ile ilgili bir kıstasa da yer verilmiştir. Bu kıstas uyarınca, sermayesinin %25'inden fazlası büyük bir işletmenin elinde bulunan işletmeler, KOBİ olarak tanımlanamamaktadır. Ayrıca, KOBİ'lerin ciro veya bilanço mali kriterlerden birine uymaları KOBİ vasfı taşımak için yeterli olmaktadır¹¹.

Tablo 1.2. Türkiye ve AB'de KOBİ Tanımı

	Tanım Kriteri	Mikro İşletme	Küçük İşletme	Orta Ölçekli İşletme
Türkiye	Çalışan Sayısı	≤9	10-49	50-249
	Yıllık Net Satış Hasılatı (Milyon TL)	≤1	≤8	≤40
	Yıllık Mali Bilanço Değeri (Milyon TL)	≤1	≤8	≤40
AB*	Çalışan Sayısı	≤9	10-49	50-249
	Yıllık Net Satış Hasılatı (Milyon €)	≤2	≤10	≤50
	Yıllık Mali Bilanço Değeri (Milyon €)	≤2	≤10	≤43

*20.05.2003 tarih ve L 124/36 sayılı AB Resmi Gazete'sinde yayımlanan 2003/361/EC sayılı tüzük (Yürürlük tarihi: 01.01.2005)

Türkiye ve AB'de yapılan KOBİ tanımlarını karşılaştırdığımızda ise, Tablo 1.2'den de görüleceği üzere Avrupa Birliğinde ortak KOBİ tanımına geçilip aday ülkelere tavsiye niteliğinde yayınlanmasından sonra ülkemizde tüm kurumlar için geçerli olacak ortak bir KOBİ tanımı yapılmış ve AB KOBİ tanımına uyumlu hale getirilmiştir.

1.2. Türkiye'de KOBİ'lerin Gelişimi

1.2.1. Tarihsel Süreçte KOBİ'ler

Ekonomiye dinamizm kazandıran KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde uzun süredir var olmakla birlikte, ülkemizde 1980'lerden itibaren önem kazanmaya başlamışlardır. Geçmişe bakıldığında, KOBİ'lerin 1950'li yıllara kadar genellikle durağan bir yapıda oldukları ve tüketicinin taleplerine ancak yetişebildikleri gözlemlenmektedir. Uzunca bir dönem KOBİ'leri geliştirecek ve güçlendirecek

¹¹European Commission, "The New SME definition," <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf, 4 Mart 2013.

yeterlilikte politikalar ülkemizde uygulanmamıştır. 1980'lerden sonra, özellikle de AB'ye uyum çalışmalarının başladığı son zamanlarda KOBİ'lerin küresel dünyada ve rekabet ekonomilerinde sahip oldukları önemin farkına varılmaya başlanmıştır¹².

Cumhuriyet öncesi dönemde küçük girişimciler incelendiğinde, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları dönemlerinde uzun bir süre var olan ve sadece ekonomik bakımdan değil, ahlaki yönleri bakımından da önemli bir mesleki kuruluş olan “ahilik” (daha sonraki adıyla lonca) kurumunun Türk girişimciliğinin temelinde yer aldığı görülecektir¹³.

Ahi Evran tarafından Hacı Bektaş-ı Veli'nin tavsiyesiyle 13. Yüzyılda Kırşehir'de kurulan Ahilik; esnaf kitlesini ayakta tutma amaçlı olarak geleneksel kurallar içinde çalışan, sosyal güvenliği, askeri eğitim ve donatım hizmetlerini aksatmadan yerine getirmek üzere devrin geleneklerine göre çalışma düzeni olan bir meslek teşkilatıdır. Temelinde Ahilik düzeni bulunan esnaf teşkilatı, zamanla yerini her iş kolunda kurulmuş birlik manasına gelen Loncalara bırakmıştır¹⁴. Uzun yıllar varlığını koruyan Ahi teşkilatı, 18. Yüzyılda Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından ekonomik ve sosyal yapıda başlayan dönüşüme ayak uydurmakta zorluk çekmişler, Avrupa ürünlerini satan bir aracı haline gelmek zorunda kalmışlardır.

Aynı bölgede yaşayan esnaf ve zanaatkârların örgütlenerek kurduğu mesleki birlikler olan loncalar ve talebe bağlı üretime göre kurulu ekonomik düzen, 18. yüzyılın sonlarında Avrupa kaynaklı ölçek ekonomisine, ucuz hammadde ve enerjiye, makineleşmeye ve bunların getirdiği kalite ve fiyat rekabetine çok fazla direniş gösterememiştir. Diğer yandan, daha Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren, özellikle yabancı asıllı Türk vatandaşlarının (Rumlar, Ermeniler gibi) ticarete daha fazla ilgi duydukları, üretim ve ticareti gerçekleştirdikleri, Türklerin

---

¹²Mustafa Aykaç, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir, *Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye'de KOBİ'ler*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2008-24, s. 205.

¹³Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 206.

¹⁴Selman Karayılmazlar, Ayşin Aşkın ve Yıldız Çubuk, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi ve Tanımlama Kriterleri,” *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, C.2, S.1, s. 153.

isedaha ziyade çiftçilik ve askerlik mesleklerinde çalışmayı tercih ettikleri gözlenmektedir¹⁵.

Cumhuriyet dönemine baktığımızda ise KOBİ'lerin gelişimini 3 dönemde ele alabiliriz. Bu dönemler; 1923-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi ve 1980 sonrası dönemdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kısa bir dönem piyasa ekonomisi deneyimi yaşanmış olup 1929'da başlayan ve 1930'lu yıllar boyunca devam eden dünya ekonomik bunalımının etkisiyle Avrupa'da ve ABD'de olduğu gibi ülkemiz ekonomisinde de devletçilik hâkim olmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yeterli sermayeye, bilgiye ve girişimcilik ruhuna sahip olunamamasından dolayı devletin öncülüğüne ekonomide ihtiyaç duyulmuş; devlet, mal ve hizmetlerin üretimini kendisi üstlenmiştir. Bununla birlikte, bu dönemde de ülke ekonomisinde yeterli sayıda ve kalitede girişimci yetiştirmek amacıyla gayretler sürdürülmüştür¹⁶.

Bu dönemde özel sektör ve girişimcilik devlet tarafından teşvik edilirken, bir taraftan da mevcut boşluğun doldurulması için kamu iktisadi teşekkülleri oluşturulmuş ve devlet ekonomide bizzat rol almaya başlamıştır. 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihinde yeni Türkiye'nin ekonomik sorunlarının tartışıldığı İzmir İktisat Kongresi'nde de öne çıkan temel ilkelerden bir tanesi, Türk insanının girişimci yönünün geliştirilmesi olmuştur. Yatırımlar için gerekli sermaye birikiminin olmaması, devasa alt yapı yatırımlarının ancak devlet eliyle yapılabileceği gerçeği, büyük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin kurulması/işletilmesi için gereken tecrübenin özel sektörde bulunmayışı gibi sebepler, devleti ekonominin içine sokmuş, 1933 ve 1935 Sanayi Planlarının uygulanmasıyla kurulan İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin ekonomi içindeki payı artmıştır. Bununla birlikte, özel sektörün teşvikinden ve girişimcilikten hiçbir şekilde vazgeçilmemiştir. Teşvik-i Sanayi

---

¹⁵ Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 206.

¹⁶ Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarıoğlu, "Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri," *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 53, 2007, s. 181.

Kanunu, Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, Sümerbank ve Türkiye Halk Bankasının kurulması bu çerçevede değerlendirilmelidir¹⁷.

1950 yılından itibaren yoğun devletçilik görüşü terk edilmiş ve özel teşebbüsün azami ölçüde teşvik edilmesine önem verilmiştir. Özel sektörün teşvikine ağırlık verilmesi, bu dönemde devlet yatırımlarının toplam harcamalar içindeki payının azalması sonucunu doğurmamıştır. Kamu yatırımlarının özel yatırımlara rakip değil tamamlayıcı olması ilkesinin benimsenmesi dolayısıyla kamu yatırımlarıyla beraber, özel yatırımlarda da önemli artışlar sağlanabilmiştir¹⁸.

Bu dönemde girişimciliğe verilen destekler artsa da girişimcilik adına durağan denebilecek bir dönem yaşanmış, girişimcilik grubunun sayısı ve nitelikleri istenilen düzeye ulaşmamıştır.

1980'li yıllardan itibaren ülkemizde girişimciliğin ve KOBİ'lerin gerçek anlamda önemsenmeye başladığı görülmektedir. 24 Ocak 1980 Kararları'yla birlikte yapısal bir dönüşüm başlatan Türkiye, bu tarihten itibaren piyasa ekonomisini tercih etmiş, devletin ekonomideki payını küçülten önlemler almış, girişimciliği ve girişimcileri öne çıkartmıştır. 24 Ocak 1980 kararları ile dünyadaki genel gidişe uygun politikalar benimsenmeye başlanmış, dönemin en belirleyici uygulaması olan özelleştirme uygulamalarına yönelen az sayıdaki ülkeler arasında yer almıştır¹⁹.

24 Ocak 1980 Kararlarıyla belirlenen temel stratejiler; ekonomide devlet müdahalesini en düşük düzeye indirmek, devletin ekonomik girişimciliğini daraltarak kaynakları özel kesim eliyle daha etkin kullanmak, ekonomiyi dış rekabete açmak, serbest piyasa ekonomisine geçmek olarak belirlenmiştir²⁰.

---

¹⁷ Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, s. 181.

¹⁸ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, Ankara, 2003, s.8.

¹⁹ Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 209.

²⁰ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, s. 12.

1.2.2. Kalkınma Planları ve KOBİ'ler

Ülkemizde kalkınma planlarından başlamak üzere ekonomi politikalarında KOBİ'lerin Türk ekonomisi açısından sahip olduğu önemin altı çizilmiş ve bu konuda bazı yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmiştir.

1963 yılından başlamak üzere Beş Yıllık Kalkınma Planlarını incelediğimizde hepsinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinden bahsedilmekte ve bu kesimin finansman, kredi, örgütlenme, kooperatif kurma, hammadde, donatım, kalite, teknoloji yetersizliği, iç ve dış pazarlama sorunlarının çözümlenmesine ilişkin tedbirlere yer verildiği görülmektedir²¹.

Kalkınma planlarını, KOBİ'lerle ilgili getirdiği belli başlı düzenlemeler ve alınması gereken tedbirler açısından incelediğimizde şu verilere ulaşabiliriz:

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967), ülkemizde dağınık bir durumda bulunan küçük sanayicinin, esnaf ve sanatkârların sorunları ile ilgilenecek, gelişmesini sağlayacak merkezi bir örgütün kurulması öngörülmüş ve bu yolla söz konusu kesimlerin finansman, kredi, teşkilatlanma, kooperatifleşme, iç ve dış pazarların bulunması gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kuruluşla birlikte çeşitli bakanlıkların ilgilendiği konuları tek elde toplamak, küçük sanayicilere yönelik politikaları yürütmek ve bu kesimin gelişimine katkıda bulunmak söz konusu olacaktır²². Ayrıca bu dönemde 17.07.1964 tarihli ve 507 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu" kabul edilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972), küçük sanayinin büyük sanayi ile işbirliği halinde ve büyük sanayinin konusu dışında kalan alanlarda geliştirilmesi öngörülmüştür. Küçük sanayide pazarlama yardımları, kalite kontrol düzeninin kurulması, küçük sanayiciler arasında işbirliğinin, kooperatifleşmenin temini gibi sorunlar ele alınmıştır²³. Bu dönemde, küçük sanayinin sanayi bölgelerinde toplanması için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı Küçük Sanayi

²¹Karayılmazlar, Aşkın ve Çubuk, s. 155.

²²T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967*, s.363.

²³T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972*, s.544.

Geliştirme Şubesi görevli kılınmış, 17 adet küçük sanayi sitesi tamamlanarak hizmete açılmış, 35'inin de yapımına devam edilmiştir²⁴.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977) döneminde,küçük sanayiye ilişkin gerçekleştirilen en önemli husus KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi Genel Müdürlüğü) Gaziantep'te faaliyete geçmesidir. 1973 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile UNIDO (Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı) arasındaki Milletlerarası Anlaşma çerçevesinde bir pilot proje olarak kurulan KÜSGEM, küçük ölçekli sanayi işletmelerine ortak kolaylık atölyeleri ile hizmet vermeye başlamıştır. Hizmet alanı Gaziantep il sınırları içerisinde kalan KÜSGEM ülke genelinde yaygınlaştırılamamıştır. Bu teşkilat, ileride kurulacak olan KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı Genel Müdürlüğü) çekirdeğini oluşturmuştur²⁵.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1984)döneminde,17 Haziran 1983 tarih ve 83/6744sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan “Küçük Sanayi Yatırım Hizmetlerinin Geliştirilmesi”ne dair Milletlerarası Antlaşmaya göre KÜSGEM Genel Müdürlüğü faaliyete başlamıştır. KÜSGEM ile küçük sanayiye teknik danışmanlık hizmetleri verilmiş, kalite bilincinin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması, teknolojik üretim seviyesinin yükseltilmesi, istihdam kapasitesinin artırılması ve teknik altyapının iyileştirilmesine ilişkin hizmetler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır²⁶.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989), KOBİ'lerin sorunları arasında yer alan eğitim, kalite kontrol, istihdam, yetişmiş insan gücü gibi konuların önemine değinilmiş, küçük sanayicilere devlet desteğiyle sağlanan ucuz tesis ve işletme kredisi imkânlarının artırılması planlanmıştır. Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayinin üretim gücünün artırılması ve üretimin yurt içi ve dışına pazarlanmasıyla ilgilitedbirlere öncelik verilerek mali ve teknik destek sağlanmasına, özellikle organize olmamış küçük işletmelere yönelik teknik danışmanlık hizmetlerinin

---

²⁴T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*, s.562.

²⁵Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2011-2015 Stratejik Planı*,s.20.

²⁶Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, s. 20.

sağlanmasına ve ihracat için özel teşvik sistemi geliştirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca küçük, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerinin daha etkili hale gelmesi için gerekli teşvik politikalarının uygulanacağı ifade edilmiştir²⁷.

Altınca Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994), küçük ve orta ölçekli sanayiye geniş yer verilmiş olup bu kesimin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Küçük teşebbüslerin geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli sanayinin büyük sanayiye uyum sağlamasının teşvik edilmesi temel amaçlar arasındadır²⁸. Daha önceki planlarda da yer alan küçük sanayi sitelerinin yapımının, küçük sanayi potansiyeli bulunan yerleşim merkezlerinde yoğunlaştırılacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte orta ve büyük sanayiye uyum sağlaması ve yan sanayi sisteminde gelişmesi için küçük sanayiye gerekli teşviklerin sağlanacağı belirtilmiştir.

Ayrıca bu dönemde küçük sanayi mamullerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması, küçük sanayide vasıflı insan gücünün eğitilmesi, küçük işletmelere verilen ucuz kredilerin arttırılması ve küçük sanayinin gelişmesine yönelik AR-GE faaliyetlerine ağırlık verilmesi gibi hedefler belirlenmiş ve önemli adımlar atılmıştır²⁹. KOBİ'ler için sağladığı kefaletle işletmelere destek veren, yatırım ve işletme finansmanında banka kredisi kullanılmasını mümkün hale getiren KGF (Kredi Garanti Fonu) 1991 yılında kurularak faaliyetine başlamıştır.

Yine bu dönemde KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) ve SEGEM'in (Sınaî Eğitim ve Geliştirme Merkezi Genel Müdürlüğü) gerçekleştirmeye çalıştıkları hizmetlerin süreli olması ve ülkemizde duyulan ihtiyacı yeterince karşılayamamalarından dolayı iki kuruluş birleştirilerek, 1990 yılında 3624 sayılı kanun ile KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) kurulmuştur³⁰.

---

²⁷T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*, s.157.

²⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*, s.3.

²⁹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*, s.307-308.

³⁰Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2011-2015 Stratejik Planı*, s. 20.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) döneminde, AB'nin 1983 yılını KOBİ yılı olarak ilan etmesinin ardından, Türkiye'de KOBİ'lerin gelişmekte olan ekonomiler için önemi yeni anlaşılmaya başlanmış ve KOBİ'lere verilen önem gösterilmek üzere 1996 yılı KOBİ yılı olarak ilan edilmiştir. Bu vesileyle 16 Ekim 1996 tarihinde KOBİ Teşvik Kararnamesi hayata geçmiştir³¹. Bu dönemde teşvik sisteminin basitleştirilerek yeniden düzenlenmesi, teşvik araçlarının uluslararası yükümlülüklerimizle uyumlu hale getirilmesi ve etkinliğin artırılmasının sağlanacağı belirtilmiştir. Teşvik İdaresi Başkanlığı ve Teşvik Üst Kurulu'nun kurulması, teşviklerin ekonomik yönden değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Ayrıca KOBİ'lerin gümrük birliği sürecinde karşılaşılabilecek uyum güçlükleri de dikkate alınarak özel bir programla desteklenmesi, finansman imkânlarının artırılması için gerekli mevzuat düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi, kredi garanti fonuna işlerlik kazandırılması ve AR-GE faaliyetlerinin teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır³². Plana göre; KOBİ'ler dış pazardan talep edilen ürünlerin üretilmesi için yönlendirilecek, aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin uluslararası standart ve kalitede mal üretebilmek amacıyla ihracat şirketi oluşturulmaları desteklenecek, KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacak ve yan sanayinin gelişmesine önem verilecektir³³.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005), KOBİ'lerin gelişimi ve rekabetçi güçlerinin artırılmasına yer verilmekte, uluslararası alanlardaki başarılı örnekler incelenerek ürün kalitesinin artırılmasına, üniversiteler ile işbirliğine gidilerek teknolojik yeniliklerin yakından takip edilmesi ve yaratıcılığa, yeni finansman ve yönetim modellerinin oluşturulmasına öncelik verilmektedir³⁴. Bu planda KOBİ'lere "Sınaileşme" Başlığı altında, "KOBİ'lerin Geliştirilmesi" alt başlığı ile yer verilmiş olup, belirtilen amaç, ilke ve politikalarla birlikte hukuki ve kurumsal düzenlemeler şunlardır:

---

³¹ Kenan Ören, "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İli'nde Bir Uygulama," *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, S. 2, 2003, s. 107.

³² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1996-2000, s.69.

³³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1996-2000, s.69.

³⁴ M. Billur Akdeniz, "KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Yapı İçindeki Yerleri, Destekleyici Kurumsal Çevreleri ve Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yeniden Yapılandırılmaları," *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 13, 2005, s. 83.

KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması, bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde KOBİ'lerin paylarının artırılması, Küçük Sanayi İhtisas Sitelerinin kurulmasının özendirilmesi, kredi garanti fonu, risk sermayesi, finansman ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamalarının yaygınlaştırılması, KOBİ'lerin teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, KOBİ'lerin Ar-Ge çalışmalarına yöneltilmesi, KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının artırılması, KOBİ'lerle ilgili mevzuatın AB standartlarıyla uyumlaştırılması hedeflenmektedir³⁵.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (2007-2013) baktığımızda KOBİ'lere ayrı bir bölümde yer verilmediğini, farklı başlıklar altında değinildiğini görmekteyiz. İmalat sanayinin dışa dönük bir yapı içinde ekonomik büyümeyi sürükleyen temel sektör olması hedeflenmektedir. Planda KOBİ'ler "Rekabet Gücünün Arttırılması" gelişme ekseninde ele alınmıştır³⁶.

Bu hedefi gerçekleştirebilmek için 9. Kalkınma Planı, KOBİ'lerimizin, AB rekabet ortamına uyum sağlayabilmesi ve rekabet edebilirliklerinin arttırılması için vazgeçilmez yapısal araç olarak Ar-Ge harcamalarının arttırılması ve inovasyona odaklanmaktadır. Plan döneminde, KOBİ'lere destek ve hizmet sağlayan kamu ve özel sektör kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin destek ve hizmet kapasiteleri aralarındaki işbirliği ve koordinasyonun arttırılması, KOBİ politikalarının en geniş katılımı ve geleceğe dönük perspektifle sağlıklı biçimde oluşturulması, uygulanması, izlenmesi ve etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır³⁷.

Planda, KOBİ'lerin uygun koşullarda finansman kaynaklarına erişiminin kolaylaştırılacağına ve bu kaynaklarda çeşitliliğin sağlanacağına dikkat çekilmiştir. E-ihale uygulamalarının yaygınlaştırılarak özellikle KOBİ'lerin kamu alımlarına katılımı için uygun, şeffaf ve rekabetçi bir ortam yaratılacağı belirtilmiştir. İŞGEM ve benzeri yapılanmalar yaygınlaştırılarak etkinliklerinin artırılması üzerine gerekli

---

³⁵T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*, s.125.

³⁶ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*, s. 36.

³⁷ Zerrin Özbek, "KOBİ'lerin Türk Ekonomisine Etkileri," *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, S. 31, s. 53.

düzenlemeler yapılacak böylece KOBİ'lerin ve girişimcilerin rekabet güçleri artırılacak ve yeni pazarlara açılmaları sağlanacaktır³⁸.

2014-2018 Dönemini kapsayan 10. Kalkınma Planı'nı incelediğimizde KOBİ'lere "Girişimcilik ve KOBİ'ler" başlığı altında yer verildiği ayrıca Öncelikli Dönüşüm Programları içerisinde yer alan bileşenlerde de değinildiği görülmektedir. Bu planda, KOBİ'lerin küreselleşmeden kaynaklanan yüksek rekabete ayak uydurma, yeterli sermayeye sahip olma, yenilikçi projeler üretme, ortak iş ve proje geliştirme gibi hususlarda güçlendirilmesine ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkısının yükseltilmesinin temel amaç olduğu belirtilmiş ve bu nedenle öncelikle hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeline sahip girişimler ile ürün, hizmet ve iş modeli açılarından yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesinin esas olduğu vurgulanmıştır³⁹.

İhracat yapan KOBİ sayısının 52 bin işletmeye, ihracat miktarının 100 Milyar Dolara ulaştığı 2013 yılı verilerinde, KOBİ'lerin Ar-Ge harcamalarındaki payı %17 olarak gerçekleşmiştir. 10. Kalkınma Planı'nda yer alan 2018 hedeflerine göre ihracat yapan KOBİ sayısı 60 bin işletmeye, ihracat miktarı 150 Milyar Dolara, Ar-Ge harcamalarındaki pay ise %20 seviyesine çıkmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için çeşitli politikalar belirlenmiştir.

Bu politikalardan bazılarını değinecek olursak; KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik ve ihracat kapasitelerinin geliştirilerek uluslararasılaşma düzeylerinin artırılması, KOBİ'lere sağlanan desteklerin izleme ve değerlendirme süreçlerinin iyileştirilmesi ve etkin analizinden yararlanılarak desteklerin ekonomiye katkısının ölçülmesi, KOBİ'lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması, KOBİ'lerin kendi aralarında, üniversitelerle ve araştırma merkezleriyle işbirliği halinde daha organize faaliyet göstermeleri gerektiği ifade edilmiştir.

---

³⁸T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013*, s.66, 67, 81.

³⁹T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2014-2018*, s. 105.

1.3. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri

1.3.1. KOBİ'lerin Önemi

Dünya ekonomisinde genellikle büyük ölçekli işletmelere önem verildiği, ekonominin kalkınma ve büyüme faaliyetlerinin bu tür işletmelere dayalı olarak yürütüldüğü görülmektedirken, 1970'lerde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, bu düşünce geçerliliğini yitirmeye başlamış, ekonominin aktörleri arasında küçük girişimciler yer almaya başlamışlardır.

Kriz sonrasında, istihdam, rekabet, ekonomik etkinlik, esneklik ve gelir dağılımı gibi hususlar açısından, ölçek ekonomilerinden ziyade KOBİ'lerin daha avantajlı olduğu ve krizlerden çok az etkilendikleri gözlenmiş ve dolayısıyla büyük işletmeler yerine KOBİ'ler önem kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle, günümüzde artık ekonomik gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, KOBİ'ler hem sayısal üstünlükleri hem de yeni iş yaratma kapasiteleri açısından tüm ülkelerde ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır⁴⁰. Böylece ekonomik krizle birlikte KOBİ'lerin önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

Küreselleşme süreci ile birlikte gelişen teknolojik yapı ve iletişim teknolojileri mevcut ekonomik yapıları da kendine uydurmak ve değişime uğratmak yönünde zorlayıcı bir etkide bulunmuştur. Mevcut yönetim teknikleri, pazarlama anlayışları, üretim teknikleri, piyasa yapısı bu değişimden etkilenen başlıca unsurlar olmuştur⁴¹.

Küreselleşme süreciyle birlikte ülkelerin dış ticaret yoluyla birbirleriyle etkileşimleri kolaylaşmakta, yabancı sermaye akışına serbestlik sağlanmakta, korumacılık ortadan kalkmakta ve rekabetin yüksek olduğu bir durumla

---

⁴⁰Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarıoğlu, *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2006-45, s. 143.

⁴¹Barış Zengin, *Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Durumu ve KOBİ Destekleri*, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 39.

karşılaşılmaktadır. Küreselleşme sürecinin ülke ekonomilerine ve ekonominin aktörleri arasında yer alan firmalara etkileri kaçınılmaz olmaktadır⁴².

Küreselleşme sonucu dünyada rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisinin tercih edilmesi sonucunda KOBİ'lerin önemi giderek artmaya başlamıştır. Piyasa ekonomisi mal ve hizmetlerin en düşük fiyat ve yüksek kalitede üretilmesini amaçlayan rekabet olgusuna dayalı bir ekonomidir. Küreselleşme sonrasında işletme organizasyonunda yaşanan değişimle birlikte KOBİ'ler yükselişe geçmeye başlamışlardır. Küreselleşme öncesinde büyük ölçekli işletmeler ekonomiye hâkim iken küreselleşmeyle birlikte dünyada değişen koşulların etkisiyle işletme ölçeğinin küçülerek KOBİ'lerin gündeme geldiği görülmektedir⁴³.

Pazardaki değişime kolay uyum sağlayabilen KOBİ'ler esnek üretim sürecinde gelecekte olabilecek değişiklikleri öngörüp, yeni duruma çabuk uyum sağlama stratejisini başarıyla yerine getirmektedirler. Tüketici eğilimlerinin devamlı değişmesi, insanların herkesin kullandığı ürünler yerine kendini özel hissedeceği ürünleri tercih etmesi KOBİ'lerin önemini daha da artırmıştır. KOBİ'ler değişimlere esnek ve küçük yapıları sayesinde büyük işletmelerden daha hızlı uyum sağlama yeteneğine sahiptir⁴⁴.

İngiltere ve ABD'de yapılan araştırmalar, küçük işletmelerin ekonomik yapıdaki temel değişimler veya teknolojik yeniden yapılanmaların yarattığı etkiler sonucunda büyüklerden daha fazla ve net yeni iş imkânları yarattığını ortaya koymaktadır. Günümüzün küreselleşen dünyasında büyük ve küçük işletmeler artık birbirlerinin rakibi değil, birbirinin tamamlayıcısı konumundadırlar. Piyasa ekonomisinin tam rekabet koşulları altında işleyebilmesi için küçük ve büyük işletmelerin ekonomide beraber yer alması zorunludur. Küçük işletmeler tüketiciye

---

⁴² Melahat Karagöz, "KOBİ'lerin Temel Sorunları, Bu Alanda Sağlanan Destekler ve Çözüm Önerileri," *Yerel Siyaset Dergisi*, S. 33, 2008, s. 86.

⁴³ Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, s. 177.

⁴⁴ Ertan Oktay, Alptekin Güney, "Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri," *21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, 2002, s 2.

optimal arzı sunmaya çalışırken, üretimleri çeşitli ve isteğe yönelik olduğundan tüketiciyi daha çok memnun etmektedir⁴⁵.

KOBİ'lere ekonomik açıdan baktığımızda krizler karşısındaki dayanıklılığı dikkat çekmektedir. Büyük işletmeler hantal yapıları ile krizleri atlatabazken, sahip oldukları esnek yapı sayesinde KOBİ'ler kriz ortamında varlıklarını korumuşlardır. KOBİ'lerin değişen piyasa koşullarına karşı hızlı uyum yetenekleri ve esnek üretim yapıları gibi çok önemli özellikleri bulunmaktadır. KOBİ'lere sosyal açıdan baktığımızda ise, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanlarının açılması, gelir dağılımının daha adil bir hale getirilmesi, bölgesel kalkınmadaki rolleri gibi olumlu özellikleri nedeniyle önemli bir işlev görmektedir. KOBİ'ler sağladıkları bu katkılardan dolayı kamu politikalarının önemli uygulama alanlarından biri haline dönüşmüştür⁴⁶.

Yukarıda farklı araştırmacılar tarafından KOBİ'lerin önemi vurgulanmıştır. Hepsinin belirttiği ortak nokta ekonomik krizler karşısında KOBİ'lerin daha az etkilendiği ve varlıklarını korudukları, değişimlere karşı esnek ve küçük yapıları sayesinde büyük işletmelere göre daha kolay uyum sağlamalarıdır.

1.3.2. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Ülkemizde KOBİ'ler, ekonomik, sosyal ve politik önemlerini her zaman korumuşlar, politika ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Tüm ülkeler, KOBİ'lerin önemini ve ekonomik büyümeye, istihdama, bölgesel ve yerel kalkınmaya sağladığı katkıların farkındadırlar. Sağlam ve sağlıklı bir KOBİ yapısının, ekonomik gelişmenin, politik istikrarın ve sosyal barışın vazgeçilmez şartı ve temel taşlarından biri olduğu ülkeler tarafından benimsenmiştir⁴⁷.

KOBİ'ler Türkiye ekonomisinde son derece önemli bir yere sahiptirler. TÜİK'in 10 yılda bir yaptığı ve en son 2002 yılında gerçekleşen Genel Sanayi ve

---

⁴⁵ Rıfat İraz, "Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi," *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 15, 2006, s. 226.

⁴⁶ Mehmet Cansız, *Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB*, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s.4.

⁴⁷ M. Faruk Çatal, "Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 2, 2007, s. 335.

İşyerleri Sayımı verilerine göre 1.858.191 işletme bulunmakta olup KOBİ niteliğindeki işletme sayısı yaklaşık 1.856.350 (0-249 çalışanı olan işletme sayısı) civarındadır. KOBİ'ler ülkemizdeki tüm işletmelerin %99,6'sını oluşturmaktadır. Çalışan sayısı 10 kişiden az olan mikro işletmelerin %96'sı hizmet ve imalat sanayinde bulunmaktadır. Sektörel dağılımlarda ise en büyük oran %85 ile hizmet sektöründeki işletmelere aittir.

2002 sayımlarına göre Türkiye'de KOBİ'lerin istihdam ettikleri işgücü ortalama 3 kişidir. Tüm işletmelerin hukuki durumları ise; yüzde 80,6'sı ferdi mülkiyet, yüzde 13,6'sı limited şirket, yüzde 2,0'ı anonim şirket ve yüzde 1,7'si adi ortaklık ve yüzde 2,1 diğer olarak görünmektedir. Toplam işyerlerinin yüzde 18,7'si ve toplam çalışanların yüzde 27,8'i İstanbul ilinde bulunmaktadır⁴⁸.

Yukarıdaki veriler KOBİ'lerin istihdam açısından oldukça önemli olduğunu, ülkenin ekonomik kalkınmasında, sosyal yapının gelişmesindeki önemini ortaya koymaktadır.

1.3.2.1. Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimler

TUIK Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri 2013 yılı verilerine göre sanayi ve hizmet sektörlerine 2011 yılında 2.591.082 girişim faaliyet göstermiş olup KOBİ niteliğindeki işletmelerin sayısı 2.587.319'dur. Türkiye'de toplam işletmelerin %99,9'unu, istihdamın %76'sını, maaş ve ücretlerin %53'ünü, cironun %63'ünü KOBİ'ler oluşturmaktadır. Tablo 1.3'ü incelediğimizde 1-19 çalışanı olan girişim sayısı tüm KOBİ'lerin %97,4'ünü teşkil etmektedir. İşletmeleri sektörel bazda incelediğimizde ise en büyük payı %74,1 ile hizmet sektörü almaktadır. Hizmet sektöründeki en büyük payı ise Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı almakta, bu sektörü %16,4 ile Ulaştırma ve Depolama takip etmektedir. İmalat sanayi işletmelerinin toplam işletmeler içindeki payı ise %12,8'de kalmıştır.

---

⁴⁸Sadi Uzunoğlu, Sudi Apak, Faruk Açıköz, *AB Müzakere Sürecinde KOBİ'lerin Korunması ve Uyum Stratejileri*, İTO Yayını, Yayın No:2005-36, İstanbul, s. 78-79.

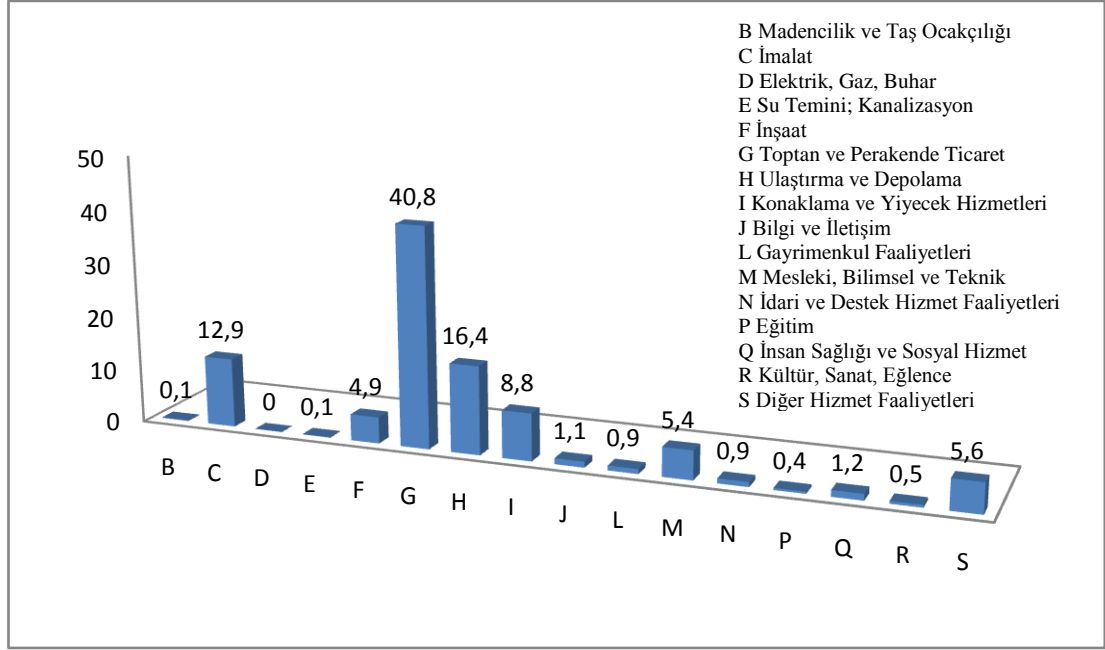
Tablo 1.3.Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimlerin Dağılımı

NACE Rev. 2 Kodu⁴⁹	1-19 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	20-49 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	50-99 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	100-249 Çalışanı Olan Girişim Sayısı	Toplam KOBİ Sayısı	250+ Çalışanı Olan Girişim Sayısı
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2.341	514	154	116	3.125	70
İmalat	308.700	15.760	4.299	3.062	331.821	1.467
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklim Üretimi ve Dağıtımı	252	135	59	31	477	43
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yön. ve İyileştirme Faal.	2.983	154	66	49	3.252	79
İnşaat	116.877	6.658	1.964	1.030	126.529	312
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı	1.042.573	10.351	2.019	880	1.055.823	372
Ulaştırma ve Depolama	420.634	2.599	582	329	424.144	177
Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri	224.138	2.725	672	494	228.029	227
Bilgi ve İletişim	28.041	577	153	95	28.866	58
Gayrimenkul Faaliyetleri	22.739	155	52	21	22.967	5
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	138.242	1.362	214	133	139.951	81
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	18.628	1.651	847	811	21.937	615
Eğitim	8.268	1.347	365	234	10.214	114
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	28.459	1.273	250	292	30.274	129
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	13.316	158	46	20	13.540	8
Diğer Hizmet Faaliyetleri	145.820	481	48	21	146.370	6
TOPLAM	2.522.011	45.900	11.790	7.618	2.587.319	3.763

Kaynak:T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri,2013.

Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması (NACE) Rev. 2'ye göre 2013 yılındaki verilere göre KOBİ'leri sektörlere göre oransal dağıtacak olursak Şekil 1.1.'de de görüleceği üzere %40,8'i Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı; %16,4'ü Ulaştırma ve Depolama; %12,9'u İmalat Sanayi sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

⁴⁹Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması NACE olarak adlandırılmakta olup, Avrupa'da ekonomik faaliyetlerle ilgili istatistiklerin üretilmesi ve yayılması amacıyla yönelik bir başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadır. NACE kodlamasında faaliyet konularına göre işyerlerine/işletmelere altı haneli bir kod verilmektedir.

Şekil 1.1. Girişim Sayılarının Sektörlere Göre Oransal Dağılımı

1.3.2.2. Bölgeler İtibariyle İş Kayıtlarına Göre Girişimler

Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır ve Bakanlar Kurulu Kararıyla 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında iller “Düzy 3” olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak “Düzy 1” ve “Düzy 2” olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması yapılmıştır.

“Düzy 2” İstatistikî Bölge Birimleri, “Düzy 3” kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. “Düzy 1” İstatistikî Bölge

Birimleri ise “Düzey 2” İstatistikî Bölge Birimlerinin Gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir⁵⁰.

Tablo 1.4. İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları

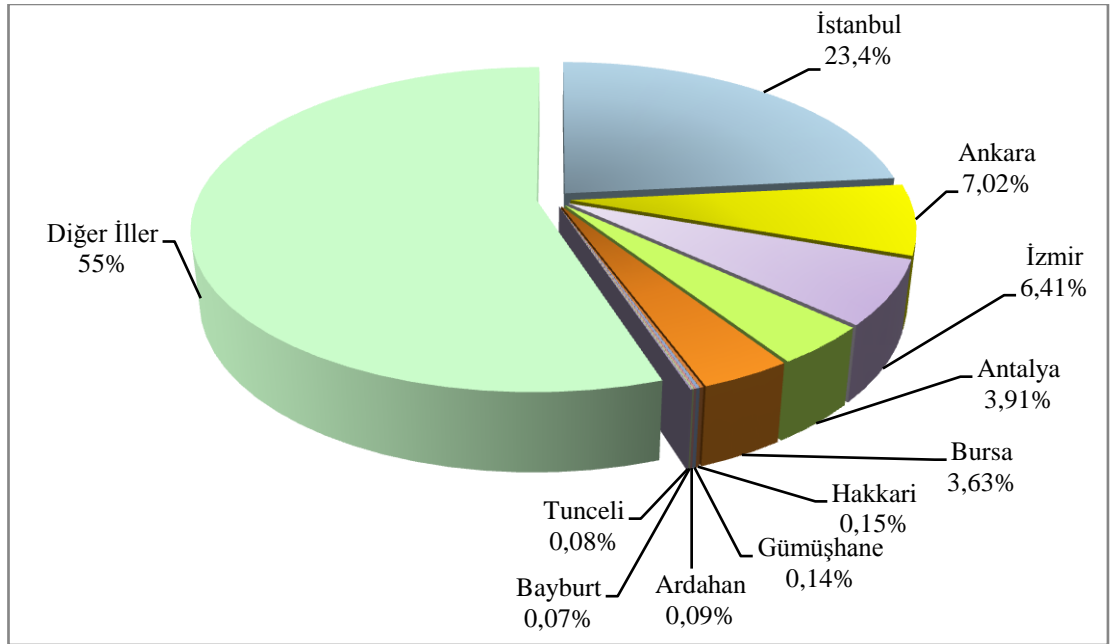
Düzey 1 (12 Bölge)	Düzey 2 (26 Alt Bölge)	Girişim Sayısı
TR1 İstanbul	TR10 İstanbul	754.861
TR2 Batı Marmara	TR21 Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	75.133
	TR22 Balıkesir, Çanakkale	81.769
TR3 Ege	TR31 İzmir	206.748
	TR32 Aydın, Denizli, Muğla	161.077
	TR33 Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	124.840
TR4 Doğu Marmara	TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik	155.178
	TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	141.107
TR5 Batı Anadolu	TR51 Ankara	226.441
	TR52 Konya, Karaman	93.582
TR6 Akdeniz	TR61 Antalya, Isparta, Burdur	156.974
	TR62 Adana, Mersin	147.611
	TR63 Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	101.217
TR7 Orta Anadolu	TR71 Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	57.127
	TR72 Kayseri, Sivas, Yozgat	81.394
TR8 Batı Karadeniz	TR81 Zonguldak, Karabük, Bartın	42.797
	TR82 Kastamonu, Çankırı, Sinop	29.179
	TR83 Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	100.365
TR9 Doğu Karadeniz	TR90 Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	104.726
TRA Kuzeydoğu Anadolu	TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt	32.675
	TRA2 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	28.933
TRB Ortadoğu Anadolu	TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	52.980
	TRB2 Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	46.938
TRC Güneydoğu Anadolu	TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	85.917
	TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	82.907
	TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	52.986
		3.225.462

⁵⁰İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS),

<<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCC26F032470459B0B>, 11 Mayıs 2013.

Türkiye İstatistik Kurumunun yayınladığı Bölgesel Göstergeler(2010) Raporları kullanılarak tarafımızca hazırlanan Tablo 1.4'ü incelediğimizde Türkiye genelinde işletme sayısı bakımından TR1 İstanbul %23,40 ile ilk sırada yer alırken, TRA Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan illerimiz ise %1,91 ile son sırada yer almaktadır.

Bölgesel Göstergeler Raporuna göre “Düzey 3” kapsamında yer alan 81 ile baktığımızda ise İstanbul girişimlerin sayısal olarak en çok olduğu ildir. Ardından Ankara (%7,02), İzmir (%6,41), Antalya (%3,91) ve Bursa (%3,63) gelmektedir. Bayburt (%0,07), Tunceli (%0,08), Ardahan (%0,09), Gümüşhane (%0,14) ve Hakkâri (%0,15) ise, en az girişimin bulunduğu illerdir. Grafik 2’de görüldüğü gibi İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Bursa illerinde toplam işletmelerin %44,37’si yer almaktadır (Şekil 1.2).

Şekil 1.2. Girişimlerin İllere Göre Dağılımı

KOBİ’ler Türkiye’de geniş bir alana yayılmaları sebebiyle bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesinde, mülkiyetin geniş alanlara yayılmasında ve istihdam imkânlarının oluşturulmasında oldukça önemlidirler. Büyük işletmeler genellikle ticaretin en canlı ve yoğun yaşandığı büyük şehirlerde toplanmışken, KOBİ’ler yapıları gereği ülkenin bütün coğrafi alanlarına dağılmışlardır. Bu durumda KOBİ’ler ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımına katkı

sağlamakla beraber, emek-yoğun olduklarından dolayı bölgesel istihdam imkânlarını genişleterek büyük şehirlere göçleri engelleyerek bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasını sağlamaktadırlar⁵¹.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin kurulması ve büyütülmesi daha az sermaye ve düşük teknoloji ile gerçekleşebildiğinden KOBİ'ler ülkenin birçok bölgesine yayılabilmekte ve böylece sanayinin belli bölgelere yığılması önlenerek geri kalmış bölgelerde istihdam imkânları ortaya çıkarılabilmektedir.

KOBİ'lerin bölgesel kalkınma sürecinde ülke kalkınmasına yapabilecekleri en önemli katkılardan birisi de, ülkenin tüm enerjisinin ve yaratıcı potansiyelinin ortaya çıkarılmasına sebep olmasıdır. Bölgesel kalkınmışlık açısından dengesizliklerin yaşandığı ülkelerde, geri kalmış bölgelerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi ve yenilerinin kurulması için gerekli ortamın hazırlanması, bölgesel kalkınma ve ülkenin gelişmesi açısından bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır⁵².

1.3.2.3. KOBİ'lerin Ekonomi İçindeki Payı

TUIK 2013 Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistiklerine göre KOBİ'ler Türkiye'de toplam istihdamın %76'sını sağlamakta ve yaratılan katma değer %53,3'ünü üretmektedir. Ayrıca cironun %63'ünü, toplam yatırımların %53,7'sini gerçekleştirmektedir. KOBİ'lerin 2003-2008 yılları içindeki seyrini incelediğimizde son yıllarda istihdam, katma değer ve satışlar içindeki payının azalırken, yatırım içindeki payının arttığını görmekteyiz (Tablo 1.5).

---

⁵¹ Çatal, s. 345.

⁵² Umut Özel, Özlem Köprülü, "Bölgesel Kalkınmada KOBİ'lerin Rolü, Denizli Örneği", <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/umutozelozlemkoprulu.pdf>, 18 Mayıs 2013.

Tablo 1.5. KOBİ'lerin Ekonomideki Payının Yıllar İçindeki Seyri (2003-2008)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam istihdam içindeki pay(%)	78,7	79,2	80,6	79,4	78,5	78
Toplam katma değer içindeki pay(%)	60,9	56,6	58,5	57,3	56,2	55,2
Toplam satışlar içindeki pay(%)	67,3	69,3	69,4	67,4	67,2	65,5
Toplam yatırım içindeki pay(%)	61,3	57,6	62,0	44,6	44,6	50,0

Kaynak: KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013).

2000'li yıllarda yapılan çalışmaya göre Tablo 1.6'yı incelediğimizde, ülkelerdeki KOBİ'lerin tüm işletmeler içindeki yerinin %90'ın üzerinde olduğu görülmektedir. KOBİ'lerin sadece ülkemizde değil, tüm ülkelerin ekonomisinde önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. KOBİ'lerin toplam istihdam içerisindeki payına baktığımızda ise bu oranın %40 ile %60 arasında değiştiğini ve ülke istihdamlarına önemli şekilde katkıda bulduklarını ifade edebiliriz.

KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay incelendiğinde, ülkemizde KOBİ'lerin yeterli payı alamadığını görmekteyiz. KOBİ'lerin ülkemizde tüm işletmelere oranı %99,5 iken kredilerden aldığı payın %4 dolaylarında olması düşündürücüdür⁵³. Bu oran bazı ülkelerde %50'lere kadar çıkmaktadır. Kredi konusunda yeterli desteği alamayan işletmelerimizin doğal olarak yatırım içindeki ve ihracat içindeki payının da diğer ülkelerle kıyaslandığında düşük düzeyde olması dikkat çekicidir. KOBİ'lerin ihracattaki payının %8 gibi düşük düzeyde gerçekleşmesinin nedenleri arasında KOBİ sınıfına girmeyen büyük işletmelerin dış ticaret şirketleri aracılığıyla yaptıkları ihracatın dikkate alınmaması gösterilebilir. Pazarlama konusundaki bilgi eksikliği ve finans yetersizliği de KOBİ'lerin dış pazarlarda rekabet etme şanslarını azaltan etkenlerdendir.

⁵³ KOBİ'lerin kredi payı genel olarak Halk Bankası'nın bu işletmelere verdiği kredilere dayalı olarak sayısallaştırılmış olup, bu oran %4 gibi düşük düzeydedir. BDDK 2011 Ocak verilerine göre KOBİ Kredilerinin toplam krediler içindeki payı %24'e ulaşmıştır. Gelişmiş ülkelerde kıyaslandığında ulaşılması gereken oranlar henüz yakalanamamıştır ancak bu gelişme trendiyle yakın bir zamanda arzu edilen düzeye geleceği düşünülmektedir.

Tablo 1.6. Çeşitli Ülkelerde KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri

	Tüm İşletmeler İçindeki Yeri(%)	Toplam İstihdam İçindeki Yeri(%)	Toplam Yatırım İçindeki Yeri(%)	Katma Değer İçindeki Yeri(%)	Toplam İhracat İçindeki Payı(%)	Toplam Kredilerden Aldığı Pay(%)
Almanya	99,8	64,0	44,0	49,0	31,1	35,0
ABD	97,2	50,4	38,0	36,2	32,0	42,7
Japonya	99,4	81,4	40,0	52,0	38,0	50,0
Fransa	99,6	49,4	45,0	54,0	23,0	48,0
İngiltere	96,0	36,0	29,5	25,1	22,2	27,2
G. Kore	97,8	61,9	35,7	34,5	20,2	46,8
Hindistan	98,6	63,2	27,8	50,0	40,0	15,3
Türkiye	99,5	45,6	6,5	37,7	8,0	4,0

Kaynak: Melahat Karagöz, "KOBİ'lerin Temel Sorunları, Bu Alanda Sağlanan Destekler ve Çözüm Önerileri," *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 33, 2008, s. 87.

1.3.2.4. KOBİ'lerde İstihdam

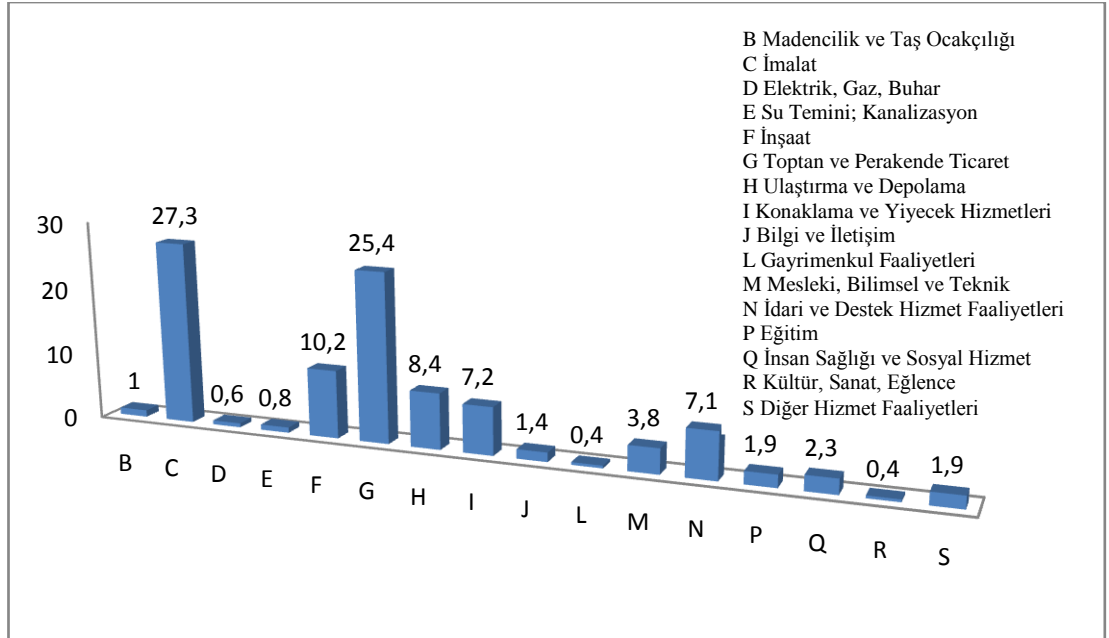
KOBİ'ler ülke ekonomisinde istihdam açısından en başta gelen kuruluşlardır. Özellikle mikro işletmeler istihdamın asıl yükünü taşımaktadırlar. İstihdamın önemli bir kısmının KOBİ'ler tarafından karşılanması, karar vericilerin istihdam için ve özellikle işsizliğin azaltılması için politika oluştururlarkengöz ardı etmemeleri gereken bir noktadır. Gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde, KOBİ'lerin en önde gelen özellikleri arasında yeni işler yaratma ve bu yolla istihdam sağlama gücü bulunmaktadır. KOBİ'ler, kriz dönemlerinde esnek yapıları sayesinde değişen koşullara hemen ayak uyduran, mevcut istihdamlarını koruyarak varlıklarını devam ettiren, hatta büyük işletmelerden boşalan pazarlara girerek, istihdamın artışına bile yol açan kuruluşlardır⁵⁴.

Ayrıca büyük işletmeler, kriz zamanında önlem olarak çalışanlarını işten çıkartırken, KOBİ'ler kriz döneminde dahi personeline sahip çıkmakta, çok zorda kalmadıkça ekonomik gücü elverdiği ölçüde maliyetlerine katlanmaktadır. KOBİ'lerde yeni istihdam edilecek çalışanlara yönelik vergiler ve sosyal güvenlik

⁵⁴ Recep Ulusoy, Reyhan Akarsu, "Türkiye'de KOBİ'lere Yapılan Destekler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri," *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 23, 2012, s. 121.

prim oranlarında yapılacak indirimlerle, istihdam edilecek kişilerin sayıları artırılabilir.

İstihdamın %76'sını oluşturan KOBİ'lerde sanayi ve hizmet sektöründe 2012 yılında 12.557.616 kişi çalışmıştır. Şekil 1.3'de NACE Rev. 2'ye göre 2012 yılındaki istihdamın sektörlere göre oransal dağılımına bakıldığında %27,3'ünün İmalat Sanayi; %25,4'ünün Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı; %10,2'si Ulaştırma ve Depolama sektöründe yer aldığı görülmektedir.

Şekil 1.3. İstihdamın Sektörlere Göre Oransal Dağılımı

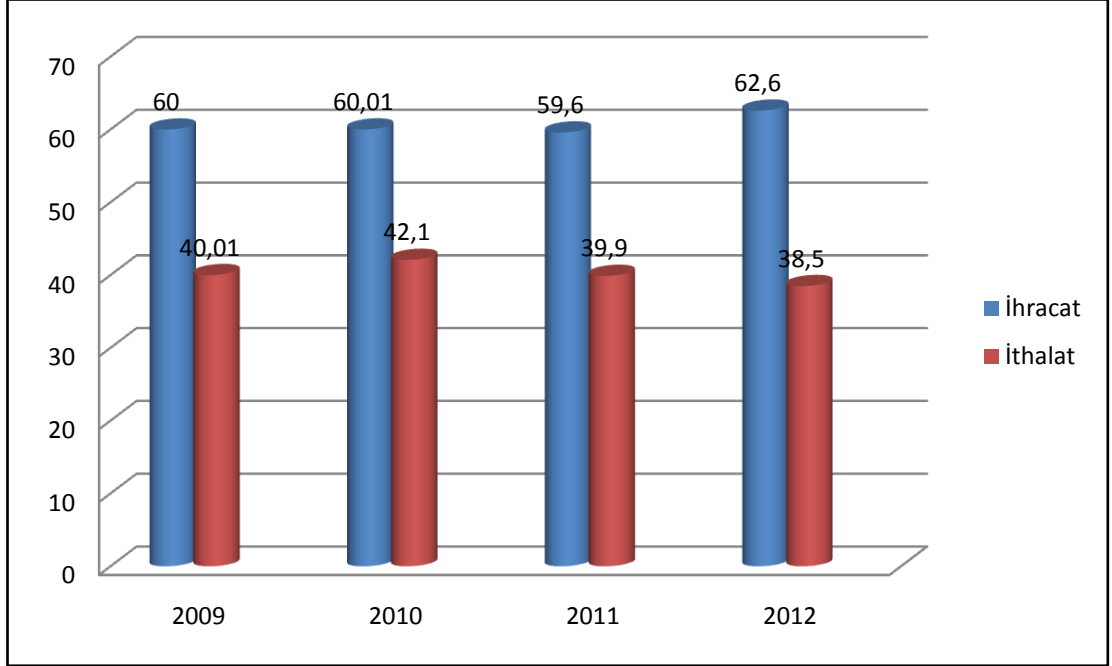
Kaynak: T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2012.

1.3.2.5. KOBİ'lerin Toplam İhracat İçindeki Payı

Türkiye'de 1980'den itibaren dışa açık piyasa ekonomisine dayalı liberal ekonomi politikası benimsenmiş ve ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi yerine dış rekabete açık sanayileşme stratejisi uygulanmıştır. 1980 yılında 2,9 milyar dolar olan ihracat 2013 yılında 152 milyar dolar'a, ithalat ise 7,9 milyar dolar'dan 2012 yılında 252 milyar dolar'a ulaşmıştır.

2013 yılı Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistiklerine göre, ihracatın %62,6'sını, ithalatın ise %38,5'ini KOBİ'ler gerçekleştirmiştir. Şekil 1.4'de görüldüğü gibi son yıllarda KOBİ'lerin ihracattaki payları artmış, ithalattaki paylarında ise azalma görülmüştür.

Şekil 1.4. KOBİ'lerin Dış Ticarettaki Payı (%)

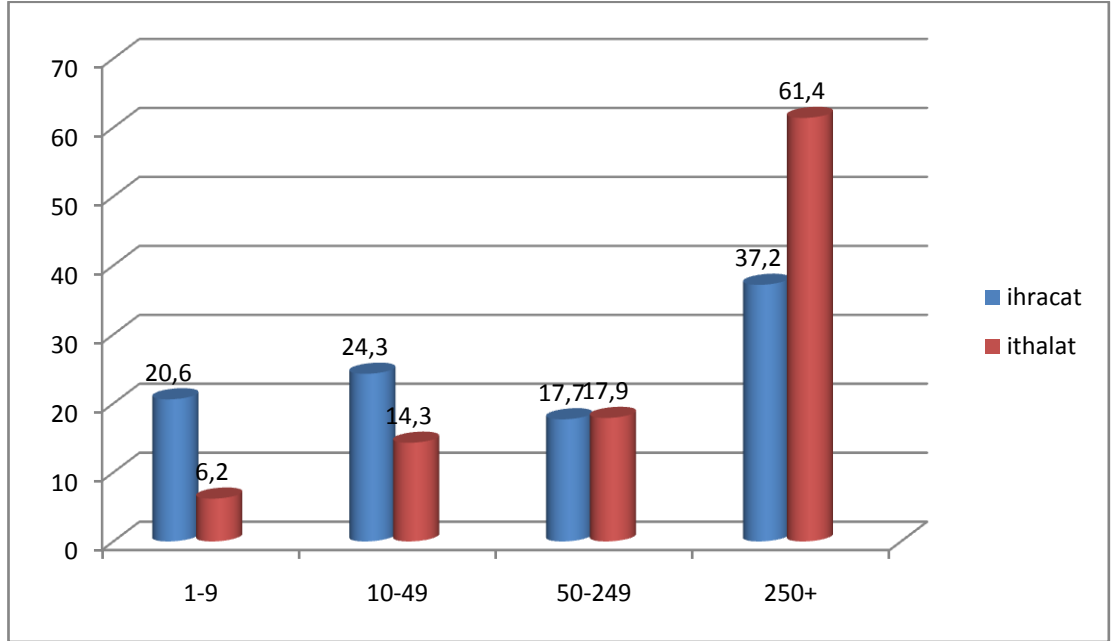
Kaynak: T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2013

İhracatta; 1-9 kişi çalışan mikro ölçekli girişimcilerin payı %20,6 iken, 10-49 kişi çalışan küçük ölçekli işletmelerin payı %24,3, 50-249 kişi çalışan orta ölçekli girişimcilerin payı %17,7, 250+ kişi çalışan büyük ölçekli girişimcilerin payı ise %37,2'dir (Şekil 1.5).

İthalatta; 1-9 kişi çalışan mikro ölçekli girişimcilerin payı %6,2 iken, 10-49 kişi çalışan küçük ölçekli işletmelerin payı %14,3, 50-249 kişi çalışan orta ölçekli girişimcilerin payı %17,9, 250+ kişi çalışan büyük ölçekli girişimcilerin payı ise %61,4'tür (Şekil 1.5).

Şekil 1.5.'te Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistiklerine baktığımızda, KOBİ tanımı içerisine girmeyen 250+ kişi çalışan büyük ölçekli girişimlerin dış ticarete çok büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. KOBİ'ler üretimlerini daha çok büyük firmalara fason olarak yaptırdıkları için büyük şirketler

aracılığıyla dolaylı olarak ihracat yapmaktadırlar. Aynı zamanda KOBİ'ler Sektörel Dış Ticaret Şirketleri⁵⁵ aracılığıyla ihracat yaptıklarından dolayı ihracat oranlarında KOBİ olarak görünmemekte, dolayısıyla oran düşük çıkmaktadır.

Şekil 1.5. Çalışan Sayılarına Göre Dış Ticaret

Kaynak: T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, Girişimcilik Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri, 2012.

Ana faaliyet gruplarına göre dış ticaret incelendiğinde ise ihracatın %56,8'i, ithalatın ise %53,5'i sanayi sektöründe faaliyet gösteren girişimler tarafından yapılmıştır. Ana faaliyeti ticaret olan girişimcilerin ihracattaki payı ise %39,1, ithalattaki payı ise %30,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu istatistikte dikkat çekici nokta ise; sanayi sektörü ihracatının ve ithalatının %60'ından fazla bir oranını 250+ kişi çalıştıran KOBİ sınıfına girmeyen girişimler yapmışken, ticaret sektörü ihracatı ve ithalatından 1-249 kişi çalışan KOBİ'lerin payı %70'den fazladır.

Ana faaliyeti sanayi olan girişimlerin 2012 yılı ihracatının %43,7'si AB ülkelerine, %21,6'sı Yakın ve Orta Doğu ülkelerine gerçekleşmişken, ithalatın %39,4'ü AB'den, %17,6'sı Diğer Asya ülkelerinden, %13,2'si ise AB üyesi olmayan

⁵⁵Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) ihracat sektörü içinde bir organizasyon altında toplanarak dünya pazarlarına yönlendirilmesi amacıyla; ihracat ve ilgili konularda (finansman, tedarik, nakliye, sigorta, gümrükleme v.b.) hizmet sağlayarak, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve bu suretle daha etkin faaliyet göstermelerini teminen kurulan şirketlere, Ekonomi Bakanlığınca "Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDS) Statüsü" verilir.

Avrupa ülkelerinden gerçekleşmiştir. İstatistiklerde dikkat çeken bir diğer nokta ise; girişimcilerin %45'i tek ülkeye ihracat yaparken, %4,2'si yirmi ve daha fazla ülkeye ihracat yapmıştır ve bu girişimlerin ihracattaki payı %53,7'dir. Aynı şekilde ithalatta da girişimcileri %47,2'si tek ülkeden ithalat yaparken, %2'si ise yirmi ve daha fazla ülkeden ithalat yapmıştır ve bu girişimcilerin ithalattaki payı da %52,9'dur.

1.3.2.6. KOBİ'lerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı

KOBİ'ler gerçek veya tüzel kişi olarak faaliyette bulunmakta olup gerçek kişi tarafından faaliyette bulunan işletmeler gelir vergisi mükellefi olarak, tüzel kişi tarafından faaliyette bulunan işletmeler ise kurumlar vergisi mükellefi olarak vergilendirilmektedir. Tablo 1.7'de rakamlara bakacak olursak 2005-2012 yılları arasında, gelir vergisi, kurumlar vergisi ve KDV'den oluşan vergi gelirlerinin, devletin elde ettiği toplam gelirler içindeki oranı %62-65 arasında olup, bu oranın büyük bir kısmının KOBİ'ler tarafından sağlandığı düşünülmektedir. Ancak KOBİ'ler tarafından sağlanan vergi gelirleri hakkında Gelir İdaresi Başkanlığının verdiği istatistiklerde bu konuyla ilgili bilgiye ulaşamamıştır.

KOBİ'lerin karşılaştığı problemlerden birisi de, yüksek vergiler ve prim oranlarıdır. Çoğunluklaemek yoğun çalışan bu işletmeler, ücretlerden alınan vergiler, SSK prim oranları ve diğer vergilerin ağırlığı dolayısıyla, büyük maliyetlerle mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Büyük ölçekli işletmeler ise, emekten tasarruf sağlayan teknolojiler kullanarak vergi ve primlerin yükünü hafifletebilmektedirler⁵⁶.

---

⁵⁶ Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 246.

Tablo 1.7. Gelir, Kurumlar ve KDV'nin Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payı

Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı	Gelir Vergisinin Gelirleri İçindeki Payı(%)	Kurumlar Vergisinin Gelirleri İçindeki Payı(%)	KDV'nin Vergi Gelirleri İçindeki Payı(%)	Gelir, Kurumlar, KDV Tahsilatı	Gelir, Kurumlar, KDV'nin Vergi Gelirleri İçindeki Payı(%)
2005	131.948.778	20,3	10,3	32,0	82.696.749	62,7
2006	151.271.701	21,0	8,2	33,5	94.898.558	62,7
2007	171.098.466	22,2	9,2	32,4	109.241.140	63,8
2008	189.980.827	23,4	9,8	31,6	123.154.764	64,8
2009	196.313.308	23,4	10,5	30,6	126.889.413	64,6
2010	235.714.537	21,0	9,7	32,1	147.890.121	62,7
2011	284.490.017	21,0	10,3	33,6	184.669.188	64,9
2012	317.218.619	22,0	10,1	32,5	204.939.340	64,6

Kaynak: Gelirler İdaresi Başkanlığı, "Çeşitli Vergi İstatistikleri",
<http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_59.xls.htm, 16 Haziran 2013.

1.3.2.7. KOBİ'lerin Toplam Krediler İçindeki Payı

KOBİ'ler, bireysel borçlarla, aile desteğiyle ve çoğunlukla yetersiz sermaye ile kurulmaktadır. Sermaye yetersizliği nedeniyle yatırımlar yapılamamakta ve ileri teknoloji temini sağlanamamaktadır. Ekonomik dalgalanmaların olduğu dönemlerde bu sorunlar daha da fazla hissedilmektedir. İşletme döneminde KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak öz kaynaklarıyla finanse etmeye çalışmakta, kredi kullanımını ise finansman yöntemi olarak görmemekte, öz kaynakların yetersiz olduğu aşamada sağlanan çözüm olarak görmektedirler⁵⁷.

İstanbul Ticaret Odasının 2006 yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması kapsamında incelenen KOBİ'ler kredi kullanmama nedeni olarak %21 oranında formalitelerin çokluğu, %12 oranında teminat gücünü göstermiş, bilgi eksiliği ise %25 olarak bildirilmiştir. KOBİ yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve işletmelerin zayıf sermaye yapısı da kredi kullanımını olumsuz etkilemektedir.

⁵⁷ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*, s. 32.

Ülkemizdeki sınırlı tasarruflar, bankalarca kamu kesimi açıklarının finansmanında kullanılmak üzere devlete yüksek faizlerle aktarılmış, işletmelere kullandırılan krediler hem sınırlı kalmış hem de yüksek faizler sebebiyle işletmelerin altından kalkamayacakları bir maliyet unsuru haline gelmiştir. Yakın zamana kadar KOBİ'ler krediler açısından riskli görüldüğü için, bankacılık sektörü bu işletmelere sıcak bakmazken, günümüze ekonomide yaşanan iyileşme, istikrar ortamı ve faizlerin düşmesi, bunun sonucu olarak kamunun borçlanma gereksiniminin azalması, bankaların KOBİ'lere yaklaşımını olumlu yönde etkilemiştir. Artık bankalar devleti fonlamak yerine müşteri arayışına başlamış ve KOBİ'lere yönelik özel hizmetler, kampanyalar geliştirerek birbirleri ile rekabete girmişlerdir⁵⁸.

KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay 2000'li yılların ortalarına kadar %5'i geçmezken bu oran 2011 yılı BDDK ocak verilerine göre %24'e ulaşmıştır. BDDK 2012 Eylül Finansal Piyasalar Raporunda Kredilerde Büyümenin Gelişimine baktığımızda ise geçmiş yıllara kıyaslandığında kredi büyümesinin önemli ölçüde yavaşladığı görülmektedir (Tablo 1.8). Yine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun açıkladığı geçici verilere göre KOBİ kredileri 2013 yılı Eylül ayı itibariyle 2012 yılı sonuna göre yüzde 27,2 oranında, 54 milyar 429 milyon TL artışla 254 milyar 171 milyon TL'ye ulaşmıştır. Eylül 2013 itibariyle bankacılık sektörü toplam kredilerin %42'si kurumsal veya ticari kredilerden, %32,3'ü bireysel kredilerden, %25,7's, KOBİ kredilerinden oluşmuştur.

Tablo 1.8. Kredilerde Büyümenin Gelişimi (%)

Nominal Yıllık Artış	2007	2008	2009	2010	2011	Eylül 2012
Bireysel Krediler	37,5	23,3	10,9	32,9	29,7	17,4
KOBİ Kredileri	28,4	10,6	-1,6	50,7	29,8	10,2
Diğer Tic. Krediler	26,4	45,2	8,3	26,9	30,0	14,1
Toplam	30,4	28,6	6,9	33,9	23,9	14,3

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Finansal Piyasalar Raporu (Eylül 2012)", <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/11531fpreylul2012_281212.pdf>, 25 Haziran 2013.

⁵⁸Aykaç, Parlak, Özdemir, s. 160.

1.4. KOBİ'lerin Güçlü ve Zayıf Yönleri

KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında birçok avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Küçük işletmelerin büyük işletmelerle rekabet ederken iki temel avantajı bulunmaktadır. Bu avantajları; müşteri ile daha yakın ilişkiler içerisinde girebilmek ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmek şeklinde sıralayabiliriz. KOBİ'ler faaliyette buldukları yerel pazara hâkim olabilen, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisinde olabilen işletmelerdir⁵⁹.

1.4.1. KOBİ'lerin Güçlü Yönleri (Avantajları)

KOBİ'lerin güçlü yönlerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

Ekonomik krizlere karşı uyumluluk açısından baktığımızda; büyük işletmeler kriz dönemlerinde genellikle küçülerek varlıklarını sürdürmeye çabalarken, KOBİ'ler değişen taleplere uyum yetenekleri sayesinde krizleri aşmaya çalışmaktadırlar. Kriz döneminde yapılan araştırmalar KOBİ'lerin daha az etkilendiğini, küçülme ve üretim alanı değiştirmede daha hızlı davranabildiğini göstermektedir.

KOBİ'ler küçük değişikliklerle kolayca yeni ürünlere geçme imkânlarına sahip, esnek üretim süreçlerinin yaşam bulduğu ortamlardır. Genellikle nihai ürün yerine ürünün bir bölümünü üreten KOBİ'ler, ürünün kullanıldığı nihai ürün pazarında daralma meydana gelmesi durumunda aynı parçaları kullanan başka işletmeler için üretmeyi sürdürerek hayatta kalabilmektedirler⁶⁰. Büyük firmaların iflası, başta istihdam hacminin daralarak işsizliğin ortaya çıkması olmak üzere, makro dengeleri olumsuz etkilese de KOBİ'lerin iflasının genel ekonomik yapı açısından çok olumsuz etkilerinin olmayacağı söylenebilir. İşletmelerin yarattığı boşluklar yeni kurulan işletmelerce kolayca doldurulabilmekte bu da piyasada dinamizmi canlı tutmaktadır.

---

⁵⁹ Akgemci, s. 15.

⁶⁰ Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, s. 45.

İstihdam sağlamada, son dönemlerde KOBİ'lerin istihdamın artırılması politikalarında bir araç olarak kullanılması yaygın olarak görülmektedir. Genellikle emek yoğun teknolojilerle çalışan KOBİ'ler daha düşük nitelikte işçi çalıştırarak işsizliği bir ölçüde azaltmaktadırlar. Aynı zamanda bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasında önemli rol oynayarak, büyük şehirlere insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluştururlar.

KOBİ'lerde üretim sürecinde aksama ve gecikmelere sebep olan dikey örgütlenme genellikle bulunmamaktadır. Bürokrasinin az olması sebebiyle, daha basit karar alma mekanizması içinde, daha hızlı hareket edilerek, sorunlar birinci elden karar mercilerine iletilmektedir. İşletmelerde bürokratik yapı arttıkça verim düşmektedir. Hızlı karar alınmasını gerektiren günümüzün hızlı değişen yapısı içerisinde KOBİ'lerdeki bürokrasi azlığı, kararların çalışanlarla hızlıca alınabilmesi pazara uyum sağlanmasını ve değişen taleplere yanıt verilebilmesini hızlandırmaktadır⁶¹.

KOBİ'ler, kapasite düşüklüğünden dolayı daha düşük sabit maliyetlerle çalışarak daha ucuza üretim yapabilmekte, genelde sipariş üzerine çalıştıklarından dolayı stok problemi ve ürünlerin satılmaması riskiyle çok fazla karşılaşmamaktadırlar. Sipariş temelli çalışarak stok maliyetinden kurtulabilmektedirler.

Tüketici tercihlerine kolay uyum sağlama açısından baktığımızda; yoğun biçimde müşteriye yönelik olarak çalışan KOBİ'ler, daha çok müşteri odaklı üretim yapmakta ve müşteri tercihlerini hemen algılayıp üretim sürecinde gerekli değişiklikleri hızla karşılayabilmektedir. KOBİ'ler faaliyette buldukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın gereksinimlerini daha iyi süzebilen, alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler kurabilen işletmeler olduklarından dolayı büyük işletmelerin sahip olamayacağı bir üstünlük sağlamaktadırlar.

KOBİ'ler büyük işletmelere oranla teknolojik değişimlere daha hızlı uyum sağlamaktadırlar. Büyük işletmelerin yatırımları da büyük olduğundan çok kısa

---

⁶¹ Zengin, s. 63.

sürelerde teknoloji yeniliğine gitmezken KOBİ'ler sermaye yoğun çalışmadıklarından teknolojik yeniliklere hızlıca uyum sağlayıp bunu bir rekabet avantajına dönüştürebilirler. Esnek yapıları nedeniyle teknolojik yeniliklere daha yatkın olan KOBİ'lerle ilgili yapılan bir araştırmaya göre tesislerdeki makine ve donanımın değişme süresinin büyük firmalara göre daha kısa zamanda yapıldığı görülmektedir. Özellikle hem konvansiyonel hem CNC tezgâhlarda yoğun olarak çalışan KOBİ'lerin NC ve CNC tezgâhları yenilemede hızlı davrandıkları ortaya koyulmuştur⁶².

KOBİ'ler sadece bağımsız olarak üretimde bulunmazlar. Bunun yanında büyük ölçekli işletmelerin kendi üretiminde kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, işletme malzemesi veya yarı mamul gibi girdileri üreterek, onlara yan sanayi görevi görürler ve onların daha üretken olmalarına üretimde tamamlayıcı rol oynayarak yardımcı olurlar⁶³. Bir ekonomide büyük ölçekli ile küçük ve orta ölçekli işletmeler birbirlerine rakip olarak faaliyet gösterirken, bir yandan da birbirlerinin destekleyici durumundadırlar.

KOBİ'ler büyük işletmelere oranla daha düşük sermaye ile kurulurlar. KOBİ'lerde ilave istihdam sağlamak, üretimi gerçekleştirmek veya yeni bir buluşu gerçekleştirmek için gereken ek sermaye tutarı da büyük işletmelere göre çok azdır.

Gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltıcı rolü açısından baktığımızda; ülkemizde özellikle bölgeler arası kalkınma ve refah düzeyinde önemli dengesizlikler bulunmaktadır. Büyük ölçekli işletmeler özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yatırım yapmaktan kaçınmakta, büyük destek ve teşvikler istemektedir. Bu durum mevcut olan dengesizliği ve gelir dağılımı uçurumunu derinleştirmektedir. Emek yoğun teknolojilerin seçilerek büyük istihdam yaratacak yatırımların yapılmaması, politik ve toplumsal sorunların artmasına sebep olmaktadır. Alt yapının hazır olmaması ve yan sanayinin daha gelişmiş bölgelerde bulunması, büyük yatırımları engelleyen faktörlerin başında gelmektedir. KOBİ'lerin

---

⁶² Yavuz Bayülken, Cahit Kütükoğlu, *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'ler)*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Oda Raporu, Yayın No: MMO/583, 2012, s. 32.

⁶³ Aybeniz Akdeniz Ar, Hüseyin İskender, "Türkiye'de KOBİ'ler ve KOBİ'lerde Planlama, Uygulama ve Denetim," *Mevzuat Dergisi*, S. 87, 2005.

özellikle organize sanayi bölgeleri veya küçük sanayi siteleri içinde yer alması, gelişmemiş bölgeler için önemli bir kalkınma ve istihdam kaynağı yaratmaktadır. Gelir dağılımının dengesizliğini azaltmada bir ölçüde katkıları da olabilmektedir. Makro düzeydeki sanayi politikaları yönlendirildiği takdirde gelir dağılımının dengesizliğini azaltmada geçici bir etki yaratmak yerine KOBİ'lerin katkısı büyük ölçüde yararlı olacaktır⁶⁴.

Büyük işletmelere oranla, KOBİ'lerin sahipleri genellikle işyerinde işveren-işçi ayrımı yapmadan, çalışanıyla yakın ilişki kurmakta böylece aile duygusu ve birbirine karşılıklı güven gelişmektedir. Kararların genelde birlikte alınıp ortak hareket edilmesi, çalışanların motive olmalarına ve işyeri ile özdeşleşmelerine yol açabilmektedir. İlişkilerdeki söz konusu yakınlık, kalite ve verimliliği yükseltmektedir⁶⁵.

KOBİ'lerin karar alıp uygulama süreci, küçük organizasyon yapıları ve yönetim ile karar verme yetkisinin işletme sahibinde olmasından dolayı çok hızlı gerçekleşmektedir. Böylelikle zaman kaybı nedeniyle uğranılan maliyetler en aza inmektedir.

1.4.2. KOBİ'lerin Zayıf Yönleri (Dezavantajları)

KOBİ'lerin zayıf yönleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

KOBİ'lerin en zayıf yönleri sermaye yapılarıdır. KOBİ'ler genellikle sınırlı bir öz sermaye ile iş hayatına atılmakta, bir süre sonra finansman sorunları yüzünden zorlanmaya başlamaktadırlar. Bankaların ve diğer finans kuruluşlarının KOBİ'lere destek sağlamada sorunlar çıkarması, kredilerde vadenin kısa ve faiz oranlarının yüksek oluşu gibi sebepler önemli bir engeldir. KOBİ'ler çoğu zaman krediler için aranan teminatları gösterememektedirler ve sermaye gereksinimlerini ekonominin başka kanallarını kullanarak gidermeye çalışmaktadırlar. Ayrıca KOBİ'ler sermaye

---

⁶⁴ Bayülken, Kütükoğlu, s. 33.

⁶⁵ Hayrettin Yıldırım, *KOBİ'lerin Finansmanında Teşviklerin Yeri ve Önemi Kayseri'de Teşvik Uygulamaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2010, s.15.

piyasası araçlarından yeterince yararlanamamakta, finansal planlama sorunları yaşamaktadırlar⁶⁶. Alternatif finansal araçların da çok iyi bilindiği ve bunlardan yararlanıldığını söylemek de güçtür.

Pazarlama konusundaki eksiklikleri açısından baktığımızda;KOBİ'ler genellikle teknik ve mesleki bilgi ve beceriye sahip oldukları kadar, ticari ve pazarlama bilgisine hâkim değildirler. Pazarlama fonksiyonu, satış faaliyetleri ile birlikte amatör şekilde yürütülmeye çalışılmakta, fuarlara katılım, reklam faaliyetleri, satış sonrası hizmet gibi faaliyetler sınırlı ölçülerle yürütülmektedir⁶⁷. Reklam, katalog/broşür, promosyon, web sitesi gibi tanıtım araçları firmanın pazarda var olması için zorunludur. KOBİ'ler giderek karmaşık hale gelen ve rekabeti zorlayan pazarlamada alt yapılarını iyi kurmak zorundadırlar.

KOBİ'ler teknolojiyi kullanmadaki avantajlarına rağmen teknoloji ve yenilikleri izleme ve yeniliğin temel aracı olan AR-GE faaliyetinde bulunma konusunda geri kalmaktadır. Sermaye ve teknik eleman sıkıntısı çeken çok sayıda KOBİ'nin, öncelikli olarak yeni teknoloji geliştirme, bunlarla ilgili sistem ve düzenli çalışmaları yapma şansının bulunmadığı kolayca anlaşılabilir. Sermaye yetersizlikleri, teknoloji-yoğun üretim tekniklerini kullanmalarına engel olduğundan, KOBİ'lerin ağırlıklı olarak emek-yoğun teknolojiler tercih ettiği görülmektedir⁶⁸.

Yönetim ve organizasyon yapısı açısından baktığımızda;sürekli değişen piyasa koşulları ve teknolojiler karşısında gerekli olan teknik ve mesleki bilgiye sahip yöneticilerin bulunmaması, KOBİ'lerin doğru karar almasını güçleştirmektedir. KOBİ'lerde profesyonel bir organizasyon yapısı mevcut değildir. Firma sahibi geleneksel yapıyı devam ettirerek pek çok alanda karar almakta zorlanmakta, sektördeki ve pazardaki değişimleri izleyememektedir. Organizasyon yapısının oluşmadığı, görev ve sorumlulukların tanımlanmadığı işletmelerde bu durum yetki

---

⁶⁶ Akgemci, s. 15.

⁶⁷ İrfan Yalçın, *Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garanti Fonları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.29.

⁶⁸ Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, s. 51.

karmaşasına neden olmakta, yapılacak işlere ilişkin kararlarda sıkıntılar yaşanmaktadır⁶⁹.

KOBİ'ler genellikle vasıfsız elemanlarla çalışmayı tercih etmekte, uzman kişilerin istihdamını karşılamaya yeterligelirleri bulunmamaktadır. Nitelikli personeller KOBİ'lerde çalışmak yerine, büyük işletmelerde çalışmanın vermiş olduğu güven ve itibar nedeniyle tercihlerini büyük işletmelerden yana kullanmaktadırlar. Aynı zamanda KOBİ'ler kendi bünyelerinde yetiştirdikleri işgücünü büyük firmalara karşı korumakta sıkıntı çekmektedirler.

İhracatta karşılaşılan güçlükler açısından baktığımızda; KOBİ'lerin genelde ihracat konusunda uzman personel, bilgi ve finansman sorunlarının yanında, ürettikleri mal ve hizmetlerin de uluslararası standartlarda olmayışı ihracat faaliyetlerinin istenen düzeye ulaşmasını engellemektedir. Özellikle bürokratik engeller, teşvik tedbirlerinin yetersizliği, kredi temini güçlüğü, kalite düşüklüğü, fiyatlamada yapılan yanlışlıklar, tanıtım faaliyetlerinin mali açıdan işletmeleri zorlaması ve dış pazarlar hakkındaki bilgi eksikliği vb. nedenlerden dolayı KOBİ'lerin yıllardır ihracata yönelik planlı bir strateji izlemedikleri görülmektedir⁷⁰.

KOBİ'lerin ürün çeşitliliğinin az olmasından dolayı satışların mevsimlere, aylara göre değişkenlik göstermesi satışlarda dalgalanmalara yol açmaktadır. KOBİ'lerin satışları genelde istikrarlı olmadığından gerek karar almada gerekse nakit dengesi kurmada zorluklar yaşamaktadırlar.

Küreselleşme hareketiyle birlikteölçek ekonomilerinin avantajını çok iyi kullanan çok uluslu şirketlere karşı KOBİ'lerin rekabet şansları hemen hemen hiç yoktur. KOBİ'ler ancak bu firmalara fason üretim yapabilmekte ve bu konuda kendi aralarında rekabet etmektedirler. Büyük işletmeler aldığı sipariş için gerekli olan işin bir bölümünü ya da tamamını küçük işletmelere yaptırmakta ve bu ilişki bazı durumlarda bağımlılık ilişkisine dönüşmektedir⁷¹. Ana firma fiyatları düşürdüğünde

---

⁶⁹ Bayülken, Kütükoğlu, s. 36.

⁷⁰ Gülümser Keskin, A. Kadir Koşan ve Y. Ziya Ayık, "Bölgesel Gelişme Aracı Olarak KOBİ'ler ve İhracat Sorunları (Erzurum'da Bir Araştırma)," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13, 2009, s. 284.

⁷¹ Fiğen Ertan, *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ)'lere Sağlanan Kamusal Ar-Ge Teşvikleri: Kamusal Ar-Ge Teşviklerinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Anket*

ve KOBİ'leri düşük kar marjı ile çalışmaya zorladığında, yedekte alternatif olarak bekleyen KOBİ'lerin de varlığı, küçük firmaların pazarlık şansını ellerinden almaktadır.

KOBİ'ler hem büyük montajlı üretim yapamamaları hem de kaynakların kısıtlı olması nedeniyle hammadde alım fiyatlarında daha büyük oranlarda iş yapan büyük firmalara oranla daha yüksek bedeller ödemek zorunda kalmaktadırlar. Üretim boyutlarının düşüklüğünden dolayı pazarlık şansları da düşük olmaktadır⁷².

1.5. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar

KOBİ'ler günümüzde çeşitli sorunlarla karşılaşmakta olup, bu sorunların başında işletmelerin küçük olmalarından kaynaklanan finansal sorunlar gelmektedir. Türkoğlu, KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların bir kısmının kendi yapısından, bir kısmının ise işletme dışı faktörler olarak nitelendirebilecek ve sürekli değişmekte olan ekonomik ve siyasi yapıdan kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca yeterli üretim teknolojisinin olmaması, hedef pazarın tespiti, bulunması ve değerlendirilmesi konusundaki eksiklikler, satış planlamasının yapılamaması, bilgi (enformasyon) eksikliği sorunu, profesyonel yöneticiliğin olmaması gibi sorunların da KOBİ'leri olumsuz etkilediğine değinmektedir⁷³.

KOBİ'lerin temel sorunlarını yönetim ve örgütlenme, tedarik, üretim yönetimi ve teknoloji, pazarlama, ihracat, Ar-Ge, finansman sorunları olarak 7 ana başlıkta toplamak mümkündür.

1.5.1. Yönetim ve Örgütlenme Sorunu

Yönetim işletme faaliyetleri için gerekli insan gücünü, makineleri, hammaddeyi ve diğer yardımcı malzemeleri bir araya getirmekle başlar. Fakat asıl

---

Çalışması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s.25.

⁷² Zengin, s. 65.

⁷³ Musa Türkoğlu "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler)in Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Bölgesel Kalkınmada KOBİ Temelli Stratejiler," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.7, S. 1, 2002, s. 284.

amaç bütün bu üretim faktörlerini bir araya getirmekten ziyade onları birbiriyle uyumlu, etkili ve verimli bir şekilde kullanabilmek için olumlu kararlar alabilmektir. İşletme içerisinde yönetimin asıl işlevi de üretim sürecinde doğru, etkili ve yerinde kararlar alabilmektir⁷⁴.

KOBİ'lerde yönetim yapısı geleneksel olup, yönetimin tüm fonksiyonlar işletme sahibi ve ortaklar tarafından yürütülmektedir. İşletme sahibi genellikle hem karar veren hem de uygulayan kişi durumundadır. KOBİ'lerde yetki devredilmemesi, nitelikli yöneticilere sahip olunmaması yönetim konusunda karşılaşılan sorunların başında gelmektedir.

KOBİ'lerde genellikle küçük bir örgütsel yapıya sahip olunması işbölümü uygulaması açısından kolaylık olabilir. Bu işletmelerde çalışan insanların hemen hemen hepsinin birbirini tanması, işbölümünde kolaylık sağlamaktadır. Bundan dolayı KOBİ'lerde kimin ne yapacağı, kimden emir alıp kime emir vereceği açık biçimde belirlenmiş olup bu durum olumlu bir etken olarak göze çarpmaktadır. Genellikle formel yapıya yeterince önem verilmemekte, yönetici kimin ne yapacağını kendisi belirlemektedir. Bu da yöneticinin olmadığı zamanlarda işlerin aksamasına neden olabilmektedir⁷⁵.

Tablo 1.9. Yönetim Sorunları

Sorunlar	1. Derece Önemli		2. Derece Önemli		3. Derece Önemli	
	N	%	N	%	N	%
Profesyonel Yöneticinin Olmaması	25	32.1	3	3.8	5	6.4
Görev Yetki Dağılımının Olmaması	11	14.1	15	19.2	2	2.6
Performans Değ. Yapılmaması	11	14.1	8	10.3	5	6.4
Yönetim Yapısının Geleneksel Oluşu	20	25.6	2	2.6	1	1.3

Kaynak: Yusuf Ziya Ayık, Gülümser Keskin, "KOBİ'lerin Genel Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum'da Bir Uygulama," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2, 2008, s. 474.

Tablo 1.9'da görüldüğü gibi; profesyonel yöneticinin olmaması yönetimde birinci derecede önemli sorun olarak görülmüş, bunu yönetim yapısının geleneksel

⁷⁴Erol Eren, *Yönetim ve Organizasyon Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar*, İstanbul, 2001, s. 3.

⁷⁵ Akgeçici, s. 23.

oluşu takip etmiştir. Görev yetki ve dağılımının olmaması ve performans değerlendirmesinin yapılamaması sorunları ise ikinci ve üçüncü derecede önemli olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan bir araştırmada; KOBİ'lerde yöneticinin aynı zamanda girişimci olduğu görülmüş, merkezi yapı ve otoriter anlayışla yönetimi üstlenen sahiplerin, sınırlı zaman içerisinde planlama, örgütleme, yürütme, koordinasyon ve kontrol gibi yönetim fonksiyonlarını tek başına götürmeye çalışması sonucunda işletmeleri başarısızlıkla karşı karşıya bıraktığı ifade edilmiştir. Özellikle hızla değişen ekonomi ve pazar yapısı, yönetimin profesyonel yöneticilerle sorumluluğu daha fazla paylaşmasını, yetki devrinin yapılmasını, yönetim ve organizasyon alanında gelişmelerin sağlıklı olarak takip edilmesini gerektirdiği vurgulanmıştır⁷⁶.

1.5.2. Tedarik Sorunu

KOBİ'ler genellikle sipariş tarzı üretim yaptıklarından, ihtiyaç duydukları malzemeler, alacakları siparişe göre değişmektedir. Uzun vadeli malzeme tedariklerine sürekli aynı malzemeyi kullanmadıklarından dolayı girmezler. Çoğu zaman mali durumları da büyük çaplı alımlara izin vermez. Bu nedenle bu işletmelerde istenilen malzemenin, istenilen miktarda ve istenilen zamanda tedarikinde büyük güçlüklerle karşılaşılır. Bu tarz güçlüklerin aşılması malzemeye yüksek fiyat ödemekle veya malzeme standartlarının düşürülmesiyle mümkün olabilmektedir⁷⁷.

KOBİ'lerin çeşitli malzemelere ilişkin sipariş hacmi büyük işletmelerle kıyaslandığında düşük seviyelerdedir. KOBİ'ler, büyük işletmelere göre finansman ve çalışma sermayesi bakımından daha kısıtlı imkânlarla sahip olduklarından malzeme alırken bu durumu göz önüne alarak sipariş vermek zorunda kalmaktadırlar.

---

⁷⁶ Sabahat Bayrak, Muhammet Akdiş, "KOBİ'lerin Yönetimsel Durumu ve Yeni Sanayileşen İllerde Analizi," *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 1, 2000, s. 89.

⁷⁷ Turan Kocabıyık, M. Akif Altunay, "Artan Rekabet Ortamında KOBİ'lerin Sorunları ve Buna İlişkin Bir Araştırma," *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 25, S. 2, 2008, s. 747.

Bunun sonucunda daha az fiyat indirimi sağlanabilmekte bu da birim mamul maliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu işletmelerin büyük hacimli sipariş verip iskontolardan faydalanma yoluna gitmeleri halinde ise stok maliyetleri artmaktadır. Dolayısıyla bir maliyet kıskacı içinde kalmaktadırlar. Esasen bu işletmelerin finansal imkânları da genellikle büyük siparişleri karşılamaktan uzaktır⁷⁸.

Tedarik konusunda ortaya çıkan bir diğer sorun da sipariş edilen hammaddenin istenilen zamanda sağlanamamasıdır. Bazı hammaddelerin zamanında sağlanamaması durumunda işletmeler siparişleri karşılayabilmek için hammadde stokuna yönelmekte ve bu durum kaynak israfına yol açmaktadır. Stoklamaya gidilmemesi durumunda ise, sürekli fiyat artışlarından yoğun biçimde etkilenme riski ortaya çıkmaktadır⁷⁹.

Sonuç olarak siparişin ve stoklamanın kısıtlı olması ve hammaddelerin zamanında sağlanamamasının temel nedeni, KOBİ'lerde finansmanın sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.

1.5.3. Üretim ve Teknoloji Sorunu

KOBİ'ler genellikle emek yoğun, atölye tipi ve siparişe göre üretim yapmaktadır. İş bölümü nispeten düşük seviyededir. Sipariş hacminin düşük olması ve hammadde yetersizliği nedeniyle düşük kapasitede çalışmaktadırlar ve birim ürün maliyetleri yüksek olmaktadır. Teknolojik yetersizlikler, sermaye yetersizliği, üretim konusundaki bilgi eksikliği kalitesiz üretime neden olmakta ve kaynak israfına da yol açmaktadır⁸⁰.

---

⁷⁸Tamer Müftüoğlu, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar ve Öneriler*, Ankara, 1991, s. 67.

⁷⁹Karagöz, s. 88.

⁸⁰İlhan Uludağ, Vildan Serin, *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler*, İTO Yayınları, Yayın No:1991-25, İstanbul, s. 23.

Tablo 1.10. Üretim Sorunları

	1. Derece Önemli		2. Derece Önemli		3. Derece Önemli	
	N	%	N	%	N	%
Girdi maliyetleri yüksekliği	24	30.8	4	5.1	6	7.7
İşgücü maliyeti yüksekliği	11	14.1	11	14.1	6	7.7
Modern Teknoloji eksikliği	6	7.7	7	9	6	7.7
Kalifiye Eleman Eksikliği	10	12.8	11	14.1	5	6.4
Kalite Kontrol Eksikliği	12	15.4	2	2.6	2	2.6

Kaynak: Yusuf Ziya Ayık, Gülümser Keskin, “KOBİ’lerin Gelen Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum’da Bir Uygulama,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2, 2008, s. 475.

Tablo 1.10’da görülebileceği gibi üretim sorunlarının başında girdi maliyetlerinin yüksekliği gelmektedir. Bunu kalite kontrol eksikliği, işgücü maliyetlerinin yüksekliği ve kalifiye eleman eksikliği izlemektedir. Daha sonra ise modern teknoloji eksikliği sorun olarak görülmektedir. Tüketicinin tasarım ve kaliteli ürünlere yönelmesi, üreticiyi gelişmiş teknolojileri kullanmaya zorlayarak, yeni üretim sistemlerine geçişe neden olmaktadır. Ancak Tablo 1.11’de belirtilen teknolojik kaynaklı sorunlar, bu geçişin yavaş olmasına yol açmaktadır.

Tablo 1.11. Teknoloji Kaynaklı Sorunlar

	1. Derece Önemli		2. Derece Önemli		3. Derece Önemli	
	N	%	N	%	N	%
Yeni teknoloji maliyeti	29	37.2	10	12.8	3	3.8
Yeni teknoloji bilgi eksikliği	19	24	4	11	14.1	6
Mevcut teknoloji yetersizliği	3	5.1	7	9	10	12.8
Mevcut tekn. bakım masrafı	4	6.4	7	9	10	12.8
Mevcut tekn. Alışkanlığı	12	15.4	3	3.8	3	3.8

Kaynak: Yusuf Ziya Ayık, Gülümser Keskin, “KOBİ’lerin Gelen Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum’da Bir Uygulama,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2, 2008, s. 476.

Tablo 1.11’de teknoloji sorunları içerisinde, yeni teknolojinin maliyetinin birinci sırada, teknoloji kullanımındaki bilgi eksikliğinin ise ikinci sırada önemle vurgulandığı görülmektedir. Bunu mevcut teknoloji alışkanlığı sorunu takip

etmektedir. Teknolojik sorunların da aslında finansman yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir. KOBİ'lerin genellikle finansman yetersizliği nedeniyle gelişmiş teknolojilere sahip olmaması ve eski teknoloji ile emek yoğun çalışmak zorunda kalması rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktördür.

1.5.4. Pazarlama Sorunu

Üretilen malın satışa sunulmasını sağlayan pazarlama, işletmelerin çoğalmasıyla birlikte artan rekabet ortamı ve sınırlı pazar gibi etmenlerle KOBİ'lerde bir sorun olarak ortaya çıkar.

KOBİ'lerin pazarlama sorunları ile üretim sorunlarını birlikte düşünmek gerekir. Pazarlama, üretilen malların satışa sunulması faaliyetleri olduğuna göre, KOBİ'lerin pazarlama ve üretim sorunlarının iç içe geçtiğini söyleyebiliriz. Ülkemizde üretim yapan KOBİ'ler aynı zamanda başka ülkelerin ürünleriyle de rekabet etmek veya pazar sınırlarını genişletmek zorundadırlar. Ülke içinde üretim yapan işletmeler, pazar darlığı, rekabetin artması, işletmede atıl kapasitenin ortaya çıkması, ülke dışındaki pazar şartlarının uygun olup olmadığı gibi hususları değerlendirip dış pazarlara açılmayı isteyebilmektedir⁸¹.

Her şeyin pazar ile başladığını kabul eden modern pazarlamaya göre pazar üzerinde yoğunlaşmak KOBİ'lerin başarısında önemli olmasına rağmen KOBİ'ler genellikle hedef pazar araştırması yapmadan kişisel gözlemlerini kullanmaktadırlar⁸².

KOBİ'lerin pazarlama işlevine ilişkin başlıca üstünlükleri aşağıdaki gibidir⁸³;

- Doğrudan (direkt) pazarlama,
- Kişisel müşteri ilişkileri,
- Pahalı,, karmaşık satış örgütünün olmaması,

---

⁸¹ Nilgün Bilici, Menşure Kolçak, *KOBİ'lere Sağlanan Finansal Desteklerin Üretim ve İstihdama Katkıları: Erzurum Alt Bölgesinde (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Bir Uygulama*, Erzurum SMMM Odası Eğitim Yayınları: 2003/1, s. 23.

⁸² Akgemci, s. 28.

⁸³ Müftüoğlu, s. 70.

- Esnekliğin yüksek olması,
- Satış giderlerinin azlığı,
- Yalın ve küçük pazarlarda faaliyet gösterme,
- Esneklik, yani müşterilerin özel arzu isteklerine cevap verebilme.

KOBİ'lerin pazarlamadaki temel eksiklikleri ise şunlardır;

- Yetersiz pazarlama anlayışı,
- Yetersiz piyasa araştırması,
- Pazarlama araçlarından yeterince yararlanamama,
- Sınırlı dar bir pazara bağımlılık veya alternatifsizlik,
- Yan sanayi olarak çalışma durumunda alıcı firmaya bağımlılık.

Tablo 1.12. Pazarlama Sorunları

	1. Derece Önemli		2. Derece Önemli		3. Derece Önemli	
	N	%	N	%	N	%
Tanıtım eksikliği	12	15.4	4	5.1	19	24.4
Dağıtım kanalları sorunları	17	2.8	14	17.9	7	9
Pazarı genişletememe	25	31.2	16	20.5	2	2.6
Pazarlama konusunda uzman eleman eksikliği	16	20.5	2	2.6	3	3.8

Kaynak: Yusuf Ziya Ayık, Gülümser Keskin, "KOBİ'lerin Gelen Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum'da Bir Uygulama," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2, 2008, s. 477.

Tablo 1.12'de pazarlama sorunları içerisinde, pazarı genişletememe en önemli sorun olarak görülmektedir. Bunu dağıtım kanallarından kaynaklanan sorunlar, pazarlama konusunda uzman eleman çalıştıramama ve tanıtım eksikliği takip etmektedir.

1.5.5. İhracatla İlgili Sorunlar

İhracat, ülke ekonomisinin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde ihracat, gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde, büyük ve küçük ekonomilerde ve hatta KOBİ'lerde dünya ticaretindeki gelişmeler ışığında

önem verilen ve değişik ticaret geliştirme programları ile desteklenen bir faaliyet olarak görülmektedir⁸⁴.

KOBİ'lerin ihracat konusundaki dezavantajları; nitelikli eleman istihdam edilmemesi, kalite yönetimindeki yetersizlik, finansman sorunları, uluslararası pazara yönelik kalite ve standartta mal üretilmemesi, dış ticaret mevzuatına hâkim olunmaması, ihracat-yatırım-üretim konularında destek ve teşviklerin iyi kullanılmaması olarak sayılabilir⁸⁵.

KOBİ'ler genellikle dış ticaret işlemlerini takip edecekleri ayrı bir birim oluşturmamakta, ihracat işlemlerinde amatörece hareket etmekte ve pazar araştırması yapmadan ihracat işlemlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. KOBİ'lerde öncelikle yapısal sorunların giderilmesine yönelik olarak yönetim ve finansman kaynaklı sorunların giderilmesi, profesyonel yönetici ve nitelikli eleman sayısının artırılması, kredi teminindeki güçlüklerin kolaylaştırılması ihracatla ilgili sorunların çözümünde önemli rol oynamaktadır.

KOBİ'lerin yurtdışı pazarlar ve çok uluslu şirketlerle rekabet edebilmesi için güçlerini birleştirmeleri önemlidir. Aynı üretim dalındaki KOBİ'lerin ihracat sektörü içinde bir organizasyon altında toplanarak dünya pazarlarına açılmaları, dış ticarete uzmanlaşmaları ve etkin faaliyet göstermeleri amacıyla kurulan Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ), KOBİ'lerin "ihracat" hedefiyle yola çıkarak ihtiyaçlarının tespiti ve ortak bir stratejinin oluşturulması için büyük önem taşımaktadırlar⁸⁶.

1.5.6. Ar-Ge İle İlgili Sorunlar

Ülkemizde araştırma geliştirme faaliyetlerinin önemi ancak 1990'lı yılların başında anlaşılmıştır ve bu tarihten sonra işletmeler bünyelerinde bir araştırma geliştirme birimi oluşturmaya başlamışlardır. Sınırlı bir sermaye yapısına sahip olan KOBİ'ler ise araştırma geliştirme birimi kurmayı düşünseler bile bunu

---

⁸⁴ Karagöz, s. 91.

⁸⁵ Yavuz Bayülken, Cahit Kütükoğlu, *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'ler)*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Oda Raporu, Yayın No: MMO/583, 2012, s. 61.

⁸⁶ Hakkı Mümin Ay, Esra Talaşlı, "Türkiye'de KOBİ'lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar," *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007, s. 181.

gerçekleştirebilmek için ayrı bir program ve bütçe oluşturamamaktadırlar. Ayrıca araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin değerlendirme ve izleme sürecinin uzun olması, proje dokümanının hazırlanmasındaki zorluklar KOBİ'lerin bu faaliyetlere yönelmesini engellemektedir⁸⁷.

KOBİ'ler yenilikçilik kültürü ve teknoloji yönetimi becerileri bakımından yetersiz kalmakta, Ar-Ge ve yenilik konusunda nitelikli eleman çalıştırmakta zorlanmaktadır. Bu sebeple teknolojik yenilikleri izleme, teknolojik bilgiye erişme konularında zayıf kalmaktadırlar. Yenilikçilik konusunda yeterli bilince erişen KOBİ'ler ise Ar-Ge birimi kurmak için yeterli finansmanı sağlamakta zorlanmaktadır⁸⁸.

KOBİ'ler incelediğinde Ar-Ge ve inovasyon altyapılarının son derece zayıf olduğu görülmektedir. Orta büyüklükteki işletmelerin ancak bir kısmının Ar-Ge eylemlerine yöneldikleri, küçük işletmelerin ise Ar-Ge departmanı kurmayı düşünseler bile, buna ilişkin program ve bütçe oluşturamadıkları için yetersiz kaldıkları görünmektedir. T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığının 2013 yılı Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistiklerini incelediğinde, Türkiye'de 2012 yılında Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge harcaması 13.062 Milyon TL olarak hesaplanmış ve bu harcamanın %16,6'sı (2.166 Milyon TL) KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir.

KOBİ'lerin araştırma geliştirme faaliyetlerine yönelmelerini sağlamak için üretimde stratejik işbirliği çalışmalarının sayısı arttırılmalı, KOBİ'ler arasında ortak işbirliği anlaşmaları yapılmalı ve son teknoloji bu işletmelere adapte edilmelidir. KOBİ'lerde asıl sorun bilgi veya enformasyon eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Araştırma geliştirme çalışmalarının önemi KOBİ'lere anlatılmalı ve bünyelerinde bir araştırma geliştirme departmanı oluşturmaları sağlanmalıdır⁸⁹.

---

⁸⁷ Ar-Ge Destek Programları ve Ar-Ge Faaliyetleri, <<http://www.inovasyon.org/pdf/blm8.pdf>, 7 Temmuz 2013.

⁸⁸ ASKON, "Belirsizlik Altında Kalıcı Büyüme Beklentisi 2012 Türkiye ve Dünya Ekonomisi," *ASKON Ekonomi Raporları*, S. 16, 2012, s. 49.

⁸⁹ Karagöz, s. 90.

1.5.7. Finansman Sorunu

KOBİ'ler işletme faaliyetleri sırasında karşılaştığı sorunların en başında finansman sorunu gelmektedir. Genellikle kuruluş aşamasından başlayarak devam eden finansman sorunları, KOBİ'lerin büyüme ve faaliyetlerini sürdürmelerinde zorluk çekmelerine neden olmaktadır.

Ülkemizde KOBİ'lerin karşılaştığı genel finansman sorunları arasında, öz kaynak ve çalışma sermayesi yetersizliği, işletme yöneticilerinin finansal yönetim konusundaki bilgi ve deneyim eksikliği, kredi temin edilmesinde karşılaşılan sorunlar, sermaye piyasalarından fon sağlayamama, bankacılık sisteminin etkin işlememesi ve bankaların daha çok büyük ölçekli firmaların fon ihtiyaçlarını karşılama eğiliminde olması, ekonomik istikrarsızlık, devlet teşvik politikasındaki yetersizlikler sayılabilir⁹⁰.

Kuruluş aşamasında olan KOBİ'ler ağırlıklı olarak öz kaynak kullanmakta olup yeterli öz kaynağın bulunamaması büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu işletmeler yeni yatırımlarını gerçekleştirmede ve büyümelerinin finansmanında kaynak sağlama sorunuyla karşılaşmaktadır. KOBİ'lerin kendi yapılarından kaynaklanan temel finansman sorunu öz kaynak yaratmamaktır⁹¹.

KOBİ'lerin yetersiz sermaye yapıları ve düşük kar marjıyla çalışıyor olmaları nedeniyle öz kaynakların oto finansman⁹² ile desteklenememesi, kayıt dışılık nedeniyle elde edilen karların da resmi olarak beyan edilmemesi ve buna bağlı olarak mali tabloların gerçeği yansıtmaması nedenleri ile mali tablolar genellikle kredi verilmesine elverişli değildir. Ayrıca banka ve diğer finans kuruluşları tarafından kabul görecekteminatları sağlama konusunda da sorun yaşamaları nedeniyle ülkemizde KOBİ'ler kredi olanaklarından yeterince faydalanamamaktadır. Düşük kar

---

⁹⁰Faruk Anıl Konuk, Filiz Aygen "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları ve Bu Sorunların Giderilmesine Yönelik Çözüm Önerileri: Sakarya Örneği," *VI. Anadolu İşletmecilik Kongresi*, 2007, s. 516.

⁹¹Güler Aras, Alövsat Müslümov, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri," *21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, 2002, s. 10.

⁹² Elde edilen karların dağıtılmayarak sermayeye ilave edilmesi ile finansman sağlama yöntemi

marjı ile çalışan KOBİ'ler birtakım bürokratik uygulamalar, yüksek faiz oranları ve ödeme koşulları ile karşılaşabilmektedir⁹³.

Özellikle teminat sorunu KOBİ'lerin yeterli krediyi alamamalarında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük işletmeler aldıkları krediler karşısında işletme varlıklarını teminat olarak gösterirken küçük işletmeler genelde kişisel varlıklarını teminat olarak göstermektedirler. İstenen teminat sağlansa bile bankalar düşük riskle çalışma eğiliminde olduklarından daha fazla riskli olan KOBİ'lere yüksek faizlerle kaynak sağlanmaktadır. Bütün bu sebepler ise KOBİ'lerin yabancı kaynak sağlama yolunu engellemektedir⁹⁴.KOBİ yöneticilerinin yeterli finansman bilgisine sahip olmaması ve bu konularda nitelikli eleman istihdam edilmemesi sorunu artırmaktadır. Aynı bir finansman bölümü bulunan KOBİ sayısı çok azdır.

Tablo 1.13. Finansman Sorunları

	1. Derece Önemli		2. Derece Önemli		3. Derece Önemli	
	N	%	N	%	N	%
Öz sermaye yetersizliği	23	29.5	4	5.1	9	11.5
Kredi faizlerinin yüksekliği	22	28.2	10	12.8	11	14.1
Kredi alımındaki sorunlar	10	12.8	20	25.6	4	5.1
Finansman konusunda bilgi eksikliği	16	20.5	3	3.8	4	5.1

Kaynak: Yusuf Ziya Ayık, Gülümser Keskin, "KOBİ'lerin Gelen Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum'da Bir Uygulama," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 2, 2008, s. 475.

Tablo 1.13'ü incelediğimizde öz sermaye yetersizliği birinci derecede önemli sorun olarak belirtilmiştir. Bunu ikinci sırada kredi faizlerinin yüksekliği ve daha sonra da finansman konusunda bilgi eksikliği izlemektedir. Dördüncü sırada ise kredi alırken karşılaşılan güçlükler yer almaktadır. Genellikle bankaların kredi verirken ipotek ve gayrimenkul teminatı istemeleri KOBİ'ler için büyük engel oluşturmaktadır.

⁹³ Ahmet Karakoç, *KOSGEB Kaynaklı KOBİ Destekleri ve Bütçe İlişkisinin Değerlendirmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 48.

⁹⁴ Filiz Aygen, "AB'ye Giriş Sürecinde KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Alternatif Finansman Tekniklerinden Yararlanma Dereceleri Sakarya Örneği," *3. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi*, 2006, s. 82.

KOBİ'lerin mevcut sorunlarına özellikle de finansal sorunlarına yönelik uzun vadeli, akılcı ve verimliliği artırmaya yönelik politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu işletmeler, devlet tarafından gerekli yasal düzenlemeler yapılarak desteklenmeli, denetlenmeli ve teşvik edilmelidir. Kredi temin etmede yaşanan sorunların aşılması, kredi raporlama standartlarının oluşturulması, şeffaflığın sağlanabilmesi, teknolojik altyapıların geliştirilmesi, vergi ve bürokrasi yüklerinin azaltılabilmesi için gerek devlet gerekse özel kuruluşların işbirliği içerisinde çalışmasında yarar vardır⁹⁵.

---

⁹⁵ Hüseyin Ali Kutlu, N. Savaş Demirci, "KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri," 4. *KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi*, 2007, s. 196.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KOBİ'LER VE KOBİ DESTEKLERİ

2.1. KOBİ'lere Hizmet ve Destek Sunan Kurumlar

KOBİ'lerin öneminin anlaşılmaya başlamasıyla birlikte, KOBİ'leri geliştirmek, çeşitli alanlarda hizmet vermek ve sorunlarına çözüm bulmak amacıyla KOBİ'lere hizmet sunan kurumların sağladığı destekler aşağıda sıralanmıştır.

2.1.1. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bünyesinde kurulu bulunan ve girişimcilikle ilgili faaliyetleri destekleyen “Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü'nün” görevlerinin tanımlandığı 635 sayılı “Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin” 8. Maddesinde, müdürlüğün girişimcileri desteklemedeki görevleri şu şekilde tanımlanmıştır⁹⁶;

- Ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanmasına, rekabet gücünün yükseltilmesine yönelik sanayi araştırma, geliştirme, yenilikçilik ve girişimcilikle ilgili faaliyetleri desteklemek, teşvik etmek, izlemek ve sonuçlarını değerlendirmek,
- Sanayiye yönelik teknolojik araştırma, geliştirme ve yenilikçilik program ve projelerin desteklenmesi ve teşviki ile ilgili düzenlemeler yapmak, yapılan düzenlemeler çerçevesinde Bakanlık bütçesinden yapılacak harcamaları belirlemek, dağıtmak ve amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığını denetlemek,
- Sanayi alanındaki araştırma, geliştirme, yenilikçilik ve girişimcilik faaliyetleri ile teknolojik gelişmeleri takip etmek, desteklemek ve teşvik

---

⁹⁶ Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

etmek amacıyla sanayi kuruluşları, üniversiteler, araştırma merkezleri ve enstitüler ile işbirliği yaparak bu kurumların teknolojik araştırma ve geliştirmeye aktif katılımını sağlayacak programlar ve projeler geliştirmek ve uygulanmasını sağlamak.

Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan hizmetler kapsamında verilen destekler şu şekildedir:

2.1.1.1. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, yeni veya ileri teknolojiye mal ve hizmet üretmek isteyen girişimcilerin, araştırmacıların ve akademisyenlerin, Ar-Ge'ye dönük sınai ve ticari faaliyetlerini gerçekleştirmek, bu yönde üniversitelerden azami ölçüde yararlanabilmelerine imkân oluşturmak için tercihen üniversitelerin yanında veya yakınında kurulmuş, akademik, sosyal ve kültürel sitelerdir⁹⁷.

2001 yılında 4691 sayılı yasayla kurulan, sanayici ve araştırmacıları üniversiteler ile buluşturarak teknolojik üretime yönelik yeni ürün ve üretim yöntemleri geliştirmelerini sağlayan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri sayısı Kasım 2013 tarihi itibarıyla 52 âdete ulaşmıştır⁹⁸. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Kasım 2013 sonu itibarıyla faaliyete geçen işletme sayısı 2.508'e, istihdam edilen personel sayısı 26.500'e, biten proje sayısı 10.774'e, üzerinde çalışılan proje sayısı 6.888'e, ihracat 1.479 milyon ABD Dolarına, yabancı/yabancı ortaklı firma sayısı 91'e, bu firmalarca yapılan yatırım tutarı 683 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır.

Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde, halen yüksek/ileri teknolojileri kullanmakta olan yerli ve yabancı firmalardan, Ar-Ge birimlerini TGB'lerde oluşturarak yeni Ar-Ge projeleri gerçekleştiren firmalar, üniversite, İleri Teknoloji Enstitüsü veya Kamu Ar-Ge Merkezinin imkânlarını kullanarak yazılım ve yenilikçi teknolojiler geliştirmek isteyen KOBİ'ler, KOSGEB'in Teknoloji Merkezlerinde

---

⁹⁷“Teknoloji Geliştirme Bölgeleri,” *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, S.286, 2012, s. 20.

⁹⁸ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Hakkında Genel Bilgiler, <<http://sagm.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=107>, 8 Ekim 2013.

(TEKMER) gelişen firmalar, ticarileştirilebilecek fikri olan genç girişimciler yer alabilmektedir.

4691 Sayılı Kanun kapsamında teknoparklarda girişimcilere ve öğretim üyelerine verilen destekler istisna ve teşvik unsurları aşağıdaki gibidir⁹⁹;

Teknoloji Geliştirme Bölgesinde Faaliyet Gösteren Girişimcilere Sağlanan Destekler;

- Bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadır.
- Bu süre içerisinde münhasıran bu bölgelerde ürettikleri ve sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta kontrol uygulama yazılımı şeklindeki teslim ve hizmetleri de katma değer vergisinden muaf tutulmaktadır.
- Bölgede çalışan Ar-Ge ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri 31.12.2023 tarihine kadar her türlü vergiden muaf tutulmaktadır. Ancak muafiyet kapsamındaki destek personeli sayısı Ar-Ge personeli sayısının yüzde onunu aşmamalıdır.

Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Görevlendirilen Öğretim Üyelerine Sağlanan Destekler;

- Bölgelerde görevlendirilen öğretim üyelerinin Bölgede elde edecekleri gelirler üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulmaktadır.
- Öğretim elemanları Üniversite Yönetim Kurulu izni ile yaptıkları araştırmalarının sonuçlarını ticarileştirmek amacı ile bu Bölgelerde şirket kurabilmekte, kurulu bir şirkete ortak olabilmekte ve/veya bu şirketlerin yönetiminde görev alabilmektedirler.

---

⁹⁹ Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Sağlanan Destek ve Muafiyetler, <<http://www.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=107&catID=305>, 9 Ekim 2013.

Teknokentlerin en önemli kuruluş aşamalarından biri üniversite-sanayi işbirliğine imkân sağlaması ve böylece bilgi ve teknoloji transferi gerçekleştirmesidir. Teknokentler sayesinde üniversite mezunları için iş imkânı doğmuş, üniversite öğrencilerine staj ve uygulama yapacak inovatif firmalar istihdam edilmiştir. Sanayi de bu sayede aradığı nitelikli elemanı bulma ve yetiştirme şansı elde etmiştir¹⁰⁰.

2.1.1.2. Sanayi Tezleri Programı (SAN-TEZ)

Ülkemizdeki Ar-Ge altyapısının önemli bir bölümü üniversiteler ve kamu araştırma kurumlarında bulunmaktadır. Özel sektör tarafından kurulan ve faaliyet gösteren Ar-Ge birimi sayısı, bilim ve teknoloji alanında yetkin ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Ayrıca, başta AB ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye’de özel araştırma kurumları bulunmamaktadır. Üniversite-sanayi-kamu işbirliği ile mevcut altyapının verimli kullanımı yeterli düzeyde ve yaygın şekilde gerçekleştirilememektedir. Mevcut faaliyetlerin önemli bir bölümü az sayıdaki büyük işletmelerle sınırlı olup Ar-Ge için büyük önem taşıyan KOBİ’lerin mevcut Ar-Ge altyapısından faydalanması ise istenilen düzeyin altındadır¹⁰¹.

05 Temmuz 2007 tarih ve 26573 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Tezleri Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik” kapsamında yürütülen Sanayi Tezleri (SAN-TEZ) Programı; üniversite-sanayi-kamu işbirliğini güçlendiren, üniversitelerde yapılan akademik çalışmaların ticarileşmesini sağlayan, KOBİ’lerin rekabet gücünün artırılmasına kaynak sağlayacak yeni ürün, üretim yönetiminin geliştirilmesi amacıyla sanayicinin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenecek yüksek lisans ve/veya doktora tez çalışmalarının desteklendiği bir mekanizmadır¹⁰².

¹⁰⁰ Murat Kemal Keleş, Mustafa Zihni Tunca, “Türkiye’deki Teknokentlerin Mevcut Durumunun İncelenmesi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.11, 2010, s. 20.

¹⁰¹“Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü Destek Programları,” *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, S.295, 2013, s. 12.

¹⁰² Çiğdem Kavak, “Bilgi Ekonomisinde İnovasyon Kavramı ve Temel Göstergeler”, ab.org.tr/ab09/bildiri/160.doc, 13 Ekim 2013.

Üniversite-sanayi işbirliği ile yürütülecek Ar-Ge ve yenilik projeleri için, sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın ülkemizde yerleşik tüm işletmeler San-Tez programından yararlanabilirler. Desteklenmesine karar verilen San-Tez projelerine Bakanlık tarafından uygulanan en yüksek destek oranı %75'tir. Programın başladığı günden 2010 yılına kadar 636 proje başvurusu yapılmış ve proje başvurularından 206 adeti desteklenmeye değer bulunmuştur. Program için belirlenen hedeflerden en önemlisi özellikle KOBİ'lerin bilgi ve teknolojiye dayalı sorunlarının üniversite bilimselliği içinde çözülmesi durumudur¹⁰³.

2.1.1.3. 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Teşvikleri

Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 12 Mart 2008 tarihli Resmi Gazete yayımlanan 5746 sayılı "Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun" 01 Nisan 2008 tarihinde yürürlüğe girmiş, Kanunun Uygulama ve Denetim Yönetmeliği ise 31 Temmuz 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Kanun ile; genel olarak teknoparklar için tanınmış olan vergi istisnalarının belirli sayının üzerinde Ar-Ge personeli istihdam eden sermaye şirketlerinde kurulacak Ar-Ge merkezine yönelik olarak genişletilmesi ve istihdam oranlarının artırılması, proje sahiplerine teknogirişim sermayesi desteği verilmesi şeklinde desteklerde bulunulması, Ar-Ge ve yenilik niteliğindeki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılması ve Ar-Ge personeli istihdamının desteklenmesi hedeflenmekte, Ar-Ge faaliyetlerine yapılan teşviklerle orta ve uzun vadede, sanayide ithal girdi talebinin yani üretimin ithalata bağımlılığının ve dolayısıyla cari açığın azaltılması planlanmaktadır¹⁰⁴.

Ülkemizin Avrupa Birliği sürecinde yaptığı anlaşmalar çerçevesinde Gayri Safi Yurt İçi Hâsılasından Ar-Ge'ye ayırdığı payın 2023 yılına kadar %3'e çıkarılması ve bu payın en az 2/3'ünün özel sektör tarafından karşılanması

¹⁰³ Recep Uzungil, *Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Ar-Ge Destekleri*, 1. Uluslararası Katılımlı Kamu-Ünv.-Sanayi İşbirliği Sempozyumu ve Mermercilik Şurası Sempozyum Bildiri Kitabı, 2010, s. 36.

¹⁰⁴ Yavuz Akbulak, Sevinç Akbulak, "Türkiye'nin Rekabet Gücü Bağlamında Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetlerinin Özendirilmesi," *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 2010, s. 10.

gerekmektedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı işbirliği ile yürütülmekte olan, 5746 sayılı “Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun” kapsamında ülkemizde Ar-Ge payının artırılmasında büyük katkısı bulunan işletmelere oldukça önemli teşvikler ve muafiyetler bulunmaktadır.

Kanun kapsamında Ar-Ge İndirimi, Gelir Vergisi Stopajı Teşviki, Sigorta Primi Desteği, Damga Vergisi İstisnası ve Teknogirişim Sermayesi Desteği verilmektedir¹⁰⁵. Ar-Ge indiriminde, gerçekleştirilen projelerde Ar-Ge ve yenilik harcamalarının tamamı indirim konusu yapılabilmekte, gelir vergisi stopajı teşvikinde ise işletmelerde çalışan Ar-Ge ve destek personelinin çalışmaları karşılığı elde ettikleri ücretlerinin doktoralı olanlar için %90’ı, diğerleri için %80’i gelir vergisinden müstesnadır. Yine personelin çalışmalar karşılığında elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı, her bir çalışan için 5 yıl süreyle Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanmaktadır. Ayrıca kanun kapsamındaki her türlü Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri ile ilgili olarak düzenlenen kâğıtlardan damga vergisi alınmamaktadır.

2.1.1.4. Ar-Ge Merkezleri

GSYİH’deki Ar-Ge payına katkıda bulunan büyük işletmelerin kendi teknolojilerini üretebilmesi amacıyla, ülkemizde Ar-Ge alt yapısını oluşturmuş, yeterli Ar-Ge birikimi ve yeteneği olan en az 50 Ar-Ge personeli çalıştıran işletmelerin Ar-Ge Merkezi başvuruları kabul edilmekte ve Kanunda öngörülen şartları sağlayan işletmelere Ar-Ge Merkezi Belgesi verilerek 5746 sayılı Kanunla sağlanan desteklerden istifade etmeleri sağlanmaktadır¹⁰⁶.

Yönetmeliğin 31 Temmuz 2008 tarihinde yayımlanmasından bugüne kadar (1 Ağustos 2008 – 4 Eylül 2013) Ar-Ge Merkezleri için 178 işletme başvuru yapmış olup, 153 işletmeye Ar-Ge Merkezi Belgesi verilmesi uygun bulunmuştur. Çeşitli sebeplerle iptal edilen 11 işletme dışında kalan 142 işletmenin Ar-Ge merkezleri faal

¹⁰⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı, <<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1295>, 2 Kasım 2013.

¹⁰⁶ Uzungil, s. 37.

olarak çalışmaktadır. Bu işletmelerde çalışan Ar-Ge personel sayısı 15.686 civarında bulunmaktadır. Bu işletmelerin 2008-2012 yılları arasında gerçekleşen Ar-Ge harcaması ise 7.3 Milyar TL düzeyindedir¹⁰⁷.

2.1.1.5. Teknogirişim Sermayesi Desteği

5746 Sayılı Kanun kapsamındaki destek mekanizmalarından biri olan Teknogirişim Sermayesi Desteği ile yeni ve yenilikçi iş fikirleri olan genç girişimcilerin, bu iş fikirlerini katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürebilmeleri için çekirdek sermaye sağlanarak desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Programa üniversitelerin örgün öğrenim veren, herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini ön başvuru tarihinden en çok 5 yıl önce almış gerçek kişiler başvurabilmektedir. Kanun kapsamında desteklenmesi uygun bulunan girişimci, firmasını kurmasını müteakip en fazla 100.000TL hibe destek ile bir yıl süre boyunca desteklenecek olup, destek ödemeleri teminat alınmaksızın ve hibe olarak verilmektedir.

2009 yılında, Teknogirişim Sermayesi Desteğinden yararlanmak isteyen girişimciler tarafından 159 başvuru yapılmış olup, 78 işletme ile sözleşme imzalanmıştır. 2010 yılında 724 başvuru arasından 102, 2011 yılında 859 başvuru arasından 272, 2012 yılında 1597 başvurudan 288 ve son olarak 2013 yılında 1539 başvurudan 294 işletme ile sözleşme imzalanmıştır¹⁰⁸.

2.1.1.6. Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri

5746 sayılı Kanun kapsamında, birden fazla kuruluşun ölçek ekonomisinden yararlanmak suretiyle yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlayarak verimliliği

---

¹⁰⁷ Ar-Ge Merkezleri İstatistik Bilgileri 2013, <<http://sagm.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=244&lng=tr>, 8 Kasım 2013.

¹⁰⁸ T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “2009-2013 Teknogirişim Dönem Raporu”, <<http://sagm.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=217>, 25 Kasım 2013.

arttırmak ve mevcut duruma göre daha yüksek katma değer sağlamak üzere, rekabet öncesinde ortak parça veya sistem geliştirmek ya da platform kurabilmek amacıyla yürütecekleri, Ar-Ge faaliyetlerine yönelik olarak yapılan ve fizibiliteye dayanan işbirliği anlaşması kapsamında, bilimsel ve teknolojik niteliği olan “Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri” Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenmektedir.

Stratejik işbirliği kapsamında yürütülen “Rekabet Öncesi İşbirliği Projesi” ile ilgili olarak verilebilecek en yeni örnek, Otomotiv Araştırmacıları Avrupa Komisyonu (EUCAR) üyesi, otomobil, kamyon ve otobüs sektöründe ana üretici olan 12 firmanın otomotiv ve karayolu taşımacılığı araştırma ve geliştirme işbirliğidir¹⁰⁹.2012 yılı sonu itibariyle Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına 3 adet Rekabet Öncesi İşbirliği Projesi Müracaatı yapılmış olup, başvurular yeterli şartları sağlamadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

2.1.1.7. Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı

20 Haziran 2013 tarih ve 28683 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Teknolojik Ürünlerin Tanıtım ve Pazarlamasına İlişkin Destek Yönetmeliği” kapsamında yürütülen Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Programı; sanayinin uluslararası pazarda rekabet gücünün artırılarak daha dinamik bir yapıya kavuşturulmasını temin etmek amacıyla, Ar-Ge ve yenilik projeleri sonucunda ortaya çıkan teknolojik ürünlerin veya prototiplerin tanıtımı ve pazarlanması için ülkemizde yerleşik kuruluşlara destek verilmesi amacıyla yürütülen bir destek programıdır.

Bakanlıkça bütçe imkânları dikkate alınarak desteklenmesi uygun görülen başvurular için talep edilen destek tutarının; yurt dışındaki tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine katılım bedelinin 50.000TL’ye kadarı, yurt içindeki tanıtım ve

---

¹⁰⁹Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri, <<http://sagm.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=221>, 5 Aralık 2013.

pazarlama faaliyetlerine katılım bedelinin ise 25.000TL'ye kadarı, faaliyet sayısına bakılmaksızın Bakanlıkça hibe olarak karşılanmaktadır¹¹⁰.

2.1.2. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Türkiye'nin ve Türk özel sektörünün küreselleşme sürecine yüksek katma değerli entegrasyonunu hedefleyen bir iş dünyası kuruluşudur. DEİK 1986 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) öncülüğünde kurulmuş, 1.1.1987 tarihinde ise faaliyete geçmiştir. Kuruluş amacı Türk şirketlerinin dışa açılmalarını ve dış ilişkilerde özel sektörün koordinasyonunu sağlayarak, özel sektöre yön göstermek ve resmi seyahatler kapsamında iş âlemi heyetleri oluşturmak ve toplantılar tertiplemeaktır. 5174 sayılı kanununun 58. maddesine "*Türk özel sektörünün dış ekonomik ilişkilerini yürütme*" görevini üstlenen DEİK'in Kasım 2013 itibari ile 750 üye şirketi, 42 Kurucu Kuruluşu, 115 İş Konseyi, 148 Ticaret ve/veya Sanayi Oda ve Borsa Oda Temsilciliği, 3 Yurtdışı Temsilciliği bulunmaktadır¹¹¹.

DEİK 2012 yılı rakamlarını incelediğimizde, DEİK etkinliklerine katılan yabancı iş adamları sayısının 15.000 kişi olduğunu, en büyük 15 yurt dışı yatırımcı arasında 14, en büyük 33 uluslararası müteahhitlik şirketi arasında 28 ve en büyük 100 ihracatçı arasında 71 DEİK üyesinin bulunduğunu görmekteyiz.

DEİK ayrıca, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Bankası (WB), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Asya Kalkınma Bankası (ADB), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Çokuluslu Yatırımlar Garanti Kuruluşu (MIGA), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ve Gelişen 8 ülke (D-8) gibi uluslararası kuruluşlar ile işbirlikleri kurma ve yapılan işbirliği ve çalışmalar aracılığı ile Türk işadamlarına yeni olanaklar yaratma konusunda çaba harcamaktadır.

¹¹⁰ Teknolojik Ürünlerin Tanıtım ve Pazarlama Desteği, <<http://sagm.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=4352&lng=tr>, 10 Aralık 2013.

¹¹¹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, <<http://www.deik.org.tr/287/DeikHakkinda.html>, 11 Aralık 2013.

2.1.3. Ekonomi Bakanlığı

Ekonomi bakanlığı, kendisine bağlı birimler ile yetki vermiş olduğu İhracatçı Birlikleri, TTGV gibi kurumlar aracılığıyla destek programları yürütmektedir. Yetki verdiği kurumlara destek programı için finansman sağlamakta ve programın yürütülmesini kontrol etmektedir.

Başta Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler olmak üzere tüm ihracatçı firmaların, üretim alt yapıları ile Ar-Ge ve inovasyon yeteneklerinin geliştirilerek uluslararası pazarlarda rekabet güçlerinin artırılması, ihracat faaliyetine yönlendirilmeleri ve uluslararası pazarlarda tanınmalarının sağlanması amaçlarıyla Yurtiçi Uluslararası İhtisas Fuarları ve Yurtdışı Fuarlara Katılım, Ar-Ge, Çevre Yardımı, Pazar Araştırması Yardımı, Yurt Dışı Ofis-Mağaza Yardımı, İstihdam, Tasarım, Eğitim ve Danışmanlık, Marka, TURQUALITY, Uluslararası Rekabetçiliğin Desteklenmesi programları kapsamında çok çeşitli alanlarda desteklenmektedir¹¹².

Ekonomi Bakanlığı destekleri genelde ihracatın artırılmasını sağlamaya yönelik araçlar olup, KOBİ'lerle ilgili mevcut destek programlarını tebliğler ve teşvik sistemi olarak kayırlabiliriz¹¹³.

2.1.3.1. Desteklere İlişkin Tebliğler

KOBİ'lerle ilgili destek programlarına yönelik tebliğleri 11 kalemdede toplamak mümkündür¹¹⁴.

- 95/7 Sayılı Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ
- 97/5 Sayılı Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

¹¹² T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, 2012, Ankara, s. 75.

¹¹³ Serhat Kalkınma Ajansı, 112 Soruda Ekonomi Bakanlığı Destekleri (İhracat Destekleri), Serka Yayınları, Nisan 2013, s. 5.

¹¹⁴ Desteklere ilişkin tebliğlerle ilgili detaylı bilgiye Ekonomi Bakanlığı'nın <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F> internet adresinden ulaşılabilir.

- 2006/4 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ
- 2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ
- 2009/5 Sayılı Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ
- 2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ
- 2010/8 Sayılı Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ
- 2011/1 Sayılı Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ
- 2012/3 Sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğ
- 2012/4 Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ
- 2013/4 Sayılı Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Tebliğ

2.1.3.2. Yeni Teşvik Sistemi

OECD tarafından yapılan tanıma göre, teşvik, bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğü, bölgesi ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir. Teşvik genel olarak, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanır. Yapılan tanımlar çeşitli olsa da, teşvik uygulamalarıyla temel olarak, kaynakların ülke ya da bölge ekonomisi açısından daha verimli ve faydalı olduğu kabul edilen alanlara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır¹¹⁵.

5084 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu”nun başvuru süresinin 2009 yılı sonunda sona ermesi, yatırımlara yönelik teşviklerin herhangi bir

¹¹⁵ Mustafa Gülmez, İlkan Noyan Yalman, “Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İl Örneği,” *Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 24, S. 2, 2010, s. 236.

sektör ve bölge ayrımı gözetmeksizin genel bir biçimde uygulanması ve 2008 yılı ikinci yarısından itibaren ABD’de başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan bir küresel mali krizin meydana gelmesi 2009 sonrası dönem için bölgesel ve sektörel öncelikler ile teşvik uygulama stratejisinin yeniden belirlenmesine yönelik çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu sebeplerle 2009 yılı içinde yayınlanan 2009/15199 sayılı Karar ile, Türkiye’nin uluslararası yükümlülükleri ve Kararda belirtilen sektörel, bölgesel ve ölçeksel öncelikler dikkate alınarak mal ve hizmet üretimine, Ar-Ge ve çevre koruma faaliyetlerine yönelik yatırımların çeşitli teşvik tedbirleri ile desteklenmesini öngören yatırım teşvik sistemi yürürlüğe girmiştir¹¹⁶.

Ancak, 2009/15199 sayılı Karar ile uygulamaya konulan teşvik sisteminin beklenen yeterli faydayı sağlayamadığı görülmüştür. Mevcut teşvik sistemine yönelik değişiklik talepleri; yatırım döneminde vergi indirimi, yeni bölgesel harita, 2011 sonu itibariyle azalan destek oran ve sürelerinin artması, desteklenen yatırım konularının gözden geçirilmesi, stratejik ve teknolojik dönüşümü sağlayacak yatırımların desteklenmesi, en az gelişmiş bölgelerde, yatırımlara sağlanan destek miktarlarının artırılması şeklinde ortaya çıkmış ve yeni bir teşvik sistemine ihtiyaç duyulmuştur.

Bu bağlamda, Hükümet tarafından 05.04.2012 tarihinde yeni bir teşvik sisteminin ana hatları açıklanmıştır. Yeni teşvik paketi ile Türkiye’nin en büyük sorunu olan cari açığın önlenmesi, ara malı üretiminin, ileri teknoloji yatırımlarının ve stratejik özellikli yatırımların desteklenmesi amaçlanmaktadır. Yeni Teşvik Sistemi’nin hedefleri¹¹⁷;

- Cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek olan ara malı ve ürünlerin üretiminin artırılması,
- En az gelişmiş bölgelere sağlanan yatırım desteklerinin artırılması,
- Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi,

---

¹¹⁶ Emre Eser, *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*, DPT Uzmanlık Tezi, 2011, s. 135.

¹¹⁷ Selahattin Gökmen, Emre Kartaloğlu, *Yeni Teşvik Sistemi 2012*, İSMMMMO Yayınları, Yayın No:151, 2012, s. 19.

- Destek unsurlarının etkinliğinin artırılması,
- Kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesi ve teknolojik dönüşümü sağlayacak yüksek ve orta-ileri teknoloji içeren yatırımların desteklenmesi olarak sıralanmıştır.

Yeni teşvik sistemiyle eskiden ölçülemeyen teşviklerin neye, nasıl, neden sorularına cevap verebildiği sistemler kullanılarak tasarlanmıştır. Girişimcilik Bilgi Sistemiyle Türkiye'nin sanayi envanteri ortaya çıkarılmış, girdi tedarik stratejisi ve ihracat odaklı üretim stratejisi oluşturularak tek tek hangi sektörlerin neden desteklenmesi gerektiği ortaya çıkarılmıştır.

Önceki teşvik sisteminde 4 olan bölge sayısı, yeni sistemde sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre 6 bölge olarak belirlenmiş olup, buna göre yapılan yatırımlar teşvik sistemi araçlarından, buldukları bölgeye göre farklı oranlarda faydalanacaktır. Önceki sistemdeki 6 adet destek unsuruna 3 adet daha destek unsuru ilave edilmiştir. Bunlar; Bina İnşaat Harcamalarına KDV İadesi (Stratejik Yatırımlar İçin), İşçi SGK Hissesi Desteği ve Gelir Vergisi Stopajı (6. Bölge yatırımları için) desteğidir.

Yeni teşvik sistemiyle, yatırımcı vergi indirimi desteğinden yatırım döneminde tüm faaliyetlerinden elde ettiği kazançlara uygulayabilecektir. Örneğin İstanbul merkezli bir firma Şırnak'a yapacağı yatırım için alacağı teşvik belgesi kapsamında İstanbul'daki ve Şırnak'taki kazançları için de vergi indiriminden yararlanabilecektir. Yeni teşvik sistemiyle cari açığı azaltmak ve ileri teknoloji ve katma değer içeren yatırımlar için "Stratejik Yatırımlar" adı altında yeni bir teşvik oluşturulmuştur. Stratejik yatırımlar kapsamında sağlanacak teşvikler bölge ayrımı yapılmaksızın tüm Türkiye'de geçerli olacaktır.

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi Genel Teşvik Uygulamaları, Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırımların ve Stratejik Yatırımların Teşvik Uygulamaları olmak üzere 4 farklı uygulamadan oluşmaktadır.

Teşvik edilmeyecek veya teşviki için aranan şartları sağlayamayan yatırım konuları hariç olmak üzere, asgari sabit yatırım tutarı ve kapasiteler üzerindeki yatırımlar bölge ayrımı yapılmaksızın Genel Teşvik Uygulamaları kapsamında desteklenmektedir.

Bölgesel Teşvik Uygulamalarında her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak tespit edilmiş olup, bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır.

Büyük ölçekli yatırımlara, ilgili bölgeler için belirlenmiş olan teşvik unsurlarından daha avantajlı teşvik unsurları sunulmaktadır. Bu teşvik ile teknoloji ve Ar-Ge kapasitesini artıracak, uluslararası alanda rekabet üstünlüğü sağlayacak yatırımların desteklenmesi hedeflenmektedir. Büyük Ölçekli Yatırımların teşviki çerçevesinde desteklenecek olan 12 yatırım konusu Tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Büyük Ölçekli Yatırımlar İçin Yatırım Konuları

Sıra No	Yatırım Konuları	Asgari Sabit Yatırım Tutarları (Milyon TL)
1	Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1000
2	Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	200
3	Liman ve Liman Hizmetleri Yatırımları	200
4	Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Yatırımları	
4-a	Motorlu Kara Taşıtları Ana Sanayi Yatırımları	200
4-b	Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayi Yatırımları	50
5	Demiryolu ve Tramvay Lokomotifleri ve/veya Vagon İmalatı Yatırımları	50
6	Transit Boru Hattıyla Taşımacılık Hizmetleri Yatırımları	
7	Elektronik Sanayi Yatırımları	
8	Tıbbi Alet, Hassas ve Optik Aletler İmalatı Yatırımları	
9	İlaç Üretimi Yatırımları	
10	Hava ve Uzay Taşıtları ve/veya Parçaları İmalatı Yatırımları	
11	Makine (Elektrikli Makine ve Cihazlar Dahil) İmalatı Yatırımları	
12	Metal Üretimine Yönelik Yatırımlar: Maden Kanununda belirtilen IV/c grubu metalik madenlerin cevher ve/veya konsantresinden nihai metal üretimine yönelik yatırımlar (bu tesislere entegre madencilik yatırımları dahil)	

Kaynak: Selahattin Gökmen, Emre Kartaloğlu, *Yeni Teşvik Sistemi 2012*, İSMMM Yayınları, Yayın No:151, 2012, s. 25.

Yeni teşvik sisteminde cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretimine yönelik, uluslararası rekabet gücünü

artırma potansiyeline sahip, yüksek teknolojili ve yüksek katma değerli yatırımları teşvik etmek amacıyla stratejik yatırımlar için ayrı bir teşvik düzenlemesi getirilmiştir. Stratejik yatırımlar, yeni teşvik sistemi ile 6 bölgeye ayrılan Türkiye’de, bölge ayrımı yapılmaksızın, ülkenin neresinde yapılırsa yapılsın destek unsurlarından yararlanacaklardır.

Yeni Teşvik sistemindeki 4 farklı uygulama kapsamında sağlanacak olan destek unsurları Tablo 2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Yeni Teşvik Sisteminde Sağlanan Destekler

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi		✓	✓	✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		✓	✓	✓
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi Desteği*		✓	✓	✓
Faiz Desteği **		✓		✓
Yatırım Yeri Tahsisi		✓	✓	✓
KDV İadesi***				✓

* Yatırımın 6. bölgede gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

** Bölgesel teşvik uygulamalarında, 3., 4., 5., veya 6. bölgelerde gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

*** Sabit yatırım tutarı 500 Milyon TL üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanır.

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı Yeni Teşvik Sistemi,

<<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE4E7DE2-D8D3-8566-4520C9A5A5C65EAD>, 17

Şubat 2014.

Destek unsurlarından faydalandırma açısından ülkemiz 6 farklı bölgeye ayrılmıştır. Bu ayrım, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınarak

yapılmış ve 2012/3305 sayılı Karar'ın 1 numaralı ekinde gösterilmiştir. Teşvik uygulamaları açısından illerin bölgelere göre dağılımı Tablo 2.3'de gösterilmiştir.

Tablo 2.3. İllerin Bölgelere Göre Dağılımı

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	
			Sivas		
8 İL	13 İL	12 İL	17 İL	16 İL	15 İL

Kaynak: Selahattin Gökmen, Emre Kartaloğlu, *Yeni Teşvik Sistemi 2012*, İSMMMMO Yayınları, Yayın No:151, 2012, s. 31.

Yeni Teşvik Sisteminde asgari sabit yatırım tutarı aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Genel Teşvik Uygulamaları için asgari sabit yatırım tutarı, 1. ve 2. bölgelerde 1 Milyon TL, 3., 4., 5. ve 6. bölgelerde ise 500 Bin TL'dir.
- Bölgesel Teşvik Uygulamaları için asgari sabit yatırım tutarı 1. ve 2. bölgelerde 1 Milyon TL'den, diğer bölgelerde ise 500 Bin TL'den başlamak üzere desteklenen her bir sektör ve her bir il için ayrı ayrı belirlenmektedir.
- Büyük ölçekli yatırımlar için asgari sabit yatırım tutarı 50 Milyon TL'den başlamak üzere sektörüne göre farklı büyüklüklerle tanımlanmıştır.
- Stratejik Yatırımlar için asgari sabit yatırım tutarı 50 Milyon TL'dir.

Yeni Teşvik Sistemi kapsamında sağlanan 9 adet destek unsurunu aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

Katma Değer Vergisi İstisnası;teşvik belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

Gümrük Vergisi Muafiyeti;teşvik belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

Vergi İndirimi;gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar indirimli olarak uygulanmasıdır.

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği; teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

Gelir Vergisi Stopajı Desteği; teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının asgari ücrete tekabül eden kısmının 10 yıl süreyle terkin edilmesidir. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

Sigorta Primi Desteği; teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

Faiz Desteği;teşvik belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanan bir finansman desteği olup, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

Yatırım Yeri Tahsisi;teşvik belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilmesidir.

Katma Değer Vergisi İadesi; sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir.

Yatırım Teşvik Sisteminin sonuçlarını değerlendirdiğimizde birinci yıl uygulama sonuçları, 20.06.2011-20.06.2012 dönemi (önceki dönem) ile 20.06.2012-20.06.2013 dönemi (yeni yıl) karşılaştırıldığında Tablo 2.4'de görüldüğü üzere bir önceki döneme göre; düzenlenen yatırım teşvik belgesi adedi %22, belgelerde öngörülen toplam sabit yatırım tutarı %62, öngörülen istihdam ise %59'luk bir artış sağlamıştır.

Tablo 2.4. Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Temel İstatistikler

	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Önceki Dönem	3.959	46.839	111.596
Yeni Dönem	4.840	76.068	177.792
Değişim	%22	%62	%59

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, *Yatırım Teşvik Sistemi Yıllık Değerlendirme Raporu* (Haziran 2012-Haziran 2013), 2013, s. 12.

31 Aralık 2013 sonu itibariyle verilere baktığımızda ise teşvik sistemi kapsamında 131.8 milyar TL sabit yatırım karşılığı teşvik belgesi alınmıştır. Toplam 7.483 yatırımcı, 287.587 istihdam yaratacağını bildirmiştir (Tablo 2.5).

Tablo 2.5. 2013 Sonu İtibariyle Yatırım Teşvik Sistemi

	1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge	TOPLAM
Yatırım (Milyar TL)	60.140	21.955	16.227	13.809	8.321	11.111	131.883
Toplamdaki Payı (%)	46	17	12	11	6	8	100
İstihdam (kişi)	107.989	41.461	33.996	27.278	27.056	49.073	287.583
Toplamdaki Payı (%)	38	14	12	10	9	17	100
Belge Adedi	2.773	1.206	1.131	796	694	923	7.483
Toplamdaki Payı (%)	37	16	15	11	9	12	100

Şekil 2.1.2013 Sonu İtibariyle Yatırım Teşvik Sistemi

Kaynak: Seçkin Ürey, “65 Milyar Lirayı Kapan 8 İl”,

<<http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/918930-65-milyar-lirayi-kapan-8-il>, 1 Mart 2014.

Türkiye'nin 6 bölgeye bölündüğü teşvik sisteminde İstanbul, Kocaeli, Bursa, Eskişehir, Ankara, Antalya, Muğla ve İzmir'den oluşan ekonomik olarak en gelişmiş 8 il desteklerin en düşük olduğu 1. Bölge'de yer almaktadır (Şekil 2.1). Buna rağmen 1. Bölge 60.140 milyarlık teşvikle %46 pay olarak ilk sırada yer almıştır. 1. Bölge istihdamda da %38 pay olarak ilk sıradaki yerini korumuştur.

Yatırım taahhüdü bakımından 2013'te Türkiye'de en fazla teşvik belgesi alan il Kocaeli olmuştur. Aynı zamanda 1. Bölge'nin lideri de olan Kocaeli 6 milyar 799 milyon TL'lik teşvik alırken, onu 6 milyar 296 TL ile İstanbul takip etmiştir. 2. Bölge'nin lideri ise 3 milyar 788 milyon TL ile Tekirdağ olmuştur. 3. Bölge'de yer alan Gaziantep, verilen teşviklerin kademeli olarak arttığı 4.,5. ve 6. bölge itibariyle kuşatılmış durumda olmasına rağmen, 2 milyar 143 TL ile liderliği almıştır. 4. Bölge'nin en fazla teşvikten yararlanan ili ise 2 milyar 108 milyon TL ile Malatya olmuştur. 5. Bölgede Kahramanmaraş ve 6. Bölgede Mardin liderlikleri almışlardır.

2013'te alınan 93.8 milyar liralık teşviklerde 31 alt sektör arasında enerji, 32.9 milyar TL ile açık ara lider olmuştur. Madenciligi kapsayan istihraç ve işleme 7.6 milyar liralık teşvikten yararlanmış, hazır giyim ve tekstil 6.7 milyar TL ile hem imalat sanayinde en çok teşvik alan sektör olmanın yanı sıra toplamda da 3. olmuştur.

2.1.4. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye-AB ilişkilerindeki gelişmeler hakkında Türk iş dünyası ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla 1965 yılında İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası'nın ortak girişimiyle kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana düzenlediği seminerler, konferanslar, paneller; yayımladığı araştırmalar; yurtiçinde ve yurtdışında gerçekleştirdiği tanıtım faaliyetleri; yerli ve yabancı kuruluşlarla sürdürdüğü yakın işbirliği ile İKV, ülkemizde olduğu kadar AB nezdinde de AB ve Türkiye-AB ilişkileri konularında saygın ve etkili bir ihtisas kuruluşu haline gelmiştir¹¹⁸.

İKV'nin çalışmaları başta müzakere sürecine hazırlık olmak üzere Avrupa Birliği ve Türkiye-AB ilişkilerinin gündemini oluşturan konular çerçevesinde kamuoyunu bilgilendirmeye, iş dünyasının ve sivil toplum kuruluşlarının sürece en aktif şekilde katılımını sağlamaya ve dış tanıtıma odaklanmaktadır. İKV AB Komisyonu desteği ve işbirliği ile, ticari, teknik, mali, Ar-Ge gibi birçok alanda KOBİ'ler arası işbirliği olanakları geliştirmeye yönelik çeşitli programların Türkiye temsilciliğini üstlenmiştir. (Europartenariat, Europartner, Medpartenariat, Enterprise, Business Partnerships, vb.) İKV, söz konusu programlarda 80 ülke için 5 yıl art arda en başarılı "Ulusal Temsilci" seçilen tek kurumdur.

İKV, 2011-2014 döneminde, önceden başlattığı AB Dönem Başkanlıkları projelerini sürdürmüş, Ortak Geleceğimizi Konuşmak ve Avrupa Birliği'nin Dış Ticaret Politikası ve Türkiye isimli iki yeni proje başlatmıştır. Ayrıca İKV, Türkiye-AB ilişkileri konusunda bilgilendirme projelerine destek vermeyi sürdürmektedir¹¹⁹.

2.1.5. Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Ajansları, ülkemizde 5449 sayılı Kanunun, 25.01.2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabulü ve 08.02.2006 tarihli ve 26.074 sayılı Resmi Gazetede de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile "Kalkınma

¹¹⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=ikv&baslik=Hakk%FDm%FDzda>, 15 Mart 2014.

¹¹⁹ İktisadi Kalkınma Vakfı, *Haziran 2011-Ocak 2014 Faaliyet Raporu*, s. 92.

Ajansları” adı ile kurulmuştur. Kanunun amacının ise “kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plâni ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” olarak ifade edilmiştir.

6 Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur. 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 8 Kalkınma Ajansı, 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile de 16 Kalkınma Ajansı kurulması kararlarlaştırılmıştır ve böylelikle Kalkınma Ajansları sayısı 26’ya yükselmiştir.

Kalkınma Ajansları bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması için Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) koordinasyonunda kurulmuş özerk kamu kuruluşlarıdır. Kalkınma Ajansları doğrudan yatırım yapan uygulayıcı kuruluşlar değildir. Kalkınma Ajanslarının asıl görevi kamu, özel sektör ve Sivil Toplum Kuruluşları arasında işbirliğini destekleyerek yerel potansiyelin açığa çıkmasını sağlamaktır¹²⁰.

Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur¹²¹.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, sınırları belli olan bölgelerin çok yönlü olarak gelişimini sağlamaya yönelik alternatif politikaların üretilmesini olanaklı kılan, yerel/bölgesel dinamikler ile merkezi hükümetler arasında bir köprü vazifesi gören, bununla birlikte, ilgili bölgenin sosyo-kültürel yapısı yanında sosyo-ekonomik

¹²⁰ Serhat Kalkınma Ajansı, *50 Soruda Kalkınma Ajansları*, Serka Yayınları, s. 3.

¹²¹ Erdal Arslan, “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları,” *Kamu İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.11, S.3, 2010, s. 91.

gelişimine de katkıda bulunarak yerel/bölgesel ekonomik potansiyelin, ekonomik güce dönüşmesini sağlayan ve yerel/bölgesel girişimciliğin önünü açmak suretiyle bölgesel gelişime katkıda bulunan kurumsal yapıdır. BKA'nın kapsamına yönelik vurgu yapılması gereken bir başka husus da, BKA'nın yerel/bölgesel düzeyde örgütlenmiş olmasıdır. Bu durum her şeyden önce söz konusu bölge hakkında geniş bilgi sahibi olmayı olanaklı kıldığı gibi daha sağlıklı bir istatistikî veri toplama ve değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır¹²².

Ajansın sağladığı destekler mali ve teknik destek olmak üzere iki ana başlığa ayrılmaktadır. Mali destekler; Doğrudan Finansman Desteği, Faiz Desteği, Faizsiz Kredi Desteği olarak sınıflandırılmaktadır. Teknik destek ise bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önem arz eden, ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına destek sağlamak amacıyla verilmektedir.

Ekonominin ve bölgesel kalkınmanın önemli aktörleri olarak KOBİ'ler kalkınma ajanslarının destek vereceği önemli yararlanıcı unsurlarındandır. KOBİ'ler hazırlayacakları projeler karşılığında doğrudan finansman desteği almaktadır. Ajanslar, ayrıca yerel yönetimlerinin planlama çalışmalarına teknik destek sağlarken bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitenin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda bölgesel kalkınma ajansları yerel potansiyeli harekete geçirmekte, yerel kalkınmanın sağlanmasında yol göstermekte ve istihdam imkânlarını arttırmaktadır¹²³.

Desteklenecek proje veya faaliyetlerin gider bütçelerinin, belirlenecek oranlarda Ajans tarafından karşılanması amacını güden nakdi ödeme olarak tanımlanan Mali Desteklerle ilgili 2014 yılında yapılan proje teklif çağrıları ile ilgili detaylı bilgiler tabloda yer almaktadır(Bkz. EK 1, s. 199).

---

¹²² Cem Engin, "Kalkınma Ajansları: Türkiye ve İngiltere Ülke Örnekleri," *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C.3, No 2, 2011, s. 68.

¹²³ Ali Yılmaz Gündüz, "Türkiye'de Azgelişmiş Bölgelerin Kalkındırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajansları ve TRB1 Bölgesi," *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 27, S. 2, 2013, s.66.

Bölgedeki sermaye birikimini arttırmayı amaçlayan mali destekler, özellikle de hibe türünden olanlar, ajansın temel amacının yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Ajansların hibeyi çok ön plana çıkarmaları bölgedeki aktörlerde yanlış bir algıya neden olmuş ve bölgesel kalkınma hedefine yönelik ajansın sahip olduğu araçların tümü göz ardı edilerek, “para dağıtan kuruma” indirgenmiştir. Bir başka ifadeyle araç olarak kullanılması düşünülen hibe mekanizması amaç haline gelmiş ve ajans kaynakları bu doğrultuda kanalize edilmiştir. Örneğin; Fırat Kalkınma Ajansı'na bağlı olarak hizmet veren Bingöl Yatırım Destek Ofisi'nin (YDO) yapmış olduğu son 64 görüşmenin 58'i, Malatya YDO'nun yapmış olduğu son 104 görüşmenin 82'si hibeler ile ilgilidir. Bu bağlamda hibenin yarattığı yanlış algının önüne geçilmesi gerekmektedir. Nitekim ajansların esas başarısı sağlayacağı mali desteklerden ziyade sinerji, işbirliği, koordinasyon, yönetim, kurumsallaşma, stratejik yönetim, ortak akıl ve aksiyon, proaktif yaklaşım, beşeri ve kurumsal kapasite gibi kavramların altında yatmaktadır¹²⁴.

2.1.6.Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik olarak faaliyet gösteren, 1990 tarihinde kabul edilen 3624 sayılı yasa ile kurulan KOSGEB, ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında KOBİ'lerin payını ve etkinliğini artırmayı, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmeyi, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde sağlamayı hedeflemektedir. KOSGEB, 2009 yılına kadar sadece imalat sanayi KOBİ'lerine hizmet ve destekler vermiştir. Ancak, ülkemizde imalat sanayi sektörü dışındaki sektörlerin ekonomik katma değer üretme ve istihdam yaratma potansiyelinin artması ve imalat sanayi dışındaki sektörlerdeki KOBİ'lerden gelen talepler, KOSGEB'in hedef kitlesini tüm KOBİ'leri kapsayacak şekilde genişletmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir.

---

¹²⁴ Ahmet Yıldırım Ata, “Kalkınma Ajansları ve Hibe Yanılsaması,” *Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Bildirisi Malatya*, 2011, s. 7.

Bu doğrultuda “3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5891 sayılı Kanun”un 5 Mayıs 2009 tarih ve 27219 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle, hizmet ve ticaret sektörlerindeki KOBİ’ler de KOSGEB hedef kitlesine dâhil edilmiş ve KOSGEB ülkemizin KOBİ’lerden sorumlu ulusal kuruluşu niteliğine kavuşmuştur¹²⁵.

18 Eylül 2009 tarihinde 27353 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı ile de KOSGEB tarafından desteklenecek sektörler belirlenerek yasal süreç tamamlanmıştır. İmalat sanayi dışındaki KOBİ ve girişimcilerin de hedef kitlesine alınmasıyla kurumun hem hizmet götüreceği işletme sayısı, hem de misyonu ciddi anlamda genişlemiştir. Daha önce 400 bin civarında KOBİ’ye hizmet veren KOSGEB, artık yaklaşık 3 milyon işletmeye hizmet vermektedir.

Ayrıca, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikte, 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını aşmayan ekonomik birimler ve girişimler KOBİ olarak tanımlanmıştır. Böylece daha fazla KOBİ’nin KOSGEB desteklerinden yararlanmasına da imkân sağlanmıştır¹²⁶.

KOSGEB yeni dönemde; KOBİ’lerin yönetim becerilerini ve kurumsal yetkinliklerini geliştirmek, KOBİ’lerin, Ar-Ge ve inovasyona dayalı faaliyetlerini artırmak, girişimcilik kültürünü geliştirmek, başarılı yeni işletmelerin kurulmasını teşvik etmek ve kurumun nitelikli hizmet sunmaya yönelik olarak sürekli gelişimini sağlamak gibi dört ekseninde belirlenen stratejik hedefler doğrultusunda dört ana başlıkta destek ve hizmetler sunmaktadır¹²⁷.

---

¹²⁵ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2011-2015 Stratejik Planı*, s. 20.

¹²⁶ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, 2012, Ankara.

¹²⁷ Ahmet Koç, “KOBİ’ler Büyür Türkiye Büyür,” *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, S.287, 2012, s. 17.

1. KOSGEB Destek Programları
2. Finansman Destekleri
3. Laboratuvar Hizmetleri
4. Bilgilendirme ve Yönlendirme

15.06.2010 tarih ve 27612 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında aşağıda belirtilen 7 destek programı çerçevesinde KOBİ’lerin desteklenmesine devam edilmiştir¹²⁸.

1. KOBİ Proje Destek Programı
2. Tematik Proje Destek Programı
3. İşbirliği Güçbirliği Destek Programı
4. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
5. Genel Destek Programı
6. Girişimcilik Destek Programı
7. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı

2.1.6.1. KOBİ Proje Destek Programı

İşletmelere özgü sorunların işletmeler tarafından projelendirildiği ve projelendirilen maliyetlerin desteklenebildiği destek programıdır. Programın amacı, KOBİ’lerde proje kültürü ve bilincinin oluşturulması, işletmelerin proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi ve esnek destekleme sistemine olan ihtiyacın karşılanmasıdır. Program kapsamındaki projeler için sağlanan KOSGEB desteğinin üst limiti 150.000 TL olup, proje harcamaları birinci ve ikinci bölgelerde %50, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgelerde %60 oranında geri ödemesiz olarak desteklenmektedir.

2.1.6.2. Tematik Proje Destek Programı

Program, Çağrı Esaslı Tematik Program ile Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı olmak üzere iki alt programdan oluşmaktadır. Çağrı Esaslı Tematik

---

¹²⁸T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, <<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Default.aspx>, 12 Nisan 2014.

Program'da, makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak KOSGEB tarafından belirlenen tematik alanlarda bölgesel ve sektörel ihtiyaçların karşılanması için KOBİ'lerin kendi işletmelerini geliştirmeye yönelik projeleri ve meslek kuruluşlarının KOBİ'lerin geliştirilmesine yönelik projeleri desteklenmektedir. Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı'nda, bir çağrıya bağlı olmadan, meslek kuruluşlarının KOBİ'lerin ve/veya girişimciliğin geliştirilmesi için hazırladıkları projeler desteklenmektedir. Bu programda destek üst limiti 150.000 TL olup, proje harcamaları birinci ve ikinci bölgelerde %50, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgelerde %60 oranında geri ödemesiz olarak desteklenmektedir.

2.1.6.3. İşbirliği Güçbirliği Destek Programı

KOBİ'lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman başta olmak üzere tek başlarına çözümünde zorlandıkları ortak sorunlara "ortak çözümler" üretmek için bir araya gelerek hazırladıkları işbirliği-güçbirliği projelerinin desteklediği programdır. Bu program ile KOBİ'lerin bir araya gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi, ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması ve KOBİ'ler arasında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Program kapsamındaki işbirliği güçbirliği projeleri için destek üst limiti 750.000 TL olup, bu miktarın 250.000 TL'lik kısmı geri ödemesiz, 500.000 TL'lik kısmı ise geri ödemelidir. Proje harcamaları birinci ve ikinci bölgelerde %50, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgelerde %60 oranında desteklenmektedir.

2.1.6.4. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi, teknolojik fikirlere sahip tekno-girişimcilerin desteklenmesi, KOBİ'lerde Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması, mevcut Ar-Ge desteklerinin geliştirilmesi, inovatif faaliyetlerin desteklenmesi ve Ar-Ge ve inovasyon proje sonuçlarının ticarileştirilmesi ve endüstriyel uygulamasına yönelik destek mekanizmalarına olan ihtiyacın karşılanması amaçlanmaktadır. Program kapsamında verilecek geri ödemeli

ve geri ödemesiz destek tutarlarının toplamı 1 Milyon TL'ye yakın olup, bütün bölgelerde %75 oranında desteklenmekteyken, sadece başlangıç sermayesi desteği %100 oranında desteklenmektedir.

2.1.6.5. Genel Destek Programı

KOBİ'lerin yönetim becerilerini ve kurumsal yetkinliklerini geliştirmeyi amaçlayan program eğitim, danışmanlık, yurt içi fuarlara katılım, yurt dışı iş gezisi, tanıtım, eşleştirme, istihdam, enerji verimliliği, tasarım, sınai mülkiyet, belgelendirme, bağımsız denetim, test, analiz ve kalibrasyon desteklerini içermektedir. Program kapsamında verilen desteklerin tamamı geri ödemesiz destekler olup, destek üst limiti 215.000 TL olup, birinci ve ikinci bölgelerde %50, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgelerde %60 oranında desteklenmektedir.

2.1.6.6. Girişimcilik Destek Programı

Bu program ile ekonomik kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümünün temel faktörü olan girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, başarılı ve sürdürülebilir işletmelerin kurulması, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, İş Geliştirme Merkezleri'nin kurulması ile girişimciliğin geliştirilmesi, istihdamın artırılması ve yerel dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Program, Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, Yeni Girişimci Desteği, İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği, İş Planı ödülü uygulamalarından oluşmaktadır.

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak ve girişimcileri iş planı kavramı ile tanıştırmak amacıyla başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamak amacıyla verilmekte ve bu eğitim sonunda girişimci adaylarının kendi iş fikirlerine yönelik iş planlarını hazırlayabilecek bilgi ve deneyimi kazanmaları hedeflenmektedir.

Yeni Girişimci Desteğinde; "Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri"ni tamamlayarak, eğitim veya programa katıldığını belgeleyen girişimcilerin söz konusu eğitim veya programı tamamladıktan sonra kurdukları işletmeler ile İŞGEM'de yer

alan işletmeler, İş Planı hazırlayarak başvuru yapmaya hak kazanmaktadırlar.Yeni Girişimci Desteği 30.000 TL geri ödemesiz ve 70.000 TL geri ödemeli destekten oluşmaktadır. Yeni Girişimci Desteğinde destek oranı birinci ve ikinci bölgelerde %60, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgelerde %70'tir. Kadınlar ve özürllüer için bu oranlar (+) %10 olarak uygulanmaktadır.

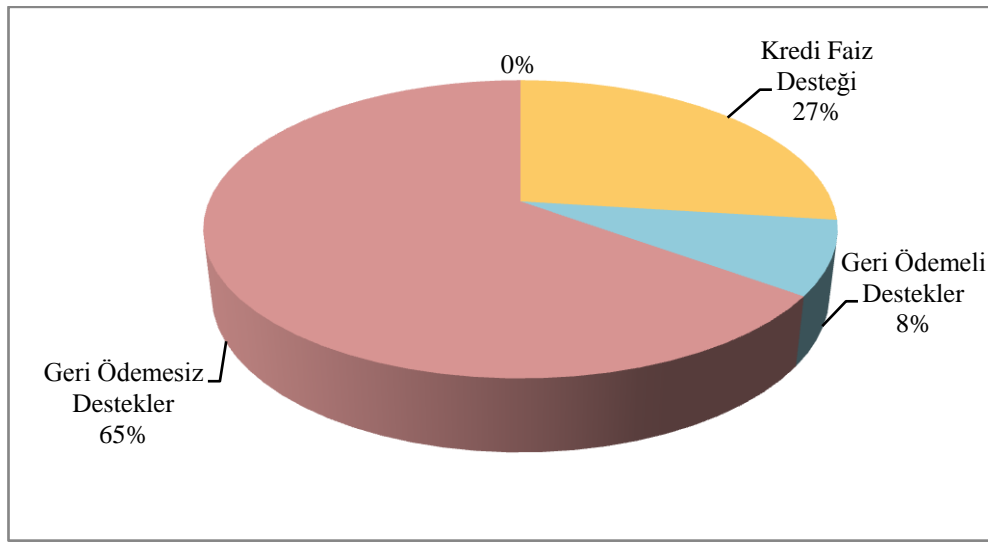
İş Geliştirme Merkezleri, bünyesinde barındırdığı işletmelere işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı, ofis hizmetleri gibi hizmetler sunarak işletmelerin en kırılgan oldukları ilk yıllarını sağlıklı bir şekilde aşmalarını ve büyümelerini sağlamak amacıyla kurulan ve işletilen, İşletme Kuluçkası veya İşletme Fidanlığı olarak da adlandırılan merkezlerdir. İŞGEM'lerin kuruluşu kapsamında 750.000TL, işletilme aşamasında da 100.000TL geri ödemesiz destek olmak üzere toplamda 850.000TL destek sağlanmaktadır.

İş Planı Ödülüne baktığımızda, yükseköğretim kurumları tarafından örgün eğitim sistemi içinde girişimciliğin ayrı bir ders olarak verilmesi halinde, bu dersi alan öğrenciler arasında KOSGEB ve ilgili üniversite işbirliği ile düzenlenen ödüllü yarışmalar sonucunda, hazırladıkları iş planları ilk üç dereceye girmiş olan öğrencilerden işini kurmuş olmaları kaydı ile en başarılı iş planı sahibine 15.000 TL, ikinciye 10.000 TL, üçüncüye 5.000 TL ödül verilir.

2.1.6.7. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı

Bu destek programı ile gelişme ve büyüme potansiyeline sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerin; İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Gelişen İşletmeler Piyasası'nda işlem görmesinin sağlanması, sermaye piyasalarından fon temin edilmesine imkân sağlanması amaçlanmaktadır. Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli, bağımsız denetim hizmet bedeli, SPK kurul kaydı alma ücreti, İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti, merkezi kayıt kuruluşu masrafı, aracı kuruluşu ödenecek aracılık komisyonu gibi kalemler için 100.000TL geri ödemesiz destek sağlanmaktadır.

KOSGEB tarafından verilen desteklere genel olarak baktığımızda; KOBİ'lerin yönetim becerileri ve kurumsal yeterliliklerini geliştirmeye odaklanan desteklerin (geri ödemeli ve geri ödemesiz destekler) toplamının 2010, 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla 39, 178 ve 295 milyon TL olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Doğrudan finansman odaklı kredi faiz desteğinde gerçekleştirmeler ise 2010 yılında 147 milyon TL, 2011 yılında 170 milyon TL ve 2012 yılında 109 milyon TL olmuştur. 2012 yılı destek türlerine göre gerçekleşme yüzdesi Şekil 2.2'de gösterilmiş olup, en büyük payın geri ödemesiz desteklerde olduğu görülmektedir.

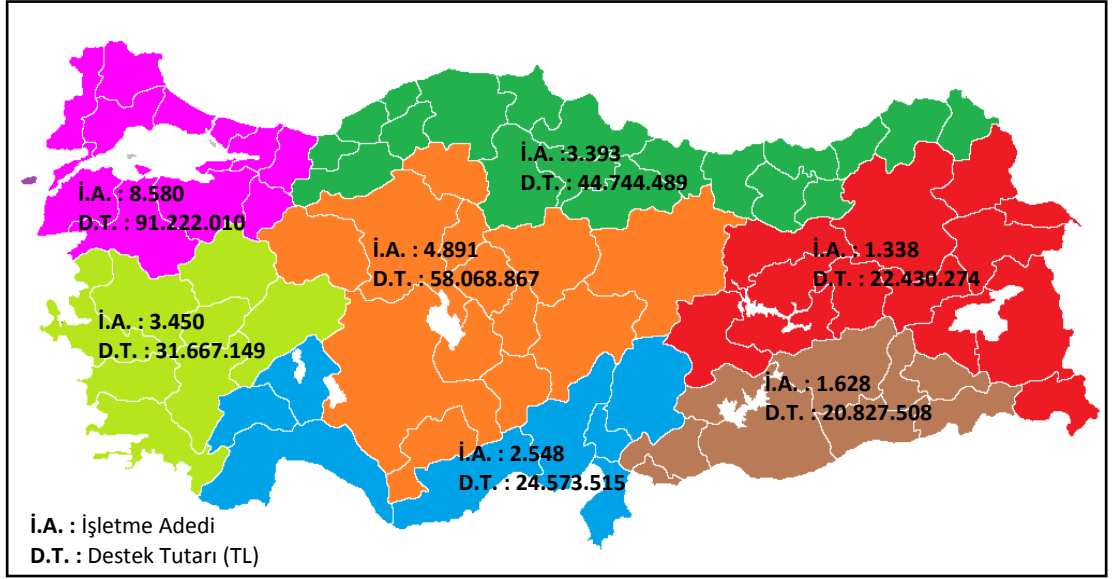
Şekil 2.2. Destek Türlerine Göre Gerçekleşme Dağılımı (Milyon TL)

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, 2012, Ankara, s. 29.

2013 yılının ilk altı aylık döneminde ise toplam 14.316 KOBİ'ye 103.936.541 TL destek verilmiş ve Kredi Faiz Destekleri Programları kapsamında toplam 2.566.000 TL'lik kredi hacmi oluşturulmuştur¹²⁹.

KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği kapsamında desteklerin, bölgelere göre dağılımı Şekil2.3'de gösterilmiştir.

¹²⁹ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 2013 Yılı İlk Altı Aylık Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 2.

Şekil 2.3. Bölgelere Göre Destek Tutarının Dağılımı

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, 2012, Ankara, s. 37.

Şekil 2.3.'de destek tutarlarına göre dağılıma bakıldığında %31'lik pay ile Marmara Bölgesi ilk sırayı almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla %20 ile İç Anadolu Bölgesi, %15'lik pay ile Karadeniz Bölgesi takip etmektedir. Sektörlere göre dağılımı incelediğimizde ise, imalat sektöründeki işletmelerin yararlandığı destek tutarı toplam destek tutarının %59,3'ünü oluşturmuştur. Ayrıca, desteklenen işletmelerin yaklaşık yarısı imalat sektöründe faaliyet göstermektedir. Hem işletme sayısı bakımından hem de destek tutarı bakımından ikinci sırayı alan sektör ise ticaret sektörüdür.

2.1.7. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

Sosyal güvenlik, insanların gelirlerine bakılmaksızın toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin verdiği zararlardan “insan hakkı” ve esas itibariyle de “devlet görevi” olarak primli ya da primsiz sistemlerin kullanılması, kişilerin sosyal tehlikelerin zararlarından kurtarılma güvencesidir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına alacak, sosyal sigortacılık ilkelerine dayalı, etkin, adil, kolay erişilebilir, malî açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda bir sosyal güvenlik sisteminin gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuştur.

Kayıtlı işçi çalıştırmayı, genç, engelli ve kadın istihdamını, mesleki eğitimi, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini, bölgesel yatırımları ve kültür yatırımlarını teşvik etmek amacıyla işverenlere yönelik olarak çeşitli prim indirimleri ve prim teşvikleri uygulanmaktadır. Ayrıca prim maliyetini düşürerek kayıt dışı istihdamı önlemek ve düzenli prim ödemeyi teşvik etmek amacıyla da sigorta teşvikleri uygulanmaktadır. Devlet teşvikin türüne göre, sigortalı ve işveren prim hissesinin tamamına kadarını karşılayarak işverenlerin maliyetleri önemli ölçüde düşürmelerini sağlamaktadır.

SGK tarafından uygulanan teşvik çeşitlerini 8 kalemde sıralayabiliriz¹³⁰.

5 Puanlık Prim İndirimi; işverenlerin çalıştırdıkları sigortalılara ait aylık prim ve hizmet belgelerini yasal süresi içinde vermeleri ve primlerini düzenli ödemeleri veya söz konusu borçlarını 6183 sayılı Kanunun 48'nci maddesine göre tecil ve taksitlendirmeleri durumunda 5510 Sayılı Kanuna göre sigorta priminin işveren hissesine isabet eden toplam tutarı üzerinden sağlanmaktadır.5 puanlık prim indiriminde herhangi bir bölge sınırlaması bulunmamakla birlikte, söz konusu işyerinde kayıt dışı işçi çalıştırıldığına tespit edilmesi halinde işveren 1 yıl boyunca teşvikten yararlanamamaktadır.

Engelli İstihdamının Teşvikinde; işverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde %3 özürlü, kamu işyerlerinde ise %4 özürlü ve %2 eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler.Kontenjan kapsamında çalıştırılan engelliler ile korumalı işyerlerinde çalıştırılan engellilerin sigorta primi işveren payının tamamı ile kontenjan fazlası engelli çalıştıran ve yükümlü olmadıkları halde engelli çalıştıran işverenlerin çalıştırdıkları her bir engelli için sigorta primi işveren payının % 50'si 4857 sayılı Kanuna göre Hazinece karşılanmaktadır.

Kadın ve Genç İstihdam Desteğinde; kadınların ve gençlerin işgücü piyasasına katılımlarını artırmak amacıyla 2008 yılında kademeli teşvik sistemi

---

¹³⁰ Sosyal Güvenlik Kurumu,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/mevzuat/konu_bazli_mevzuat/sosyal_sigortalar/isveren/5510_sa_yili_kanun_kapsaminda_uygulanan_tesvikler/, 16 Nisan 2014.

getirilmiştir. Buna göre 01.07.2008 ile 30.06.2010 tarihleri arasında işe alınan 18 yaş ve üstü tüm kadınlar ve 18-29 yaş aralığındaki gençlerin işveren hissesi sigorta prim oranının, 5 yıl boyunca ilk yıl %100'ü, ikinci yıl %80'i, üçüncü yıl %60'ı, dördüncü yıl %40'ı, beşinci yıl %20'sinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması sağlanmıştır.

Kültür Yatırımları Teşviki; Kültür Yatırım ve Girişim Belgesi alan ve kültür girişimi belgeli tesislerde veya kültür yatırım belgeli tesislerde işçi çalıştıran işyerlerini kapsamaktadır. "Kültür Yatırım Belgesi" almış olan işyerlerinde sigorta primi işveren hissesinin %50'si (3 yılı aşmamak üzere), "Kültür Girişim Belgesi" almış işyerlerinde %25'i (7 yılı aşmamak üzere), 5225 sayılı Kanun kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten karşılanmaktadır.

Araştırma ve Geliştirme Teşvikinde; Türkiye'de Ar-Ge çalışmalarını desteklemek amacıyla kamu personeli hariç olmak üzere Ar-Ge ve destek personeli ile Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu uyarınca ücreti gelir vergisinden istisna olan personeli çalıştıran işverenler Ar-Ge teşvikinden yararlanabilmektedir. Bu kapsamda sigortalılara ilişkin aylık prim ve hizmet belgelerinin yasal süresi içinde verilmesi halinde, tahakkuk eden sigorta primi işveren hissesinin yarısı ile sigortalı hissesinin işverenlerce ödenip ödenmediğine bakılmaksızın, sigorta primi işveren hissesinin diğer yarısı Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanmaktadır.

İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvikte; işsizliği önlemek amacıyla 2009 tarihinden itibaren işsizlik ödeneği alan kişileri istihdam etmeleri halinde işverenlere prim indirimi sağlanmıştır. Prim indirimi işçinin kalan işsizlik ödeneği süresince İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmaktadır.

Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik kapsamında; 01.03.2011 ile 31.12.2015 tarihleri arasında 18 yaş ve üstü tüm kadınlar ve 18-29 yaş aralığındaki gençlerin istihdam edilmesi halinde mesleki eğitime göre değişen sürelerde (6-54 ay arasında) sigorta primi işveren payının tamamı İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanmaktadır. İşçilerin işe alındıkları tarihten önceki 6 ay içinde kayıtlı sigortalı olmamaları ve işe

alındıkları işyerinden bildiren prim ve hizmet belgelerindeki sigortalı sayısının ortalamasına ilave olmaları durumunda teşvik sağlanmaktadır.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvikte ise; Türkiye'nin belli bölgelerinde desteklenen yatırımlar için son 6 aylık ortalama sigortalı sayısına ilave olarak alınan işçinin sigorta priminin işveren hissesinin tamamı teşvik kapsamındadır. Bu kapsamda 01.01.2012 tarihinden sonra teşvik belgesi alanlar için 12 yıla varan teşvik söz konusudur. Buna göre teşvik bölgesinde belirtilen ilave istihdamın sigorta primi işveren hissesinin tamamı (6. Bölge için ilave olarak sigortalı hissesinin tamamı) bu teşvik kapsamında değerlendirilmektedir.

2.1.8. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)

03 Ekim 2005'de Türkiye ile Avrupa Birliği arasında başlatılan çok kapsamlı, içinde hem teknik hem de politik konuları barındıran müzakere sürecinde, fasıllardan bir tanesini de tarım ve kırsal kalkınma başlığı oluşturmaktadır. 2006 yılının ilk döneminde bu başlıkta yapılan tarama süreci sonunda Avrupa Komisyonu, Tarım ve Kırsal Kalkınma başlığında müzakerelerin başlayabilmesi için kısaca IPARD Ajansı olarak adlandırılan kurumun ülkemizde kurulmasını bir açılış kriteri olarak kabul etmiş, bu kurumsal yapılanmanın oluşturulmaması durumunda, diğer ön şartlar yerine getirilse bile, Tarım ve Kırsal Kalkınma başlığında müzakerelerin başlayamayacağını duyurmuştur. Avrupa Birliğinin aday ülkelere, tarım ve kırsal kalkınma alanında üyelik öncesinde tahsis ettiği fonların kullanılması amacıyla kurulması öngörülen ajans, SAPARD programının uygulanmasından sorumludur¹³¹.

2006'nın sonunda SAPARD Programı sona ermiş ve IPARD (Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Programı) programı yürürlüğe girmiştir. Aday ülke statüsünde müzakerelere başlayan Türkiye'de işte bu fonlardan yararlanmak amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunu kurmuş ve bir Kırsal Kalkınma Planı hazırlamıştır. Hazırlanan IPARD Programı 27 üye ülke temsilcisinin katıldığı Avrupa Komisyonu Kırsal Kalkınma Komitesi'nde görüşülerek kabul

---

¹³¹Vahap Göksu, "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu," *Kamu Yönetimi ve Reform*, S. 9, 2010, s. 102.

edilmiştir. IPA'dan kırsal kalkınma bileşeni çerçevesinde Türkiye'ye ayrılacak olan fon miktarı 2007–2012 yılları arasında toplam 660,9 milyon Avro olarak belirlenmiştir.

18 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5648 sayılı kanunla kanunda verilen görevleri yerine getirmek üzere, kamu tüzel kişiliğine haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip, özel bütçeli, bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tâbi ve Bakanlığın ilgili kuruluşu olmak üzere Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kurulmuştur. TKDK, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Fonları ile desteklenecek Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı'nın (IPARD) uygulayıcısıdır.

AB tarafından aday ve potansiyel ülkelere destek olmak amacıyla oluşturulan, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (IPA) Kırsal Kalkınma bileşeni IPARD ile kırsal kalkınma alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, kırsal alanların ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin artırılması, mevcut işletme yapılarının güçlendirilmesi, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farkının en aza indirgenmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte uygulanacak program Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilecektir¹³².

IPARD programından yararlanabilecek olanlar, genelde çiftçiler, üretici birlikleri, çiftçi örgütlenmeleri, özel sektör kuruluşları ve bazı istisnai durumlarda kamu kurumlarıdır. Projeleri onaylanırsa, proje kapsamındaki tüm yatırımları faydalanıcılar yapmak durumundadır. Faydalanıcılar; yaptıkları yatırımın harcama kalemlerini gösteren belgeleri TKDK'ya ilettikten ve TKDK da gerekli kontrolleri yaptıktan sonra, önceden yaptıkları harcamanın maksimum yarısını kurumdan tahsil ederler. Kurumdan tahsil edilen paranın en fazla %75'i AB kaynaklarından, kalan %25'i ise ulusal bütçeden finanse edilmektedir. Toplam 42 ilde uygulanan IPARD Programı ile ilgili desteklerin özetlendiği bilgiler tabloda gösterilmiştir (Bkz. EK 1, s. 203).

---

¹³² Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Şanlıurfa İl Koordinatörlüğü, Destek Kitapçığı, 2012, s. 3.

2.1.9. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

TÜBİTAK, 1963 yılında planlı ekonomiye geçişin başlangıcında genel olarak doğa bilimlerinde temel ve uygulamalı akademik araştırmaları desteklemek ve genç araştırmacıları teşvik edip, özendirmek amacıyla kurulmuştur. Günümüzde TÜBİTAK endüstriyel araştırma geliştirme çalışmalarını ve yenilikleri desteklemek, ulusal öncelikler doğrultusunda Araştırma-Teknoloji-Geliştirme çalışması yürüten Ar-Ge enstitülerini işletme işlevlerinin yanı sıra, ülkemizin Bilim ve Teknoloji politikalarını belirlemekte ve toplumun her kesiminde bu farkındalığı artırmak üzere kitaplar ve dergiler yayınlamaktadır.

Ayrıca bilim insanları için yurt içi ve yurt dışı burs ve ödüller vermekte olup, üniversite, kamu kurumları ve sanayi işletmelerini fon yoluyla destekleyerek ülkemizin rekabet gücünü arttırmaya çalışmaktadır. TÜBİTAK Ar-Ge destekleri ile firma düzeyinde katma değer üreten kuruluşların Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmek ve bu doğrultuda Türk sanayisinin Ar-Ge yeteneğinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktadır¹³³.

TÜBİTAK'ın sağladığı destekler içerisinde KOBİ'lere verilen destekler için tezimizde TEYDEP Desteklerine yer verilmiştir. Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEP); ülkemiz özel sektör kuruluşlarının araştırma-teknoloji geliştirme ve yenilik faaliyetlerini desteklemek ve bu yolla Türk sanayisinin araştırma-teknoloji geliştirme yeteneğinin, yenilikçilik kültürünün ve rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş olup proje esaslı Ar-Ge faaliyetlerini desteklemektedir¹³⁴.

2.1.9.1. 1501 TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

---

¹³³ Musa Türkoğlu, Süha Çelikkaya, "Türkiye'de KOBİ'lere Yönelik Ar-Ge Destekleri," *Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2011, s. 7.

¹³⁴ Türkiye Bilimsel ve Teknoloji Araştırma Kurumu, <<http://www.TUBITAK.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari/icerik-tanitim-materyalleri>>, 27 Nisan 2014.

Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, 1995 yılından 23 Eylül 2010 tarihine kadar TÜBİTAK ile Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) işbirliği içinde yürütülmüştür. Yeni düzenlemeyle program sadece TÜBİTAK tarafından yürütülmektedir. Program, sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın katma değer yaratan ülkemizde yerleşik tüm sermaye şirketlerinin Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmek ve bu yolla Türk sanayisinin Ar-Ge yeteneğinin yükseltilmesine katkıda bulunmak üzere oluşturulmuştur. Desteğin proje bütçesinde herhangi bir kısıtlama bulunmamakla birlikte yüksek bütçeli projelerde (10 milyondan büyük) proje başvurularında bütçenin en az %7'si KOBİ, en az %3'ü Üniversite/Kamu Araştırma Merkezleri ve Enstitüleri ile işbirliği için ayrılmalıdır. Temel destek oranı %40'tır.

2.1.9.2. 1503 TÜBİTAK Proje Pazarları Destekleme Programı

Proje pazarlarının tanımı çerçevesindeki proje fikirleri ile ilgili olarak, bilgi ve görüş alışverişinin sağlanmasına ve Ar-Ge projelerine ilişkin teknolojik ve finansal işbirliklerinin oluşturulmasına yönelik üniversite, araştırma ve özel sektör kuruluşlarından temsilcilerin bir araya gelerek aktif katılımlarıyla düzenlenecek ulusal veya uluslararası etkinlik harcamalarının desteklenmesidir. TÜBİTAK tarafından belirlenen üst sınırı geçmeyecek biçimde, etkinliği düzenleyen kuruluşun talebinin uygun görülen kısmı için hibe destek sağlanmaktadır. Her bir etkinlik için toplam destek tutarı en fazla 25.000 TL, söz konusu etkinliğin uluslararası katılımı olması durumunda toplam destek tutarı en fazla 30.000 TL olarak belirlenmiştir.

2.1.9.3. 1505 TÜBİTAK Üniversite Sanayi İşbirliği Destek Programı

Bu programla, üniversite/kamu araştırma merkez ve enstitülerindeki bilgi birikimi ve teknolojinin, KOBİ veya büyük ölçekteki kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda, ürüne ya da sürece dönüştürülerek sanayiye aktarılması yoluyla ticarileştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Proje sonuçlarını Türkiye'de uygulamayı taahhüt eden KOBİ'ler veya büyük ölçekli kuruluşlar ile anlaşma sağlayan üniversite, eğitim ve araştırma hastaneleri ya da Ar-Ge yapmakla görevlendirilmiş kamu araştırma merkez ve enstitüleri ortak başvuru yapabilmektedir. Proje bütçe üst limiti 1.000.000 TL olarak belirlenmiştir. Proje

bütçesinin; müşteri kuruluş KOBİ ise %75'i, müşteri kuruluş büyük ölçekli kuruluş ise %60'ı hibe olarak TÜBİTAK tarafından karşılanır.

2.1.9.4. 1507 TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı

KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı ile KOBİ'lerin, teknoloji ve yenilik kapasitelerinin geliştirilerek daha rekabetçi olmaları, sistematik proje yapabilmeleri, katma değeri yüksek ürün geliştirebilmeleri, kurumsal araştırma teknoloji geliştirme kültürüne sahip olmaları, ulusal ve uluslararası destek programlarında daha etkin yer almaları hedeflenmektedir. KOBİ'ler tarafından yürütülen en fazla 500.000 TL bütçe ve 18 ay süre ile sınırlı ilk 3 projenin TÜBİTAK tarafından desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu üç projeye ilaveten, ortaklı proje başvurusu yapılması koşuluyla 2 proje daha bu programda desteklenebilmektedir. Destek oranı her dönem için sabit olup %75'tir. Ayrıca proje başarıyla tamamlanan kuruluştaki proje fikir sahibi araştırmacıya 7500 TL teşvik ödülü verilmektedir.

2.1.9.5. 1509 TÜBİTAK Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

EUROKA, EUROSTARS, ERA-NET ve Avrupa Birliği Çerçeve Programları altında ortak proje çağrılarında çıkan programlar ve benzeri uluslararası programlara sunulan uluslararası ortaklı Ar-Ge projelerinin desteklenmesi için oluşturulmuştur. Desteğin proje bütçesinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bu program kapsamında destek almaya hak kazanan büyük ölçekli firmaların Ar-Ge projelerinin uygun bulunan proje harcamalarına en fazla %60, KOBİ'lerin proje harcamalarına da %75 oranında hibe destek sağlamaktadır. Destekleme süresi ise uluslararası proje başlangıç ve bitiş tarihleri kadardır.

2.1.9.6. 1511 TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleme Programı

Program kapsamında; belirlenen ulusal öncelikli alanlarda hedef ve ihtiyaç odaklı, izlenebilir sonuçları olan projelerin desteklenmesi ve desteklenecek projelerle ülkemizde teknolojik yeterlilik ve bilgi birikiminin artırılması, mevcut yeteneklerin

farklı alanlarda da değerlendirilmesi ve uluslararası düzeyde rekabet edebilecek özgün teknolojilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Süre ve bütçe sınırı çağrı duyurusunda belirtilmektedir. Ar-Ge nitelikli proje harcamaları kapsamında destek oranı büyük ölçekli kuruluşlar için %60, KOBİ'ler için %75 olarak uygulanmaktadır.

2.1.9.7. 1512 TÜBİTAK Girişimcilik Aşamalı Destek Programı

Girişimcilerin teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerini, kuracakları Ar-Ge potansiyeli olan firmalarda ticari değeri yüksek ürün ve hizmetlere dönüştürebilmeleri için, fikir aşamasından pazara kadar olan faaliyetleri desteklenmektedir. Programa; üniversitelerin örgün öğretim veren herhangi bir lisans programında mezun olanlar, yüksek lisans veya doktora programına kayıtlı olan öğrenciler, yüksek lisans veya doktora programından mezun kişiler ve çağrı duyurusundaki nitelikleri taşıyan kişiler başvurabilmektedir.

İş fikri TÜBİTAK tarafından uygun bulunan girişimci iş planı hazırlar. İş planı başvurusunun değerlendirilmesi sonucu başarılı bulunanlar için girişimcinin kuracağı sermaye şirketine en fazla 12 ay süreli ve teminat alınmaksızın en fazla 100.000 TL sermaye desteği sağlanmaktadır. Girişimci ileri Ar-Ge aşamasına devam ederse 1507 KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programına ilişkin uygulama esaslarında belirtilen en fazla 500.000 TL proje bütçe üst sınırı ve %75 destek oranından faydalanır.

2.1.9.8. 1513 TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı

Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı ile Teknoloji Transfer Ofislerinin proje esaslı olarak üniversitedeki bilginin ticarileştirilmesine katkı sağlayacak çeşitli faaliyetlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Üniversite ve özel sektör kuruluşları arasında işbirliği oluşturulması ve sanayinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve teknolojinin üniversitede üretilmesine yardımcı olunması amacıyla faaliyet gösteren Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO)'nin desteklenmesini hedefleyen bir destek programıdır.

Program kapsamında TTO'lar, 10 yıl süre ile ve yıllık bütçe planlamalarına göre ön ödemeli ve hibe şeklinde desteklenmektedir. Destek oranı ilk 5 yıl için %80, ikinci 5 yıl için %60'tır. Destek miktarı yıllık üst sınırı 1 milyon TL'dir. Programa başvurular, açılacak olan çağrı dönemlerinde proje şeklinde yapılmaktadır.

2.1.9.9. 1514 Girişim Sermayesi Destek Programı

Program kapsamında; ülke ekonomisine katma değer sağlayabilecek nitelikte yenilikçi ürün ve teknoloji geliştirme ve üretme potansiyeli bulunan KOBİ ölçeğindeki Ar-Ge yoğun başlangıç firmalarının çekirdek, başlangıç veya gelişme aşamalarındaki finansman ihtiyaçlarının, girişim sermayesi fonları aracılığıyla karşılanması amaçlanmaktadır. Programa girişim sermayesi fonları faaliyetlerinin yürütülmesinde görev almış kişilerin de bünyesinde yer aldığı, faaliyet konusu ve yapısı girişim sermayesi fonlarının kurulması ve yönetimi olan sermaye şirketleri ile sermaye şirketini kurmayı taahhüt eden ekip başvurabilmektedir. Fon büyüklüğünün en fazla %20'si TÜBİTAK tarafından hibe olarak, en az %79'u özel yatırımcılar tarafından ve en az %1'i fon yöneticileri tarafından karşılanmaktadır.

2.1.9.10. 1602 TÜBİTAK Patent Destek Programı

Ülkemiz kaynaklı ulusal ve uluslararası patent başvuru sayısının artırılması, gerçek ve tüzel kişilerin patent başvurusu yapmaya teşvik edilmesi ve ülkemizdeki patent sayısının artırılmasını hedefleyen bir destek programıdır. Bu program kapsamında Türk Patent Enstitüsüne (TPE), Dünya Fikri Mülkiyet Örgütüne (WIPO), Avrupa Patent Ofisine (EPO), Japonya Patent Ofisine (JPO), Amerika Birleşik Devletleri Patent ve Marka Ofisine (USPTO) yapılacak olan patent başvuruları desteklenecektir. TPE, WIPO, EPO, JPO veya USPTO'dan herhangi birisine başvuru yaparak, başvuru numarası alan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları veya ülkemize yerleşik olan şirketler, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları bu uygulama esasları kapsamında öngörülen desteklerden faydalanabilmektedir.

2.1.10. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

1980'li yıllarla birlikte başlayan küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve bilgi toplumu kamu istihdam kurumlarının önemini artırmış, fonksiyonlarını genişletmiştir. İş ve İşçi Bulma Kurumu, gerek dünyada gerekse ülkemizdeki teknolojik alanda ve işgücü piyasasında meydana gelen gelişmeleri izleyebilecek, çağdaş iş kurumlarının üstlendiği görevleri yerine getirebilecek ve aktif işgücü programlarını uygulayabilecek bir yapıya kavuşturulmak amacıyla 4 Ekim 2000 tarih ve 617 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılarak, yerine Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur.

Türkiye İş Kurumu, ülkede istihdamın korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmakta ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmektedir. 2003 yılında yayınlanan yeni kuruluş kanunu ile birlikte; kurum, görev alanı genişletilerek klasik iş ve işçi bulma hizmetlerinin yanı sıra, aktif ve pasif işgücü politikalarını uygulayabilecek bir yapıya kavuşturulmuştur¹³⁵.

Türkiye İş Kurumunun aktif ve pasif istihdam politikaları kapsamında çeşitli destek uygulamaları mevcuttur (Tablo 2.6).

Tablo 2.6. Türkiye İş Kurumu Destek Programları

Aktif İstihdam Politikaları	Pasif İstihdam Politikaları
Kurs Programları	İşsizlik Sigortası
Girişimcilik Eğitimi Programları	Ücret Garanti Fonu
İşbaşı Eğitim Programları	Kısa Çalışma Ödeneği
Toplum Yararına Çalışma Programları	İş Kaybı Tazminatı

¹³⁵ Türkiye İş Kurumu, <<http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/Kurum/Tarihce.aspx>>, 29 Nisan 2014.

İŞKUR tarafından uygulanan aktif istihdam politikalarının amacı; istihdamın korunması, istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, işsizlerin mesleki niteliklerinin artırılmasıdır¹³⁶.

Kurs Programı; herhangi bir mesleği olmayan, mesleğinde yetersiz olan veya mesleği iş piyasasında geçerli olmayan işsizlerin; işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan mesleklerde yetiştirilip, becerileri geliştirilerek veya meslekleri değiştirilerek istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla düzenlenen mesleki eğitim faaliyetleridir. İstihdam garantili mesleki eğitim kurslarına katılanların en az %50'sinin, üç aydan az olmamak üzere en az düzenlenen kurs süresi kadar istihdam edilmesi gerekmektedir.

Girişimcilik Eğitim Programları; İŞKUR'a kayıtlı işsizlere yönelik olarak kendi işlerini kurmalarına yardımcı olmak amacıyla yapılan kuramsal ve uygulamalı eğitim programlarını içeren bir programdır. Girişimcilik Programı KOSGEB ve İŞKUR arasındaki Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi İşbirliği Protokolünde belirlenen esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Eğitim bitiminde katılımcılara Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Katılım Belgesi verilmekte ve bu belge KOSGEB Yeni Girişimci Desteğine başvuruda kullanılmaktadır.

İşbaşı Eğitim Programı; işsizlerin mesleki deneyim kazanmalarını teminen kurumca belirlenen asgari şartları taşıyan işyerlerinde işbaşında eğitilmesine yönelik gerçekleştirilmektedir. Programın süresi haftalık 45 saatten ve toplamda 6 aydan fazla olamaz. Bu program, İŞKUR'a kayıtlı en az 2 çalışanı bulunan özel işyerlerinin mevzuatta belirlenen şartları taşımaları kaydıyla düzenlenir. Program kapsamında İŞKUR, katılımcı zaruri gideri, iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ve genel sağlık sigortası prim giderlerini karşılamaktadır.

Toplum Yararına Çalışma Programı(TYÇP); işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde işsizlerin kısa süreli istihdam ve eğitimini amaçlayan, doğrudan veya yüklenici eli ile toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesini sağlayan programlardır. Bu faaliyetler, genellikle ekonomik kriz, özelleştirme, ekonomik

---

¹³⁶Serhat Kalkınma Ajansı, *100 Soruda İŞKUR, UMEM ve SGK Prim Teşviki Uygulaması Destekleri*, Serka Yayınları, Nisan 2013, s. 5.

yapılanma, doğal afetler ve işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde Kuruma kayıtlı işsizlerin, çalışma yaşamından uzun süre ayrı kalarak maddi sıkıntıya düşmelerini önlemek, çalışma alışkanlık ve disiplinlerini yitirmemelerini, kısa süreli istihdam ve eğitimlerini sağlamak için yürütülürler. Program süresi azami 9 ay olup, program kapsamında katılımcıların asgari ücreti, vergi ve sosyal güvenlik prim giderleri karşılanmaktadır.

İşsizlik Sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalıların, işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, Devlet tarafından kurulan zorunlu sigorta koludur.600 gün prim ödemiş olanlara 180 gün, 900 gün prim ödemiş olanlara 240 gün, 1080 gün ve daha fazla prim ödemiş olanlara 300 gün süre ile işsizlik ödeneği ödenmektedir.

Ücret Garanti Fonu; İşsizlik Sigortası Kanunu'na göre sigortalı sayılan kişileri hizmet akdine tabi olarak çalıştıran işverenin iflas etmesi veya konkordatoilan etmesi, ödeme gücüne düşmesi nedeniyle son 3 aylık dönemi kapsayacak şekilde işyerinin işçilerine maaşlarının İŞKUR tarafından ödenmesi desteğidir.

Kısa Çalışma Ödeneği; işyerinin yaşadığı büyük bir ekonomik kriz (genel, bölgesel, sektörel) veya zorlayıcı sebeplerden (faaliyetlerin tamamen veya kısmen durdurulması ile sonuçlanan deprem, yangın, su baskını, salgın hastalık, seferberlik vb. sebepler) dolayı faaliyetinin üçte bir oranında azaltması veya 4 hafta ile 3 ay arasında bir süreyle durdurması halinde işyeri çalışanlarının mağdur olmasını engellemek amacıyla maaşlarının bir bölümünün işsizlik sigortası kapsamında İŞKUR tarafından karşılanması için verilen destektir.Kısa çalışma ödeneği uygulanan kişilerin ödenek alabilmesi için işsizlik sigortası hak etme koşullarını yerine getirmesi gerekir.

İş Kaybı Tazminatı; özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlarda, bir hizmet akdine dayalı olarak ücret karşılığı çalışırken, hizmet akitleri, tabi oldukları iş

kanunları ve toplu iş sözleşmeleri gereğince tazminata hak kazanacak şekilde sona erenlere belirli bir süre gelir ve sosyal güvenlik devamlılığı sağlanması için verilen destektir.Hizmet akdi kesintisiz şekilde en az 550 gün olan çalışanlara iş kaybı tazminatı ödenir.

İŞKUR 2012 yılı faaliyet raporunu incelediğimizde, aktif işgücü piyasası programı kapsamında, 646.645 işsizlerin faydalandığı 27.351 kurs/program açıldığı görülmektedir. 2011 yılında Van ilinde yaşanan deprem sonrasında 2.432 kişiye 4.979.101 TL ödeme gerçekleştirilmiştir. İşsizlik Sigortası Fonu içinde değerlendirilmekte olan Ücret Garanti Fonunun varlığı, 31.12.2012 tarihi itibarıyla giderler düşüldükten sonra 188.350.028 TL'ye ulaşmıştır. 2011 yılında Van ilinde yaşanan deprem sonrasında 640 işyerinden 6.134 kişi için kısa çalışma ödeneği talebinde bulunulmuş olup 2.321 kişi bu ödeneği hak etmiş ve 2.526.005TL ödeme gerçekleştirilmiştir. İş kaybı tazminatı ödendiği süre içerisinde, İŞKUR hak sahipleri adına SGK primlerini ilgili kuruluşlara yatırmaktadır. 2012 yılı içerisinde 6.627.655,45 TL iş kaybı tazminatı ve 2.962.865,06 TL SGK primleri için ödeme yapılmıştır¹³⁷.

2.1.11. Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)

KOBİ'lere hizmet vermek amacıyla 1989 yılında Ankara'da kurulan TOSYÖV, KOBİ'lerin problemlerini ortaya koyarak bu problemlere çözüm yolları bulmayı, KOBİ'lerin ve girişimcilerin yolunu açarak üretim ve rekabet güçlerini artırmayı, sağlıklı bir kalkınma için KOBİ'lerin büyümesini sağlamayı hedeflemektedir. Vakıf, aynı zamanda, ülkenin ekonomik politikası ile ilgilenen kişilere ve özel girişimcilere, serbest meslek mensuplarına, özel ve kamu kesiminde çalışan yöneticilere de hitap etmektedir.

TOSYÖV, amacı doğrultusundaki konularla ilgili yayın, seminer, konferans gibi yollarla parlamentoya, parlamentodaki siyasi parti gruplarına, meslek kuruluşlarına ve resmi kuruluşlara bilgi sunmaktadır. Ayrıca, ekonomik ve sosyal

¹³⁷ Türkiye İş Kurumu, 2012 Yılı *Faaliyet Raporu*, 2012, Ankara, s. 85.

konularda ve bu konulara yönelik sorunların çözümünde gerekli araştırmaları yapmakta ve danışmanlık hizmetleri vermektedir. Türkiye genelinde eğitim, seminer, konferans gibi etkinlikler dzenlemektedir. KOBİ'lerin gelişimlerini temel alarak, Avrupa Birliği hibe programları başta olmak üzere uluslararası programlara yönelik olarak projeler hazırlamakta ve yürütmektedir¹³⁸.

Türk KOBİ'lerinin daha ileri gelişiminin sadece kamu destekleme politikalarına bağlı olmaması gerektiğini savunan TOSYÖV, yaratıcı ve canlı girişimcilikleri ile tanınan KOBİ'lerin bir grup kimliği ile kamuoyu yaratması, yani "lobi" de geliştirmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu lobi yaratma boşluğunu doldurmayı hedefleyen TOSYÖV, özellikle KOBİ'lere nazaran büyük işletmeleri ağırlıklı olarak destekleyen mevcut teşviklerin değiştirilmesi ve mali kolaylıkların (özellikle krediler) mevcut dağılımının değiştirilmesi için siyasal otoriteler üzerinde baskı yaratmayı amaçlamaktadır. Gerek sanatkârlar ve gerekse büyük sanayi işletmelerinin kendi lehlerine lobicilik yapan kendi baskı gruplarına (TESK/TÜSİAD) sahip olduğuna işaret eden TOSYÖV, KOBİ'lerin de kendi durumlarını savunmak amacıyla benzer dzenlemelere gitmesi gerektiğine inanmaktadır.

1991 yılında başlatılan ve hâlen faaliyetini sürdürmekte olan "KOBİ Meclis Çalışma Grubu" ile 1995 yılında ortaya atılan ve esnaf ve sanatkârlar, KOBİ'ler ve serbest meslek mensupları için bütünsel bir dzenlemeyi içeren "Çerçeve Yasa Önerisi", TOSYÖV'ün bu tür girişimlerine örnek teşkil etmektedir. TOSYÖV'ün her iki girişiminde de Türk KOBİ'lerinin yeterince desteklenmelerini sağlamak hedefi gözetilmektedir¹³⁹.

2.1.12. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)

---

¹³⁸ TOSYÖV,

<http://www.tosyov.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=27, 2 Mayıs 2014.

¹³⁹ Coşkun şenol, *Gümrük Birliği'nin Küçük ve Orta Boy İşletmelere Etkileri ve Türkiye İle Avrupa Birliği'nde Bu İşletmelere Uygulanan Teşvikler*, Gümrük Kontrolörleri Derneği, Yayın No:8, 1997, s. 243.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), 1991 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile Dünya Bankası arasında imzalanmış olan bir uluslararası borç anlaşması gereğince 24 özel sektör, 5 kamu, 11 şemsiye kuruluş ve 15 gerçek kişinin bir araya gelmesi ile kurulmuş bir vakıftır. Özel sektör ve kamunun özel sektörün uluslararası pazarlardaki rekabet gücünü Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi yolu ile güçlendirmek ortak hedefi ile bir araya geldiği TTGV, Türkiye’de Ar-Ge ve yenileşimin desteklenmesi amacıyla kurulmuş ilk ve tek Kamu Özel Sektör Ortaklığıdır¹⁴⁰.

TTGV’nin desteklerinin ana prensibini oluşturan geri dönüşümlü ve yürütücü katkılı destekler, kamu fonlarının özel sektörün ulusal Ar-Ge harcamalarına daha fazla ağırlıkla katılmasını teşvik ederek “çarpan etkisi” sağlayan niteliği ile bugüne kadar ülkemiz Ar-Ge kapasitesine önemli faydalar sağlamıştır. TTGV bugüne kadar desteklediği 480’in üzerinde proje ve sağladığı 170 milyon ABD Doları üzerinde fon ile 340 Milyon ABD Dolarının üzerinde bir Ar-Ge hacminin oluşmasına sebep olmuştur. Destek mekanizmaları, Türkiye’de Ar-Ge ve inovasyon bilincinin yaygınlaşmasına ve ulusal inovasyon sisteminin gelişmesine katkıda bulunması hedefi doğrultusunda geliştirilmiştir.

2.1.12.1. Ar-Ge Proje Destekleri

Bu Desteklerin amacı; kuruluşların, sahip olduğu teknoloji geliştirme potansiyellerinin azami faydayı sağlamalarına olanak vererek geliştirdikleri teknolojiler ile küresel pazarlarda rekabet eden teknoloji şampiyonu işletmeler haline gelmelerini sağlamaktır. TTGV’nin Ar-Ge Destekleri altında program uygulayıcı kuruluş olarak yürüttüğü programlar 3’e ayrılmaktadır.

Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği; TTGV’nin kurulmasıyla 1992 yılında başlatılan Türkiye’nin ilk Ar-Ge Projesi Desteği özelliğine sahip olup, 1992-2006 yılları arasında Hazine Müsteşarlığı aracılığıyla Dünya Bankası’ndan sağlanan fonlar ve Destekleme Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynağından sağlanan fonlar aracılığıyla yürütülerek sanayi ve yazılım kuruluşlarına finansman desteği

¹⁴⁰ Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, <<http://www.ttgiv.org.tr/tr/kisaca-ttgiv>, 4 Mayıs 2014.

sağlanmaktadır.Desteğin tamamı geri ödemeli olup, destek miktarı en fazla 1.000.000 ABD Doları olarak belirlenmiştir.

TTGV'ye 1992 yılından 2011 yılı ortasına kadar toplam 2337 teknoloji geliştirme proje başvurusu yapılmış ve 898 âdeti desteklenmiştir. Desteklenen projelere ilişkin toplam sözleşme tutarı 310 milyon ABD doları kullanılmış olup, 620 milyon ABD dolarını aşan bir Ar-Ge hacminin oluşumuna katkıda bulunulmuştur.Ancak 2010 yılı Ağustos ayından itibaren T.C. Ekonomi Bakanlığı DFİF kaynağından fon aktarımı yapılmadığı için 2014 yılında proje başvurusu alınmamaktadır.

Ticarileştirme Projeleri Desteği; Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteğinden yararlanarak prototip geliştirme aşamasını başarı ile tamamlamış firmaların, proje çıktılarının, Ar-Ge çalışmalarını takip eden pazara hazırlık ve ihtiyaçlarının desteklenmesi amacı ile Ticarileştirme Projeleri Desteği 2006 yılında tamamı TTGV öz kaynaklarından karşılanmak üzere uygulamaya alınmıştır.Üst limiti 1.000.000 ABD Doları olarak belirlenen geri ödemeli destek kapsamında 2006-2008 yılları arasında 14 proje ile toplam 6 milyon ABD doları tutarında sözleşme imzalanmış ve 2009 sonu itibari ile toplam 3,4 milyon ABD doları destek sağlanmıştır. Bu aşamada, Ticarileştirme Projeleri Desteğine ilişkin başvuru alınmamaktadır.

İleri Teknoloji Projeleri Desteği; 2010 yılı sonunda uygulamaya alınan ve Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği ve Ticarileştirme Desteğinin hibrit bir modeli olarak tasarlanan program kapsamında, TTGV'nin belirlediği öncelikli teknoloji alanlarında, ülkenin ihtiyaçları ile paralel olarak yüksek katma değer ve ileri seviyede yenilik içeren projelerin, TTGV öz kaynakları aracılığıyla desteklenmesi öngörülmüştür.Sanayi kuruluşları ve yazılım şirketlerinin Ar-Ge ve ticarileştirme faaliyetlerini desteklemek amacıyla oluşturulan desteğin tamamı geri ödemeli olup, destek miktarı en fazla 3.000.000 ABD Doları olarak belirlenmiştir.

2.1.12.2. Çevre Proje Destekleri

Bu program ile çevre teknolojileri (temiz üretim/sürdürülebilir üretim) ve enerji verimliliği alanlarında sanayi kuruluşları tarafından gerçekleştirilen uygulama projelerine finansman desteği sunulmaktadır. Bu çerçevede bugüne kadar tekstil, gıda, seramik, plastik, demir-çelik ve elektrik üretimi gibi farklı sektörlerden; atık geri kazanımı, su geri kazanımı, hammadde kullanım verimliliğinin artırılması, yakma sistemi verimliliğinin artırılması, enerji izleme ve otomasyon sistemi, buhar sisteminin iyileştirilmesi ve süreç optimizasyonu gibi farklı uygulamalara destek sağlanmıştır.

Çevre Teknolojileri Desteği'nin temel amacı, eko-verimlilik (temiz üretim/sürdürülebilir üretim) anlayışı çerçevesinde üretim süreçlerine asgari enerji, su, hammadde tüketimi ve atık üretimi için teknolojik yenilik içeren, sanayide uygulanabilir ve ekonomik değeri olan temiz üretim teknolojilerinin uygulanmasına yönelik uygulama projelerinin teşvik edilmesi ve desteklenmesidir. Projelere en fazla 1.000.000 ABD Doları destek sağlanabilmekte; TTGV tarafından sağlanan destek tutarı proje toplam bütçesinin en fazla %50'si olabilmektedir.

Enerji Verimliliği Destek Programı, Türkiye'nin dünyada artan enerji fiyatları karşısında, özellikle enerji yoğun sektörlerde rekabet gücünün korunması, dışa bağımlılığını azaltması ve sera gazı salınımlarının azaltılmasına katkı sağlanması ve sanayicinin ilgili faaliyetlerinin teşvik edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Projelere en fazla 1.000.000 ABD Doları destek sağlanabilmekte; TTGV tarafından sağlanan destek tutarı proje toplam bütçesinin en fazla %50'si olabilmektedir.

2.1.12.3. Stratejik Odak Konuları Projeleri

Stratejik Odak Konuları Projeleri (STOKP), Ülkemizde mevcut sanayi yapısı, teknoloji ve insan gücü birikimi ve uluslararası rekabet üstünlüklerine ait kriterler esas alınarak, hangi alanlarda teknolojik projeler yürütülmesinde yarar bulunduğunu veya araştırma, teknoloji geliştirme ve inovasyon faaliyetlerinin, ülkemizde gelişip yaygınlaşması için alınması gereken tedbirleri tespit eden projeler desteklenmektedir. Yararlanılacak unsurlara ilişkin destek miktarları ve oranları programdan programa

farklılık göstermektedir. Şu anda “Stratejik Odak Konuları Projeleri” kapsamında proje başvurusu alınmamaktadır.

2.2. KOBİ’lerin Finansmanına Destek Veren Kurumlar

KOBİ’lerin rekabet gücünün artırılması, yatırım yapabilmesi, yeterli sermaye ve teknolojiye sahip olabilmesi için finansmana erişimi oldukça önemlidir. Bu amaçla KOBİ’lere finansman sağlayan kurumlar aşağıda belirtilmektedir.

2.2.1. Kredi Garanti Fonu (KGF)

Kredi Garanti Fonu A.Ş. bankalar tarafından kredilendirilmesi uygun bulunan, ancak teminat yetersizliği içinde olan KOBİ niteliğine haiz firmalara, bankalara karşı kredinin belli bir oranında kefalet vererek krediye erişmelerinde destek olmaktadır. KGF, KOBİ’lere verdiği kefalet ve üstlendiği risk ile bu işletmelerin daha çok banka kredisi kullanabilmelerini sağlamakta, uzun vadeli ve uygun maliyetli kredilerden küçük işletmelerimizin de yararlanmasını mümkün hale getirmektedir. Bu sayede girişimcilik teşvik edilmekte, KOBİ’ler lehine ek bir kredilendirme yaratılarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlanmaktadır¹⁴¹.

KGF, KOBİ’lerin bankalardan kredi temin etmelerini sağlamak amacıyla kefalet hizmeti vermekte, kendisi kredi kullandırmamaktadır. KGF’nin ortaklık yapısı bugün itibarıyla, %33,26 TOBB, %33,25 KOSGEB, %33,33 bankalar ve %0,16 diğer hissedarlardan oluşmaktadır.

KGF kefaletinden yararlanabilmenin ilk koşulu başvuran tarafın KOBİ niteliğine haiz olmasıdır. KGF, KOBİ’lerin başvurularını doğrudan almamakta, bankalar aracılığıyla kredibilitesi olan ancak teminatı kredilendirilmelerinde yetersiz kalan KOBİ’lerin KGF’ye kefalet talebiyle yönlendirilmesi halinde değerlendirmeye almaktadır. Böylelikle kredibl, ancak teminat eksikliği nedeniyle

---

¹⁴¹ KGF, <<http://www.kgf.com.tr/2amac.htm>, 7 Mayıs 2014.

finansmana erişemeyen KOBİ'lere lehlerine bankalara karşı kefil olarak krediye ulaşmaları sağlanmaktadır. KGF, bireysel krediler hariç olmak üzere işletme ihtiyacına dönük her türlü kredi için kefalet vermekte olup, kredi türü konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu uzun vadeli bir yatırım kredisi olabileceği gibi, borçlu cari hesap şeklinde nakdi bir kredi ya da akreditif ve teminat mektubu gibi gayri nakdi bir kredi de olabilir.

KGF öz kaynaklarından kefalet üst limiti ise bir KOBİ başına azami 1 milyon TL ve doğrudan veya dolaylı olarak risk grubu oluşturduğu işletmeler için ise azami 1,5 milyon TL'dir. Riskin paylaşımı ilkesine göre çalışan KGF söz konusu limitler içerisinde kalmak koşuluyla, kredinin en çok %80'ine kadar kefalet vermekte, %20'lik riski ise bankalar üstlenmektedir. KGF öz kaynaklarda olduğu gibi Hazine destekli kredi kefalet işlemlerinde de bankalar ile risk paylaşım esasına göre çalışmaktadır. Kararnameye istinaden KOBİ başına verilebilecek azami kefalet tutarı talep edilen kredinin %75'ini geçmemek üzere 1.5 milyon TL ile sınırlıdır. Riskin %25'i aracı banka tarafından üstlenilmektedir. KOBİ'nin doğrudan veya dolaylı olarak risk grubu oluşturduğu işletmeler için ise grup kefalet limiti azami 2 milyon TL'dir¹⁴².

Yıllar itibariyle kefalet taleplerinin karşılanmasına ilişkin veriler Tablo 2.7'de gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Yıllara Göre Kefalet Dağılımı

YIL	Kefalet Talep Edilen Kredi Tutarı (gelen talep)		Verilen Kefalet İle Yaratılan Kredi Hacmi		Verilen Kefalet Tutarı
	Kefalet adeti	Tutar (TL)	Kefalet adeti	Tutar (TL)	Tutar (TL)
1994-2004	3.104	280.454.636	1.914	149.218.362	101.489.188
2005	487	103.300.250	298	56.652.414	37.279.763
2006	574	169.320.093	317	74.993.370	46.859.899
2007	595	166.452.341	305	75.449.435	52.995.372
2008	1.897	757.390.744	1.138	402.581.086	284.593.868
2009	4.110	1.281.026.628	2.605	790.658.865	565.355.714
2010	3.726	1.575.777.787	2.382	868.314.164	663.023.784
2011	3.279	1.666.135.360	1.834	812.492.049	601.350
2012	3.413	1.545.016.804	1.694	676.265.955	499.186.783

¹⁴²Serhat Kalkınma Ajansı, *30 Soruda Kredi Garanti Fonu Destekleri*, Serka Yayınları, Aralık 2013, s. 6.

1994-2012	21.186	7.458.591.493	12.485	3.856.830.036	2.819.222.373
-----------	--------	---------------	--------	---------------	---------------

Kaynak: KGF, “Rakamlarla KGF Yıllık Faaliyetler”, <http://www.kgf.com.tr/4_15.htm, 8 Mayıs 2014.

Tablo 2.7’ye göre 1994 -2004 yılları arasında 3104 adet kefalet talebine karşın verilen kefalet adeti 1914 iken sadece 2008 yılında 1897 talebe verilen kefalet adedi 1138’dir ve her yıl giderek artış göstermektedir. Toplam 18 yıllık süreye baktığımızda ise 21.186 kefalet talebinin 12.485adedi karşılanarak 3.856.830.036 TL kefalet verildiğini görmekteyiz.

KOBİ niteliğine sahip çok sayıda işletmeye kefaletiyle krediye ulaşma imkanı sağlayan KGF, ürün yelpazesini de bu doğrultuda ihtiyaçlara göre oluşturmuştur. KGF, KOBİ’lerin ihtiyaçları doğrultusunda gerek süreklilik arz eden, gerekse dönemsel ya da bölgesel olmak üzere geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. KGF faaliyette bulunduğu yıllar içerisinde Avrupa Birliği Çok Yıllı Program (MAP), Avrupa Birliği Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Programı (CIP) çerçevesinde “Her Köye Bir KOBİ” gibi projeler için Avrupa Yatırım Fonu’ndan sağlanan garantiye istinaden KOBİ’ler lehine kefalet sağlayarak programları başarıyla tamamlamıştır. KOSGEB’in KOBİ’lere yönelik olarak sunduğu kredi programlarında, KGF de bankalarla birlikte taraf olarak KOBİ’lere kefaleti ile teminat desteği sağlamaktadır¹⁴³.

2.2.2. Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB)

Küçük esnafın finansman ihtiyacını karşılamak amacı ile kurulan Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, 1969 yılına kadar Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabi olarak, 1969 yılından sonrada 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile bu kanun hükümlerine göre faaliyetlerini sürdüren özel hukuk tüzel kişiliğine haiz kuruluşlardır.Esnaf Kefalet Kooperatifleri KOBİ’lere 1163 sayılı yasaya dayanarak, üyelerin mesleki uğraşlarına yarayacak krediyi sağlamak amacıyla kefil olmak, ihtiyaç fonları ile üyeleri ilgilendiren mesleki, sosyal, sağlık tesisleri ve sigorta kurumları kurmak, banka teminat mektubu

¹⁴³“KGF Kredi Garanti Fonu A.Ş.,” *Sakarya Ekonomi Dergisi*, S.80, 2013, s. 17.

sağlamak amacıyla kefil olmak, banka emrine borç senedi vermek gibi konularda yardımcı olmaktadır¹⁴⁴.

Ülkemizde, esnaf ve sanatkârları desteklemek amacıyla; devlet tarafından tahsis edilen kaynakların kullandırılması için T.Halk Bankası görevlendirilmiştir. Bu uygulamada kooperatif, ortağı olan esnaf ve sanatkâra sadece bankaya karşı kefalet vermektedir. Esnaf ve sanatkârlara kullandırılan kredilerin faizleri ile ticari kredi faizleri arasındaki fark devlet tarafından karşılanmaktadır.

TESKOMB, KOBİ'lere yönelik 12 çeşit kredi kefaleti sağlamaktadır. Bunlar; işletme kredisi, tesis kredisi, aylık eşit taksitli işletme kredisi, istihdamı destekleme kredisi, kooperatif ihracat tesis kredisi, iskonto kredisi, şoför taşıt edindirme kredisi, şoför esnafına taşıt onarımı kredisi, şoför esnafının ticari taşıt alımına yönelik kredilendirilmesi, esnaf ve sanatkarların işyeri alımına yönelik kredilendirilmesi, esnaf ve sanatkarların son teknoloji makine/ekipman ve demirbaş alımları ile işyeri modernizasyonuna yönelik kredilendirilmesi ve servis aracı kamyonet yenileme kredisi şeklinde sıralanabilir. Kredi programlarındaki limitler değişiklik göstermekle birlikte genellikle şahıs üst limitleri maksimum 125.000TL ve kredi vadeleri maksimum 5 yıldır.

2.2.3. Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Exim Bank)

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank), 31 Mart 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 3332 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye istinaden 21 Ağustos 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

Türk Eximbank'ın temel amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt

---

¹⁴⁴ TESKOMB, <<http://www.teskomb.org.tr>, 11 Mayıs 2014.

dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir¹⁴⁵.

Eximbank ihracata yönelen KOBİ'lere daha ucuz kredi tahsis etmekte ve onlara yönelik kredi programı uygulamaktadır. Türk Eximbank, ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta-uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Türk Eximbank'ın, gelişmiş birçok ülkenin resmi destekli ihracat kredi kuruluşundan farklı olarak kredi, garanti ve sigorta işlemlerini aynı çatı altında toplamış olması, ihracatçı firmalara verilen hizmetlerde bir bütünlük oluşturulmasına imkân tanımaktadır.

Türk Eximbank tarafından 2012 yılında ihracat sektörüne 15,1 milyar doları nakdi kredi ve 6,9 milyar doları sigorta/garanti imkanı olmak üzere toplam 22 milyar dolarlık destek sağlamıştır. Bu tutar, Türkiye ihracatının yaklaşık %14,5'ine tekabül etmektedir. Diğer taraftan, 2013 yılında bu desteğin 19 milyar doları nakdi kredi ve 11 milyar doları sigorta/garanti imkânı olmak üzere %36'lık bir artışla toplam 30 milyar dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir. Böylece, Türkiye ihracatının %19'una destek sağlanacaktır. 2012 yıl sonu itibariyle Banka'nın aktif büyüklüğü 15,1 milyar TL olup, ödenmiş sermayesi 2 milyar TL düzeyinde bulunmaktadır.

2.2.4. Türkiye Halk Bankası

Cumhuriyetin ilk yıllarında sermaye birikimi, üretim alanlarının kıtlığı, özel sektörün yetersizliği nedeniyle yaşanan ekonomik güçlükler, esnaf-sanatkâr ve küçük meslek sahibini teşvik edici kredi kurumlarının ortaya çıkışını engellemiştir. Kalıcı bir ekonomik kalkınma, sosyal denge ve toplumsal barışın korunması için uygun koşullarla esnaf-sanatkâr ve küçük meslek sahibine kredi verme amacıyla, Türkiye Halk Bankası'nın kurulmasına karar verilmiştir. 1933 yılında çıkartılan 2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu ile Türkiye Halk Bankası'nın kuruluş süreci resmîyet kazanmıştır¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Türk Eximbank, <<http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-31/hakkimizda.html>, 12 Mayıs 2014.

¹⁴⁶ Türkiye Halk Bankası A.Ş., <<http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=932>, 13 Mayıs 2014.

Halk Bankası, Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman bankası olarak kurulmuştur. Banka günümüzde bu işlevi yanında KOBİ'lerin daha ucuza kredi kullanabilmeleri için Organize Sanayi Bölgeleri, Odalar, Kalkınma Ajansları ve Kredi Garanti Fonu gibi çeşitli kurumlarla işbirliği protokolleri imzalamıştır. Ayrıca KOBİ'lerin geliştirilmesi ve Avrupa'daki işletmelerle rekabet edebilecek bir yapıya kavuşturulması amacıyla; Avrupa Yatırım Bankası, Dünya Bankası, Fransız Kalkınma Ajansı, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarıyla işbirliği yaparak, sanayicilerin orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredisi ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Üreten Türkiye'nin temel taşlarından KOBİ'lerin ihtiyaçlarını hızlı, etkin ve kaliteli çözümlerle karşılamak ve böylece ülke ekonomisine daha fazla katkıda bulunabilmelerini sağlamak amacıyla; bölgesel kalkınma ajansları ile işbirliklerinin ve KOSGEB aracılığı ile kullanılan kredilerin artırılması, uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan fonların miktar ve çeşidinin artırılması çalışmaları yapılmıştır. Türkiye'nin ilk KOBİ bankası olan Halkbank, öncelikli hedef kitlesi olan KOBİ'leri 75 yıldır desteklemektedir. 2013 yılında KOBİ'lere kullanılan krediler, toplam nakdi kredilerin (84,8 milyar TL) %36,8'ini oluşturmuştur. Halkbank'ın toplam KOBİ müşteri sayısı ise yaklaşık 1,2 milyondur¹⁴⁷.

2.2.5. Türkiye Kalkınma Bankası

Türkiye Kalkınma Bankası (TKB), 1975 yılında 13 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) adı altında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının ilgili kuruluşu olarak kurulmuş, kuruluş işlem ve faaliyetleri 04.11.1983 gün ve 165 Sayılı KHK ile yeniden düzenlenmiş, 22.6.1988 gün ve 329 sayılı KHK ile unvanı Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiş ve sanayi sektörü yanında diğer sektörlerle de finansman desteği sağlama imkânı yaratılmıştır¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Türkiye Halk Bankası A.Ş., 2013 Yılı *Faaliyet Raporu*, 2013, Ankara, s. 32.

¹⁴⁸ Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., <<http://www.kalkinma.com.tr/tarihce-statu-ve-sermaye-yapisi.aspx>>, 14 Mayıs 2014.

Banka daha çok turizm, eğitim, sağlık ve tarımsal sanayi kesimlerinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım teşvik belgesi ve kredilendirme işlemlerini yürütmektedir. Kuruluş kanunu gereği anonim şirket olmayan işletmelere kredi veremeyen banka ticari bankalarla ortaklığa giderek kendi kaynaklarından ticari bankaların kredi vermesini sağlamak suretiyle KOBİ'lere finansman sağlamaktadır.

Tablo 2.8. Türkiye Kalkınma Bankası KOBİ Kredilerine İlişkin Bilgiler

Yıllar	KOBİ Kredileri Miktarı (Milyon TL)	KOBİ Sayısı	Kalkınma Bankası Kredi Toplamı İçinde KOBİ Kredilerinin Payı (Yüzde)	Kalkınma B. KOBİ Kredi Miktarının Bankacılık Sektörü Toplam Kredi M. İçindeki Payı (Yüzde)
2005	162	352	57	-
2006	176	313	53	0,3
2007	242	247	61	0,3
2008	363	244	62	0,4
2009	430	226	54	0,5
Haz. 10	546	219	60	0,5

Kaynak: Aycan Yüksel, *Türkiye'de KOBİ'lerin Banka Kredilerine Erişimi*, DPT Uzmanlık Tezi, Haziran 2011, s. 102.

Tablo 2.8'e baktığımızda, 2005 yılı sonu itibarıyla 352 KOBİ Kalkınma Bankası'ndan 162 milyon TL tutarında kredi kullanmakta iken 2009 yılı sonu itibarıyla 226 KOBİ 430milyon TL tutarında kredi kullanmıştır. Dolayısıyla bu süreçte KOBİ'ler tarafından kullanılan TKB kredilerinin ortalama büyüklüğünün arttığını söylemek mümkündür. Bu yıllar arasında KOBİ kredileri TKB toplam kredilerinin ortalama %58'ini oluşturmuştur. TKB KOBİ kredilerinin, toplam bankacılık sektörü KOBİ kredileri içindeki payı ise ortalama %0,4 ile sınırlı kalmıştır.

3.BÖLÜM

ŞANLIURFA VE GAZİANTEP İLLERİNDE UYGULAMA

3.1. Şanlıurfa ve Gaziantep İllerindeki KOBİ'ler

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada ilk olarak, büyümenin itici gücü olan KOBİ'lere verilen devlet destekleri bir araya toplanarak, detaylı bir şekilde incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kalkınmasında önemli illerin başında gelen Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde yapılacak böyle bir çalışmayla hem KOBİ'ler arasındaki farklılıklar ortaya konulacak hem de uygulamaya yönelik olarak gelecekte bu konuda çalışacak araştırmacılara yol gösterecek sonuçlar elde edilmesi amaçlanmıştır. Aynı bölge içinde gelişmiş ve gelişmekte olan iki ilde yapılan bu çalışma ile gelişimini büyük ölçüde tamamlamış Gaziantep'teki işletmelerle gelişme sürecinin başlangıcında olan Şanlıurfa'daki işletmelerin KOBİ destekleri konusunda ne tür gözlemlere sahip oldukları ve sonrasına ilişkin talep ve beklentilerinin neler olduğu, desteklerin önemli yapısal farklılıklara sahip olduğu bilinen bu iki ildeki KOBİ'lerde ne tür benzer/farklı etkiler yarattığı belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bu amaçla Şanlıurfa ve Gaziantep illerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin ölçeksel sınıflandırılması, güncel destek programlarından ne ölçüde haberdar oldukları, desteklerden yararlanma durumları, firmaların destek kullanırken karşılaştıkları problemler ve çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kullanılan veriler anket yoluyla toplanmıştır. Anketi cevaplayan kişilerin işletme sahibi ya da yöneticilerden oluşmasına özen gösterilmiştir. Ankette yer alan sorular literatür taraması, bu konuda daha önce yapılan araştırmalar ve gözlemler ile belirlenmiştir. Ankette yalnız bir seçeneğin yanıtlanacağı sorular

olduğu gibi, aynı anda birden çok seçeneğin yanıtlanabileceği sorular da yer almaktadır (Bkz. Ek 2, s. 271).

Çalışmanın alanı KOSGEB Şanlıurfa ve Gaziantep Hizmet Merkezi Müdürlüklerinin veri tabanına kayıtlı, güncel KOBİ Bilgi Beyannamesi bulunan işletmelerle sınırlandırılmıştır. Araştırmada işletme sahiplerine e-mail gönderilebilmesi için Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'ndan izin alınmıştır (Bkz. Ek 3, s. 277) ve veriler online olarak toplanmıştır. Online sistem üzerinden doldurulan anketler kapsamında 324 Şanlıurfa, 583 Gaziantep olmak üzere toplam 907 İşletmeye e-mail gönderilmiştir. 487 İşletme anketi cevaplamadan sayfadan ayrılmış, 289 işletme ise anketi yarım bırakmıştır. Anketteki tüm soruları cevaplayan işletme sayısı 131'dir.

Anket kapsamında değerlendirmeye alınan 131 işletmenin oluşturduğu örneklemin, Gaziantep ve Şanlıurfa'daki KOBİ'leri istatistikî olarak tam anlamıyla temsil edeceği söylenemez. Ancak ankete cevap veren KOBİ'lerin demografik dağılımları incelendiğinde; hemen her sektörden her ölçekte KOBİ'nin görüşleriyle ankete katkı sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, soru kâğıdında yer alan sorularının tüm KOBİ'ler tarafından aynı şekilde algılanıp algılanmadığı ve özellikle KOBİ'lerin soruları rastgele doldurup doldurmadıklarını tespit etmeye yönelik olarak yapılan Güvenilirlik Analizi (Reliability Analyse) sonucu test istatistiği Cronbach's Alpha değeri, 0.70'den büyük olarak hesaplanmıştır. Literatürde bu değeri, oldukça yüksek bir değeri olarak kabul edilmekte ve anket sorularına verilen cevapları güvenilir kılmaktadır.

3.1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri genel olarak işletmelerin genel yapısı ve destek programları ile ilişkilidir. KOBİ'lerin ölçeksel dağılımı, sektörel dağılımı, eğitim düzeyi, destek programları hakkındaki bilgi düzeyi, destek programlarından yararlanma ve yararlanmama nedenleri gibi sorulardan elde edilen veriler kullanılarak araştırmanın hipotezleri belirlenmiştir.

Bu kapsamda hipotezleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) İşletmelerin programlardan elde ettiği katkılara yönelik tutumları ile devlet açısından programlardan amalananlara ulaşılıp ulaşılmadığı yönelik tutumları arasında anlamlı ilişki vardır.
- 2) İşletmelerin kullandıkları programlar ile yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları arasında anlamlı ilişki/ilgi vardır.
- 3) İşletmelerin kullandıkları programlar, demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
  - 3a)İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.
  - 3b) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.
  - 3c) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.
  - 3d) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.
  - 3e) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.
  - 3f) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.
- 4) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları, demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
  - 4a)İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.
  - 4b) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.
  - 4c) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.

- 4d) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.
- 4e) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.
- 4f) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.
- 5) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri, demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
- 5a) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreyle ilgili olarak farklılık göstermektedir.
- 5b) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.
- 5c) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.
- 5d) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.
- 5e) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.
- 5f) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

3.1.4. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Anket sonucunda elde edilen veriler, istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.1.4.1. İşletmelerin Genel Yapısına İlişkin Göstergeler

Ankete katılan işletmelerin faaliyet gösterdikleri iller tabloda gösterilmiştir. Anketi cevaplayan 131 işletmenin 78 adedi Gaziantep, 53 adedi Şanlıurfa'da faaliyet göstermektedir (Bkz. EK 1, s. 204).

İşletmelerdeki istihdam edilen çalışan sayılarına bakıldığında; ilk sırayı 1-9 kişi arasında çalışan istihdam eden 100 işletme almaktadır. Bunu 10-49 arasında çalışan istihdam eden 23 işletme, 50-250 arasında çalışan istihdam eden 7 işletme izlemektedir. 250 ve üstü çalışan istihdam eden sadece 1 işletme bulunmaktadır. 2013 yılı çalışan sayılarını illere göre değerlendirdiğimizde ise; 1-9 kişi arasında çalışan istihdam eden işletme sayılarının Gaziantep'te ve Şanlıurfa'da ilk sırada olduğunu görmekteyiz. 10-49 arasında çalışan istihdam eden işletme sayısı Şanlıurfa'da 17 adet, Gaziantep'te ise 6 adet olduğunu görmekteyiz. 250 ve üzeri çalışan istihdam eden 1 işletme ise sadece Gaziantep ilinde yer almaktadır(Bkz. EK 1, s. 204).

İşletmelerin 2013 yılı net satış hâsılatlarının dağılımına baktığımızda; 0-1 milyon TL arasında net satış hâsılatı olan işletme sayısının 85, 1-8 milyon TL arasında net satış hâsılatı olan işletme sayısının 35, 8-40 milyon TL arasında net satış hâsılatı olan işletme sayısının 10, 40 milyon TL ve üzeri net satış hâsılatı olan işletme sayısının 1 olduğu görülmektedir. Gaziantep ve Şanlıurfa illerine baktığımızda ise 0-1 milyon TL arasında net satış hâsılatı olan işletmelerin oranının her 2 ilde de %60'ların üzerinde olduğu görülmektedir. 40 milyon TL ve üzeri, net satış hâsılatı olan 1 işletme ise sadece Şanlıurfa ilinde yer almaktadır(Bkz. EK 1, s. 204,205).

2013 yılı mali bilanço verilerine baktığımızda; sıralama olarak net satış hâsılatlarının dağılımı ile benzer bir sonuç ortaya çıktığını görmekteyiz. 0-1 milyon TL arasında 86 işletme bulunurken, 1-8 milyon TL arasında 33, 8-40 milyon TL arasında 11 ve 40 milyon TL ve üzeri 1 işletme bulunmaktadır. Gaziantep ve Şanlıurfa illerine baktığımızda ise 0-1 milyon TL arasında mali bilançosu bulunan işletmelerin oranının her 2 ilde de %60'ların üzerinde olduğu görülmektedir. 40 milyon TL ve üzeri, mali bilançosu olan 1 işletme ise sadece Gaziantep ilinde yer almaktadır(Bkz. EK 1, s. 205).

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmeliğe göre KOBİ'ler mikro, küçük ve orta olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre;

Mikro İşletme: On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri bir milyon Türk Lirasını aşmayan işletmelerdir.

Küçük İşletme: Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri sekiz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmelerdir.

Orta Büyüklükteki İşletme: İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan işletmelerdir.

Çalışan sayısı, net satış hâsılatı ve mali bilanço verilerini birlikte değerlendirdiğimizde KOBİ'lerin ölçeğine ulaşılabilir. Verileri birleştirerek oluşturduğumuz Tablo 3.1'de ölçeklerine göre KOBİ'leri incelediğimizde 80 KOBİ'nin mikro ölçekli, 39 KOBİ'nin küçük ölçekli ve 11 KOBİ'nin orta ölçekli olduğu görülmektedir. Ayrıca KOBİ tanımı içine girmeyen 1 adet işletmenin bulunduğu görülmektedir.

Mikro işletmelerin %61 ile ilk sırada, küçük işletmelerin de %29,8 ile 2. sırada yer aldığı görülmektedir. Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde de ölçeksel dağılım paralellik göstermektedir. TÜİK 2002 verilerine göre ülkemizde KOBİ'lerle ilgili en dikkat çekici husus, 10'dan az kişi istihdam eden mikro işletmelerin hizmet ve imalat sanayi olmak üzere tüm KOBİ'lerin %96'sını teşkil etmesidir. Küçük ve orta boy işletmelerin payı ise %3.6 olarak tespit edilmiştir.

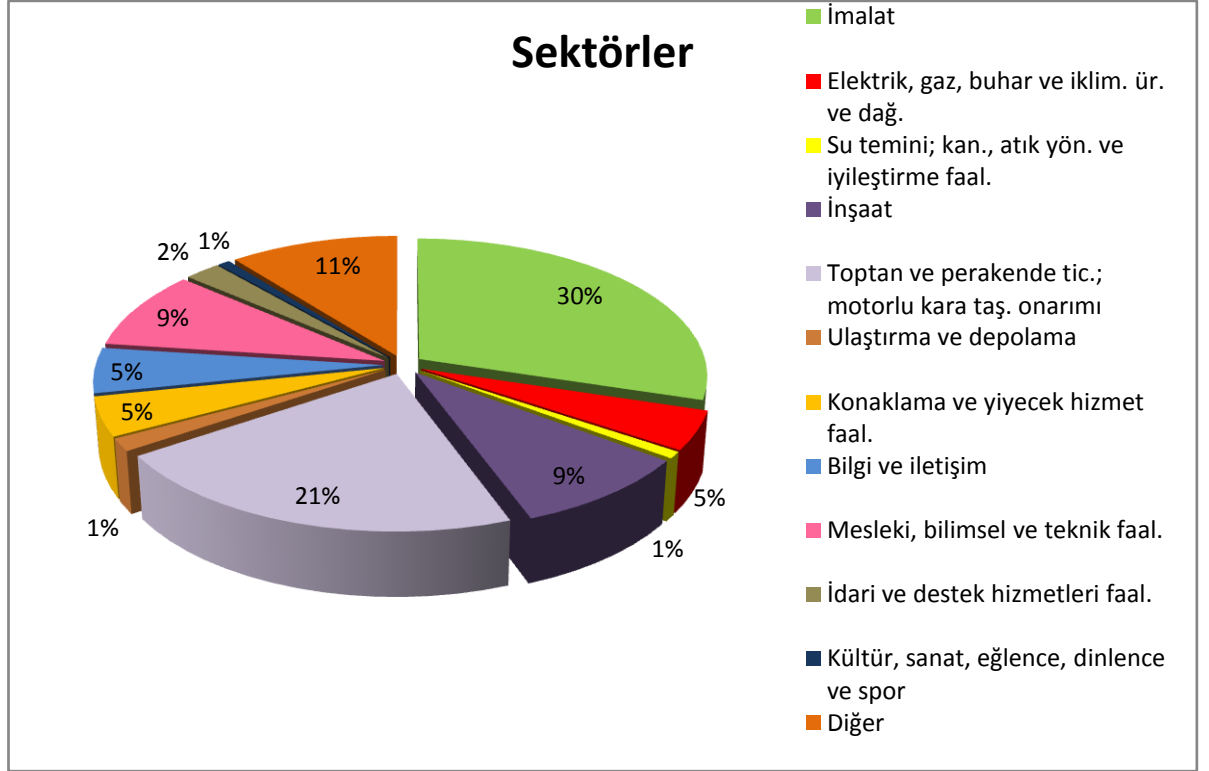
Tablo 3.1. Ölçeklerine Göre KOBİ'lerin Sınıflandırılması

	GAZİANTEP		ŞANLIURFA		GENEL	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Mikro	51	65,4	29	54,7	80	61
Küçük	20	25,6	19	35,8	39	29,8
Orta	6	7,7	5	9,5	11	8,4
KOBİ değil	1	1,3	0	0	1	0,8
Toplam	78	100	53	100	131	100

Araştırmaya katılan işletmelerin %29,8 (39 işletme) gibi önemli bir kısmı imalat sektöründe, %21,4'ü (28 işletme) toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının onarımı sektöründe, %18,4'si (24 işletme) inşaat ve mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler sektöründe, geriye kalan %30,4'lük (40 işletme) kısım ise diğer sektörlerde faaliyet göstermektedir(Bkz. EK 1, s. 206). Şekil 3.1'de sektörlerin durumunu gösteren yüzdesel dağılım verilmiştir.

TÜİK 2013 verilerine göre sektörel dağılımda en büyük payı %74,1 ile hizmet sektörü almakta, hizmet sektörü içindeki en büyük payı ise %40,8 ile Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı sektörü almaktadır. İmalat sanayi işletmelerinin toplam işletmeler içindeki payı ise %12,8'de kalmıştır. Araştırmaya katılan işletmelerde ise imalat sektörü %29,8 (39 işletme) ile ilk sırada yer almaktadır.

Gaziantep ve Şanlıurfa illeri açısından tabloyu incelediğimizde ise; Gaziantep'te ilk sırayı %37,2 (29 işletme) ile imalat sektörü alırken, Şanlıurfa'da %26,4 (14 işletme) ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının onarımı sektörü yer almıştır. Her 2 ilde de madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yer alan firmalar araştırmaya katılmamıştır(Bkz. EK 1, s. 206,207).

Şekil 3.1. İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlerin Genel Dağılımı

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi; TÜİK Sanayi Sektör sınıflamasına göre sektörleri Sanayi, Ticaret ve Diğer olarak gruplandırabiliriz. İmalat (39 işletme), Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımını (6 işletme), Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri (1 işletme) olmak üzere toplam 46 işletme Sanayi Sektörü olarak gruplandırılabilir. Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı (28 işletme) Ticaret Sektörü, geri kalan 57 işletme ise Diğer Sektörler olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 3.2. TÜİK Sanayi Sektör Sınıflamasına Göre Sektörlerin Dağılımı

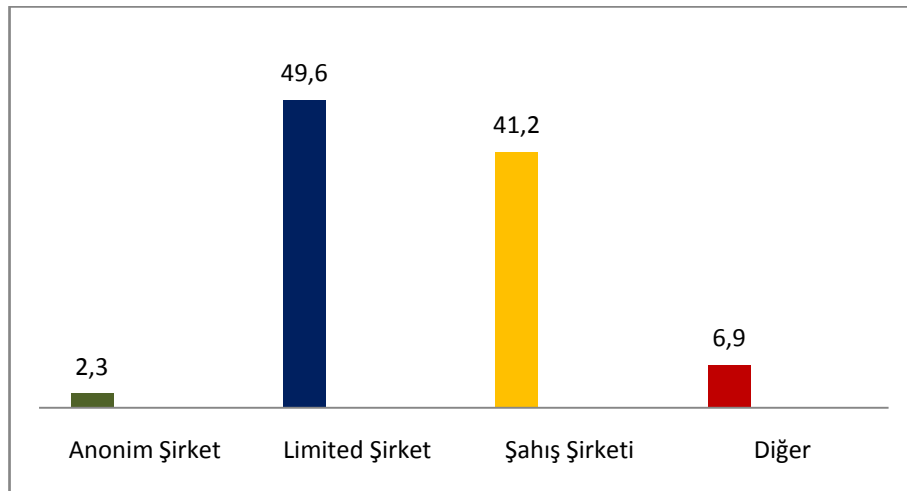
NACE Rev 2	Açıklama
Madencilik ve taş ocakçılığı + İmalat + Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımını + Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	SANAYİ SEKTÖRÜ
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	TİCARET SEKTÖRÜ
Yukarıda sayılan sektörler dışında kalan sektörler	DİĞER SEKTÖRLER

Tablo 3.3.'de TÜİK Sanayi Sektör Sınıflamasında illere göre sektörlerin dağılımına baktığımızda 2 ilde de diğer sektörlerin ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Diğer sektörleri sırasıyla sanayi sektörü ve ticaret sektörü izlemektedir. Her 2 ilde de ticaret sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin sayısının eşit dağıldığını görmekteyiz.

Tablo 3.3. TÜİK Sanayi Sektör Sınıflamasında İllere Göre Sektörlerin Dağılımı

	GAZİANTEP		ŞANLIURFA		TOPLAM	
	F	Y	F	Y	F	Y
SANAYİ SEKTÖRÜ	31	67,4	15	32,6	46	100
TİCARET SEKTÖRÜ	14	50	14	50	28	100
DİĞER SEKTÖRLER	33	57,9	24	42,1	57	100

Araştırma kapsamı içerisinde yer alan işletmelerin %49,6'sı (65 işletme) limited şirket, %41,2'si (54 işletme) şahıs işletmesi, %2,3'ü (3 işletme) anonim şirket statüsünde faaliyet göstermektedir. İşletmelerin %6,9'u (9 işletme) ise diğer seçeneğini seçmiş olmalarına rağmen belirtilen ifadelerden 4 işletmenin daha şahıs şirketi olduğu tespit edilmiştir. İllere göre dağılıma baktığımızda ise Gaziantep ilindeki 36 işletme şahıs şirketi olarak faaliyet gösterirken, Şanlıurfa ilinde 31 işletmenin limited şirket olarak faaliyet gösterdiği görülmektedir (Bkz. EK 1, s. 207,208). Şekil 3.2'de ise yüzdesel olarak genel dağılım görülmektedir.

Şekil 3.2. İşletmelerin Hukuki Yapılarının Genel Dağılımı

Araştırmaya katılan işletmelerin %39,7 (52 işletme) gibi önemli bir kısmı işletmelerinin bulunduğu yer için diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Anketlere verilen cevaplar incelendiğinde 52 işletmeden 29 tanesi diğer seçeneği için şehir merkezi, 13 tanesi mahalle, cadde ve ilçe isimlerini, 10 tanesi ise benzin istasyonu, avm, market gibi yerleri cevap olarak vermiştir. Anket tasarlanırken işletmelerin bulunduğu yer olarak şehir merkezi eklenilmesi gözden kaçırılmıştır. Araştırmaya katılan işletmelerin %22,9'u (30 işletme) küçük sanayi bölgesi, %21,4'ü (28 işletme) ise organize sanayi bölgesinde yer almaktadır. Gaziantep ve Şanlıurfa illeri açısından baktığımızda; diğer seçeneğinin daha yoğun olduğu görülmekte birlikte Gaziantep ilinde 16, Şanlıurfa ilinde ise 13 işletmenin "şehir merkezi" olarak diğer seçeneğini seçtiği saptanmıştır. Gaziantep ilinde diğer seçeneğini %28,2 (22 işletme) ile küçük sanayi bölgesi, Şanlıurfa ilinde ise %28,4 (15 işletme) ile organize sanayi bölgesi takip etmektedir (Bkz. EK 1, s. 208).

Araştırmaya katılan işletmelerin % 52,7'si (69 işletme) 1 - 5 yıldır faaliyet göstermekteyken %24,4'ü (32 işletme) 6 - 10 yıldır, %9,9'u (13 işletme) 11 - 15 yıldır, %4,6'sı (6 işletme) 16-20 yıldır ve %8,4'ü (11 işletme) 21 yıl ve üzeri sürelerdir faaliyet göstermektedir. Bu durumda 1-10 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerin araştırmanın %77,1'ini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Gaziantep ve Şanlıurfa açısından baktığımızda her 2 ilde de 1-5 yıl ve 6-10 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerin ilk 2 sırayı aldığını söyleyebiliriz (Bkz. EK 1, s. 209).

Araştırmaya katılan işletmelerin %93,9'u (123 adet) işletme sahibi/ortağı tarafından yönetilirken, %4,6'sı (6 adet) profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Bu durumda işletmelerin çoğunun işletme sahibi veya ortağı tarafından yönetildiği, profesyonel yönetici kavramının pek yaygın olmadığı söylenebilir. Gaziantep ve Şanlıurfa illeri bazında değerlendirildiğinde her 2 ilde de işletme sahibi/ortağı ağırlıktayken, sadece Şanlıurfa'da 6 işletmenin profesyonel yönetici tarafından yönetildiği görülmektedir (Bkz. EK 1, s. 209,210).

Araştırmaya katılan işletmelerin %36,6'sı (48 işletme) lise mezunu, %32,1'i (42 işletme) lisans mezunu, %9,9'u (13 işletme) ilkokul mezunu yönetici tarafından yönetilmektedir. Gaziantep ilinde %37,2 (29 işletme) lisans mezunu yönetici tarafından yönetilmekteyken, Şanlıurfa ilinde ise %45,2 (24 işletme) lise mezunu yönetici tarafından yönetilmektedir (Bkz. EK 1, s. 210).

3.1.4.2. Destek Programlarına İlişkin Göstergeler

Destek programları hakkındaki genel bilgi dağılımına bakıldığında hiç bilgisi olmayanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Hiç bilgi sahibi olunmayan destek programları %87'lik oranlarla (114 işletme) SGK (Kültür Yatırımları Teşviki), TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar) ve TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)'dir. Kısmen bilgi sahibi olunan destek programları arasında ilk sırayı %49,7'lik oranla (65 işletme) KOSGEB (Genel Destek Programı) almaktadır. En çok bilgi sahibi olunan destek programlar ise %16,8'lik oranlarla (22 işletme) KOSGEB (Genel Destek Programı) ve KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)'dır (Bkz. EK 1, s. 211).

Gaziantep ilinde destek programları hakkındaki genel bilgi dağılımına bakıldığında ise hiç bilgisi olmayanlar çoğunluğu oluşturmakta ve hiç bilgi sahibi olunmayan destek programları arasına genel dağılımda yer alan kurumlara ek olarak %85,9 oranında (65 işletme) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun) eklenmektedir. Kısmen bilgi sahibi olunan destek programları içerisinde %52,6 oranında (41 işletme) KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı) ilk sırada yer almaktadır. En çok bilgi sahibi olunan destek programları ise %17,9'luk oranlarla (14 işletme) KOSGEB (Genel Destek Programı) ve KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı) olarak genel dağılımla aynıdır (Bkz. EK 1, s. 212).

Şanlıurfa ilinde ise hiç bilgi sahibi olunmayan destek programlarında ilk sırayı genel dağılım ve Gaziantep'teki dağılımdan farklı olarak %90,6 oranında (48 işletme) TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi) almaktadır. Kısmen bilgi sahibi olunan destek programlarından %52,8 oranla (28

işletme) KOSGEB (Genel Destek Programı), çok bilgi sahibi olunan destek programlarında %15,1 oranla (8 işletme) KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı) ilk sırayı almaktadır(Bkz. EK 1, s. 213).

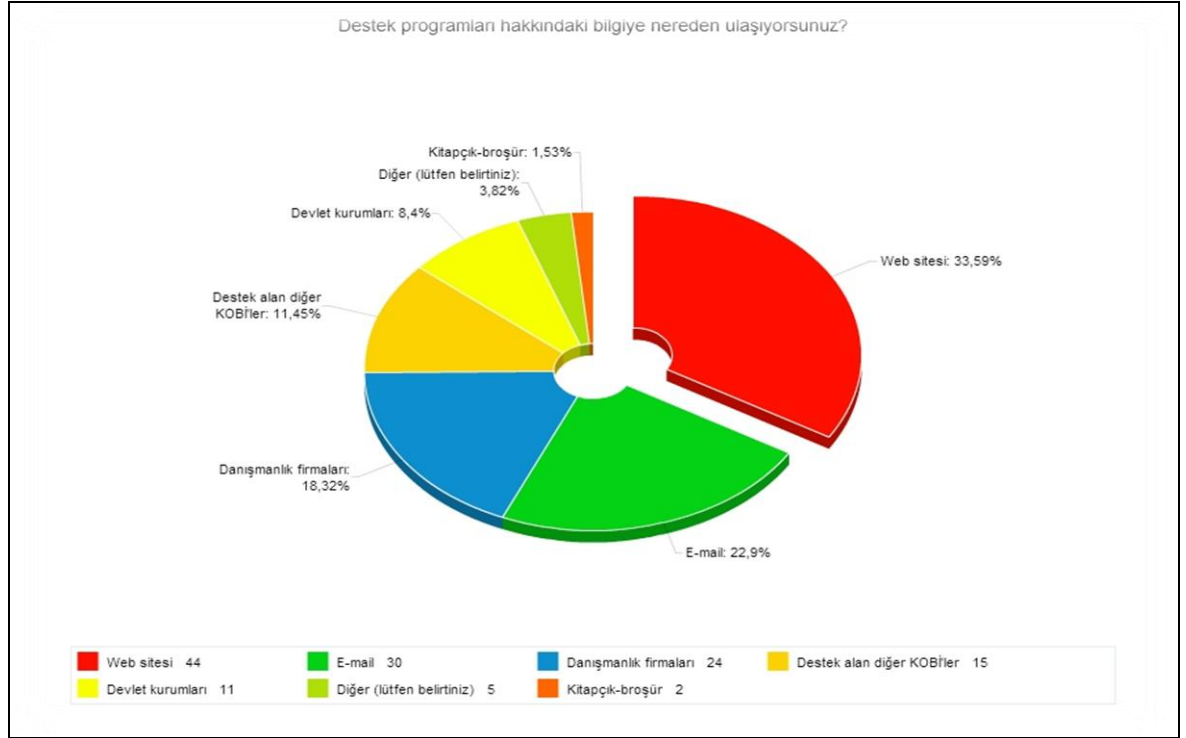
Tablo 3.4'te en az 1 destek programı hakkında kesin bilgi sahibi olan işletmelerin dağılımına baktığımızda Gaziantep ilinde 29, Şanlıurfa ilinde ise 19 işletme olmak üzere toplam 48 işletmenin yer aldığını görülmektedir. En az 1 destek programı hakkında kısmen bilgisi olan 111 işletmeden 66'sı Gaziantep ilinde, 45'i Şanlıurfa ilindedir. Bilgi sahibi olma açısından genel olarak tabloya baktığımızda kısmen bilgi sahibi olan işletmelerin sayısının, kesin bilgi sahibi olan işletmelere oranla 2 katından daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Destek programları hakkında hiç bilgisi olmayan işletmelerin sayısı ise 16 adet olup, bunun 9 adedi Gaziantep, 7 adedi Şanlıurfa iline aittir.

Tablo 3.4. Destek Programları Hakkındaki Bilgi Düzeyinin Genel Dağılımı

	GAZİANTEP		ŞANLIURFA		GENEL	
	F	Y	F	Y	F	Y
En az 1 destek programı hakkında kesin bilgi sahibi	29	27,9	19	26,8	48	27,5
En az 1 destek programı hakkında kısmen bilgisi var	66	63,4	45	63,3	111	63,4
Destek programları hakkında hiç bilgisi yok	9	8,7	7	9,9	16	9,1
Toplam	104	100	71	100	175	100

Destek programları hakkındaki bilgiye ulaşılmada genel dağılıma baktığımızda ilk sırayı %33,6 oranla (44 işletme) web sitesinin aldığını görmekteyiz. Web sitesini %22,9'luk oranla (30 işletme) e-mail ve %18,3'lük oranla (24 işletme) danışmanlık firmaları takip etmektedir. Kitapçık broşürün ise %1,5 oranında (2 işletme) ile son sırayı aldığını ve bilgiye ulaşılmada çok tercih edilmediğini söyleyebiliriz (Şekil 3.3). Gaziantep ilindeki dağılıma baktığımızda yine web sitesinin %42,3 oranında (33 işletme) ilk sırayı aldığını, e-mail %24,5 oranında (19 işletme) bu sıralamayı takip ettiğini söyleyebiliriz. Destek alan diğer KOBİ'lerden

ve danışmanlık firmalarından bilgiye ulaşım eşit oranlarda (%11,5) dağılmaktadır. Şanlıurfa ilinde ise genel ve Gaziantep ilindeki dağılımın aksine ilk sırayı %28,3 (15 işletme) ile danışmanlık firmaları almaktadır. Bunu web sitesi ve e-mail takip etmektedir (Bkz. EK 1, s. 214).

Şekil 3.3. Destek Programları Hakkındaki Bilgiye Ulaşım Kaynaklarının Dağılımı

Destek programlarının kullanım durumunu incelediğimizde çoğunlukla destek programlarından faydalanılmadığını görmekteyiz. Kullanılmayan destek programları arasında ilk sırayı %87'lik oranla (114 işletme) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, SGK ve TKDK'dan oluşan 4 kurum almaktadır.

En fazla kullanılan destek programı %33,6'lık oranla (44 işletme) KOSGEB (Genel Destek Programı), en az kullanılan destek programları ise %13'lük oranla (17 işletme) Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı), Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler), SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik), SGK (Kültür Yatırımları Teşviki), TKDK (Tarımsal

İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar) ve TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar) destekleridir (Bkz. EK 1, s. 215).

Gaziantep ve Şanlıurfa illerindeki kullanım durumunu incelediğimizde her iki ilde de KOSGEB (Genel Destek Programı)'nın en fazla kullanılan destek programı olduğu görülmektedir. Gaziantep ilinde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Ajansı ve SGK Kurumlarının çoğu destek programından yararlanılmadığı görülür. Şanlıurfa ilinde ise çoğunlukla TKDK'nın destek programından yararlanılmadığı saptanmıştır (Bkz. EK 1, s. 216,217).

Tablo 3.5'i incelediğimizde en az 1 destek programından yararlanmış olan 81 işletmenin 42 adedi Gaziantep, 39 adedi Şanlıurfa ilinde bulunmaktadır. Hiçbir destek programından yararlanmamış olan 50 işletmenin 36 adedi Gaziantep, 14 adedi Şanlıurfa ilinde yer almaktadır. Genel dağılımına baktığımızda işletmelerin %61,8'inin (81 işletme) en az 1 destek programından yararlandığını, %38,2'sinin ise (50 işletme) hiçbir destek programından yararlanmadığını görmekteyiz.

Tablo 3.5. Destek Programları Hakkında Kullanım Düzeyinin Genel Dağılımı

	GAZİANTEP		ŞANLIURFA		GENEL	
	F	Y	F	Y	F	Y
En az 1 destek programından yararlanmış	42	53,8	39	73,6	81	61,8
Hiçbir destek programından yararlanmamış	36	46,2	14	26,4	50	38,2
Toplam	78	100	53	100	131	100

Belirtilen destek programlarının işletmelere sağladığı düşünülen katkıların dağılımına bakıldığında 131 işletme arasından en az 1 destek programından yararlanan 81 işletme bu soruya cevap vermiş olup genellikle bütün kalemlerde destek programlarının işletmelere kesinlikle katkı sağlamadığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Destek programlarının işletmelere kesinlikle katkı sağladığı görüşü ise en düşük düzeydedir. Kesinlikle katılıyorum görüşünde olan

işletmeler,%12,3oranla (10 işletme) finansman sıkıntılarının çözülmesine katkı sağladığını düşünülmektedir. Katılıyorum görüşünde olan işletmeler, %24,7 oranla (20 işletme), destek programlarının ürün portföylerinin genişlemesine katkı sağladığını düşünmektedir (Bkz. EK 1, s. 218).

Destek programlarının işletmelere sağladığı düşünülen katkılar hakkındaki görüşlere bakıldığında Gaziantep ilinde kesinlikle katılmıyorum görüşü ağırlıklıyken, Şanlıurfa ilinde katılmıyorum görüşü öne çıkmaktadır. Destek programları kapsamında işletmelere sağlandığı düşünülen katkılar için kesinlikle katılıyorum görüşü Gaziantep'te finansman sıkıntısının çözülmesine katkı sağladığı görüşü (%11,9 oranında) ağırlıktayken, Şanlıurfa'da ise teknoloji kullanımının artmasına katkı sağladığı görüşü (%17,9oranında) ağırlıktadır (Bkz. EK 1, s. 219,220).

Destek programlarından yararlanmama nedenlerini incelediğimizde 131 işletme arasından 13 işletme bütün destek programlarını kullandığını belirtmiş olduğundan değerlendirmeye alınmamış ve 118 işletme bu soruyu cevaplamıştır. Yararlanmama nedenlerine baktığımızda bürokrasinin fazla olması (%40,7), destekleri alabileceklerine inanılmaması (%33,1), bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olması (%30,5), destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması /yardımcı olmaması (%28,8) nedenlerine işletmeler kesinlikle katılmaktadırlar. Kesinlikle katılmıyorum seçeneğinde ise proje yazma becerisine sahip olamama kriteri en yüksek oranda (%26,3) yer almaktadır. Fikrim yok seçeneğinde ise projenin objektif olarak değerlendirilmediğinin düşünülmesi seçeneği en yüksek orandadır (%29,7)(Bkz. EK 1, s. 221).

Gaziantep ve Şanlıurfa'da kesinlikle katılmıyorum seçeneğinde proje yazma becerisine sahip olamama kriteri her iki ilde de en yüksek oranlarda yer almaktadır. Gaziantep ilinde; bürokrasinin fazla olması, destekleri alabileceğine inanmama, destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması, bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olması, danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesi, projenin objektif olarak değerlendirilmediğinin düşünülmesi ve nitelikli eleman yetersizliği nedenlerine işletmeler kesinlikle katılmaktadırlar. Şanlıurfa ilinde

ise sadece bürokrasinin fazla olması nedenine işletmeler kesinlikle katılmaktadırlar (Bkz. EK 1, s. 221,222).

İşletmelere sağlanan desteklerin devlet açısından programlardan amaçlananlara ulaşılıp ulaşılmadığının dağılımına baktığımızda desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığına inanıyorum seçeneğine katılıyorum düşüncesi ağırlıktayken, bunun dışında kalan tüm seçeneklerle ilgili genel düşünce çoğunlukla fikrim yok olarak belirtilmektedir. Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanıyorum düşüncesine işletmeler %27,5 oranında (36 işletme) kesinlikle katılmaktadırlar. Verilen desteklerle, devlet destek programlarının yapılma amaçlarına ulaştığına inanıyorum düşüncesine ise işletmeler %21,4 oranında (28 işletme) kesinlikle katılmadıklarını belirtmektedirler (Bkz. EK 1, s. 222).

Gaziantep ilinde desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığı düşüncesi, desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmama ancak ilerde artacağı düşüncesine seçeneklerine işletmeler çoğunlukla fikrim yok seçeneğini işaretlemiştir. Desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığı düşüncesine işletmeler fikrim yok ve kesinlikle katılıyorum seçeneklerini eşit oranda %28,2 (22 işletme) tercih etmişlerdir. Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiği ve devletin verilen destekleri kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığı görüşüne işletmeler kesinlikle katılmaktadırlar. Şanlıurfa'da ise desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmama ancak ilerde artacağı, desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığı, devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiği düşüncelerine çoğunlukla işletmeler katılmaktayken, geri kalan 3 seçenekte ise fikirlerinin olmadığı belirtilmektedir (Bkz. EK 1, s. 223).

3.1.4.3. Analizler

Bu bölümde Şanlıurfa ve Gaziantep'te bulunan KOBİ'lere sağlanan güncel destekler hakkında işletmelerin bilgi düzeyleri, yararlanma durumları, işletmeye sağladığı düşünülen katkıların yanı sıra destek programlarından yararlanmama nedenlerine cevap bulabilmek amacıyla istatistiksel analiz çalışmaları yapılmıştır¹⁴⁹.

3.1.4.3.1. İşletmelerin Programlardan Elde Ettiği Katkılara Yönelik Tutumları İle Devlet Açısından Programlardan Amaçlanarlara Ulaşıp Ulaşılamadığına Yönelik Tutumlarına İlişkin Analiz

H1 Hipotezi: İşletmelerin programlardan elde ettiği katkılara yönelik tutumları (Soru 14) ile devlet açısından programlardan amaçlanarlara ulaşılıp ulaşılmadığı yönelik tutumları (Soru 16) arasında anlamlı ilişki vardır.

Burada ilk olarak 14 ve 16. Sorulara verilen cevaplar her bir işletme için toplanarak toplam puanlar elde edilmiş ve analizde bu toplam puanlar kullanılmıştır. Ayrıca bu hipotezde en az bir destek programı kullandım şeklinde cevap veren toplam 81 işletmeye ilişkin veriler kullanılmıştır.

H1 hipotezine ilişkin olarak 14. ve 16. Soru arasındaki ilişkiye bakılmak istendiğinde korelasyon analizi yapmamız gerekmektedir. Ancak hangi korelasyon katsayısını kullanacağımıza karar verebilmek için verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakmamız gerekmektedir. Bunun için tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi kullanılır. Bu testin hipotezleri şu şekilde kurulur;

h_0 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymaktadır (veya normal dağılımdan gelmektedir).

h_1 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymamaktadır (veya farklı bir dağılımdan gelmektedir).

---

¹⁴⁹ Bu bölümdeki istatistiksel analiz ve yorumlara katkılarından dolayı Sayın Ferhat Şentürk'e teşekkürlerimizi sunarız.

Tablo 3.6’da Soru 14 ve Soru 16 için yapılan normal dağılım test sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3.6. H1 Hipotezindeki Değişkenlere İlişkin Normal Dağılım Test Sonuçları

Yığın	Test	P değeri	Sonuç
Soru 14	Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov	0,400	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Soru 16	Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov	0,057	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan test sonucunda her iki değişkene ait verilerin normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Veriler normal dağıldığından iki değişken arasındaki ilişkinin araştırılmasında Pearson korelasyon katsayısı kullanılır.

Korelasyon analizine ilişkin olarak hipotezler aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan elde ettiği katkılara yönelik tutumlar ile devlet açısından programların amaçlarına ulaşmasına yönelik tutum arasında korelasyon (ilişki) yoktur.

h_1 : İşletmelerin programlardan elde ettiği katkılara yönelik tutumlar ile devlet açısından programların amaçlarına ulaşmasına yönelik tutum arasında korelasyon (ilişki) vardır.

Hipotezleri test etmede kullanılan korelasyon analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.7. H1 Hipotezine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

		Soru16
Soru14	Korelasyon Katsayısı	,347
	P değeri	,002
	N	81

Tablo3.7’de hipotez testine ilişkin p değerine bakıldığında 0,05’den küçük olarak bulunmuştur. Bu durumda h_0 hipotezi red edilmiştir. Yani iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin yönü ise katsayıya bakılarak yorumlanabilir. Korelasyon katsayısı 0,347 olarak bulunmuştur. Yani soru 14 ve 16

arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Her iki değişkene ilişkin verilen cevaplar birbiriyle aynı yöndedir. Yararlanılan destek programlarının işletmeye katkısı olduğunu düşünenler aynı zamanda devlet açısından da amaçlara ulaşıldığını düşünmektedir.

İkinci bir alternatif olarak likert ölçekli soruların birleştirilmeden her bir soru için ayrı ayrı kullanılması durumunda aralarındaki ilişkiye bakılabilir. Hipotezler her bir soru için ayrı ayrı kurulur. Daha sonrasında 14x6 boyutunda bir korelasyon matrisi elde edilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Bu yüzden hipotezler buraya yazılmamıştır. Ancak birinci bölümdekine benzer hipotezler her bir soru için kurulabilir.

Her bir sorunun diğer soru ile olan ilişkisi incelenerek, anlamlı bulunan ilişkiler işaretlenmiştir. İşaretlenen p değerleri 0,05'den küçük çıkmıştır. Bu durumda iki soru için kurulan hipotezde H_0 hipotezi red edilmiştir. Tüm korelasyon katsayıları pozitif olarak bulunmuştur. Yani her iki soruya verilen cevaplar aynı yöndedir. Ancak ilişkinin gücüne baktığımızda korelasyon katsayıları 0,50'den küçük olduğunu görüyoruz. Bu durumda aralarındaki ilişkinin gücü ise zayıf olarak nitelendirilir (Bkz. EK 1, s. 224).

Analiz sonuçlarına göre; kullanılan desteklerin üretim maliyetlerinin azalmasına katkı sağladığını düşünen işletmeler aynı zamanda desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığını da düşünmektedir. Yine benzer şekilde ürün portföyünün genişlemesine katkı sağladığını düşünen işletmeler desteklerden faydalanan işletmelerin performanslarının arttığını da düşünmektedir. Desteklerin personel istihdamını arttırdığını düşünen işletmeler aynı zamanda devletin bu desteklerle gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığına inanmaktadır. Tanınırlığının artmasına katkı sağladığını düşünen işletmeler aynı zamanda bu destek programlarının amacına ulaştığını da düşünmektedir. Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağladığını düşünen işletmeler dışındaki tüm işletmeler devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanmaktadırlar(Bkz. EK,1 s. 224).

3.1.4.3.2. İşletmelerin Kullandıkları Programlar İle Yararlandıkları Programlardan Elde Ettiklere Katkılarına Yönelik Tutumlarına İlişkin Analiz

H2 Hipotezi: İşletmelerin kullandıkları programlar (Soru 13) ile yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılarına yönelik tutumları (Soru 14) arasında anlamlı ilişki/ilgi vardır.

H2 hipotezinde işletmelerin kullandıkları programlar ile elde ettikleri katkıları arasındaki ilişki incelenmek istenmektedir. İlk olarak 14. Soruya verilen cevaplar toplanarak her bir işletme için toplam puan bulunmuştur. Ayrıca bir işletme için destek programı bazında kaç destekten yararlandığı bulunmuştur. Sadece destek programı kullanan işletmelere ilişkin cevaplar kullanılmıştır. Daha sonra kullanılan destek programları ile bu soruya verilen puanlar arasındaki ilişkinin incelenmesinde korelasyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon analizine geçmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığının test edilmesi gerekmektedir. Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testinin kullanıldığı bu testin hipotezleri şu şekilde kurulmaktadır.

h_0 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymaktadır (veya normal dağılımdan gelmektedir).

h_1 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymamaktadır (veya farklı bir dağılımdan gelmektedir).

Tablo 3.8’de Soru 13 için yapılan normal dağılım test sonuçları gösterilmiştir;

Tablo 3.8. İşletmelerin Kullandıkları Programların Dağılımına İlişkin Normal Dağılım Test Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi	0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
SGK Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TTGV Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.

Tablo 3.8’e göre veriler normal dağılıma uymamaktadır. Bu durumda değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde Spearman korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Korelasyon analizine ilişkin olarak hipotezler aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar ile programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları arasında korelasyon (ilişki) yoktur.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar ile programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları arasındaki korelasyon (ilişki) vardır.

Yapılan korelasyon analizinin sonuçları Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

Tablo 3.9. H2 Hipotezine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

			Soru14
Spearman Korelasyon Analizi	BİLİM	Korelasyon Katsayısı	-,159
		P değeri	,157
	EKONOMİ	Korelasyon Katsayısı	-,097
		P değeri	,391
	KALKINMA	Korelasyon Katsayısı	-,042
		P değeri	,712
	KOSGEB	Korelasyon Katsayısı	-,070
		P değeri	,533
	SGK	Korelasyon Katsayısı	-,131
		P değeri	,243
	TKDK	Korelasyon Katsayısı	-,182
		P değeri	,104
	TÜBİTAK	Korelasyon Katsayısı	-,092
		P değeri	,413
	İŞKUR	Korelasyon Katsayısı	-,131
		P değeri	,245
	TTGV	Korelasyon Katsayısı	-,164
		P değeri	,143

Korelasyon analizi sonucunda tüm destek programları ile 14. Soruya verilen cevaplar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen tüm p değerleri 0,05’den büyüktür. Bu durumda %95 güven düzeyinde H_0 hipotezleri kabul edilmiştir.

İkinci bir alternatif olarak likert ölçekli soruların birleştirilmeden her bir soru için ayrı ayrı kullanılması durumunda aralarındaki ilişkiye bakılabilir. Hipotezler her bir soru için ayrı ayrı kurulur. Daha sonrasında 14x9 boyutunda bir korelasyon matrisi elde edilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Bu yüzden hipotezler buraya yazılmamıştır. Ancak birinci bölümdekine benzer hipotezler her bir soru için kurulabilir.

Her bir sorunun diğer soru ile olan ilişkisi incelenmiş ve p değeri 0,05’den küçük olanlar işaretlenmiştir. İşaretli sorularda H_0 hipotezi red edilmiştir. %95 düzeyinde kullanılan destek ile elde edilen katkılara ilişkin tutumlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. İlişkinin yönünü ve gücünü tespit etmek için

korelasyon katsayısına bakmamız gerekir. Korelasyon katsayılarına baktığımızda tüm değerlerin negatif olduğu görülmektedir. Yani destek programından faydalanma ile katkılara yönelik tutumlar arasında negatif bir ilişki vardır. İlişki ise çok güçlü değildir tüm değerler 0,50'nin altında olduğundan zayıf ve negatif yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Analiz sonuçlarına göre; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, SGK, TKDK, TÜBİTAK ve TTGV desteklerinden faydalanan işletmeler bu desteklerin finansman sıkıntılarını gidermede yardımcı olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca TKDK destek programlarından faydalanan işletmeler bu desteklerin diğer firmalar ve kurumlarla olan işbirliğinin artmasına katkıda bulunmadığını düşünmektedir (Bkz. EK 1, s. 225).

3.1.4.3.3. İşletmelerin Kullandıkları Programların Demografik Özelliklerine Göre Analizi

H3 Analizi: İşletmelerin kullandıkları programlar (Soru 13), demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H3a) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

H3b) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

H3c) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.

H3d) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.

H3e) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H3f) İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Soru 13'e ilişkin 2 alternatif çalışılmıştır. İlk olarak işletmelerin her bir kurumun kaç desteğinden yararlandığı tespit edilerek değerler atanmış ve bu varsayım ile analizler yapılmıştır. Daha sonrada işletme eğer programın herhangi bir

desteğinden faydalanmışsa o programdan yararlanmıştır şeklinde varsayılıp aynı analizler bu varsayım altında da yapılmıştır.

İlk olarak işletmelerin hangi kurumun kaç desteğinden faydalandığı bulunmuştur. Toplam 131 işletmeden en az 1 tane Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı desteğinden yararlanan işletme sayısı 22 (%17), Ekonomi Bakanlığı desteğinden yararlanan işletme sayısı 21 (%16), Kalkınma Ajanslarının desteğinden yararlanan işletme sayısı 28 (%21), KOSGEB desteğinden yararlanan işletme sayısı 70 (%54), SGK desteğinden faydalanan işletme sayısı 39 (%30), TKDK desteğinden yararlanan işletme sayısı 18 (%14), TUBİTAK desteğinden yararlanan işletme sayısı 24 (%18), İşKUR desteğinden yararlanan işletme sayısı 30 (%23), TTGV desteğinden yararlanan işletme sayısı 19'dur (%15). KOSGEB desteğinden yararlanan işletme sayısına baktığımızda destek programları içindeki en yüksek oranı aldığını görmekteyiz (Bkz. EK 1, s. 226,227).

Kurumlardan yararlanılan destek programı sayısı bulunduktan sonra her bir kuruma ilişkin verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Aşağıda normal dağılıma ilişkin hipotezler verilmiştir.

h_0 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymaktadır (veya normal dağılımdan gelmektedir).

h_1 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymamaktadır (veya farklı bir dağılımdan gelmektedir).

Tablo 3.10. İşletmelerin Kullandıkları Programların Dağılımına İlişkin Normal Dağılım Test Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi	0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,00	h_0 hipotezi red edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
SGK Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TTGV Destekleri		0,000	h_0 hipotezi red edilmiştir.

Tablo 3.10.'da görüldüğü gibi tüm değişkenlerin dağılımı normal dağılıma uymamaktadır. O halde bu değişkenlere ilişkin olarak hipotez testlerinin incelenmesinde parametrik olmayan testler kullanılması gerekmektedir.

H3a hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

İlk olarak illere göre kullanılan destek programı sayıları verilmiştir. Yapılan analizde toplam hane sayısının %20'sinde bazı grupların beklenen değeri 5'ten küçük çıkmıştır. Bu durumda birleştirme yapılması gerekir ancak birleştirme yapıldıktan sonra veriler yine analize uygun çıkmamıştır. Bu nedenle bazı gruplara ait analizler çıkarılmıştır (Bkz. EK 1, s. 228).

Tablo 3.11.'de Ki-kare analizine ilişkin sonuçlar verilmiştir.

Tablo 3.11. H3a Hipotezine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Ki-Kare testi	0,643	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,047	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,004	h_0 hipotezi red edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,076	h_0 hipotezi kabul edilmiştir (%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir (%90 güven düzeyinde)
SGK Destekleri		0,367	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,629	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,894	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,11	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TTGV Destekleri		0,874	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.11'e baktığımızda p değeri 0,05'den küçük olan Ekonomi Bakanlığı ve Kalkınma ajanslarının desteklerinden faydalanan işletmeler %95 güven düzeyinde illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Eğer araştırma %90 güven düzeyinde yapılırsa KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmeler de illere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu desteklerin dışında kalan destek programından faydalanan işletmeler illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

İşletmelerin faaliyet gösterdikleri illere göre TÜBİTAK desteklerini kullanma durumlarına baktığımızda Gaziantep'de 14, Şanlıurfa'da 10 işletme bu desteklerden faydalanmıştır. İŞKUR desteklerini kullanma durumlarına baktığımızda ise Şanlıurfa'da destekten faydalanan 16 işletmenin 9 tanesi İŞKUR'un 2 desteğinden de faydalanırken 7 tanesi sadece 1 destek programından faydalanmıştır. Gaziantep'te ise desteklerden faydalanan 14 işletmenin 11 tanesi İŞKUR'un 2 desteğinden de faydalanırken 3 tanesi sadece 1 destek programından faydalanmıştır. Kalkınma

ajanslarının desteklerinden faydalanan işletmelerin faaliyet göstermiş oldukları illere baktığımızda Gaziantep ilinden 78 işletmenin 10 tanesi destek programından faydalanırken, Şanlıurfa'dan 53 işletmenin 18 tanesi destek programından faydalanmıştır. Şanlıurfa'da faaliyet gösteren işletmelerin çoğunluğu Kalkınma Ajanslarının destek programından faydalanırken Gaziantep'te destekten faydalanma oranı daha azdır (Bkz. EK 1, s. 228).

H3b hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 10'da işletmelerin kullandıkların programların dağılımına ilişkin normal test sonuçlarına baktığımızda tüm değişkenlerin dağılımı normal dağılıma uymamaktadır. Normal dağılım göstermeyen gruplarda varyans analizi yani F testi kullanılamamaktadır. Bu durumda parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis varyans analizinin yerine kullanılmıştır. Bu testin amacı 3 veya daha fazla grubun ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığının test edilmesidir. Hipotezin test edilmesinde kullanılan Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 3.12.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.12. H3b Hipotezine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Kruskal-Wallis testi	0,606	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,965	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,041	h_0 hipotezi red edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,682	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
SGK Destekleri		0,492	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,280	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,576	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,448	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TTGV Destekleri		0,481	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan test sonucunda işletmelerin kullanmış olduğu Kalkınma Ajanslarının programları işletmenin çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir. Diğer programlarda ise işletmelerin çalışan sayısına göre anlamlı bir fark bulunamamıştır.

İşletmelerin toplam çalışan sayılarına göre kullanılan destek programı sayıları dağılımına baktığımızda Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın desteklerinden en fazla 1-9 çalışanı olan işletmeler faydalanmıştır. Çalışan sayısı arttıkça destekten yararlanan işletme sayısı da azalmaktadır. Bu durumda daha küçük işletmelerin Bakanlığın destek programlarından faydalandığını söyleyebiliriz. Ekonomi Bakanlığı'nın desteklerinden fazla faydalanan işletmeler 1-9 arasında çalışanı bulunan işletmelerdir. Bu işletmelerden 16 tanesi ekonomi bakanlığının her iki destek programından da faydalanmıştır. Diğer gruplarda ise destekten faydalanma oranı düşüktür. Toplam çalışan sayısına göre kalkınma ajanslarının desteklerinden yararlanan işletmelerin dağılımına baktığımızda 50-249 arasında çalışanı bulunan işletmelerden sadece 1 tanesi kalkınma bakanlığının desteğinden faydalanmışken en fazla faydalanan 1-9 arasında çalışanı bulunan 17 işletmedir. Tabloda dikkat çeken bir başka nokta ise işletmelerin çalışan sayısı arttıkça destek programından faydalanan işletme sayısı azalmaktadır (Bkz. EK 1, s. 229).

KOSGEB desteklerinden en çok faydalanan işletmeler çalışan sayısı 1-9 arasında olan işletmelerdir. Bu da daha az çalışanı olan işletmelerin KOSGEB ile daha çok işbirliği içinde olduğunu gösterir. Öyle ki bu düzeydeki işletmelerin %50'den fazlası en az 1 tane KOSGEB destek programından faydalanmıştır. SGK desteklerinde de en fazla faydalanan grup 1-9 arasında çalışanı bulunan işletmelerdir. Hemen ardından 10-49 arasında çalışanı bulunan işletmeler gelmektedir. Ancak 1-9 çalışanı bulunan işletmelerin SGK'nın daha fazla destek programından faydalanırken 10-49 çalışanı bulunan işletmelerin büyük çoğunluğu sadece 1 tane SGK desteğinden faydalanmıştır. TKDK destek programlarından 50-249 ve 250 ve üzeri çalışanı bulunan hiçbir işletme faydalanmamışken 10-49 arasında çalışanı bulunan işletmelerin sadece 1 tanesi bu desteklerden faydalanmıştır. 1-9 arasında çalışanı bulunan işletmeler ise TKDK desteklerinden faydalanma oranı diğer gruplara göre daha yüksektir(Bkz. EK 1, s. 229,230).

TÜBİTAK desteklerinden 50-249 ve 250 ve üzerinde çalışanı bulunan işletmeler faydalanmamıştır. 1-9 ve 10-49 çalışanı bulunan işletmelerde ise TÜBİTAK destek programından faydalananlar bulunmaktadır. TÜBİTAK desteğinden kısmen daha az çalışanı olan işletmeler faydalanmıştır. İŞKUR destek programlarından en fazla 1-9 çalışanı olan işletmeler faydalanmıştır. Faydalanan işletmelerin büyük çoğunluğu İŞKUR'un her iki destek programını da kullanmıştır. 10-49 arasında çalışanı olan işletmelerden İŞKUR desteklerinden faydalananlar genel olarak 1 destek programından faydalanmıştır. TTGV desteklerinden faydalanan işletmeler TTGV'nin tüm destek programlarından faydalanmışlardır. 50-249 ve 250 ve üzeri çalışanı bulunan işletmeler ise hiçbir destek programından faydalanmamıştır (Bkz. EK 1, s. 230).

H3c hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.

Hipotezin test edilmesinde Ki-Kare analizi kullanılmıştır. Sektörler arasında destek kullanım bakımından anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin ki-kare analiz sonuçları Tablo 3.13.'de verilmiştir.

Tablo 3.13. H3c Hipotezine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Ki-Kare testi	0,345	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,142	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,005	h_0 hipotezi red edilmiştir
KOSGEB Destekleri		0,338	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
SGK Destekleri		0,281	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,110	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,114	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,295	h_0 hipotezi kabul edilmiştir
TTGV Destekleri		0,234	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan ki-kare analizinde Kalkınma Ajanslarının desteklerinden faydalanan işletmelerin sektörleri %95 güven düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu desteklere ilişkin olarak bulunan p değerleri 0,05'den küçük olarak bulunmuştur. Burada diğer sektörlerde bu destek programından faydalanma çok az iken sanayi ve ticaret sektöründeki işletmelerin yaklaşık yarısı destek programından faydalanmıştır.

İşletmelerin sektörlerine göre kullanılan destek programı sayıları verilmiştir.Yapılan analizde toplan hane sayısının %20'sinde bazı grupların beklenen değeri 5'ten küçük çıkmıştır. Bu durumda birleştirme yapılması gerekir ancak birleştirme yapıldıktan sonra veriler yine analize uygun çıkmamıştır. Bu nedenle bazı gruplara ait analizler çıkarılmıştır.

Ekonomi Bakanlığının destek programlarından faydalanan ticaret sektöründeki işletmelerin oranı yaklaşık %22'dir. Bu işletmeler bakanlığın tüm

destek programlarından faydalanmıştır. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ise bir kısmı sadece 1 destekten faydalanırken bir kısmı da her iki destekten de faydalanmıştır. Diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerde ise desteklerden faydalanma oranı daha düşüktür. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %25'i kalkınma ajanslarının destek programından faydalanmıştır. Sanayi sektöründe ise bu oran yaklaşık %35 olarak gerçekleşmiştir. Bu sektördeki işletmeler kalkınma ajanslarının destek programlarından daha fazla faydalanmışlardır. Diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler arasında ise kalkınma ajanslarının destek programından faydalanan çok az işletme bulunmaktadır(Bkz. EK 1, s. 231).

TKDK desteklerinden faydalanan ticaret sektöründeki işletmeler bu kurumun tüm destek programların faydalanmıştır. Yine sanayi sektöründe de tüm destek programlarında faydalanan işletme sayısı fazladır. TÜBİTAK destek programında faydalanma oranlarına baktığımızda sanayi sektöründe faydalanma oranı yaklaşık %26'dır. Ticaret sektöründe ise faydalanma oranı daha düşüktür. Bu işletmelerin yaklaşık %21 destek programından faydalanmıştır. Diğer sektörlerde ise faydalanma oranı yine çok düşüktür. Ticaret sektöründeki işletmelerin %29'u İŞKUR'un en az bir tane destek programından faydalanmıştır. Sanayi sektöründeki işletmelerin faydalanma oranı ise %31'dir. TTGV toplamda üç adet destek programı sunmaktadır. Ancak TTGV'nin desteklerinden faydalanan işletmelerin tümü bu programların tamamından faydalanmıştır. Ticaret sektöründeki işletmelerin faydalanma oranı sanayi sektörüne göre çok daha yüksektir. Ticaret sektöründeki işletmeler diğer sektördeki işletmeler göre bu kurumun destek programlarına daha fazla ilgi göstermişlerdir(Bkz. EK 1, s. 231,232).

H3d hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdikleri süreye göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin faaliyet gösterdikleri süreye göre farklılık göstermektedir.

Tablo 3.10’da işletmelerin kullandıkları programların dağılımına ilişkin normal test sonuçlarına baktığımızda tüm değişkenlerin dağılımı normal dağılıma uymamaktadır. Normal dağılım göstermeyen gruplarda varyans analizi yani F testi kullanılamamaktadır. Bu durumda parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis varyans analizinin yerine kullanılmıştır. Bu testin amacı 3 veya daha fazla grubun ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığının test edilmesidir. Hipotezin test edilmesinde kullanılan Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 3.14’de gösterilmiştir.

Tablo 3.14. H3d Hipotezine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Kruskal-Wallis testi	0,128	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,012	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,006	h_0 hipotezi red edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,389	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
SGK Destekleri		0,029	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,015	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,007	h_0 hipotezi red edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,013	h_0 hipotezi red edilmiştir.
TTGV Destekleri		0,093	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.14’e göre Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB ve TTGV desteklerinden yararlanan işletmelerin faaliyet süreleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu desteklere ilişkin p değerleri 0,05’den büyük olarak bulunmuştur. Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, SGK, TKDK, TÜBİTAK ve İŞKUR desteklerinden yararlananların işletmelerin faaliyet süreleri ise anlamlı olarak farklılık göstermektedir.

İşletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre kullanılan destek programı sayılarına bakıldığında, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın destek programından faydalanan işletmeler genellikle tüm desteklerden faydalanmıştır.

Şirketin faaliyet süresi arttıkça genellikle bu şirketlerin destek programlarından faydalanma oranları artmaktadır. Ekonomi bakanlığının desteklerinden faydalanan işletmelerde faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olanlarda destekten faydalanma oranı düşüktür. Ancak 6-10 yıl ve 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerin ise nerdeyse %35'i en az bir destek programından faydalanmıştır. Kalkınma ajanslarının desteklerinden yararlanan işletmelerin faaliyet sürelerine bakıldığında 6-10 yıl, 16-20 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren işletmelerde destek programından faydalanma oranı çok yüksektir. Ancak 1-5 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerde ise sadece %10 civarında bir faydalanma söz konusudur(Bkz. EK 1, s. 232,233).

KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelere baktığımızda büyük çoğunluğunun yeni kurulan veya genç şirketler olduğu göze çarpmaktadır. Ancak bu şirketlerin de büyük bir kısmı çok fazla destek programından faydalanmamıştır. Uzun faaliyet sürelerine sahip şirketler arasında da KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmeler vardır. Ancak 16-20 yıl faaliyet süresine sahip 6 şirketten sadece 1 tanesi KOSGEB desteklerinden faydalanmıştır. Genel olarak bu aralıktaki işletmeler çok fazla kurumun destek programından faydalanmamıştır.SGK desteklerinden faydalanan işletmelerde faaliyet süresi 1-5 yıl arasında olanlarda destekten faydalanma oranı düşüktür. Ancak 6-10 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerde desteklerden faydalanma oranı %50 iken ve 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerin ise %50'nin üzerinde işletme en az bir destek programından faydalanmıştır(Bkz. EK 1, s. 233).

TKDK desteklerinden faydalanan işletmelere faaliyet sürelerine göre bakıldığında 11-15 yıl ve 16-20 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerden sadece 1'er tane işletme TKDK desteklerinden faydalanmıştır. 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren firmaların ise yaklaşık yarısı TKDK destek programlarından en az birisinden faydalanmıştır. TÜBİTAK desteklerinden 11-15 yıl faaliyet süresine sahip işletmelerden sadece 1 tanesi faydalanırken 6-10, 16-20, 21 yıl ve üzeri faaliyet süresine sahip işletmelerden bu destek programından faydalanma oranı yüksektir. İŞKUR desteklerinden 11-15 yıl faaliyet süresine sahip işletmelerden sadece 1 tanesi faydalanırken 6-10 ve 21 ve üzeri faaliyet süresine sahip işletmelerden bu destek programından faydalanma oranı %50 civarında olup 16-20 yıl faaliyet süresine sahip

işletmelerde ise faydalanma oranı %50'ninde üzerindedir.TTGV desteklerinden faydalanan 21 yıl ve üzeri faaliyet süresine sahip işletmelerin faydalanma oranı %35'in üzerindedir. TTGV destekleri genellikle Ar-Ge destekleri olduğundan daha uzun süredir faaliyette olan işletmelerin yararlandığını görmekteyiz(Bkz. EK 1, s. 233,234).

H3e hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmeyi yöneten kişinin eğitim durumuna göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmeyi yöneten kişinin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin kullandıkları programlar İşletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için yapılan Ki-kare test sonuçları Tablo 3.15.'de verilmiştir.

Tablo 3.15. H3e Hipotezine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Ki-Kare testi	0,943	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,699	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,828	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,095	h_0 hipotezi kabul edilmiştir (%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir (%90 güven düzeyinde)
SGK Destekleri		0,987	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TKDK Destekleri		0,968	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,906	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,618	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TTGV Destekleri		0,716	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan ki-kare analizi sonucunda elde edilen tüm p değerleri 0,05'den büyüktür. Bu durumda %95 güven düzeyinde H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani işletmelerin kullandıkları programlar işletmeyi yöneten kişilerin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak analiz %90 güven düzeyinde yapılırsa KOSGEB desteklerine ilişkin olarak H_0 hipotezi red edilir. Bu durumda KOSGEB desteklerini kullanma işletmelerin yöneticilerinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. KOSGEB desteklerini kullanan işletmelerin yöneticilerinin eğitim durumuna baktığımızda lise ve lisans mezunu yöneticilerin daha çok destekten faydalandığını görünüyorken ilkokul, ortaokul, yüksek lisans eğitim düzeyindekiler daha az destekten faydalanmıştır. Doktora eğitim düzeyinde yöneticisi olan işletme ise herhangi bir KOSGEB desteğinden faydalanmamıştır.

İşletmeyi yöneten kişinin eğitim durumuna göre kullanılan destek programı sayılarına bakıldığında, yapılan analizde toplan hane sayısının %20'sinde bazı grupların beklenen değeri 5'ten küçük çıkmıştır. Bu durumda birleştirme yapılması gerekir ancak birleştirme yapıldıktan sonra veriler yine analize uygun çıkmamıştır. Bu nedenle bazı gruplara ait analizler çıkarılmıştır.

Ekonomi Bakanlığının destek programlarından faydalananlar arasında yöneticisi lise mezunu olan işletmeler dikkat çekmektedir. Çünkü bu işletmeler diğerlerine göre daha fazla destek programından faydalanmıştır. Daha sonra ise yöneticisi lisans ve ilkokul eğitim düzeyine sahip işletmeler gelmektedir. TÜBİTAK desteklerinden en fazla faydalanan işletmeler yöneticisi lise ve lisans eğitim düzeyine sahip işletmelerdir. Ayrıca ilkokul eğitim düzeyine sahip yöneticileri olan işletmelerde bu desteklerden faydalananlar arasında üst sırada yer almaktadır. TTGV desteklerinden faydalananlar arasında genel olarak eğitim düzeyi lise olan yöneticiler hem sayı olarak diğerlerinden fazla hem de kullandıkları destek programı sayısı diğer eğitim düzeylerine göre daha fazladır. Doktora eğitim düzeyinde yöneticisi olan bir işletme vardır ancak bu işletme herhangi bir destek programından yararlanmamıştır. Genel olarak lise ve lisans eğitim düzeyine sahip yöneticileri olan işletmeler diğer gruplara göre desteklerden daha fazla faydalanmışlardır (Bkz. EK 1, s. 234,235).

H3f hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin kullandıkları programlar işletmelerin ölçeğine göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 3.16'da verilmiştir.

Tablo 3.16. H3f Hipotezine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Değişken	Test	P değeri	Sonuç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	Kruskal-Wallis testi	0,964	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Ekonomi Bakanlığı Destekleri		0,573	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Kalkınma Ajanslarının Destekleri		0,044	h_0 hipotezi red edilmiştir.
KOSGEB Destekleri		0,536	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
SGK Destekleri		0,072	h_0 hipotezi kabul edilmiştir (%95 güven düzeyinde). h_0 hipotezi red edilmiştir (%90 güven düzeyinde).
TKDK Destekleri		0,929	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
TÜBİTAK Destekleri		0,483	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
İŞKUR Destekleri		0,098	h_0 hipotezi kabul edilmiştir (%95 güven düzeyinde). h_0 hipotezi red edilmiştir (%90 güven düzeyinde).
TTGV Destekleri		0,842	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan test sonucunda %95 güven düzeyinde Kalkınma Ajanslarının desteğini kullanan işletmeler ölçeklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Diğer destekleri kullanan işletmelerde %95 güven düzeyinde ölçeklerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Eğer güven düzeyi %95 olarak değil de %90 olarak alınırsa Kalkınma Ajansları, SGK ve İŞKUR desteklerini kullanan işletmeler ölçeklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir diyebiliriz.

Hipotez testinden sonra işletme ölçeklerine ilişkin olarak kullanılan destek programlarını gösteren verilere baktığımızda, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının destek programından faydalanma oranlarının tüm işletme ölçeklerinde çok düşük olduğunu görmekteyiz. Kalkınma Ajansının destek programından faydalanan işletmelerin ölçeklerine baktığımızda en yüksek faydalanma oranı küçük ölçekli işletmelerdir. Araştırmada KOBİ olmayan işletme ise kalkınma ajansının desteğinden faydalanmamıştır. Orta ölçekli işletmelerin ise yaklaşık %27'si kalkınma ajansının destek programından faydalanmıştır. Ekonomi Bakanlığı'nın destek programlarından en fazla yararlanan işletmeler mikro ölçekli işletmelerdir. Orta ölçekli işletmelerde ise faydalanma oranı düşüktür (Bkz. EK 1, s. 235,236).

KOSGEB desteklerinden faydalanan mikro ölçekli işletmelerin oranı %50'dir. Bunların büyük çoğunluğu KOSGEB'in sadece 1 destek programından faydalanmıştır. Küçük ölçekli işletmelerin ise yarıdan fazlası KOSGEB'in en az bir destek programından faydalanmıştır. Yine orta ölçekli işletmelerin büyük çoğunluğu en az 1 KOSGEB destek programından faydalanmıştır. Mikro ölçekli işletmelerin bir kısmı SGK destek programlarından faydalanmıştır ancak faydalananların yarısı ise SGK'nın tüm desteklerinden faydalanmıştır. Küçük ölçekli işletmelerden SGK destek programlarından faydalananların büyük çoğunluğunu oluşturan 10 işletme ise sadece 1 destek programından faydalanmıştır. Küçük ölçekli işletmelerde TKDK destek programından faydalanan işletmelerin tümü TKDK'nin tüm programlarından faydalanmıştır. Orta ölçekli işletmelerde ise sadece 1 işletme TKDK'nin desteklerinden faydalanmıştır (Bkz. EK 1, s. 236,237).

TÜBİTAK desteklerinden faydalanan mikro ve küçük ölçekli işletmelerde faydalanma oranı orta ölçekli işletmelere göre çok daha fazladır. İŞKUR desteklerinden faydalanan mikro ölçekli işletmelerin neredeyse tamamı İŞKUR'un 2 destek programından faydalanırken yine İŞKUR desteklerinden faydalanan küçük ve

orta ölçekli işletmelerin yarısı 1 destek programından yarısı ise 2 destek programından faydalanmıştır. KOBİ olmayan işletme ise herhangi bir destek programından faydalanmamıştır. TTGV destek programından faydalanan işletmelerin ölçeklerine göre faydalanma oranlarına bakıldığından en yüksek faydalanma oranı küçük işletmelerdedir. KOBİ olmayan işletme ise herhangi bir destek programından faydalanmamıştır(Bkz. EK 1, s. 237).

3.1.4.3.4. İşletmelerin Yararlandıkları Programdan Elde Ettikleri Katkılara Yönelik Tutumların Demografik Özelliklere Göre Analizi

H4 Analizi: İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları (Soru 14), demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H4a) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

H4b) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

H4c) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.

H4d) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.

H4e) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H4f) İşletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Bu bölümde destek programlarından yararlanan işletmeler tespit edilerek sadece bu işletmeler üzerinden analiz yapılmıştır. Burada Soru 14 için işletmelerin vermiş olduğu cevapların puanları toplanarak her işletme için bu soruya ait bir toplam puan bulunmuştur. Analizler bu puanlara göre yapılmıştır. Likert tipi sorulara verilen cevaplar ordinal türde olduğu için her bir soru için ayrı ayrı analiz yapılması sağlıklı değildir ancak ikinci bölümde her bir soru ayrı ayrı değerlendirilerek analiz yapılmıştır.

14. soruda işletmelerin sağladığı yararları ölçmek için toplamda 14 soru sorulmuştur. O halde bir işletmeye ait puan hesaplanırken işletme minimum 14, maksimum ise 70 puan alacaktır. İlk olarak aşağıdaki tabloda desteklerden faydalanan işletmelerin 14. Soruya vermiş oldukları cevaplardan elde edilmiş puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.17. 14. Soruya İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Soru14	81	14,00	68,00	35,45	15,97

Tablo 3.17'ye bakıldığında 81 işletmenin en az bir destekten faydalandığı görülmektedir. 14. Soruya verilen cevapların toplamında en büyük değerin 68 olduğu görülmekte buda bize tüm sorulara kesinlikle katılıyorum diyen bir işletmenin olmadığını göstermektedir. Destekten yararlanan 81 işletmenin bu desteklerin sağladığı katkıya ilişkin olarak vermiş olduğu cevapların ortalaması 35,45 çıkmıştır. Toplam puanın 70 olduğu düşünüldüğünde genel olarak ortalamasının düşük olduğu görülmektedir.

14. soruya ilişkin hipotez testlerine geçmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakmamız gerekiyor. Eğer veriler normal dağılıyorsa parametrik testler, normal dağılmıyorsa parametrik olmayan testler kullanılır. Verilerin normal dağıldığına ilişkin olarak hipotezi şu şekilde yazabiliriz;

h_0 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymaktadır (veya normal dağılımdan gelmektedir).

h_1 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymamaktadır (veya farklı bir dağılımdan gelmektedir).

Tablo 3.18.'da verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek için tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır.

Tablo 3.18. H4 Hipotezindeki Değişkenlere İlişkin Normal Dağılım Test Sonuçları

Yığın	Test	P değeri	Sonuç
Soru 14	Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov	0,400	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Test sonucunda p değeri 0,05'den büyük çıktığı için h_0 hipotezi kabul edilmiştir. %95 güven düzeyinde veriler normal dağılmaktadır.

Veriler normal dağıldığı için Soru 14'e ilişkin hipotezlerin test edilmesinde parametrik testler kullanılacaktır.

H4a hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin vermiş olduğu cevapların illere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için Bağımsız Örneklem T Testi kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 3.20.'de verilmiştir.

Tablo 3.19. H4a Hipotezine İlişkin İstatistikler

	İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	N	Ortalama	Standart Sapma
Soru14	Gaziantep	42	32,4048	16,94764
	Şanlıurfa	39	38,7436	14,34668

Tablo 3.20. H4a Hipotezine İlişkin Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Test	P değeri	Sonuç
Bağımsız örneklem <i>t</i> testi	0,074	h_0 hipotezi kabul edilmiştir. (%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir. (%90 güven düzeyinde)

Yapılan test sonucunda ilk olarak istatistiklere baktığımızda (Tablo 3.19) Şanlıurfa'daki işletmelerin puanlarının daha yüksek olduğunu görüyoruz yani Şanlıurfa'daki işletmeler Gaziantep'tekilere göre kullandıkları desteklerin daha faydalı olduğunu düşünüyorlar ancak bu farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin

olarak t testi sonucuna baktığımızda p değerinin 0,05 den büyük olduğunu görüyoruz. Buda %95 güven düzeyinde iki il arasında verilen cevaplar bakımından anlamlı bir fark olmadığını gösterir. Ancak burada ikinci bir alternatif olarak p değeri 0,10 dan küçüktür yani %90 güven düzeyinde bakıldığında H_0 hipotezi red edilir. Yani %90 düzeyinde iller arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H4b hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

H_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

Toplam çalışan sayısı 4 ölçekli bir değişken olduğu için bu hipotezin test edilmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Gruplara ilişkin istatistikler ve test sonucunu gösteren bilgiler Tablo 3.21. ve Tablo 3.22. aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.21. H4b Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma
1-9	58	34,6379	16,19476
10-49	18	37,8333	15,91984
50-249	5	36,4000	15,86821
Toplam	81	35,4568	15,97267

Tablo 3.21.'e baktığımızda 250 ve üzeri çalışanı bulunan işletmeler herhangi bir destekten yararlanmadığı için analize dâhil edilmemiştir. Diğer üç gruba ilişkin ortalamalara baktığımızda birbirlerine yakın değerler bulunmuştur. Hemen hemen her bir grup yığının genel ortalamasına yakın cevaplar vermiştir. Ortalamaları karşılaştırdığımızda ise 10-49 arasında çalışanı bulunan işletmeler diğer gruplara göre kullandıkları destek programlarından daha fazla katkı sağlamışlardır. Gruplar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 3.22.'de varyans analizine ilişkin sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 3.22. H4b Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	145,002	2	72,501	,279	,757
Grup içi	20265,097	78	259,809		
Toplam	20410,099	80			

ANOVA tablosuna göre p değeri 0,757 olarak bulunmuştur. Bu değer 0,05'den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani %95 güven düzeyinde işletmelerin elde ettikleri katkılara yönelik tutumları arasında çalışan sayısına göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

H4c hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

H_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin sektörleri 2'den fazla ölçüğe sahip olduğu için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Gruplara ilişkin bilgiler ve ANOVA tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.23. H4c Hipotezine İlişkin İstatistikler

Sektör	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Sanayi	33	36,2121	15,47530	14,00	65,00
Ticaret	16	31,0625	15,67362	14,00	60,00
Diğer	32	36,8750	16,72308	14,00	68,00
Toplam	81	35,4568	15,97267	14,00	68,00

Tablo 3.23.'e baktığımızda en yüksek ortalamaya diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin sahip olduğunu görüyoruz. Bunun yanında sanayi sektöründeki işletmelerin ortalaması da yüksektir. Burada en yüksek puanın 70 olduğunu

düşünürsek hiçbir sektörde tüm sorulara kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap veren işletme olmamıştır. Ticaret sektöründeki işletmelerin ortalaması ise diğer iki sektöre göre düşüktür. Yani bu sektördeki işletmelerin faydalandıkları desteklerden elde ettikleri katkılara yönelik tutumları daha olumsuzdur. Diğer işletmelere göre daha az katkısı olduğunu düşünmektedirler.

Sektörler arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 3.24’de verilmiştir.

Tablo 3.24. H4c Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	392,146	2	196,073	,764	,469
Grup içi	20017,953	78	256,640		
Toplam	20410,099	80			

Varyans analizi sonucunda yapılan F testine göre p değeri 0,05’den büyük çıktığı için H_0 hipotezi kabul edilmiştir. %95 güven düzeyinde işletmelerin yararlandıkları programdan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları arasında faaliyet gösterdikleri sektöre göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H4d hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet sürelerine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet sürelerine göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin faaliyet süreleri 5 ölçekli bir değişken olduğu için gruplar arasında fark olup olmadığının araştırılmasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tablo 3.25.’de grupların vermiş olduğu cevaplara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.25. H4d Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
1-5 yıl	39	33,9231	15,17336	14,00	68,00
6-10 yıl	22	37,2273	16,40538	14,00	64,00
11-15 yıl	8	34,6250	14,62813	14,00	54,00
16-20 yıl	4	28,7500	18,82153	14,00	56,00
21 yıl ve üzeri	8	42,2500	19,76107	14,00	65,00
Toplam	81	35,4568	15,97267	14,00	68,00

Tablo 3.25.'e baktığımızda ortalaması en büyük olan ölçek 21 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren işletmelerdir. Bu işletmelerin vermiş olduğu cevapları genel olarak yararlanan destek programlarının işletmeye katkısı olduğunu düşünmektedir şeklinde yorumlayabiliriz. En düşük ortalamaya sahip ölçek ise 16-20 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerdir. Bu işletmeler ise destek programları kapsamında işletmelerine bir katkı sağladığını düşünmemektedir. Diğer işletme gruplarının ortalamalarına baktığımızda maksimum puanın 70 olacağı düşünüldüğünde yararlanan destek programlarının işletmeye bir katkısı olduğuna kısmen katılmaktadır. Yani işletme faaliyet süresine göre artan veya azalan bir tutum durumu gözükmemektedir.

Gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin olarak yapılan varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 3.26.'da verilmiştir.

Tablo 3.26. H4d Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	715,341	4	178,835	,690	,601
Grup içi	19694,758	76	259,142		
Toplam	20410,099	80			

ANOVA tablosuna baktığımızda F testine ilişkin elde edilen p değerinin 0,05'den büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre %95 güven düzeyinde işletmelerin programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmelerin faaliyet sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H4e hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Yöneticinin eğitim düzeyi 2 den fazla ölçeğe sahip olduğundan dolayı hipotezlerin test edilmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tablo 3.27’de ilk olarak gruplara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.27. H4e Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
İlkokul	6	29,8333	17,64558	14,00	50,00
Ortaokul	5	37,6000	19,73069	19,00	64,00
Lise	27	34,6296	15,72149	14,00	62,00
Ön lisans	6	34,6667	15,13495	15,00	58,00
Lisans	30	37,0333	16,47461	14,00	68,00
Yüksek Lisans	7	35,8571	16,03567	16,00	60,00
Toplam	81	35,4568	15,97267	14,00	68,00

Tablo 3.27’den anlaşılacağı gibi yöneticinin eğitim durumu yükseldiğinde katkılara yönelik tutumlarda çok fazla bir değişim olmamaktadır. En yüksek ortalamaya yöneticisi ortaokul eğitim düzeyinde olan işletmeler sahiptir. Bu işletmeler için faydalandıkları programların işletmeleri için bir katkı sağladığını düşünmektedir diyebiliriz. Yine benzer şekilde yöneticisi lisans eğitim düzeyine sahip işletmelerde programlarda katkı aldıklarını belirtmişlerdir. Yöneticisi ilkökul eğitim düzeyinde olan işletmeler ise en düşük ortalamaya sahiptir. Bu işletmelerin ortalamasını baz alarak yararlandıkları programlardan katkı almadıklarını düşünüyorlar şeklinde bir yorum yapabiliriz. Öyle ki maksimum puanın 70 olduğunu düşünürsek bu grupta cevap veren işletmeler içinde maksimum olarak 50 puan verilmiştir.

Gruplar arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin olarak yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 3.28.'de verilmiştir.

Tablo 3.28. H4e Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	310,612	5	62,122	,232	,947
Grup içi	20099,487	75	267,993		
Toplam	20410,099	80			

Yapılan varyans analizi sonucunda elde edile p değeri 0,05 den büyüktür. Bu da bize %95 güven düzeyinde işletmelerin programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları şirket yöneticisinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığını gösterir.

H4f hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletme ölçeğine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletme ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Bu hipotezi test etmek için yine tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo 3.29. H4f Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Mikro	43	35,0000	16,78293	14,00	68,00
Küçük	30	35,0667	15,23366	14,00	65,00
Orta	8	39,3750	15,64734	18,00	60,00
Toplam	81	35,4568	15,97267	14,00	68,00

Tablo 3.29'a bakıldığında programlardan elde edilen katkılara yönelik tutumların işletme ölçeğine göre ortalamaları birbirine çok yakın çıkmıştır. İşletme ölçeklerinin ortalama değerlerine baktığımızda en yüksek katkıyı aldığını düşünen işletmeler orta ölçekli işletmelerdir. Bu işletmelerin yararlandıkları programlardan

işletmeleri için katkı sağladıklarını söyleyebiliriz. Yine aynı şekilde mikro ve küçük ölçekli işletmelerinde ortalamalarına bakıldığında faydalandıkları programlardan işletmeleri için katkı sağladığını düşündüklerini söyleyebiliriz.

İşletmelerin ölçeğine göre tutumların farklı olup olmadığına ilişkin varyans analiz tablosu 3.30.'da verilmiştir.

Tablo 3.30. H4f Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	136,357	2	68,179	,262	,770
Grup içi	20273,742	78	259,920		
Toplam	20410,099	80			

Varyans analizi sonucunda elde edilen p değeri 0,05'den büyük olarak bulunmuştur. Ho hipotezi kabul edilmiştir. Programlardan elde edilen katkılara yönelik tutumlar işletmelerin ölçeklerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

İkinci bir alternatif olarak 14. Sorudaki her bir soru üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

H4a hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

Her bir soruya verilen cevapları test etmeden önce sorulara işletmelerin faaliyet gösterdikleri illere göre verilen cevaplara ilişkin bazı bilgiler verilmiştir. 14. Soruya verilen cevapların iller bazında tanımlayıcı istatistiklerine bakıldığında sorulara verilen cevaplar 1'den 5' kadar puanlanarak cevap formuna işlenmiştir. Her bir soruya verilen cevapların ortalamalarına baktığımızda 2 ve altında olan ortalamalar grupların ilgili soruya katılmadığı şeklinde yorumlanabilirken 2'nin üzerindeki ortalamalar kısmen katılımı olarak

değerlendirilebilir. Mevcut duruma baktığımızda birinci sorudaki Şanlıurfa iline ait ortalama dışında diğer tüm ortalamalar 2 ile 3 arasındadır. Üstelik iller arasında da aynı sorularda çok büyük bir farklılık gözükmemektedir. Bu durumda 14. Soruya her iki ilinde benzer cevaplar verdiği ve bu cevabında kısmen katılıyorum etrafında yoğunlaştığı söylenebilir(Bkz. EK 1, s. 238).

Faydalanan programın finansal sıkıntılarının çözümüne katkı sağladığını düşünen işletmelerin çoğunluğu Şanlıurfa'dadır. Çünkü Şanlıurfa ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bu soru için vermiş olduğu cevapların ortalaması 3'ün üzerinde iken Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelerin ortalaması ise 2,4'de kalmıştır. Bununla birlikte tüm sorulara ilişkin olarak baktığımızda Şanlıurfa ilinde faaliyet gösteren işletmelerin ortalamaları her zaman Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelerin ortalamalarından daha yüksektir. Bu durumda Şanlıurfa'daki işletmelerin Gaziantep'tekilere göre faydalandıkları destek programlarından daha fazla katkı sağladıkları söylenebilir(Bkz. EK 1, s. 238).

İller arasındaki ortalamalarda anlamlı bir fark olup olmadığının tespiti için her bir soruya bağımsız örneklem t testi yapılmıştır. T testi sonuçlarına göre tüm sorularda p değeri 0,05'den büyük olarak bulunduğu için tüm sorularda %95 güven düzeyinde H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani tüm sorulara verilen cevapların ortalamaları illere göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bunun yanında bazı sorularda p değeri 0,05'den büyüktür ancak 0,10'dan küçüktür. 0,10'dan küçük olması %90 güven düzeyinde H_0 hipotezinin red edilmesi yani bu sorulara verilen cevapların ortalamalarının illere göre anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Faydalanılan destek programlarının teknoloji kullanımına katkısı olduğunu düşünen işletmeler daha çok Şanlıurfa'da faaliyet göstermektedir. Çünkü bu ilde faaliyet gösteren işletmelerin ortalama puanları Gaziantep'teki işletmelere göre daha yüksektir. Yine Şanlıurfa'daki işletmeler kullandıkları destek programlarının hem rekabet gücünün artmasında hem de tanınırlıklarının artmasında Gaziantep'teki işletmelere göre daha fazla katkısı olduğunu düşünmektedir (Bkz. EK 1, s. 239).

H4b hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

alışan sayılarına göre işletmelerin 14. Soruya vermiş olduğu cevaplara ilişkin istatistikî bilgilere baktığımızda bazı grupların ilgili soruda vermiş olduğu cevapların ortalaması 3'n üzerindedir. Ancak genel olarak verilen cevapların ortalaması 2 ile 3 arasındadır. Burada son iki sütunda yer alan maksimum ve minimum değerlerine baktığımızda bazı sorularda bazı grupların en yüksek puan olan 5'i hiç tercih etmedikleri görülmektedir. Yani bu katkılara kesinlikle katılıyorum cevabını veren hiçbir işletme yoktur. Standart sapma ortalama etrafında dağılım olarak yorumlayabiliriz. Yani genel olarak cevap verenler 1, 2, 3 puan olarak işaretlemişlerdir (Bkz. EK 1, s. 240).

Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağladığına ilişkin olarak verilen cevaplara baktığımızda çalışan sayısı 50-249 arasında olan işletmelerin ortalamasının diğerlerine göre yüksek olduğunu görüyoruz. Bu da destek programlarından faydalanan çalışan sayısı fazla olan işletmelerin bu desteği yönetim ve koordinasyon alanında kullandığını söyleyebiliriz. Yine dikkat çekici bir sonuçta destek programlarının ihracatın artmasına katkıda bulunması sorusuna verilen cevaplarda görülmektedir. Bu soruda en yüksek ortalama 50-249 arasında çalışan sayısına sahip işletmelerdir. alışan sayısı fazla olan işletmelere verilen destekler bu iş yerlerinde ihracatın artmasına katkı sağlamaktadır. Faydalanılan destek programlarının yeni pazarlar ve müşteriler bulunmasına katkı sağlaması konusunda ise en yüksek ortalamaya 10-49 çalışan sayısına sahip işletmelerdir. Genel olarak orta büyüklükte olan işletmelerin faydalandıkları destekler yeni pazarlar ve müşteriler bulmalarında katkı sağlamaktadır (Bkz. EK 1. s. 240).

İlgili sorularda grupların ortalamalarına baktığımızda göze çarpan bir farklılık bulunmamaktadır. Aralarındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını araştırmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tüm sorulara varyans analizi uyguladığımızda elde edilen p değerlerin tümü 0,05'den büyük olarak elde edilmiştir. Bu durumda tüm sorularda işletmelerin çalışan sayısına göre verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır sonucuna ulaşılır (Bkz. EK 1, s. 241).

H4c hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin 14. Soruya vermiş olduğu cevaplar faaliyet göstermiş olduğu sektörlere göre incelenmek istendiğinde tek yönlü varyans analizi yapılması gerekmektedir. İlk olarak tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin faydalandıkları destek programlarının finansman sıkıntılarının çözülmesinde katkısı olduğunu düşünmektedirler. Bu soruda sanayi ve ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ortalamaları faydalandıkları desteklerin finansman sıkıntısının giderilmesinde çok fazla bir katkısı olmadığı yönündedir. Ticaret sektöründeki işletmeler faydalandıkları programların ürün portföylerinin genişlemesine, ihracatın bir önceki yıla göre artmasına, satışlarının bir önceki yıla göre artmasına, teknoloji kullanımının artmasına ve üretim miktarının artmasına bir katkısı olduğunu düşünmemektedir. Ticaret sektöründeki işletmeler en çok katkıyı ise finansman sıkıntısının çözülmesinde gördüklerini belirtmişlerdir. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise faydalandıkları programların yeni pazarlar ve müşteriler bulunmasında, teknoloji kullanımının artmasında ve rekabet gücünün artmasında bir katkısı olduğunu düşünmektedirler. İhracatın artırılmasına yönelik olarak ise herhangi bir katkı sağladığını düşünmemektedirler (Bkz. EK 1, s. 242).

Sektörler arasındaki bu farklılığın her bir soruda anlamlı olup olmadığını tespit etmek için varyans analizi yapılmıştır. Varyans analizine göre elde edilen p değerlerinin tamamı 0,05'den büyüktür. Tüm hipotezlerde H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani işletmelerin faydalandıkları programlara ilişkin tutumları sektörlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak araştırma eğer %90 güven düzeyinde gerçekleştirilirse teknoloji kullanımının artmasına yönelik katkı sağlaması bakımından sektörler arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir. Burada ticaret sektöründeki işletmelerin faydalandıkları programların teknoloji kullanımını artırmaya yönelik bir katkısı olmadığını düşünürken sanayi sektöründekiler ise katkı sağladıklarını düşünmektedirler (Bkz. EK 1, s. 244).

H4d hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

H_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin faaliyet sürelerine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmelerin faaliyet sürelerine göre farklılık göstermektedir.

Her bir soru için yapılan istatistiklere bakıldığında bazı sorularda şirketlerin verdiği cevapların ortalama puanı 3'ün üzerinde iken bazı sorularda 2'nin de altına inmiştir. Grupların ilgili sorudaki değerlerine baktığımızda genellikle ortalamaya yakın değerler aldığı gözükmemektedir. Standart sapmada genellikle 1'in biraz üzerindedir. Buda bize verilen cevapların birbirine yakın cevaplar olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir tanesi de gruplar içinde 21 yıl ve üzeri faaliyet süresine sahip işletmelerin hemen hemen tüm sorularda ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Bu durumda daha eski ve tecrübeli işletmelerin faydalandıkları desteklerden daha fazla katkı sağladıklarını söyleyebiliriz. 16-20 yıl arası faaliyet gösteren işletmeler ise faydalandıkları destek programlarının satışlarının bir önceki yıla göre artışına, ürün portföyünün gelişmesine, üretim miktarının gelişmesine, yeni pazarlar bulunmasına ve teknoloji kullanımının artmasına bir katkısı olmadığını düşünmektedir (Bkz. EK 1, s. 245).

Gruplar arasındaki ortalama farklarının anlamlı olup olmadığına ilişkin varyans analizisönucunda elde edilen tüm p değeri 0,05'den büyük çıkmıştır. Tüm hipotezlerde H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani işletmelerin faydalandıkları programlara ilişkin tutumları işletme sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Bkz. EK 1, s. 247).

H4e hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

H_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumu işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Her bir soru için yapılan istatistiklere baktığımızda her bir soruda ortalama olarak en düşük değere sahip grup genellikle yöneticisi ilköğretim düzeyinde olan gruptur. Öyle ki bazı sorularda maksimum puan 2 olmuştur. Genel olarak eğitim durumu yükseldikçe artan bir ortalama yoktur. Önemli sonuçlardan bir tanesi de gruplar içinde yöneticisi ortaokul eğitim düzeyine sahip işletmelerin birçok soruda ortalamaları diğer gruplara göre daha yüksektir. Bu yöneticiler ile çalışan işletmelerin faydalandıkları destek programlarından daha fazla katkı sağladıklarını söyleyebiliriz (Bkz. EK 1, s. 248).

Yüksek lisans, lisans ve lise eğitim düzeyine sahip yöneticileri olan işletmeler faydalandıkları programların finansman sıkıntısının çözümünde katkı sağladığını düşünmektedirler. Ön lisans eğitim düzeyindeki yöneticilerin bulunduğu işletmeler ise destek programlarının tanınırlıklarının artmasına katkı sağladığını düşünmektedir. Yüksek lisans eğitilmiş yöneticilerin bulunduğu işletmeler bu programların personel istihdamına katkı sağladığını düşünürken ilköğretim ve ön lisans eğitilmiş yöneticilerin bulunduğu işletmeler ise programların bu konuda bir katkısı olmadığını düşünmektedir. Genel olarak tüm eğitim düzeyindeki yöneticilerin bulunduğu işletmeler faydalanılan programların ihracatın bir önceki yıla artırılmasına katkı sağlamadığını düşünmektedirler. Ortaokul eğitim düzeyindeki yöneticilerin bulunduğu işletmeler faydalandıkları programların üretim maliyetlerinin

düşürülmesinde ve rekabet gücünün artırılmasında katkı sağladığını belirtmiştir. Ön lisans eğitim düzeyindeki yöneticilerin bulunduğu işletmeler ise hem rekabet gücünün artırılmasına hem de yeni pazarlar ve müşteriler bulunmasına katkı sağladığını düşünmektedir (Bkz. EK 1, s. 248).

Gruplar genel ortalamaya yakın değerler almıştır. Grupların almış olduğu ortalama puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin varyans analizi sonucunda elde edilen tüm p değerleri 0,05'den büyük çıkmıştır. Tüm hipotezlerde H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani işletmelerin faydalandıkları programlara ilişkin tutumları işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Bkz. EK 1, s. 250).

H4f hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

H_0 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletme ölçeğine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 : İşletmelerin yararlandıkları programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları işletme ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Her bir soru için yapılan istatistiklere baktığımızda sorulara verilen cevaplar genel olarak 2 ile 3 arasındadır. İşletme ölçeği büyüdükçe veya küçüldükçe artan ve azalan bir ortalama görülmemektedir. Bazı grupların ortalaması genel ortalamanın üzerinde çıkmışsa da birçoğu genel ortalama etrafında dağılmaktadır. Maksimum puan sütununa baktığımızda en düşük notun 4 olduğunu görüyoruz yani her soruda bir grupta mutlaka olumlu yönde görüş bildiren bir işletme bulunmaktadır. Orta ölçekli işletmelere tanınırlığının ve personel istihdamının artmasında faydalanan destek programların katkısı daha fazla olmuştur. Ortalamaları diğer gruplara göre daha büyüktür. Ayrıca orta ölçekli işletmelerde finansman sıkıntısının çözülmesinde ve ihracatın bir önceki yıla göre artmasında yine destek programının katkısı diğer gruplara göre daha fazladır. Yeni pazarlar ve müşteriler bulunmasında ise en fazla katkıyı küçük ölçekli işletmeler görmüştür (Bkz. EK 1, s. 251).

Gruplar arasındaki ortalamaların farklılığına ilişkin olarak yapılan varyans analizi sonucunda elde edilen tüm p değerleri 0,05'den büyük çıkmıştır. Tüm hipotezlerde H_0 hipotezi %95 güven düzeyinde kabul edilmiştir. Yani işletmelerin faydalandıkları programlara ilişkin tutumları işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır sorusuna ilişkin varyans analizinde p değeri 0,10'dan küçük 0,086 olarak bulunmuştur. Bu değer %95 güven düzeyinde H_0 hipotezinin kabul edildiğini gösterir ama eğer testimizi %90 güven düzeyinde yaparsak H_0 hipotezi red edilir. Yani %90 güven düzeyinde bu soruya verilen cevaplar işletmelerin ölçeğine göre anlamlı bir farklılık içermektedir. Orta ölçekli işletmeler diğer ölçekli işletmelere göre faydalandıkları destek programlarının yönetim ve koordinasyon iyileşmesine daha fazla katkı sağladığını düşünmektedirler. Küçük ölçekli işletmelerin ortalaması ise düşüktür. Bu işletmeler faydalandıkları destek programlarının yönetim ve koordinasyon iyileşmesine katkısı olmadığını düşünmektedirler (Bkz. EK 1, s. 253).

3.1.4.3.5. İşletmelerin Programlardan Yararlanmama Nedenlerinin Demografik Özelliklere Göre Analizi

H5 Analizi: İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri (Soru 15), demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H5a) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

H5b) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

H5c) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılık göstermektedir.

H5d) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.

H5e) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5f) İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Bu bölümde destek programlarından yararlanmayan işletmeler tespit edilerek sadece bu işletmeler üzerinden analiz yapılmıştır. Burada Soru 15 için işletmelerin vermiş olduğu cevapların puanları toplanarak her işletme için bu soruya ait bir toplam puan bulunmuştur. Analizler bu puanlara göre yapılmıştır. Likert tipi sorulara verilen cevaplar ordinal türde olduğu için her bir soru için ayrı ayrı analiz yapılması sağlıklı değildir.

15. soruda işletmelerin sağladığı yararları ölçmek için toplamda 9 soru sorulmuştur. O halde bir işletmeye ait puan hesaplanırken işletme minimum 9, maksimum ise 45 puan alacaktır. İlk olarak Tablo 3.31.'de desteklerden faydalanmayan işletmelerin 15. Soruya vermiş oldukları cevaplardan elde edilmiş puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.31. 15. Soruya İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Soru15	50	9,00	45,00	30,30	11,17075

Tablo 3.31.'e baktığımızda 50 işletmenin hiçbir destekten faydalanmadığı görülmektedir. Destekten yararlanmayan 50 işletmenin bu desteklerden yararlanmama nedenlerine ilişkin olarak vermiş olduğu cevapların ortalaması 30,30 çıkmıştır. Toplam puanın 45 olduğu düşünüldüğünde genel olarak ortalamanın yüksek olduğu söylenebilir. Bu ortalama 1'den 5'e kadar soruların değerlendirildiği düşünüldüğünde yaklaşık olarak 3 puanın üzerinde bir değerdir. Yani 50 işletmenin bu sorular için ortalaması fikrim yok veya katılıyorum şeklinde yorumlanabilir.

15. soruya ilişkin hipotez testlerine geçmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakmamız gerekiyor. Eğer veriler normal dağılıyorsa parametrik testler, normal dağılmıyorsa parametrik olmayan testler kullanılır. Verilerin normal dağıldığına ilişkin olarak hipotezi şu şekilde yazabiliriz;

h_0 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymaktadır (veya normal dağılımdan gelmektedir).

h_1 : Yığına ilişkin veriler normal dağılıma uymamaktadır (veya farklı bir dağılımdan gelmektedir).

Tablo 3.32.'de verilerin normal dağılıp dağılmadığını test etmek için tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır.

Tablo 3.32. H5 Hipotezindeki Değişkenlere İlişkin Normal Dağılım Test Sonuçları

Yığın	Test	P değeri	Sonuç
Soru 14	Tek örneklem Kolmogorov-Smirnov	0,252	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Test sonucunda p değeri 0,05'den büyük çıktığı için h_0 hipotezi kabul edilmiştir. %95 güven düzeyinde veriler normal dağılmaktadır. Veriler normal dağıldığı için soru 15'e ilişkin hipotezlerin test edilmesinde parametrik testler kullanılacaktır.

H5a hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin vermiş olduğu cevapların illere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 3.33.'de verilmiştir.

Tablo 3.33. H5a Hipotezine İlişkin İstatistikler

	İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	N	Ortalama	Standart Sapma
Soru15	Gaziantep	36	33,1111	10,57430
	Şanlıurfa	14	23,0714	9,54716

Tablo 3.33.'e baktığımızda Gaziantep'ten 36, Şanlıurfa'dan 14 işletme bulunmaktadır. Gaziantep ilindeki firmaların 15. Soruya verdiği cevapların ortalaması Şanlıurfa'daki işletmelere göre daha yüksektir. Gaziantep'teki işletmelerin ortalaması katılıyorum seçeneğine yakinken, Şanlıurfa'daki işletmelerin

ortalaması fikrim yok seçeneğine daha yakındır. İllerin bu ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin t testi sonuçları Tablo 3.34’de gösterilmiştir.

Tablo 3.34. H5a Hipotezine İlişkin Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Test	P değeri	Sonuç
Bağımsız örneklem t testi	0,003	h_0 hipotezi red edilmiştir.

T testi sonucuna baktığımızda p değerinin 0,05’den küçük olduğunu görüyoruz. Buda %95 güven düzeyinde iki il arasında programlardan yararlanmama nedenlerine verilen cevaplar bakımından anlamlı bir fark olduğunu gösterir. Gaziantep’teki işletmeler kendilerine sunulan yararlanmama nedenlerine daha çok katılırken (ortalaması daha yüksek) Şanlıurfa’daki işletmeler için bu nedenler daha az tercih edilmektedir. Bu ildeki işletmelerin yararlanmama nedenleri daha farklı olabilir.

H5b hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

Toplam çalışan sayısı 4 ölçekli bir değişken olduğu için bu hipotezin test edilmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Gruplara ilişkin istatistikler ve test sonucunu gösteren bilgiler Tablo 3.35 ve 3.36’da gösterilmiştir.

Tablo 3.35. H5b Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
1-9	42	31,8095	11,05913	9,00	45,00
10-49	5	19,6000	9,98999	9,00	30,00
50-249	2	27,0000	0,00000	27,00	27,00
250 ve üzeri	1	27,0000		27,00	27,00
Toplam	50	30,3000	11,17075	9,00	45,00

Tablo 3.35.'e baktığımızda en yüksek ortalamaya sahip grup 1-9 arasında işçi çalıştıran işletmeler iken en düşük ortalamaya sahip grup ise 10-49 arasında işçi çalıştıran işletmelerdir. Diğer gruplardaki işletmeler ise birbiriyle aynı ortalamaya sahiptir. 50-249 arasında işçi çalıştıran 2 şirkette puan ortalaması 27 olmuştur bu yüzde bu gruba ilişkin standart ayrılış 0 olarak bulunmuştur. Maksimum sütununa baktığımızda birinci grubun haricinde diğer 3 grupta tüm sorulara kesinlikle katılıyorum cevabı veren hiçbir şirket yoktur.

Gruplar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için varyans analizi uygulanmıştır. Tablo 3.36'da varyans analizine ilişkin sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 3.36. H5b Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	700,824	3	233,608	1,985	,129
Grup içi	5413,676	46	117,689		
Toplam	6114,500	49			

ANOVA tablosuna göre p değeri 0,129 olarak bulunmuştur. Bu değer 0,05'den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani %95 güven düzeyinde işletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin çalışan sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H5c hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin sektörleri 2'den fazla ölçüğe sahip olduğu için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Gruplara ilişkin bilgiler ve ANOVA testine ilişkin sonuçlar Tablo 3.37 ve Tablo 3.38'de gösterilmiştir.

Tablo 3.37. H5c Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Sanayi	13	33,1538	13,01823	9,00	45,00
Ticaret	12	34,6667	7,94679	23,00	45,00
Diğer	25	26,7200	10,66740	9,00	45,00
Total	50	30,3000	11,17075	9,00	45,00

Tablo 3.37’ye baktığımızda en yüksek ortalamayı ticaret sektöründe yer alan işletmelerin aldığını görüyoruz. Bu işletmelerin programlardan yararlanmama nedenlerine vermiş olduğu cevaplara ilişkin puanlar diğerlerinden daha fazladır. Ticaret sektöründe hiçbir işletme tüm sorulara kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermemiştir. En düşük puanı diğer sektörlerdeki işletmeler almıştır. Sektörler arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 3.38’de verilmiştir.

Tablo 3.38. H5c Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	655,101	2	327,551	2,820	,070
Grup içi	5459,399	47	116,157		
Toplam	6114,500	49			

Varyans analizi sonucunda yapılan F testine göre p değeri 0,05’den büyük çıktığı için H_0 hipotezi kabul edilmiştir. %95 güven düzeyinde işletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri sektörler göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak araştırma %90 güven düzeyinde yapılırsa H_0 hipotezi red edilir. P değeri 0,10’dan küçük çıkmıştır. Bu durumda %90 güven düzeyinde işletmelerin desteklerden yararlanmama nedenleri sektörler göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sanayi ve ticaret sektöründeki işletmelerin ortalamaları yüksek ve birbirine yakın iken diğer sektörlerdeki işletmelerin ortalaması ise daha düşüktür. Farklılığın kaynaklandığı grupları bulmak için ilk olarak Scheffe testi daha sonra da Bonferroni testi yapılmış ancak sonucunda da elde edilen değerler gruplar arasındaki farkı ortaya koymada yetersiz olmuştur. Daha sonrasında LSD testi yapılmıştır.

LSD testine ilişkin olarak sonuçlar Tablo 3.39’da verilmiştir.

Tablo 3.39. H5c Hipotezine İlişkin LSD Testi Sonuçları

Sektörler		Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri	
LSD testi	Sanayi	Ticaret	-1,51282	4,31451	,727
		Diğer	6,43385	3,68531	,087
	Ticaret	Sanayi	1,51282	4,31451	,727
		Diğer	7,94667	3,78498	,041
	Diğer	Sanayi	-6,43385	3,68531	,087
		Ticaret	-7,94667	3,78498	,041

Yapılan LSD testi sonucunda ticaret sektörü ile diğer sektörler içinde yer alan işletmeler arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Sanayi sektörü ile diğer sektörlerdeki işletmeler arasındaki fark ise %90 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ticaret sektörünün bu yararlanmama nedenlerine ilişkin verdiği cevapların ortalaması diğer sektörlerle göre daha yüksektir. Bu durumda işletmelere sorulan yararlanmama nedenleri ticaret sektöründekiler için daha geçerli nedenler iken diğer sektörlerde ise bu nedenlere daha az katılmaktadırlar çünkü ortalamaları daha düşüktür.

H5d hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.

İşletmelerin faaliyet süreleri 5 ölçekli bir değişken olduğu için gruplar arasında fark olup olmadığının araştırılmasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tablo 3.40’da grupların vermiş olduğu cevaplara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.40. H5d Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
1-5 yıl	30	27,5667	11,99334	9,00	45,00
6-10 yıl	10	37,1000	6,60724	27,00	45,00
11-15 yıl	5	30,0000	7,28011	23,00	42,00
16-20 yıl	2	21,0000	8,48528	15,00	27,00
21 yıl ve üzeri	3	41,6667	3,05505	39,00	45,00
Toplam	50	30,3000	11,17075	9,00	45,00

Tablo 3.40'a baktığımızda ortalaması en büyük olan ölçek 21 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren işletmelerdir. En düşük ortalamaya sahip ölçek ise 16-20 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerdir. İşletmelerin faaliyet süresine göre artan veya azalan bir tutum durumu gözükmemektedir ancak bazı gruplar arasında ortalamalar bakımından önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin olarak yapılan varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 3.41'de verilmiştir.

Tablo 3.41. H5d Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	1247,567	4	311,892	2,884	,033
Grup içi	4866,933	45	108,154		
Toplam	6114,500	49			

ANOVA tablosuna baktığımızda F testine ilişkin elde edilen p değerinin 0,05'den küçük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre %95 güven düzeyinde işletmelerin programlardan yaralanmama nedenleri işletmelerin faaliyet sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının ölçülmesinde; Scheffe, Bonferroni, veya LSD testi kullanılabilir. Yapılan Scheffe ve Bonferroni testlerisönuçunda elde edilen değerler gruplar arasındaki farkı ortaya koymada yetersiz olmuştur. Daha sonra LSD testi uygulanmıştır..

LSD testine ilişkin olarak sonuçlar Tablo 3.42.'de verilmiştir.

Tablo 3.42. H5d Hipotezine İlişkin LSD Testi Sonuçları

İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?		Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri
1-5 yıl	6-10 yıl	-9,53333	3,79744	,016
	11-15 yıl	-2,43333	5,02354	,630
	16-20 yıl	6,56667	7,59488	,392
	21 yıl ve üzeri	-14,1	6,29734	,030
6-10 yıl	1-5 yıl	9,53333	3,79744	,016
	11-15 yıl	7,10000	5,69616	,219
	16-20 yıl	16,10000	8,05558	,052
	21 yıl ve üzeri	-4,56667	6,84593	,508
11-15 yıl	1-5 yıl	2,43333	5,02354	,630
	6-10 yıl	-7,10000	5,69616	,219
	16-20 yıl	9,00000	8,70103	,306
	21 yıl ve üzeri	-11,66667	7,59488	,132
16-20 yıl	1-5 yıl	-6,56667	7,59488	,392
	6-10 yıl	-16,10000	8,05558	,052
	11-15 yıl	-9,00000	8,70103	,306
	21 yıl ve üzeri	-20,66667	9,49360	,035
21 yıl ve üzeri	1-5 yıl	14,1	6,29734	,030
	6-10 yıl	4,56667	6,84593	,508
	11-15 yıl	11,66667	7,59488	,132
	16-20 yıl	20,66667	9,49360	,035

Yapılan LSD testi sonucunda faaliyet süresi 1-5 yıl olan işletmelerin ortalamaları ile 6-10 yıl olan işletmeler ve 21 ve üzeri yıl faaliyet gösteren işletmelerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Diğer taraftan 16-20 yıl faaliyet süresine sahip işletmeler ile 21 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren işletmelerin ortalamaları arasında da anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerin vermiş olduğu cevapların ortalamaları en yüksek iken 16-20 yıl faaliyet süresi olan işletmelerin vermiş olduğu cevapların ortalaması ise en düşüktür. İki grup arasındaki farkın anlamlı olması beklenen bir durumdur.

H5e hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Yöneticinin eğitim düzeyi 2'den fazla ölçekli olduğundan dolayı hipotezlerin test edilmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tablo 3.43'de ilk olarak gruplara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.43. H5e Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
İlkokul	7	31,5714	10,70603	14,00	45,00
Ortaokul	5	35,8000	9,20326	23,00	45,00
Lise	21	29,4762	12,83207	9,00	45,00
Ön lisans	2	34,5000	,70711	34,00	35,00
Lisans	12	25,8333	9,04367	9,00	40,00
Yüksek Lisans	1	45,0000		45,00	45,00
Doktora	1	45,0000		45,00	45,00
Diğer(lütfen belirtiniz)	1	27,0000		27,00	27,00
Toplam	50	30,3000	11,17075	9,00	45,00

Tanımlayıcı istatistiklere baktığımızda en düşük ortalama lisans mezunu yöneticilerin olduğu işletmelere aittir. Yöneticisi yüksek lisans ve doktora mezunu olan her iki şirkette ilgili soruların tamamına kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Varyans analizi Tablo 3.44'de verilmiştir.

Tablo 3.44. H5e Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	894,581	7	127,797	1,028	,426
Grup içi	5219,919	42	124,284		
Toplam	6114,500	49			

Yapılan varyans analizi sonucunda elde edile p değeri 0,05 den büyüktür. Bu da bize %95 güven düzeyinde işletmelerin programlardan elde ettikleri katkılara yönelik tutumları şirket yöneticisinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığını gösterir.

H5f hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Hipotezi test etmeden önce ilk olarak tanımlayıcı istatistikler Tablo 3.45’de verilmiştir.

Tablo 3.45. H5f Hipotezine İlişkin İstatistikler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Mikro	37	31,2703	11,30302	9,00	45,00
Küçük	9	26,8889	12,84956	9,00	45,00
Orta	3	29,6667	4,61880	27,00	35,00
KOBİ değil	1	27,0000		27,00	27,00
Toplam	50	30,3000	11,17075	9,00	45,00

Tablo 3.45.’de en düşük ortalama küçük ölçekli işletmelere aittir. Orta ölçekli ve KOBİ olmayan işletmelerin maksimum puanlarına baktığımızda tüm sorulara kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap veren olmamıştır. Ortalamalar genel olarak yığın ortalamasına yakındır. Ölçekler arasında çok büyük farklılık gözükmemektedir. Farklılığa ilişkin olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 3.46’de verilmiştir.

Tablo 3.46. H5f Hipotezine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Gruplar arası	151,647	3	50,549	,390	,761
Grup içi	5962,853	46	129,627		
Toplam	6114,500	49			

Varyans analizi sonucunda elde edilen p değeri 0,05'den büyük olarak bulunmuştur. Ho hipotezi kabul edilmiştir. Programlardan elde edilen katkılara yönelik tutumlar işletmelerin ölçeklerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

İkinci bir alternatif olarak 15. Sorudaki her bir soru üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

H5a hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği ile göre farklılık göstermektedir.

Her bir soru için tanımlayıcı istatistiklere bakıldığında Gaziantep'te 36, Şanlıurfa'da ise 14 işletme hiçbir destek programından faydalanmamıştır. Bu firmaların neden destek programlarından faydalanmadığına ilişkin sorulara verdiği cevapların ortalamasına baktığımızda en yüksek değeri 3,94 olduğu görülmektedir. Bu değer bu soruya verilen cevapların genel olarak katılıyorum şeklinde olduğunu gösterir. Ortalamalar 2 değerinin üzerindedir. Buda işletmelerin sorulara fikrim yok şeklinde cevap verdiklerini gösterir. Standart sapmalar ise sorulara verilen cevapların ortalama etrafında dağılımını gösterir. Hemen hemen tüm sorularda Gaziantep ilinde faaliyet gösteren işletmelerin ortalamaları daha yüksektir. Gaziantep ilindeki işletmelerin tüm sorularda ortalaması 3'ün üzerinde iken Şanlıurfa'daki işletmelerin ortalaması 2'nin üzerindedir (Bkz. EK 1, s. 254).

İşletmelerin vermiş olduğu cevapların illere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için bağımsız örneklem t testi kullanılmış olup 1. ve 3. Soru haricindeki sorulara verilen cevapların p değeri 0,05'den küçük olarak bulunmuştur. Bu durumda bu sorulara verilen cevaplar %95 güven düzeyinde illere göre farklılık göstermektedir. 1. ve 3. Soruya ilişkin olarak elde edilen p değeri 0,05'den büyük ancak 0,10'dan küçük çıkmıştır. Eğer araştırmacı testi %95 güven düzeyinde değil de %90 güven düzeyinde yaparsa bu sorulara ilişkin ho hipotezleri

de red edilmiş olur. Gaziantep'te faaliyet gösteren işletmelerin bürokrasinin fazla olmasından dolayı herhangi bir destek programından faydalanmamaya ilişkin ortalaması Şanlıurfa'daki işletmelere göre daha yüksektir. Bu ildeki işletmelerde bürokrasi destekten faydalanmayı daha çok etkilemektedir. Gaziantep'teki işletmeler desteklerden faydalanmama nedeni olarak desteği alacağına inanmamaktadır çünkü bu soruya verdikleri cevabın ortalaması yüksektir. Şanlıurfa'daki işletmelerin ortalaması Gaziantep'e göre daha düşüktür (Bkz. EK 1, s. 254).

Danışmanlık firmasının iyi hizmet vermemesinden dolayı Gaziantep'teki işletmeler destekten faydalanmama konusunda Şanlıurfa'ya göre daha çok etkilenmişlerdir. Diğer taraftan Gaziantep'teki işletmelerde niteliksiz eleman nedeniyle destekten faydalanmama oranı Şanlıurfa'ya göre daha yüksektir. Verilen destek miktarının düşük olması, bilgi ve farkındalık düzeyini yetersiz olması, projelerin objektif olarak değerlendirilmediğinin düşünülmesi, proje yazma becerisine sahip olmama ve destek veren kurum personelinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması nedenlerinden dolayı yararlanmama nedenlerine baktığımızda Gaziantep'teki işletmelerin ortalaması Şanlıurfa'daki işletmelere göre daha yüksek olduğundan Gaziantep'teki işletmelerin Şanlıurfa'daki işletmelere göre daha çok etkilendiklerini söyleyebiliriz (Bkz. EK 1, s. 254).

H5b hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin toplam çalışan sayısına göre farklılık göstermektedir.

Her bir soruya ilişkin yapılan istatistiklere bakıldığında ortalamaların genel olarak 3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak bazı sorulara bazı grupların verdiği cevaplara ilişkin ortalamalar 2'nin de altındadır. Bu grupların bu sorulara katılmıyorum şeklinde cevap verdiklerini söyleyebiliriz. 1-9, 50-249 ve 250 ve üzeri çalışanı bulunan işletmeler verilen destek miktarının düşük olması, bürokrasinin fazla olması, destek veren kurum personelinin yeterli bilgi paylaşmaması, desteği

alacağına inanmama, projelerin objektif olarak değerlendirildiğine inanmadığı ve danışmanlık hizmeti veren firmaların iyi hizmet verememesinden dolayı desteklerden faydalanmadıklarını belirtmişlerdir.10-49 arası çalışanı bulunan 5 işletme ise destek programından faydalanmama nedenleri arasında ilgili seçenekleri verdiği puanlara bakacak olursa genel olarak düşük ortalamalar göze çarpar. Bu işletmeler muhtemelen başka nedenlerden dolayı destek programından faydalanmamıştır (Bkz. EK 1, s. 255).

Toplam çalışan sayısı 4 ölçekli bir değişken olduğu için bu hipotezin test edilmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmış olup elde edilen p değerlerinin tamamı 0,05'den büyük çıkmıştır. Bu durumda tüm hipotezler için H_0 kabul edilmiştir. Yani destek programlarından yararlanmama nedenlerinin her biri için işletmelerin çalışan sayısına göre anlamlı bir farklılık yoktur (Bkz. EK 1, s. 257).

H5c hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre göre farklılık göstermektedir.

Her bir soru için yapılan istatistiklere baktığımızda sanayi, ticaret ve diğer sektördeki işletmeler nitelikli eleman yetersizliği, danışmanlık firmalarının iyi hizmet verememesi, destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması, projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündükleri için, destekleri alabileceğine inanmadığı için, bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı ve bürokrasinin fazla olmasından dolayı bu destek programlarından faydalanmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sanayi ve ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler diğer sektördeki işletmelerden farklı olarak verilen destek miktarının düşük olması, proje yazma becerisine sahip olmadıklarından bu destek programından faydalanmamışlardır (Bkz. EK 1, s. 258).

İşletmelerin sektörleri 2'den fazla ölçüğe sahip olduğu için tek yönlü varyans analizi kullanılmış olupanalize göre verilen destek miktarının düşük olması nedeniyle, bürokrasinin fazla olması nedeniyle ve danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesi nedeniyle desteklerden yararlanmayan işletmeler faaliyet gösterdiği sektörler göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu hipotezin testi sonucunda %95 güven düzeyinde H_0 hipotezi red edilmiştir. Destekleri alabileceğine inanmadığı için destek programlarından faydalanmayan işletmelerin sektörleri ise %90 güven düzeyinde anlamlı farklılık göstermektedir. Eğer araştırma %90 güven düzeyinde yapılırsa bu maddeye ilişkin H_0 hipotezi de red edilir. Diğer sorulara ilişkin olarak elde edilen p değerleri 0,05'den büyük çıkmıştır. Bu durumda ilgili sorular için kurulan hipotezlerde %95 güven düzeyinde H_0 hipotezi kabul edilmiştir (Bkz. EK 1, s. 259).

Gruplararası anlamlı farklılık çıkan sorulara ilişkin olarak farklılığın nereden kaynaklandığının araştırılmasında Scheffe Testi kullanılmıştır. Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle sektörlerin vermiş olduğu cevapların ortalamaları karşılaştırıldığında farklılığın sanayi sektörü ve diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu soruya verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında sanayi sektöründeki işletmeler için desteklerden yararlanmama sebebi iken diğer sektörlerdeki işletmeler için destekten faydalanmama noktasında bir sebep olarak öne çıkmamıştır (Bkz. EK 1, s. 260).

Bürokrasinin fazla olmasından dolayı destek programından faydalanmayan sektörler arasındaki farklılığın yapılan test sonucun ticaret sektörü ve diğer sektörlerdeki işletmelerden dolayı ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Özellikle ticaret sektöründeki işletmelerin bu soruya verdikleri cevapların ortalaması çok yüksektir. Bu sektördeki işletmelerin destekten faydalanmamadaki en önemli sebeplerinden birisi bürokrasi olduğu gözükmektedir. Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı destek programından faydalanmayan sektörler arasındaki farklılık ticaret sektörü ve diğer sektörler arasında olduğu tespit edilmiştir. Özellikle ticaret sektöründeki işletmelerin verdiği cevapların ortalaması oldukça yüksektir. Bürokrasi ile birlikte bu sebepte ticaret sektöründeki işletmelerin desteklerden faydalanmama nedenleri arasında en önemli maddelerden birisidir. Diğer

sektörlerdeki işletmelerin ortalaması ise 3'e yakındır ancak ticaret sektöründeki işletmelerle arasında ortalama bakımında çok fazla bir fark vardır. Buda bu sektörlerdeki işletmelerin destekten faydalanmama nedenleri arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır(Bkz. EK 1, s. 260).

H5d hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin faaliyet gösterdiği süreye göre farklılık göstermektedir.

Her bir soru için verilen cevaplara ilişkin tanımlayıcı istatistiklere baktığımızda özellikle son sorularda 21 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren işletmelerin tamamı bu sorulara kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verirken diğer grupların ortalaması bu kadar yüksek değildir. 6-10, 11-15 ve 21 ve üzeri faaliyet süresi olan işletmeler verilen destek miktarının düşük olması, bürokrasinin fazla olması, bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olması, destekleri alabileceğine inanmama, destek veren kurum personelinin yeterli bilgi paylaşmaması ve danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesi gibi nedenlerle destek programlarından faydalanmamışlardır. 16-20 yıl arası faaliyet süresi olan işletmelerin ise vermiş olduğu cevapların ortalaması genel olarak düşüktür. Bu işletmelerin destek programlarından faydalanmama nedenleri mevcut sorularda yeterince yer bulmamıştır(Bkz. EK 1, s. 261).

İşletmelerin faaliyet süreleri 5 ölçekli bir değişken olduğu için gruplar arasında fark olup olmadığının araştırılmasında tek yönlü varyansanalizikullanılmış olup kırmızı olarak işaretlenen sorulara verilen cevaplara ilişkin test sonucunda p değeri 0,05'den küçük bulunmuştur. Bu sorulara ilişkin h_0 hipotezleri red edilmiştir. Yani %95 güven düzeyinde sorulara verilen cevaplar işletmelerin faaliyet sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sarı ile işaretlenen sorularda p değeri 0,05'den büyük ancak 0,10'dan küçük olarak bulunmuştur. Eğer test %95 değilse %90 güven düzeyinde yapılırsa bu sorulara ilişkin olarak da verilen cevapların

işletmelerin faaliyet sürelerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği söylenebilir(Bkz. EK 1, s. 263).

Farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığının tespit için Scheffe, Bonferroni, veya LSD testi kullanılabilir. Yapılan Scheffe ve Bonferonni Testleri sonucunda projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadımsorusuna verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bunun üzerine LSD testi yapılmıştır. Projenin objektif olarak değerlendirileceğine inanmadığı için bazı işletmeler destek programlarında faydalanmamışken bazıları için ise bu bir sebep değildir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan LSD testi sonucunda, 1-5 yıl ile 6-10 yıl ve 21 yıl ve üzeri faaliyeti bulunan işletmeler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 1-5 yıl arası faaliyeti bulunan işletmelerin bu soruya vermiş olduğu cevapların ortalaması diğer gruplara göre daha düşüktür. Ayrıca 21 yıl ve üzeri faaliyeti bulunan işletmelerin ortalaması çok yüksek olduğundan 16-20 yıl, 11-15 yıl ve 6-10 yıl arası faaliyet gösteren işletmeler arasında da anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Ortaya koyulan bu sebep 21 yıl ve üzeri faaliyette bulunan işletmelerin destek programından faydalanmama sebebini ortaya koymaktadır (Bkz. EK 1, s. 264).

Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması sorusuna cevap verenlerin arasındaki farkın hangi gruptan kaynaklandığına ilişkin olarak yapılan LSD testi sonuçlarına baktığımızda verilen cevapların gruplar arasında farklılığına ilişkin elde edilen sonuçlara göre 1-5 yıl ile 6-10 yıl ve 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren işletmelerin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 1-5 yıl faaliyet gösteren işletmelerin ortalaması daha düşükken diğer gruptaki işletmelerin ortalaması daha yüksektir. 6-10 yıl ile 16-20 yıl arasında ortalamalar arası fark anlamlıdır. 16-20 arası faaliyet süresi olan işletmeler bu sebebi destekten faydalanmama nedeni olarak görmezken 6-10 yıl arası faaliyet gösteren işletmeler ise destekten faydalanmama sebebi olarak görmektedir. Yine 16-20 yıl ile 21 yıl ve üzeri faaliyette bulunan işletmeler arasında da anlamlı bir fark bulunmaktadır. Çünkü 21 yıl ve üzeri faaliyette bulunan işletmelerde bu soruyu destekten faydalanmama nedeni olarak görmektedirler (Bkz. EK 1, s. 265).

H5e hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Her bir soruya ilişkin tanımlayıcı istatistiklere baktığımızda en dikkat çekici sonuç yüksek lisans ve doktora mezunu bir yönetici tarafından yönetilen işletmelerin tüm sorulara kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verirken diğer firmalar genel ortalama etrafında dağılmıştır. Lisans eğitim düzeyine sahip yöneticisi bulunan işletmeler danışmanlık firmalarının iyi hizmet verememesi, proje yazma becerisine sahip olmadıkları ve verilen destek miktarının düşük olması gibi sebepleri destek programlarından faydalanmama nedeni olarak görmemektedirler. Diğer nedenler faydalanmama sebeplerini daha açık ortaya koymaktadır. Ayrıca ön lisans eğitim düzeyine sahip işletmeler için verilen destek miktarının düşük olması destekten faydalanmama nedeni olarak görülmemektedir (Bkz. EK 1, s. 266).

Yöneticinin eğitim düzeyi 2'den büyük ölçekli olduğundan dolayı hipotezlerin test edilmesinde tek yönlü varyans analizi kullanılmış olup sadece ilk soruya verilen cevaplara ilişkin olarak p değeri 0,05'den küçük çıkmıştır. Bu soruya verilen cevaplar %95 güven düzeyinde işletmeyi yöneten kişinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Diğer sorulara ilişkin olarak elde edilen p değerli 0,05'den büyük olduğundan gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Bkz. EK 1, s. 268).

Bulunan farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının tespit edilmesi için Scheffe Testi yapılmak istenmiştir ancak bazı gruplarda cevap veren sayısı sadece 1 olduğu için (bu tür testlerin yapılabilmesi için en az 2 kişinin cevap vermesi gerekiyor) herhangi bir sonuç elde edilememiştir.

H5f hipotezi aşağıdaki şekilde kurulabilir;

h_0 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermemektedir.

h_1 : İşletmelerin programlardan yararlanmama nedenleri işletmelerin ölçeğine göre farklılık göstermektedir.

Her bir soruya ilişkin tanımlayıcı istatistiklere bakıldığında hemen hemen her soruda grupların vermiş olduğu cevaplar genel ortalamaya ve birbirlerine yakın olmuştur. Gruplar bu sorulara genel olarak fikrim yok veya katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Orta ölçekli işletmeler, verilen destek miktarının düşük olmasını destekten faydalanmama nedeni olarak görmemektedir. Küçük ölçekli işletmeler ise proje yazma becerisine sahip olmama nedenini faydalanmama sebebi olarak görmemektedir. Bunun dışında tüm nedenleri her üç ölçekte faydalanmama sebebi olarak göstermektedir (Bkz. EK 1, s. 269).

Gruplar arasında fark olup olmadığına ilişkin olarak yapılan varyans analizi sonucunda elde edilen p değerlerinin tamamı 0,05'den büyüktür. Bu durum h_0 hipotezleri kabul edilir. %95 güven düzeyinde destek programlarından yararlanmama nedenleri arasında işletmelerin ölçeğine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Bkz. EK 1, s. 270).

SONUÇ

Türkiye Ekonomisinde 1980'lerden itibaren önem kazanmaya başlayan KOBİ'lerin kalkınma planlarında Türk ekonomisi içindeki önemi vurgulanarak, desteklenmeleri yönünde kararlar alınmıştır. Sosyo-ekonomik problemlerin çözülmesi, bölgesel dengenin kurulması, ihracatın geliştirilmesi gibi nedenlerle destek veren bazı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır.

Literatür tarandığında bugüne kadar gelişmekte olan Şanlıurfa ile gelişmiş bir şehir olan Gaziantep illeri arasında KOBİ'lerin ne tür desteklerden ne düzeyde yararlanıp yararlanmadığını belirlemeye yönelik böyle bir karşılaştırmanın yapılmadığı görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin kalkınmasında önemli illerin başında gelen bu 2 ilde yapılacak böyle bir çalışmayla hem söz konusu iller arasındaki farklılıkların ortaya konulması hem de yakın gelecekte bu desteklerden yararlanmak isteyen firmalara ışık tutacak sonuçların ortaya çıkarılması çalışmanın temel amacıdır.

Bu tespitten yola çıkarak tezimizin amacını 2 şekilde açıklayabiliriz. Birincisi KOBİ'lere verilen devlet desteklerinin detaylı bir şekilde incelenip, sınıflandırılarak bir araya toplanmasıdır. İkincisi ise, bugüne kadar destekler konusunda gelişmekte olan Şanlıurfa ile gelişmiş bir şehir olan Gaziantep illeri arasında herhangi bir karşılaştırmanın yapılmamış olması, Şanlıurfa ve Gaziantep ölçeğinde desteklerin KOBİ'lere ne gibi etkilerinin olduğunun tespit edilmesi, destek programlarından haberdar olma ve kullanım durumları ile destek kullanımında karşılaşılan problemlerin istatistiksel olarak analiz edilerek ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyette bulunduğu sektörlerin dağılımına baktığımızda Gaziantep'te imalat sektörü, Şanlıurfa'da ise hizmet sektörü içinde yer alan toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının onarımı sektörü ilk sırada yer almaktadır. Bu sonuca göre Gaziantep'in üretime daha fazla ağırlık verdiğini söyleyebiliriz. TÜİK 2013 yılı verilerine göre Türkiye genelinde sektörel dağılımda en

büyük payı %74,1 ile hizmet sektörünün aldığını, imalat sanayi işletmelerinin ise sektörel dağılımda %12,8'de kaldığını görmekteyiz.

Araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet gösterdikleri yıl sayısına bakıldığında her iki ilde de 1-5 yıl arasında faaliyet gösteren işletmelerin çoğunlukta olduğu görülür. Dolayısıyla işletmelerin çoğunun son beş yıl içerisinde kurulduğunu, işletmelerin ilk yıllarında kırılgan bir yapıda olduklarını ve finansman ihtiyacının önemli olduğunu söyleyebiliriz. İşletmelerin yönetim birimlerinde her iki ilde de çoğunlukla işletme sahiplerinin yer alması bu illerde geleneksel yapının devam ettiğini göstermektedir. Profesyonel yöneticilerin sadece Şanlıurfa'da bulunması, bu ildeki işletme sahiplerinin henüz işletmelerini profesyonel bir yönetim anlayışıyla yönetebilecek deneyim ve birikime sahip olamamaları ile açıklanabilir. Bu bağlamda Şanlıurfa'daki işletmelerin yönetim ve örgütlenme konusunda bilinçlenmeye başladıklarını söylemek mümkündür.

Destek programları hakkındaki bilgi düzeyinin dağılımına baktığımızda 2 ilde de araştırmaya katılan işletmeler ağırlıklı olarak en az 1 destek programı hakkında kısmen bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Destek programları hakkında bilgiye ulaşım kaynaklarındaise Gaziantep'te web sitesinin, Şanlıurfa'da danışmanlık şirketinin ağırlıklı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Destek programları hakkında bilgiye ulaşımında Gaziantep'te web sitesinin yoğun olarak kullanılmasını, yöneticilerin eğitim düzeyinin yüksekliğine ve bilişim teknolojilerini kullanma yeteneklerini geliştirmiş olmalarına bağlayabiliriz. Şanlıurfa'da ise işletme yönetimlerinin kurumsal kapasitelerinin yetersizliği işletmeleri daha çok danışmanlık şirketleri üzerinden hareket etmeye zorlamaktadır.

Araştırmaya katılan işletmelerin 81 tanesinin en az 1 destek programından yararlandığını, kullanılan desteklerin dağılımına bakıldığında ise en fazla KOSGEB'in desteklerinden faydalanılmış olduğunu görmekteyiz. Her iki ilinde KOSGEB'in desteklerinden daha çok yararlanıyor olmalarının en büyük nedeni KOSGEB'in her ilde Merkez Müdürlüğü'nün bulunmasıdır. Buna bağlı olarak tanıtım faaliyetlerinin diğer kurumlara göre daha nitelikli ve kapsamlı bir biçimde ve

KOBİ'lerle birebir görüşülerek yapılıyor olması KOSGEB desteklerine ulaşabilirliği kolaylaştırmaktadır.

Tarım sektörü ağırlıkta olan Şanlıurfa'da TKDK (Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) desteklerinden yararlanma oranının düşük olması beklenen bir sonuç değildir. Araştırmaya katılan KOBİ'lerin sektörel dağılımına bakıldığında tarımsal işletmelerin sayısının az olmasından dolayı böyle bir sonuçla karşılaşıldığı söylenebilir. Küçük ölçekli işletmelerin daha çok kalkınma ajanslarının desteğinden faydalanması ise, bu kurum tarafından verilen mali destek tutarının yüksek ve karşılıksız hibe türünden olması ile açıklanabilir. Aynı zamanda Kalkınma Ajanslarının da KOSGEB gibi illerde yatırım destek ofislerinin yer alması, tanıtımlarını ve bilgilendirmelerini daha iyi yaparak, ulaşabilirliği sağladıklarını söyleyebiliriz.

Yararlanılan destek programlarının işletmelere sağladığı düşünülen katkıların dağılımına bakıldığında 81 işletmenin büyük bir kısmı destek programlarının işletmelere çok fazla katkı sağlamadığını düşünmektedir. Alınan desteklerin profesyonelce yönetilememesi veya devletin destekleri verirken ihtiyaç analizini doğru yapamaması böylesi bir sonucu ortaya çıkarmış olabilir. Finansman sıkıntısının çözülmesine kesinlikle katkı sağladığı görüşünde olan Gaziantep'teki işletmelerin çoğunlukta olması, bu ilin çok daha fazla kaynak gereksinimi olduğunu ve yatırıma yönelmesinin bir göstergesi olabilir.

İşletme ölçeğine göre destek programlarının katkılarına baktığımızda; orta ölçekli işletmelerde, destek programlarının işletmelerin tanınırlığına, personel istihdamına, finansman sıkıntısının çözülmesine, ihracatın bir önceki yıla göre artmasına, yönetim ve koordinasyon iyileşmesine katkı sağladığı görülür. Buna karşın küçük işletmeler yeni pazarlar ve müşteriler bulmada, destek programlarının daha fazla katkısı olduğunu düşünmektedirler. Bu tespitten orta ölçekli işletmelerin pazar ve müşteri bulma sorununu çözümledikleri sonucunu çıkarmak mümkündür.

Destek programlarından yararlanmama nedenlerine baktığımızda Gaziantep ve Şanlıurfa illeri arasında verilen cevaplar açısından anlamlı bir fark vardır. Gaziantep'teki işletmeler kendilerine sunulan yararlanmama nedenlerine daha çok katılırlarken, Şanlıurfa için bu nedenler daha az tercih edilmektedir. Gaziantep'te faydalanmama nedenleri arasında bürokrasinin fazlalığı dışında birçok madde sıralanırken, Şanlıurfa'daki KOBİ'ler sadece bürokrasinin fazlalığından yakınmaktadırlar. Bürokrasinin fazlalığından yakınmalarına karşın Şanlıurfa'daki KOBİ'lerin desteklerden yararlanma oranlarının Gaziantep'e göre daha fazla olması desteğe daha fazla ihtiyaç duyduklarının bir göstergesi olabilir. Gaziantep'teki işletmelerin devlet desteklerinin yanı sıra kendi öz sermayeleriyle de önemli bir potansiyele sahip olduklarını söyleyebiliriz.

İşletmelere sağlanan desteklerin devlet açısından durumuna bakıldığında, her iki ilde de KOBİ'ler devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını, bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri aracılığıyla elde ettiği fikrine katılmaktadırlar. Devlet yardımları ekonomik ve sosyal yapının iyileştirilerek geliştirilmesinde kamusal bir politika aracı olarak kullanılırken, aynı zamanda destekten yararlanmak isteyen işletmeleri kayıt altına almakta ve böylelikle bir yandan KOBİ'leri desteklerken bir yandan da KOBİ'lerden vergi geliri sağlamaktadır.

Anketin sonunda eklemek istedikleriniz bölümünde her iki ilde de; bürokrasinin fazlalığı, destekler konusunda bilgilendirmenin eksikliği, bu konuyla ilgili uzmanların yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları ve ilgisizlik, şirketlerin öncelikli sorunları olarak belirtilmektedir. Ayrıca desteklerin dağılımında objektif ve adaletli davranılmadığı, destek alabilmek için referans bulmak gerektiği, destek alımında aracı danışmanlık şirketine mahkûm olma, desteğe başvuru sırasında finansman sıkıntısının oluşması da diğer sorunlar arasında sıralanmaktadır. KOBİ'lerden bazıları da anketin uzunluğundan şikâyet ederek anketin daha sade düzenlenebileceğini önermektedirler.

Yukarıda belirlenen sonuçlara göre her iki ildeki KOBİ'lerin gelişmesi, sağlam bir temele oturtulabilmeleri ve rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkılarının artırılabilmesi için şu önerilerde bulunulabilir:

Yapılan analizlerde idarecileri şirket sahibi olan KOBİ'lerin modern yönetim anlayışından uzak oldukları görülmektedir. İşletme sahibi genellikle hem karar veren hem de uygulayan kişi durumunda olup, çoğunlukla lise mezunu kişilerdir. Küreselleşme sürecinde KOBİ'leri yerellikten çıkartılarak, uluslararası gelişmelere uyum sağlayabilmesi için rekabet edebilirliği sağlayacak uzmanlaşmış müdürlüklerin olduğu yeni bir yönetim anlayışına ve koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır. KOBİ'lerin yönetim becerilerinin ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi, görev ve sorumlulukların tanımlanarak yetki karmaşasının önüne geçilmesi önemlidir.

Diğer kurum desteklerinin de Kalkınma Ajansları ve KOSGEB destekleri gibi her iki ilde de yoğun kullanımının gerçekleşmesi için, söz konusu kurumların desteklerini çok iyi anlatmaları, yetkin uzmanlarla KOBİ'lere ulaşmaları gerekmektedir. Ayrıca bölgesel potansiyellerin değerlendirileceği bölgesel kalkınma amaçlı desteklerin oluşturulması diğer kurumların da tercih edilmesini sağlayabilir. Örneğin Türkiye'de sulanabilir arazilerin %11'ine sahip olan Şanlıurfa'da tarıma dayalı sanayiye yönelik destek politikası ön plana çıkarılarak KOBİ'lerin yararlanması sağlanabilir.

Desteğe başvuru sırasında finansman sıkıntısı yaşadıklarını söyleyen KOBİ'lerin finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması için destek veren bazı kamu kurumlarında bulunan ön ödeme sisteminin bütün kurumların desteklerine uygulanması önerilmektedir. Özellikle kurulduğu ilk yıllarda finansman problemleriyle karşılaşan girişimcilerin harcamanın tamamını karşıladıktan sonra hak ettiği destek tutarını alması nakit sıkıntısı çeken girişimcileri çok zor durumda bırakmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarına baktığımızda her iki ilde de son beş yıl içinde kurulan işletmelerin ağırlıkta olduğu görülmekte olup, yeni işini kuran bu tarz işletmelere sigorta primi desteği ve vergi indirimi gibi avantajlar sağlanarak girişimciliğin özendirilmesi desteklenebilir.

KOBİ'lerin desteklerle ilgili olarak haberdarlık, kullanım ve memnuniyet değerlerinin düşüklüğü, önemle üzerinde durulması gereken konulardandır. Destek programlarından yararlanmayı yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak için bilgilendirme toplantıları, eğitim programları gibi etkinliklerin çoğaltılması, kamu kurumlarının koordinasyonu sağlayarak birlikte hareket edilmesi önemlidir.

KOBİ'lerin karşılaştığı sorunların başında gelen ve gereğinden fazla zorlaştırılan bürokratik sürecin olabildiğince sadeleştirilmesi, uygulamalardaki dağınıklıktan dolayı bilgi almakta ve anlamakta zorlanan KOBİ'lerin sağlıklı ve güncel bilgi temin edebilecekleri istatistikî bir altyapının oluşturulması önemlidir. Ayrıca birbirinden bağımsız hareket eden, yetki ve sorumluluk çatışması yaşayan kurumlar arasında yeterli koordinasyonun sağlanması amacıyla desteklerin tek bir Bakanlık altında toplanması önerilebilir. Her ne kadar farklı destek mekanizmaları ve uygulamaları bulunsa da, izlenecek politikaların ve verilecek desteklerin uyumlu bir şekilde izlenmesinden ve uygulamasından sorumlu bir Bakanlığın bulunması, bürokratik süreci azaltacaktır. Böylelikle KOBİ'lerin her destek için farklı kamu kurumlarına gidip eksik bilgi almalarının önüne geçilebilecek, ayrıca aynı desteklerin farklı kurumlar tarafından verilmesi önlenmiş olacaktır.

Sonuç olarak, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından KOBİ'lere yönelik çok sayıda destek sağlanmasına rağmen, KOBİ'lerin destekler hakkındaki bilgi düzeylerinin ve destek kullanım oranlarının yetersiz olduğu göze çarpmaktadır. Anket çalışmasında üzerinde yeterince durulmayan en önemli konu, KOBİ'lere verilen desteklerden amaçlanan faydaların elde edilebilmesi için etki analizlerinin yapılmaması ve böylelikle ihtiyaçların belirlenememesidir. Üzerinde çalışılması gereken diğer bir konu da KOBİ'lerde istihdam edilen uzman personel varlığının incelenmesidir. Konu sonraki çalışmalarda bu başlıklar etrafında daha da kapsamlı incelenebilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

Akbulak, Yavuz, Sevinç Akbulak, “Türkiye’nin Rekabet Gücü Bağlamında Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetlerinin Özendirilmesi,” *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 2010, 7-13.

Akdeniz, M. Billur, “KOBİ’lerin Ekonomik ve Sosyal Yapı İçindeki Yerleri, Destekleyici Kurumsal Çevreleri ve Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Yeniden Yapılandırılmaları,” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 13, 2005, 69-90.

Akgemci, Tahir, *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB, 2001.

Ar, Aybeniz Akdeniz, Hüseyin İskender, “Türkiye’de KOBİ’ler ve KOBİ’lerde Planlama, Uygulama ve Denetim,” *Mevzuat Dergisi*, 2005.

Aras, Güler, Alövsat Müslümov, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ’lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri,” *21. Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2002.

Ar-Ge Destek Programları ve Ar-Ge Faaliyetleri,

<<http://www.inovasyon.org/pdf/blm8.pdf>, Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2013.

Ar-Ge Merkezleri İstatistik Bilgileri 2013,

<<http://sagm.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=244&lng=tr>,

Erişim Tarihi: 8 Kasım 2013.

Arslan, Erdal, “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları,” *Kamu İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.11, S.3, 2010, 85-108.

ASKON, “Belirsizlik Altında Kalıcı Büyüme Beklentisi 2012 Türkiye ve Dünya Ekonomisi,” *ASKON Ekonomi Raporları*, S. 16, 2012.

Ata, Ahmet Yıldırım, “Kalkınma Ajansları ve Hibe Yanılsaması,”*Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Bildirisi Malatya*, 2011.

Ay, Hakkı Mümin, Esra Talaşlı, “Türkiye’de KOBİ’lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar,”*Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007, 173-184.

Aygen, Filiz, “AB’ye Giriş Sürecinde KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Alternatif Finansman Tekniklerinden Yararlanma Dereceleri Sakarya Örneği,”*3. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, 2006.

Ayık, Yusuf Ziya, Gülümser Keskin, “KOBİ’lerin Genel Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum’da Bir Uygulama,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.12, S. 2, 2008, s. 470-481.

Aykaç, Mustafa, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir, *Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye’de KOBİ’ler*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2008-24.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “Finansal Piyasalar Raporu (Eylül 2012)”,

<[http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal Piyasalar Raporlari/11531fpreylul2012_281212.pdf](http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/11531fpreylul2012_281212.pdf), Erişim Tarihi: 25 Haziran 2013.

Başmanav, H. Seçil Vural, *AB Terminolojisinde KOBİ’lerle İlgili Sözcük ve Kavramlar*, KOSGEB, 2001.

Bayülken, Yavuz, Cahit Kütükoğlu, *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ’ler)*, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Oda Raporu, Yayın No:MMO/583, 2012.

Bayrak, Sabahat, Muhammet Akdiş, “KOBİ’lerin Yönetmel Durumu ve Yeni Sanayileşen İllerde Analizi,”*Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 1, 2000, 73-90.

Bilici, Nilgün, Menşure Kolçak, *KOBİ’lere Sağlanan Finansal Desteklerin Üretim ve İstihdama Katkıları: Erzurum Alt Bölgesinde (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Bir Uygulama*, Erzurum SMMM Odası Eğitim Yayınları: 2003/1.

“Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü Destek Programları,” *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, S.295, 2013, 1-60.

Cansız, Mehmet, *Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEB*, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.

Çatal, M. Faruk, “Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü,”*Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 2, 2007, 333-352.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, <<http://www.deik.org.tr/287/DeikHakkinda.html>, Erişim Tarihi: 11 Aralık 2013.

Gelir İdaresi Başkanlığı, <<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1295>, Erişim Tarihi: 2 Kasım 2013.

Gelirler İdaresi Başkanlığı, “Çeşitli Vergi İstatistikleri”, <http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_59.xls.htm, Erişim Tarihi: 16 Haziran 2013.

Ekonomi Bakanlığı Yeni Teşvik Sistemi, <<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE4E7DE2-D8D3-8566-4520C9A5A5C65EAD>, Erişim Tarihi: 17 Şubat 2014.

Engin, Cem, “Kalkınma Ajansları: Türkiye ve İngiltere Ülke Örnekleri,”*Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C.3, No 2, 2011, 65-77.

Eren, Erol, *Yönetim ve Organizasyon Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar*, İstanbul, 2001.

Ertan, Figen, *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) 'lere Sağlanan Kamusal Ar-ge Teşvikleri: Kamusal Ar-ge Teşviklerinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Anket Çalışması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Eser, Emre, *Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler*, DPT Uzmanlık Tezi, 2011.

European Commission, "The New SME definition,"

<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf, Erişim Tarihi: 4 Mart 2013.

European Commission, Small and Medium Size Enterprises, "What is an SME?",

<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm, Erişim Tarihi: 3 Mart 2013.

Gelirler İdaresi Başkanlığı, "Çeşitli Vergi İstatistikleri",

<http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_59.xls.htm, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2013.

Gökmen, Selehattin, Emre Kartaloğlu, *Yeni Teşvik Sistemi 2012*, İSMMM Yayınları, Yayın No: 151, 2012.

Göksu, Vahap "Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu," *Kamu Yönetimi ve Reform*, S. 9, 2010.

Gülmez, Mustafa, İlkan Noyan Yalman, "Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İl Örneği," *Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 24, S. 2, 2010, 235-257.

Gündüz, Ali Yılmaz, “Türkiye’de Azgelişmiş Bölgelerin Kalkındırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajansları ve TRB1 Bölgesi,” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 27, S. 2, 2013, 63-78.

Gürbüzer, İsmail Mete, *Küreselleşme Sürecinde KOBİ’lerin Artan Önemi ve Türkiye’de KOBİ’lere Sağlanan Desteklerin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

İktisadi Kalkınma Vakfı, *Haziran 2011-Ocak 2014 Faaliyet Raporu*.

İktisadi Kalkınma Vakfı,

<<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=ikv&baslik=Hakk%FDm%FDzda>,

Erişim Tarihi: 15 Mart 2014.

İraz, Rıfat, “Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 15, 2006, 224-236.

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS),

<<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCC26F032470459B0B>, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2013.

Karagöz, Melahat, “KOBİ’lerin Temel Sorunları, Bu Alanda Sağlanan Destekler ve Çözüm Önerileri,” *Yerel Siyaset Dergisi*, S. 33, 2008, 85-94.

Karakoç, Ahmet, *KOSGEB Kaynaklı KOBİ Destekleri ve Bütçe İlişkisinin Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Karayılmazlar, Selman, Aysin Aşkın ve Yıldız Çubuk, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi ve Tanımlama Kriterleri,” *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, C.2, S.1, 151-164.

Kavak, Çiğdem, “Bilgi Ekonomisinde İnovasyon Kavramı ve Temel Göstergeler”, <ab.org.tr/ab09/bildiri/160.doc, Erişim Tarihi: 13 Ekim 2013.

Keleş, Murat Kemal, Mustafa Zihni Tunca, “Türkiye’deki Teknokentlerin Mevcut Durumunun İncelenmesi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.11, 2010, 1-206.

Keskin, Gülümser, A. Kadir Koşan ve Y. Ziya Ayık, “Bölgesel Gelişme Aracı Olarak KOBİ’ler ve İhracat Sorunları (Erzurum’da Bir Araştırma),” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, S.13, 279-290.

“KGF Kredi Garanti Fonu A.Ş.,” *Sakarya Ekonomi Dergisi*, S.80, 2013.

KGF, <<http://www.kgf.com.tr/2amac.htm>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2014.

KGF, “Rakamlarla KGF Yıllık Faaliyetler”, <http://www.kgf.com.tr/4_15.htm, Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2014.

Kocabıyık, Turan, M. Akif Altunay, “Artan Rekabet Ortamında KOBİ’lerin Sorunları ve Buna İlişkin Bir Araştırma,” *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 25, S. 2, 2008, 743-761.

Koç, Ahmet, “KOBİ’ler Büyür Türkiye Büyür,” *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, S.287, 2012.

Konuk, Faruk Anıl, Filiz Aygen “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları ve Bu Sorunların Giderilmesine Yönelik Çözüm Önerileri: Sakarya Örneği,” *VI. Anadolu İşletmecilik Kongresi*, 2007.

Kutlu, Hüseyin Ali, N. Savaş Demirci, “KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *4. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi*, 2007.

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 04 Kasım 2012 tarihli ve 28457 sayılı Resmi Gazete.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)*, Ankara, 2003.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2011-2015 Stratejik Planı*.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, 2012.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *2013 Yılı İlk Altı Aylık Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, 2013.

Müftüoğlu, Tamer, *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar ve Öneriler*, Ankara, 1991.

Oktay, Ertan, Alptekin Güney, “Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri,” *21. Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2002.

Ören, Kenan, “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İli’nde Bir Uygulama,” *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, S. 2, 2003, 105-119.

Özbek, Zerrin, “KOBİ’lerin Türk Ekonomisine Etkileri,” *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, S. 31, 49-57.

Özdemir, Süleyman, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarıoğlu, *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2006-45.

Özdemir, Süleyman, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarıoğlu, “Küçük Girişimciliğin Artan Önemi ve KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri,”*Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 53, 2007, 174-229.

Özel, Umut, Özlem Köprülü, “Bölgesel Kalkınmada KOBİ’lerin Rolü, Denizli Örneği”, <<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/umutozelozlemkoprulu.pdf>, Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2013.

Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri,
<<http://sagm.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=221>,
Erişim Tarihi: 5 Aralık 2013.

Serhat Kalkınma Ajansı, *30 Soruda Kredi Garanti Fonu Destekleri*, Serka Yayınları, Aralık 2013.

Serhat Kalkınma Ajansı, *50 Soruda Kalkınma Ajansları*, Serka Yayınları, Aralık 2013.

Serhat Kalkınma Ajansı, *100 Soruda İŞKUR, UMEM ve SGK Prim Teşviki Uygulaması Destekleri*, Serka Yayınları, Nisan 2013.

Serhat Kalkınma Ajansı, *112 Soruda Ekonomi Bakanlığı Destekleri(İhracat Destekleri)*, Serka Yayınları, Nisan 2013.

SME definition: text of 1996 EC SME Recommendation 1996/280/EC,
<<http://www.hmrc.gov.uk/manuals/cirdmanual/cird92700.htm>,
Erişim Tarihi: 03 Mart 2013.

SME definition: text of 2003 EC SME Recommendation 2003/361/EC,
<<http://www.hmrc.gov.uk/manuals/cirdmanual/cird92800.htm>,
Erişim Tarihi: 03 Mart 2013.

Sosyal Güvenlik Kurumu,

<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/mevzuat/konu_bazli_mevzuat/sosyal_sigortalar/isveren/5510_sayili_kanun_kapsaminda_uygulanan_tesvikler/,

Erişim Tarihi: 16 Nisan 2014.

Şenol, Çoşkun, *Gümrük Birliği'nin Küçük ve Orta Boy İşletmelere Etkileri ve Türkiye İle Avrupa Birliği'nde Bu İşletmelere Uygulanan Teşvikler*, Gümrük Kontrolörleri Derneği, Yayın No:8, 1997.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Şanlıurfa İl Koordinatörlüğü, Destek Kitapçığı, 2012.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu,

<<http://www.tkd.gov.tr/BasvuruFiles/BasvuruPaketiHazirlamaDokumanlari/II TedbirListesi/II TedbirListesi.pdf>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı,

<http://www.ab.gov.tr/files/kalkinma/kalkinma_15_01_2014.pdf,

Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1963-1967.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1968-1972.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1973-1977.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1985-1989.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1990-1994.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 1996-2000.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* 2001-2005.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı* 2007-2013.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Dokuzuncu Kalkınma Planı Devlet Yardımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara,2007.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı* 2014-2018.

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, “2009-2013 Teknogirişim Dönem Raporu”, <<http://sagm.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=217>, Erişim Tarihi: 25 Kasım 2013.

T.C. Ekonomi Bakanlığı, *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, 2012.

T.C. Ekonomi Bakanlığı, *Yatırım Teşvik Sistemi Yıllık Değerlendirme Raporu (Haziran 2012 – Haziran 2013)*, 2013.

T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, <<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Default.aspx>, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2014.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*, 2011.

T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, *Girişimcilik Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri*, 2012.

T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri*, 2013.

T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, *Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri*, 2012.

“Teknoloji Geliştirme Bölgeleri,” *T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, S.286, 2012, 1-49.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Hakkında Genel Bilgiler,
<<http://sagm.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=107>,
Erişim Tarihi: 8 Ekim 2013.

Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Sağlanan Destek ve Muafiyetler,
<<http://www.sanayi.gov.tr/ServiceDetails.aspx?dataID=107&catID=305>,
Erişim Tarihi: 9 Ekim 2013.

Teknolojik Ürünlerin Tanıtım ve Pazarlama Desteği,
<<http://sagm.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=4352&lng=tr>,
Erişim Tarihi: 10 Aralık 2013.

TESKOMB, <<http://www.teskomb.org.tr>, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2014.

TOSYÖV, <http://www.tosyov.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=27, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2014.

Türk Eximbank, <<http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-31/hakkimizda.html>,
Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2014.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu,
<<http://www.TÜBİTAK.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari/icerik-tanitim-materyalleri>, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2014.

Türkiye Halk Bankası A.Ş., 2013 Yılı *Faaliyet Raporu*, 2013, Ankara.

Türkiye Halk Bankası A.Ş., <<http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=932>,
Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2014.

Türkiye İş Kurumu, 2012 Yılı *Faaliyet Raporu*, 2012, Ankara.

Türkiye İş Kurumu, <<http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/Kurum/Tarihce.aspx>,
Erişim Tarihi: 29 Nisan 2014.

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., <<http://www.kalkinma.com.tr/tarihce-statu-ve-sermaye-yapisi.aspx>, Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2014.

Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, <<http://www.ttg.gov.tr/tr/kisaca-ttg>,
Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2014.

Türkoğlu, Musa “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ’ler)in Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Bölgesel Kalkınmada KOBİ Temelli Stratejiler,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.7, S. 1, 2002, 277-300.

Türkoğlu, Musa, Süha Çelikkaya, “Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik Ar-Ge Destekleri,” *Akdeniz Üniversitesi Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2011, 56-71.

Uludağ, İlhan, Vildan Serin, *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler*, İTO Yayınları, Yayın No:1991-25.

Ulusoy, Recep, Reyhan Akarsu, “Türkiye’de KOBİ’lere Yapılan Destekler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri,” *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 23, 2012, 105-126.

Uzungil, Recep, *Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Ar-Ge Destekleri*, 1. Uluslararası Katılımlı Kamu-Ünv.-Sanayi İşbirliği Sempozyumu ve Mermercilik Şurası Sempozyum Bildiri Kitabı, 2010.

Uzunoglu, Sadi, Sudi Apak, Faruk Açıkgoz, *AB Müzakere Sürecinde KOBİ’lerin Korunması ve Uyum Stratejileri*, İTO Yayını, Yayın No:2005-36.

Ürey, Seçkin, “65 Milyar Lirayı Kapan 8 İl”,
<<http://ekonomi.haberturk.com/ekonomi/haber/918930-65-milyar-lirayi-kapan-8-il>,
Erişim Tarihi: 1 Mart 2014.

Yalçın, İrfan, *Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garanti Fonları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Yıldırım, Hayrettin, *KOBİ’lerin Finansmanında Teşviklerin Yeri ve Önemi Kayseri’de Teşvik Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Yüksel, Aycan, *Türkiye’de KOBİ’lerin Banka Kredilerine Erişimi*, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011.

Zengin, Barış, *Küreselleşme Sürecinde KOBİ’lerin Durumu ve KOBİ Destekleri*, Doktora Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

EKLER

EK 1 - TABLOLAR

2014 Yılı Kalkınma Ajansları Proje Teklif Çağruları Tablosu

Kalkınma Ajansı	Proje Teklif Çağrısı	İller	Program Bütçesi (TL)	Başvuru Sahibi	Proje Süresi	Mali Destek Oranı
Ahiler Kalkınma Ajansı	Sektörel Rekabet Edebilirlik Mali Destek Programı	Aksaray Kırıkkale Kırşehir Nevşehir Niğde	Prog: 10.000.00TL Asgari: 75.000TL Asgari:350.000TL	KOBİ tanımına uyan işletmeler	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %20 Azami %50
Ankara Kalkınma Ajansı	İleri Teknolojilerde İhracat Odaklı Kalkınma Mali Destek Programı	Ankara	Prog: 15.000.00TL Asgari: 100.000TL Azami:500.000TL	-Gerçek kişiler hariç tüm işletmeler -OSB'ler, üniversiteler, araştırma merkezleri/ enstitüleri, teknoparklar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, ihracatçı birlikleri	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı	Yenilikçilik Odaklı İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	Antalya Burdur Isparta	Prog: 15.000.00TL Asgari: 100.000TL Azami: 500.000TL	Kar Amacı Güden İşletmeler	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı	KOBİ Mali Destek Programı	Bartın Karabük Zonguldak	Prog: 10.000.00TL Asgari: 35.000TL Azami:500.000TL	Kar amacı güden kişi ve kuruluşlar: -İmalat -Turizm	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı	Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı	Bursa Eskişehir Bilecik	Prog: 10.000.00TL Asgari:200.000TL Azami:400.000TL	KOBİ tanımına uyan işletmeler	Azami 10 ay	Asgari %25 Azami %50
Çukurova Kalkınma Ajansı	Bölgesel Rekabet ve Yenilik Mali Destek Programı	Adana Mersin	Prog: 1.000.000TL Asgari: 75.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ tanımına uygun olması -Ajansın faaliyet gösterdiği TR62 Düzey 2 Bölgesi'nde kayıtlı olması veya merkezi ya da yasal şubelerinin bu bölgede bulunması, -Projenin hazırlığından ve yönetiminden doğrudan sorumlu olması, aracı olarak hareket etmemesi, -Ajansa proje başvurusu yapılmadan önce kurulmuş ve esnaf veya ticaret siciline tescil edilmiş olması gerekmektedir.	Azami 9 ay	Asgari %20 Azami %50
Dicle Kalkınma Ajansı	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı	Mardin Batman Siirt Şırnak	Prog: 1.100.000TL Asgari: Lot1: 300.000 TL (Gerçek Kişi için)	Başvuru sahipleri gerçek ve tüzel kişiler olabilir. Başvuru sahibi gerçek ve tüzel kişilerin Bakanlık		

	Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hibe Programı		Lot2: 800.000 TL (Tüzel Kişi için) Azami: Lot1: 300.000 TL (Gerçek Kişi için) Lot2: 800.000 TL (Tüzel Kişi için)	tarafından oluşturulan çiftçi kayıt sistemine veya Bakanlık tarafından oluşturulmuş diğer kayıt sistemlerine son başvuru tarihinden önce kayıtlı olması gerekir. Ekonomik yatırımlara yönelik proje konularına başvurabilecek gerçek ve tüzel kişilerin idari ve mali açıdan kamudan bağımsız olması gerekir.		
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Güçlü Girişimcilik Mali Destek Programı	Bitlis Hakkâri Muş Van	Prog20.000.000TL Asgari: 200.000TL Azami:2.000000TL	KOBİ tanımına uyan işletmeler	Azami 12 ay	Asgari %25 Azami %50
Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı	Sürdürülebilir Üretim Geliştirilmesi ve Yenilikçilik Mali Destek Programı	Hatay Kahraman maraş Osmaniye	Prog15.000.000TL Asgari: 50.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ'ler -Kooperatif ve Birlikler	Asgari 2 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	Bölge İçi Gelişmişlik Farklarının Azaltılması Mali Destek Programı	Hatay Kahraman maraş Osmaniye	Prog:5.000.000TL Asgari: 20.000TL Azami:200.000TL	-KOBİ'ler -Kooperatif ve Birlikler	Asgari 2 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Doğu Marmara Kalkınma Ajansı	Makine İmalat Sektörünün Geliştirilmesi Mali Destek Programı	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova	Prog: 6.000.000TL Asgari:30.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ statüsündeki işletmeler -Kar amacı güden kooperatifler	Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	Temiz Üretim Mali Destek Programı	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova	Prog: 5.000.000TL Asgari:30.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ statüsündeki işletmeler -Kar amacı güden kooperatifler	Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	Turizm Mali Destek Programı	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova	Prog: 8.000.000TL Asgari:30.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ statüsündeki işletmeler -Kar amacı güden kooperatifler	Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	İşletmeler İçin Mentorluk Mali Destek Programı	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova	Prog: 1.100.000TL Asgari:20.000TL Azami:100.000TL	-KOBİ statüsündeki işletmeler -Kar amacı güden kooperatifler	Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	Bilişim Sektöründe Kapasite Geliştirme Mali Destek Programı	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova	Prog: 2.750.000TL Asgari:25.000TL Azami:250.000TL	Mikro işletme ve/veya küçük işletme vasıflarına haiz olmak	Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	Teknoloji Transferine Dayalı Ticarileşme Mali Destek Programı	Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova	Prog: 2.250.000TL Asgari:30.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ statüsündeki işletmeler -Kar amacı güden kooperatifler	Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Fırat Kalkınma Ajansı	Üretimde Odak Alanlar Mali Destek Programı	Bingöl Elazığ Malatya Tunceli	Prog: 5.000.000TL Asgari:100.000TL Azami:500.000TL	Net satış hâsılatı veya bilançosu 8 milyon TL'yi aşmayan KOBİ'ler	Azami 9 ay	Asgari %20 Azami %50
Güney Ege Kalkınma Ajansı	Yenilikle Dönüşüm Mali Destek Programı	Aydın Denizli Muğla	Prog11.000.000TL Asgari:100.000TL Azami:750.000TL	Kar Amacı Güden İşletmeler	Azami 9 ay	Asgari %10 Azami

Ajansı						%50
	Çevre Mali Destek Programı	Aydın Denizli Muğla	Prog:6.000.000TL Asgari:50.000TL Azami:400.000TL	Kar Amacı Güden İşletmeler	Azami 9 ay	Asgari %10 Azami %50
Güney Marmara Kalkınma Ajansı	2014 Yılı Öncelikli Sektörler Mali Destek Programı	Balıkesir Çanakkale	Prog11.200.000TL Asgari:50.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ olarak faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler. -Kamu Kurumları -Mahalli İdareler -Sivil Toplum Kuruluşları -Üniversiteler -Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşu -Kooperatif -Birlikler -Bölgeler-Siteler	Azami 12 ay	Asgari %25 Azami %50 Asgari %25 Azami %75
İpekyolu Kalkınma Ajansı	Bölgesel ve Sektörel Rekabet Mali Destek Programı	Gaziantep Adıyaman Kilis	Prog: 5.000.000TL Asgari:50.000TL Azami:400.000TL	KOBİ tanımına uyan işletmeler	Azami 9 ay	Azami %50
İstanbul Kalkınma Ajansı	Verimli ve Temiz Enerji Mali Destek Programı (İşletmeler)	İstanbul	Prog10.000.000TL Asgari:200.000TL Azami:500.000TL	Kar Amacı Güden İşletmeler	Asgari 6 ay Azami 12 ay	Asgari %25 Azami %50
	Küresel Turizm Merkezi İstanbul Mali Destek Programı (İşletmeler)	İstanbul	Prog10.000.000TL Asgari:200.000TL Azami:500.000TL	Kar Amacı Güden İşletmeler	Asgari 6 ay Azami 12 ay	Asgari %25 Azami %50
Karacadağ Kalkınma Ajansı	2014 Yılı Yenilenebilir Enerji Mali Destek Programı	Diyarbakır Şanlıurfa	Prog:4.000.000TL Kar Amacı Güden Kuruluşlar; Asgari: 50.000 TL Azami: 500.000TL Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar; Asgari: 75.000 TL Azami: 750.000TL	-Kar amacı güden KOBİ'ler, -Kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar, -yerel yönetimler, -üniversiteler, -kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, -OSB Müdürlükleri ve Kooperatifler ile STK'lar	Asgari 2 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50 Asgari %25 Azami %75
	2014 Yılı KOBİ Mali Destek Programı	Diyarbakır Şanlıurfa	Prog10.000.000TL Asgari:30.000TL Azami:500.000TL	-Özel İşletmeler (mikro ve küçük işletmeler), -Üretici Kooperatifleri, -Üretici Birlikleri, -Diğer gerçek ve tüzel kişiler.	Asgari 2 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	Kastamonu Çankırı Sinop	Prog13.000.000TL Asgari:50.000TL Azami:500.000TL	TR82 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Ticaret ve Sanayi Odası veya Esnaf ve Sanatkarlar Odasına kayıtlı KOBİ statüsündeki işletmeler	Azami 12 ay	Asgari %25 Azami %50
Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	Bayburt Erzincan Erzurum	Prog:8.000.000TL Asgari:15.000TL Azami: 400.000TL	-KOBİ'ler -Kooperatifler (Taşıma ve Konut Kooperatifleri hariç) -Kar amacı güden birlikler	Azami 9 ay	Asgari %15 Azami %50

Mevlana Kalkınma Ajansı	Bilgi ve Teknoloji Odaklı Üretim Mali Destek Programı	Konya Karaman	Prog12.000.000TL Asgari:25.000TL Azami:500.000TL	Başvuru Sahipleri: Kar amacı güden; -Gerçek kişiler ve KOBİ tanımına uyan kurum, kuruluş ve işletmeler -Kar amacı güden Birlik ve Kooperatifler -Teknoloji Geliştirme Bölgeleri		Asgari %20 Azami %50
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı	2014 Yılı Rekabetçi Üretim Mali Destek Programı	Kayseri Sivas Yozgat	Prog10.000.000TL Asgari:50.000TL Azami:500.000TL	TR72 Bölgesi Kayseri ilinde KOBİ olarak faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler	Azami 9 ay	Asgari %20 Azami %50
	2014 Yılı İstikrarlı Büyüme Mali Destek Programı	Kayseri Sivas Yozgat	Prog10.000.000TL Asgari:50.000TL Azami:500.000TL	TR72 Bölgesi Sivas veya Yozgat ilinde KOBİ olarak faaliyet gösteren gerçek veya tüzel kişiler	Azami 9 ay	Asgari %20 Azami %50
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	KOBİ'lere Yönelik Yenilikçi Yaklaşımlar Mali Destek Programları	Amasya Çorum Samsun Tokat	Prog19.000.000TL Asgari:40.000TL Azami:400.000TL	KOBİ tanımına uyan işletmeler		
Serhat Kalkınma Ajansı	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı-4	Ağrı Ardahan Iğdır Kars	Prog:5.000.000TL Asgari:25.000TL Azami:500.000TL	Kar amacı güden kurum ve kuruluşlar	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
	Örnek Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı-3	Ağrı Ardahan Iğdır Kars	Prog:2.000.000TL Asgari:25.000TL Azami:300.000TL	Kar amacı güden kurum ve kuruluşlar	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Trakya Kalkınma Ajansı	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı	Edirne Kırklareli Tekirdağ	Prog:4.000.000TL Asgari:50.000TL Azami:500.000TL	-KOBİ'ler -Kooperatifler -Birlikler (mahalli idare birlikleri hariç)	Asgari 6 ay Azami 9 ay	Asgari %25 Azami %50
Zafer Kalkınma Ajansı	Rekabetçi KOBİ Mali Destek Programı	Afyonkara hisar Kütahya Manisa Uçak	Prog:4.050.000TL Asgari:25.000TL Azami:400.000TL	KOBİ tanımına uyan işletmeler	Azami 6 ay	Asgari %10 Azami %50

Kaynak: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı,

<http://www.ab.gov.tr/files/kalkinma/kalkinma_15_01_2014.pdf, 8 Nisan 2014.

TKDK Desteklenen Yatırım Alanları Tablosu

Tedbir Adı	Alt Tedbir Kodu ve Alt Tedbir Adı		Uygun Harcama Tutarları	
101-Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar	101-1	Süt Üreten Tarımsal İşletmelere Yatırım	En az 15.000 € En fazla 1.000.000 €	
	102-2	Et Üreten Tarımsal İşletmelere Yatırım	Kırmızı et	En az 20.000€ En fazla 1.000.000 €
			Beyaz et	En az 15.000€ En fazla 500.000 €
	103-Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar	103-1	Süt ve Süt Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	Süt İşleme tesisleri
Süt toplayan üretici örgütleri				En az 25.000€ En fazla 1.000.000 €
103-2		Et ve Et Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	Kırmızı et	En az 30.000€ En fazla 3.000.000 €
			Beyaz et	En az 30.000€ En fazla 3.000.000 €
103-3		Meyve ve Sebzelerin İşlenmesi ve Pazarlanması		En az 50.000€ En fazla 1.250.000 €
103-4		Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması		En az 50.000€ En fazla 1.500.000 €
302-Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi	302-1	Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi	En az 5.000€ En fazla 250.000 €	
	302-2	Yerel Ürünlerin ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi	En az 10.000€ En fazla 400.000 €	
	302-3	Kırsal Turizm	En az 15.000€ En fazla 500.000 €	
	302-4	Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi	En az 15.000€ En fazla 400.000 €	
Tedbirlerin Uygulanacağı İller	Afyonkarahisar, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ankara, Ardahan, Aydın, Balıkesir, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Karaman, Kars, Kastamonu, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muş, Nevşehir, Ordu, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Uşak, Van, Yozgat			

Kaynak: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu,

<<http://www.tkd.gov.tr/BasvuruFiles/BasvuruPaketiHazirlamaDokumanlari/IITedbirListesi/IITedbirListesi.pdf>>, 24 Nisan 2014.

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği İllerin Dağılımı Tablosu

	Frekans	Yüzde
Gaziantep	78	59,5
Şanlıurfa	53	40,5
Toplam	131	100,0

İşletmelerin 2013 Yılı Toplam Çalışan Sayısının Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde
1-9	100	76,3
10-49	23	17,6
50-249	7	5,3
250 ve üzeri	1	0,8
Toplam	131	100,0

Gaziantep'te İşletmelerin 2013 Yılı Toplam Çalışan Sayısının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde
1-9	67	85,9
10-49	6	7,7
50-249	4	5,1
250 ve üzeri	1	1,3
Toplam	78	100,0

Şanlıurfa'da İşletmelerin 2013 Yılı Toplam Çalışan Sayısının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde
1-9	33	62,3
10-49	17	32
50-249	3	5,7
250 ve üzeri	0	0
Toplam	53	100,0

İşletmelerin 2013 Yılı Net Satış Hâsılatlarının Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde
0-1 milyon TL	85	64,9
1-8 milyon TL	35	26,7
8-40 milyon TL	10	7,6
40 milyon TL üzeri	1	0,8
Toplam	131	100,0

Gaziantep'te İşletmelerin 2013 Yılı Net Satış Hâsılatlarının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde
0-1 milyon TL	52	66,7
1-8 milyon TL	19	24,4
8-40 milyon TL	7	8,9
40 milyon TL üzeri	0	0
Toplam	78	100,0

Şanlıurfa'da İşletmelerin 2013 Yılı Net Satış Hâsılatlarının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde
0-1 milyon TL	33	62,2
1-8 milyon TL	16	30,2
8-40 milyon TL	3	5,7
40 milyon TL üzeri	1	1,9
Toplam	53	100,0

İşletmelerin 2013 Yılı Mali Bilançolarının Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde
0-1 milyon TL	86	65,6
1-8 milyon TL	33	25,2
8-40 milyon TL	11	8,4
40 milyon TL üzeri	1	0,8
Toplam	131	100,0

Gaziantep'te İşletmelerin 2013 Yılı Mali Bilançolarının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde
0-1 milyon TL	54	69,2
1-8 milyon TL	18	23,1
8-40 milyon TL	5	6,4
40 milyon TL üzeri	1	1,3
Toplam	78	100,0

Şanlıurfa'da İşletmelerin 2013 Yılı Mali Bilançolarının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde
0-1 milyon TL	32	60,4
1-8 milyon TL	15	28,3
8-40 milyon TL	6	11,3
40 milyon TL üzeri	0	0
Toplam	53	100,0

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlerin Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Madencilik ve taş ocakçılığı	0	0	0
İmalat	39	29,8	29,8
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	6	4,6	34,4
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faal.	1	0,8	35,1
İnşaat	12	9,2	44,3
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının onarımı	28	21,4	65,6
Ulaştırma ve depolama	2	1,5	67,2
Konaklama ve yiyecek hizmet faaliyetleri	6	4,6	71,8
Bilgi ve iletişim	7	5,3	77,1
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	12	9,2	86,3
İdari ve destek hizmetleri faaliyetleri	3	2,3	88,5
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	1	0,8	89,3
Diğer	14	10,7	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlerin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Madencilik ve taş ocakçılığı	0	0	0
İmalat	29	37,2	37,2
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	2	2,6	39,8
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faal.	0	0	39,8
İnşaat	6	7,7	47,5
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının onarımı	14	17,9	65,4
Ulaştırma ve depolama	1	1,3	66,7
Konaklama ve yiyecek hizmet faaliyetleri	2	2,6	69,3
Bilgi ve iletişim	6	7,7	77
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	7	8,9	85,9
İdari ve destek hizmetleri faaliyetleri	2	2,6	88,5
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	0	0	88,5
Diğer	9	11,5	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlerin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Madencilik ve taş ocakçılığı	0	0	0
İmalat	10	18,9	18,9
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	4	7,5	26,4
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faal.	1	1,9	28,3
İnşaat	6	11,4	39,7
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının onarımı	14	26,4	66,1
Ulaştırma ve depolama	1	1,9	68
Konaklama ve yiyecek hizmet faaliyetleri	4	7,5	75,5
Bilgi ve iletişim	1	1,9	77,4
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	5	9,4	86,8
İdari ve destek hizmetleri faaliyetleri	1	1,9	88,7
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	1	1,9	90,6
Diğer	5	9,4	100,0
Toplam	53	100,0	

İşletmelerin Hukuki Yapısının Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anonim Şirket	3	2,3	2,3
Adi Ortaklık	0	0	2,3
Limited Şirket	65	49,6	51,9
Kolektif Şirket	0	0	51,9
Komandit Şirket	0	0	51,9
Şahıs Şirketi	54	41,2	93,1
Diğer	9	6,9	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te İşletmelerin Hukuki Yapısının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anonim Şirket	2	2,6	2,6
Adi Ortaklık	0	0	2,6
Limited Şirket	34	43,6	46,2
Kolektif Şirket	0	0	46,2
Komandit Şirket	0	0	46,2
Şahıs Şirketi	36	46,1	92,3
Diğer	6	7,7	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da İşletmelerin Hukuki Yapısının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Anonim Şirket	1	1,9	1,9
Adi Ortaklık	0	0	1,9
Limited Şirket	31	58,4	60,3
Kolektif Şirket	0	0	60,3
Komandit Şirket	0	0	60,3
Şahıs Şirketi	18	33,9	94,2
Diğer	3	5,8	100,0
Toplam	53	100,0	

İşletmelerin Bulunduğu Yerlerin Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Serbest Bölge	20	15,3	15,3
Teknopark	1	0,8	16,0
Teknoloji Geliştirme Bölgesi	0	0	16,0
Küçük Sanayi Bölgesi	30	22,9	38,9
Organize Sanayi Bölgesi	28	21,4	60,3
Diğer	52	39,7	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te İşletmelerin Bulunduğu Yerlerin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Serbest Bölge	11	14,1	14,1
Teknopark	1	1,3	15,4
Teknoloji Geliştirme Bölgesi	0	0	15,4
Küçük Sanayi Bölgesi	22	28,2	43,6
Organize Sanayi Bölgesi	13	16,7	60,3
Diğer	31	39,7	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da İşletmelerin Bulunduğu Yerlerin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Serbest Bölge	9	16,9	16,9
Teknopark	0	0	16,9
Teknoloji Geliştirme Bölgesi	0	0	16,9
Küçük Sanayi Bölgesi	8	15,1	32
Organize Sanayi Bölgesi	15	28,4	60,4
Diğer	21	39,6	100,0
Toplam	53	100,0	

İşletmelerin Kaç Yıldan Beri Faaliyet Gösterdiğinin Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1-5 yıl	69	52,7	52,7
6-10 yıl	32	24,4	77,1
11-15 yıl	13	9,9	87,0
16-20 yıl	6	4,6	91,6
21 yıl ve üzeri	11	8,4	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te İşletmelerin Kaç Yıldan Beri Faaliyet Gösterdiğinin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1-5 yıl	44	56,4	56,4
6-10 yıl	17	21,8	78,2
11-15 yıl	7	9	87,2
16-20 yıl	3	3,8	91
21 yıl ve üzeri	7	9	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da İşletmelerin Kaç Yıldan Beri Faaliyet Gösterdiğinin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
1-5 yıl	25	47,2	47,2
6-10 yıl	15	28,3	75,5
11-15 yıl	6	11,3	86,8
16-20 yıl	3	5,7	92,5
21 yıl ve üzeri	4	7,5	100,0
Toplam	53	100,0	

İşletmelerin Kimin Tarafından Yönetildiğinin Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İşletme Sahibi/Ortağı	123	93,9	93,9
Profesyonel Yönetici	6	4,6	98,5
Diğer	2	1,5	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te İşletmelerin Kimin Tarafından Yönetildiğinin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İşletme Sahibi/Ortağı	78	100	100
Profesyonel Yönetici	0	0	100
Diğer	0	0	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da İşletmelerin Kimin Tarafından Yönetildiğinin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İşletme Sahibi/Ortağı	45	84,9	84,9
Profesyonel Yönetici	6	11,3	96,2
Diğer	2	3,8	100,0
Toplam	53	100,0	

İşletmeyi Yöneten Kişinin Eğitim Düzeyinin Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlkokul	13	9,9	9,9
Ortaokul	10	7,6	17,6
Lise	48	36,6	54,2
Ön lisans	8	6,1	60,3
Lisans	42	32,1	92,4
Yüksek Lisans	8	6,1	98,5
Doktora	1	0,8	99,2
Diğer	1	0,8	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te İşletmeyi Yöneten Kişinin Eğitim Düzeyinin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlkokul	7	8,9	8,9
Ortaokul	6	7,7	16,6
Lise	24	30,8	47,4
Ön lisans	5	6,4	53,8
Lisans	29	37,2	91
Yüksek Lisans	5	6,4	97,4
Doktora	1	1,3	98,7
Diğer	1	1,3	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da İşletmeyi Yöneten Kişinin Eğitim Düzeyinin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlkokul	6	11,3	11,3
Ortaokul	4	7,5	18,8
Lise	24	45,2	64
Ön lisans	3	5,7	69,7
Lisans	13	24,6	94,3
Yüksek Lisans	3	5,7	100
Doktora	0	0	100
Diğer	0	0	100,0
Toplam	53	100,0	

Destek Programları Hakkındaki Bilgi Düzeyinin Dağılımı Tablosu

GENEL	Hiç bilgimiz yok		Kısmen bilgimiz var		Çok bilgimiz var	
	F	Y	F	Y	F	Y
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge Merkezleri)	83	63,4	45	34,4	3	2,3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	109	83,2	21	16	1	0,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (SAN-TEZ)	108	82,4	21	16	2	1,5
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	99	75,6	30	22,9	2	1,5
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	102	77,9	26	19,8	3	2,3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	97	74	32	24,4	2	1,5
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun)	113	86,3	17	13	1	0,8
Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler)	105	80,2	23	17,6	3	2,3
Ekonomi Bakanlığı (Yatırım Teşvik Sistemi)	86	65,6	37	28,2	8	6,1
Kalkınma Ajansı (Mali ve Teknik Destekler)	75	57,3	43	32,8	13	9,9
KOSGEB (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	65	49,6	58	44,3	8	6,1
KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı)	67	51,1	58	44,3	6	4,6
KOSGEB (Genel Destek Programı)	44	33,6	65	49,6	22	16,8
KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)	46	35,1	63	48,1	22	16,8
KOSGEB (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	70	53,4	52	39,7	9	6,9
KOSGEB (KOBİ Proje Destek Programı)	53	40,5	59	45	19	14,5
KOSGEB (Tematik Proje Destek Programı)	92	70,2	33	25,2	6	4,6
SGK (Ar-Ge Teşviki)	99	75,6	30	22,9	2	1,5
SGK (Engelli İstihdamının Teşviki)	98	74,8	30	22,9	3	2,3
SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	102	77,9	27	20,6	2	1,5
SGK (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	94	71,8	33	25,2	4	3,1
SGK (Kültür Yatırımları Teşviki)	114	87	16	12,2	1	0,8
SGK (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	101	77,1	27	20,6	3	2,3
SGK (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	105	80,2	24	18,3	2	1,5
SGK (5 Puanlık Prim İndirimi)	77	58,8	41	31,3	13	9,9
TKDK (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması)	113	86,3	17	13	1	0,8
TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi)	114	87	16	12,2	1	0,8
TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi)	112	85,5	18	13,7	1	0,8
TÜBİTAK (TEYDEP Destekleri)	103	78,6	25	19,1	3	2,3
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları	82	62,6	42	32,1	7	5,3
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları	91	69,5	35	26,7	5	3,8
TTGV (Ar-Ge Proje Destekleri)	110	84	19	14,5	2	1,5
TTGV (Çevre Proje Destekleri)	110	84	20	15,3	1	0,8
TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	114	87	16	12,2	1	0,8

Gaziantep'te Destek Programları Hakkındaki Bilgi Düzeyinin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Hiç bilgimiz yok		Kısmen bilgimiz var		Çok bilgimiz var	
	F	Y	F	Y	F	Y
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge Merkezleri)	42	53,8	33	42,3	3	3,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	62	79,5	15	19,2	1	1,3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (SAN-TEZ)	63	80,8	13	16,7	2	2,6
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	57	73,1	19	24,4	2	2,6
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	59	75,6	16	20,5	3	3,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	56	71,8	20	25,6	2	2,6
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun)	67	85,9	10	12,8	1	1,3
Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler)	62	79,5	13	16,7	3	3,8
Ekonomi Bakanlığı (Yatırım Teşvik Sistemi)	54	69,2	20	25,6	4	5,1
Kalkınma Ajansı (Mali ve Teknik Destekler)	47	60,3	27	34,6	4	5,1
KOSGEB (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	34	43,6	39	50	5	6,4
KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Prog)	33	42,3	41	52,6	4	5,1
KOSGEB (Genel Destek Programı)	26	33,3	38	48,7	14	17,9
KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)	26	33,3	38	48,7	14	17,9
KOSGEB (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	40	51,3	33	42,3	5	6,4
KOSGEB (KOBİ Proje Destek Programı)	31	39,7	35	44,9	12	15,4
KOSGEB (Tematik Proje Destek Programı)	50	64,1	25	32,1	3	3,8
SGK (Ar-Ge Teşviki)	60	76,9	17	21,8	1	1,3
SGK (Engelli İstihdamının Teşviki)	53	67,9	22	28,2	3	3,8
SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	59	75,6	17	21,8	2	2,6
SGK (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	50	64,1	25	32,1	3	3,8
SGK (Kültür Yatırımları Teşviki)	67	85,9	10	12,8	1	1,3
SGK (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	57	73,1	18	23,1	3	3,8
SGK (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	62	79,5	14	17,9	2	2,6
SGK (5 Puanlık Prim İndirimi)	48	61,5	22	28,2	8	10,3
TKDK (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması)	66	84,6	11	14,1	1	1,3
TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi)	67	85,9	10	12,8	1	1,3
TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi)	64	82,1	13	16,7	1	1,3
TÜBİTAK (TEYDEP Destekleri)	63	80,8	14	17,9	1	1,3
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları	56	71,8	18	23,1	4	5,1
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları	55	70,5	19	24,4	4	5,1
TTGV (Ar-Ge Proje Destekleri)	64	82,1	12	15,4	2	2,6
TTGV (Çevre Proje Destekleri)	64	82,1	13	16,7	1	1,3
TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	67	85,9	10	12,8	1	1,3

Şanlıurfa'da Destek Programları Hakkındaki Bilgi Düzeyinin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Hiç bilgimiz yok		Kısmen bilgimiz var		Çok bilgimiz var	
	F	Y	F	Y	F	Y
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge Merkezleri)	41	77,4	12	22,6	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	47	88,7	6	11,3	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (SAN-TEZ)	45	84,9	8	15,1	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	42	79,2	11	20,8	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	43	81,1	10	18,9	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	41	77,4	12	22,6	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun)	41,1	86,8	7	13,2	0	0
Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler)	43	81,1	10	18,9	0	0
Ekonomi Bakanlığı (Yatırım Teşvik Sistemi)	32	60,4	17	32,1	4	7,5
Kalkınma Ajansı (Mali ve Teknik Destekler)	28	52,8	16	30,2	9	17
KOSGEB (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	31	58,5	19	35,8	3	5,7
KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Prog)	34	64,2	17	32,1	2	3,8
KOSGEB (Genel Destek Programı)	18	34	28	52,8	7	13,2
KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)	20	37,7	25	47,2	8	15,1
KOSGEB (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	30	56,6	19	35,8	4	7,5
KOSGEB (KOBİ Proje Destek Programı)	22	41,5	25	47,2	6	11,3
KOSGEB (Tematik Proje Destek Programı)	42	79,2	8	15,1	3	5,7
SGK (Ar-Ge Teşviki)	40	75,5	12	22,6	1	1,9
SGK (Engelli İstihdamının Teşviki)	45	84,9	8	15,1	0	0
SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	43	81,1	10	18,9	0	0
SGK (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	44	83	8	15,1	1	1,9
SGK (Kültür Yatırımları Teşviki)	47	88,7	6	11,3	0	0
SGK (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	44	83	9	17	0	0
SGK (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	43	81,1	10	18,9	0	0
SGK (5 Puanlık Prim İndirimi)	29	54,7	19	35,8	5	9,4
TKDK (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması)	47	88,7	6	11,3	0	0
TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi)	47	88,7	6	11,3	0	0
TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi)	48	90,6	5	9,4	0	0
TÜBİTAK (TEYDEP Destekleri)	39	73,6	12	22,6	2	3,8
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları	26	49,1	24	45,3	3	5,7
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları	36	67,9	16	30,2	1	1,9
TTGV (Ar-Ge Proje Destekleri)	46	86,8	7	13,2	0	0
TTGV (Çevre Proje Destekleri)	46	88,8	7	13,2	0	0
TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	47	88,7	6	11,3	0	0

Destek Programları Hakkındaki Bilgiye Ulaşım Kaynaklarının Dağılımı Tablosu

GENEL	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Devlet kurumları	11	8,4	8,4
Destek alan diğer KOBİ'ler	15	11,5	19,8
Danışmanlık firmaları	24	18,3	38,2
Kitapçık-broşür	2	1,5	39,7
Web sitesi	44	33,6	73,3
E-mail	30	22,9	96,2
Diğer	5	3,8	100,0
Toplam	131	100,0	

Gaziantep'te Destek Programları Hakkındaki Bilgiye Ulaşım Kaynaklarının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Devlet kurumları	3	3,8	3,8
Destek alan diğer KOBİ'ler	9	11,5	15,3
Danışmanlık firmaları	9	11,5	26,8
Kitapçık-broşür	1	1,3	28,1
Web sitesi	33	42,3	70,4
E-mail	19	24,5	94,9
Diğer	4	5,1	100,0
Toplam	78	100,0	

Şanlıurfa'da Destek Programları Hakkındaki Bilgiye Ulaşım Kaynaklarının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Devlet kurumları	8	15,1	15,1
Destek alan diğer KOBİ'ler	6	11,3	26,4
Danışmanlık firmaları	15	28,3	54,7
Kitapçık-broşür	1	1,9	56,6
Web sitesi	11	20,8	77,4
E-mail	10	18,8	96,2
Diğer	2	3,8	100,0
Toplam	53	100,0	

Kullanılan/Kullanılmayan Destek Programlarının Dağılımı Tablosu

GENEL	Kullandık		Kullanmadık	
	F	Y	F	Y
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge Merkezleri)	18	13,7	113	86,3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	17	13	114	87
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (SAN-TEZ)	20	15,3	111	84,7
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	18	13,7	113	86,3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	17	13	114	87
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	17	13	114	87
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun)	18	13,7	113	86,3
Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler)	17	13	114	87
Ekonomi Bakanlığı (Yatırım Teşvik Sistemi)	21	16	110	84
Kalkınma Ajansı (Mali ve Teknik Destekler)	28	21,4	103	78,6
KOSGEB (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	24	18,3	107	81,7
KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Prog)	19	14,5	112	85,5
KOSGEB (Genel Destek Programı)	44	33,6	87	66,4
KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)	42	32,1	89	67,9
KOSGEB (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	20	15,3	111	84,7
KOSGEB (KOBİ Proje Destek Programı)	30	22,9	101	77,1
KOSGEB (Tematik Proje Destek Programı)	19	14,5	112	85,5
SGK (Ar-Ge Teşviki)	18	13,7	113	86,3
SGK (Engelli İstihdamının Teşviki)	19	14,5	112	85,5
SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	17	13	114	87
SGK (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	20	15,3	111	84,7
SGK (Kültür Yatırımları Teşviki)	17	13	114	87
SGK (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	18	13,7	113	86,3
SGK (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	18	13,7	113	86,3
SGK (5 Puanlık Prim İndirimi)	33	25,2	98	74,8
TKDK (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması)	17	13	114	87
TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi)	17	13	114	87
TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi)	18	13,7	113	86,3
TÜBİTAK (TEYDEP Destekleri)	24	18,3	107	81,7
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları	29	22,1	102	77,9
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları	21	16	110	84
TTGV (Ar-Ge Proje Destekleri)	19	14,5	112	85,5
TTGV (Çevre Proje Destekleri)	19	14,5	112	85,5
TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	19	14,5	112	85,5

Gaziantep’te Kullanılan/Kullanılmayan Destek Programlarının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Kullandık		Kullanmadık	
	F	Y	F	Y
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge Merkezleri)	11	14,1	67	85,9
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	10	12,8	68	87,2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (SAN-TEZ)	10	12,8	68	87,2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	11	14,1	67	85,9
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	10	12,8	68	87,2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	10	12,8	68	87,2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun)	10	12,8	68	87,2
Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler)	10	12,8	68	87,2
Ekonomi Bakanlığı (Yatırım Teşvik Sistemi)	10	12,8	68	87,2
Kalkınma Ajansı (Mali ve Teknik Destekler)	10	12,8	68	87,2
KOSGEB (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	11	14,1	67	85,9
KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Prog)	11	14,1	67	85,9
KOSGEB (Genel Destek Programı)	25	32,1	53	67,9
KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)	24	30,8	54	69,2
KOSGEB (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	11	14,1	67	85,9
KOSGEB (KOBİ Proje Destek Programı)	14	17,9	64	82,1
KOSGEB (Tematik Proje Destek Programı)	11	14,1	67	85,9
SGK (Ar-Ge Teşviki)	11	14,1	67	85,9
SGK (Engelli İstihdamının Teşviki)	11	14,1	67	85,9
SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	10	12,8	68	87,2
SGK (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	13	16,7	65	83,3
SGK (Kültür Yatırımları Teşviki)	10	12,8	68	87,2
SGK (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	10	12,8	68	87,2
SGK(Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	11	14,1	67	85,9
SGK (5 Puanlık Prim İndirimi)	19	24,4	59	75,6
TKDK (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması)	11	14,1	67	85,9
TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi)	11	14,1	67	85,9
TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi)	12	15,4	66	84,6
TÜBİTAK (TEYDEP Destekleri)	14	17,9	64	82,1
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları	14	17,9	64	82,1
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları	11	14,1	67	85,9
TTGV (Ar-Ge Proje Destekleri)	11	14,1	67	85,9
TTGV (Çevre Proje Destekleri)	11	14,1	67	85,9
TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	11	14,1	67	85,9

Şanlıurfa'da Kullanılan/Kullanılmayan Destek Programlarının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Kullandık		Kullanmadık	
	F	Y	F	Y
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Ar-Ge Merkezleri)	7	13,2	46	86,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	7	13,2	46	86,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (SAN-TEZ)	10	18,9	43	81,1
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	7	13,2	46	86,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	7	13,2	46	86,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	7	13,2	46	86,8
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (5746 Sayılı Kanun)	8	15,1	45	84,9
Ekonomi Bakanlığı (Destekler Hakkında Tebliğler)	7	13,2	46	86,8
Ekonomi Bakanlığı (Yatırım Teşvik Sistemi)	11	20,8	42	79,2
Kalkınma Ajansı (Mali ve Teknik Destekler)	18	34	35	66
KOSGEB (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	13	24,5	40	75,5
KOSGEB (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Prog)	8	15,1	45	84,9
KOSGEB (Genel Destek Programı)	19	35,8	34	64,2
KOSGEB (Girişimcilik Destek Programı)	18	34	35	66
KOSGEB (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	9	17	44	83
KOSGEB (KOBİ Proje Destek Programı)	16	30,2	37	69,8
KOSGEB (Tematik Proje Destek Programı)	8	15,1	45	84,9
SGK (Ar-Ge Teşviki)	7	13,2	46	86,8
SGK (Engelli İstihdamının Teşviki)	8	15,1	45	84,9
SGK (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	7	13,2	46	86,8
SGK (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	7	13,2	46	86,8
SGK (Kültür Yatırımları Teşviki)	7	13,2	46	86,8
SGK (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	8	15,1	45	84,9
SGK (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	7	13,2	46	86,8
SGK (5 Puanlık Prim İndirimi)	14	26,4	39	73,6
TKDK (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması)	6	11,3	47	88,7
TKDK (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi)	6	11,3	47	88,7
TKDK (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi)	6	11,3	47	88,7
TÜBİTAK (TEYDEP Destekleri)	10	18,9	43	81,1
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları	15	28,3	38	71,7
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları	10	18,9	43	81,1
TTGV (Ar-Ge Proje Destekleri)	8	15,1	45	84,9
TTGV (Çevre Proje Destekleri)	8	15,1	45	84,9
TTGV (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	8	15,1	45	84,9

Yararlanılan Destek Programları Kapsamında İşletmelere Sağlandığı Düşünülen Katkıların Dağılımı Tablosu

GENEL	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	22	27,2	9	11,1	25	30,9	15	18,5	10	12,3
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	24	26,9	22	27,2	15	18,5	13	16	7	8,6
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	24	29,6	18	22,2	15	18,5	18	22,2	6	7,4
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	25	30,9	20	24,7	12	14,8	20	24,7	4	4,9
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	26	32,1	21	25,9	14	17,3	14	17,3	6	7,4
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	27	33,3	20	24,7	13	16	17	21	4	4,9
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	24	29,6	15	18,5	20	24,7	13	16	9	11,1
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	22	27,2	12	14,8	23	28,4	16	19,8	8	9,9
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	20	24,7	18	22,2	21	25,9	14	17,3	8	9,9
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	25	30,9	16	19,8	19	23,5	14	17,3	7	8,6
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	36	44,4	18	22,2	14	17,3	7	8,6	6	7,4
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	25	30,9	17	21	20	24,7	14	17,3	5	6,2
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	22	27,2	18	22,2	18	22,2	16	19,8	7	8,6
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	22	27,2	17	21	16	19,8	18	22,2	8	9,9

Gaziantep’te Yararlanılan Destek Programları Kapsamında İşletmelere Sağlandığı Düşünülen Katkıların Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	18	42,9	5	11,9	8	19	6	14,3	5	11,9
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	18	42,9	11	26,2	5	11,9	6	14,3	2	4,8
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	16	38,1	9	21,4	6	14,3	9	21,4	2	4,8
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	16	38,1	10	23,8	6	14,3	8	19	2	4,8
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	18	42,9	7	16,7	8	19	7	16,7	2	4,8
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	18	42,9	7	16,7	8	19	7	16,7	2	4,8
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	17	40,5	5	11,9	11	26,2	7	16,7	2	4,8
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	16	38,1	4	9,5	12	28,6	6	14,3	4	9,5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	16	38,1	6	14,3	11	26,2	5	11,9	4	9,5
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	18	42,9	5	11,9	9	21,4	8	19	2	4,8
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	21	50	8	19	5	11,9	5	11,9	3	7,1
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	17	40,5	6	14,3	9	21,4	6	14,3	4	9,5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	17	40,5	6	14,3	7	16,7	9	21,4	3	7,1
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	17	40,5	7	16,7	5	11,9	10	23,8	3	7,1

Şanlıurfa'da Yararlanılan Destek Programları Kapsamında İşletmelere Sağlandığı Düşünülen Katkıların Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	4	10,3	4	10,3	17	43,6	9	23,1	5	12,8
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	6	15,4	11	28,2	10	25,6	7	17,9	5	12,8
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	8	20,5	9	23,1	9	23,1	9	23,1	4	10,3
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	9	23,1	10	25,6	6	15,4	12	30,8	2	39
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	8	20,5	14	35,9	6	15,4	7	17,9	4	10,3
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	9	23,1	13	33,3	5	12,8	10	25,6	2	5,1
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	7	17,9	10	25,6	9	23,1	6	15,4	7	17,9
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	6	15,4	8	20,5	11	28,2	10	25,6	4	10,3
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	4	10,3	12	30,8	10	25,6	9	23,1	4	10,3
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	7	17,9	11	28,2	10	25,6	6	15,4	5	12,8
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	15	38,5	10	25,6	9	23,1	2	5,1	3	7,7
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	8	20,5	11	28,2	11	28,2	8	20,5	1	2,6
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	5	12,8	12	30,8	11	28,2	7	17,9	4	10,3
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	5	12,8	10	25,6	11	28,2	8	20,5	5	12,8

Destek Programlardan Yararlanmama Nedenlerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı Tablosu

GENEL	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katlıyorum		Kesinlikle katlıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	26	22	22	18,6	30	25,4	22	18,6	18	15,3
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	15	12,7	6	5,1	29	24,6	20	16,9	48	40,7
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	17	14,4	14	11,9	27	22,9	24	20,3	36	30,5
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	20	16,9	11	9,3	29	24,6	19	16,1	39	33,1
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	15	12,7	13	11	35	29,7	28	23,7	27	22,9
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	31	26,3	16	13,6	29	24,6	20	16,9	22	18,6
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması nedeniyle yararlanmadım	18	15,3	12	10,2	33	28	21	17,8	34	28,8
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	21	17,8	13	11	34	28,8	18	15,3	32	27,1
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	21	17,8	19	16,1	31	26,3	18	15,3	29	24,6

Gaziantep'te Destek Programlardan Yararlanmama Nedenlerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katlıyorum		Kesinlikle katlıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	16	23,2	6	8,7	20	29	10	14,5	17	24,6
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	6	8,7	3	4,3	18	26,1	8	11,6	34	49,3
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	8	11,6	6	8,7	18	26,1	10	14,5	27	39,1
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	9	13	5	7,2	16	23,2	6	8,7	33	47,8
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	7	10,1	6	8,7	20	29	12	17,4	24	34,8
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	18	26,1	8	11,6	18	26,1	8	11,6	17	24,6
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması nedeniyle yararlanmadım	9	13	2	2,9	21	30,4	9	13	28	40,6
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	11	15,9	4	5,8	20	29	8	11,6	26	37,7
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	12	17,4	8	11,6	20	29	7	10,1	22	31,9

Şanlıurfa'da Destek Programlardan Yararlanmama Nedenlerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katlıyorum		Kesinlikle katlıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	10	20,4	16	32,7	10	20,4	12	24,5	1	2
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	9	18,4	3	6,1	11	22,4	12	24,5	14	28,6
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	9	18,4	8	16,3	9	18,4	14	28,6	9	18,4
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	11	22,4	6	12,2	13	26,5	13	26,5	6	12,2
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	8	16,3	7	14,3	15	30,6	16	32,7	3	6,1
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	13	26,5	8	16,3	11	22,4	12	24,5	5	10,2
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması nedeniyle yararlanmadım	9	18,4	10	20,4	12	24,5	12	24,5	6	12,2
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	10	20,4	9	18,4	14	28,6	10	20,4	6	12,2
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	9	18,4	11	22,4	11	22,4	11	22,4	7	14,3

İşletmelere Sağlanan Desteklerin Devlet Açısından Programlardan Amaçlanarlara Ulaşıp Ulaşılamadığının Dağılımı Tablosu

GENEL	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katlıyorum		Kesinlikle katlıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Verilen desteklerle, devlet destek programlarının yapılma amaçlarına ulaştığına inanıyorum	28	21,4	19	14,5	38	29	26	19,8	20	15,3
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanıyorum	19	14,5	14	10,7	43	32,8	31	23,7	24	18,3
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmıyorum ancak ileride artacağını düşünüyorum	25	19,1	19	14,5	37	28,2	31	23,7	19	14,5
Desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığına inanıyorum	18	13,7	15	11,5	33	25,2	38	29	27	20,6
Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanıyorum	15	11,5	9	6,9	37	28,2	34	26	36	27,5
Devletin verilen destekleri kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığına inanıyorum	26	19,8	20	15,3	34	26	28	21,4	23	17,6

Gaziantep'te İşletmelere Sağlanan Desteklerin Devlet Açısından Programlardan Amaçlananlara Ulaşıp Ulaşılamadığının Dağılımı Tablosu

GAZİANTEP	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katlıyorum		Kesinlikle katlıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Verilen desteklerle, devlet destek programlarının yapılma amaçlarına ulaştığına inanıyorum	21	26,9	8	10,3	18	23,1	17	21,8	14	17,9
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanıyorum	11	14,1	6	7,7	26	33,3	18	23,1	17	21,8
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmıyorum ancak ilerde artacağını düşünüyorum	16	20,5	8	10,3	24	30,8	15	19,2	15	19,2
Desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığına inanıyorum	10	12,8	6	7,7	22	28,2	18	23,1	22	28,2
Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanıyorum	10	12,8	2	2,6	23	29,5	19	24,4	24	30,8
Devletin verilen destekleri kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığına inanıyorum	17	2,81	7	9	17	21,8	18	23,1	19	24,4

Şanlıurfa'da İşletmelere Sağlanan Desteklerin Devlet Açısından Programlardan Amaçlananlara Ulaşıp Ulaşılamadığının Dağılımı Tablosu

ŞANLIURFA	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katlıyorum		Kesinlikle katlıyorum	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
Verilen desteklerle, devlet destek programlarının yapılma amaçlarına ulaştığına inanıyorum	7	13,2	11	20,8	20	37,7	9	17	6	11,3
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanıyorum	8	15,1	8	15,1	17	32,1	13	24,5	7	13,2
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmıyorum ancak ilerde artacağını düşünüyorum	10	18,9	10	18,9	13	24,5	16	30,2	4	7,5
Desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığına inanıyorum	8	15,1	9	17	11	20,8	20	37,7	5	9,4
Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanıyorum	5	9,4	7	13,2	14	26,4	15	28,3	12	22,6
Devletin verilen destekleri kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığına inanıyorum	10	18,9	12	22,6	17	32,1	10	18,9	4	7,5

H1 Hipotezinde Her Bir Soru İçin Korelasyon Matrisi Sonuçları Tablosu

		Verilen desteklerle, devlet destek programlarının yapılma amaçlarına ulaştığına inanıyorum	Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanıyorum	Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmıyorum ancak ileride artacağını düşünüyorum	Desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığına inanıyorum	Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanıyorum	Devletin verilen destekleri kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığına inanıyorum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,259	,199	,261	,184	,188	,220
	p değeri	,020	,076	,019	,100	,092	,049
Firmalar kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,162	,113	,210	,216	,133	,177
	p değeri	,149	,315	,060	,053	,236	,114
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,272	,239	,261	,304	,139	,272
	p değeri	,014	,032	,018	,006	,215	,014
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,315	,246	,265	,330	,138	,289
	p değeri	,004	,027	,017	,003	,221	,009
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,268	,213	,216	,299	,184	,277
	p değeri	,016	,056	,053	,007	,100	,012
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,272	,228	,257	,308	,197	,295
	p değeri	,014	,041	,020	,005	,079	,008
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,258	,212	,256	,260	,251	,212
	p değeri	,020	,057	,021	,019	,024	,058
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,257	,182	,206	,215	,164	,214
	p değeri	,020	,104	,065	,054	,143	,055
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,256	,255	,255	,288	,171	,195
	p değeri	,021	,021	,022	,009	,128	,081
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,257	,234	,216	,270	,164	,242
	p değeri	,021	,035	,053	,015	,143	,029
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,078	,135	,211	,135	,143	,118
	p değeri	,489	,228	,059	,230	,202	,294
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,237	,221	,239	,292	,171	,317
	p değeri	,033	,047	,031	,008	,128	,004
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,170	,274	,310	,285	,171	,364
	p değeri	,130	,013	,005	,010	,127	,001
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,231	,281	,295	,304	,198	,307
	p değeri	,038	,011	,007	,006	,076	,005

H2 Hipotezinde Her Bir Soru İçin Korelasyon Matrisi Sonuçları Tablosu

		BİLİM	EKONOMİ	KALKINMA	KOSGEB	SGK	TKDK	TÜBİTAK	İŞKUR	TTGV
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-0,3	-,198	-,159	-,155	-0,232	-,305	-,230	-,195	-,233
	P değeri	,007	,076	,156	,168	,037	,006	,039	,081	,036
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,132	-,072	-,015	-,044	-,066	-,231	-,039	-,042	-,144
	P değeri	,241	,523	,895	,697	,560	,038	,732	,709	,198
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,146	-,127	-,046	-,161	-,138	-,193	-,075	-,159	-,202
	P değeri	,194	,260	,682	,150	,219	,084	,506	,157	,071
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,119	-,051	-,039	-,049	-,081	-,123	-,040	-,098	-,111
	P değeri	,290	,652	,730	,665	,474	,273	,723	,384	,325
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,106	-,061	-,033	-,076	-,078	-,121	-,072	-,085	-,102
	P değeri	,348	,590	,768	,498	,489	,282	,525	,448	,364
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,130	-,081	-,009	-,044	-,108	-,130	-,078	-,081	-,112
	P değeri	,249	,474	,939	,697	,335	,247	,490	,474	,319
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,149	-,167	-,023	-,143	-,174	-,212	-,106	-,209	-,221*
	P değeri	,186	,135	,840	,202	,120	,058	,347	,062	,048
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,162	-,139	-,010	-,086	-,193	-,194	-,092	-,185	-,210
	P değeri	,150	,217	,927	,443	,085	,083	,413	,098	,060
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,151	-,096	-,081	-,049	-,193	-,155	-,070	-,185	-,169
	P değeri	,177	,394	,473	,663	,084	,166	,535	,098	,131
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,046	-,012	,034	,042	-,058	-,093	-,001	-,034	-,046
	P değeri	,686	,917	,761	,709	,606	,411	,992	,766	,687
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	,086	,067	,185	,080	,084	,012	-,001	,093	,028
	P değeri	,444	,555	,099	,477	,458	,916	,996	,411	,802
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,082	-,074	,051	-,043	-,030	-,110	-,089	-,086	-,118
	P değeri	,465	,514	,652	,704	,793	,327	,427	,447	,296
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,142	-,014	-,067	,004	-,100	-,136	-,044	-,079	-,111
	P değeri	,207	,898	,554	,969	,373	,227	,693	,485	,326
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Korelasyon Katsayısı	-,171	-,076	-,064	-,028	-,137	-,155	-,050	-,115	-,153
	P değeri	,127	,503	,568	,807	,221	,168	,659	,305	,174

İşletmelerin Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	109	83,2	83,2
	1	4	3,1	86,3
	2	1	,8	87,0
	7	17	13,0	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin Ekonomi Bakanlığı Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	110	84,0	84,0
	1	4	3,1	87,0
	2	17	13,0	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin Kalkınma Ajanslarının Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	103	78,6	78,6
	1	28	21,4	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin KOSGEB Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	61	46,6	46,6
	1	37	28,2	74,8
	2	9	6,9	81,7
	3	4	3,1	84,7
	4	1	,8	85,5
	5	2	1,5	87,0
	6	2	1,5	88,5
	7	15	11,5	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin SGK Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	92	70,2	70,2
	1	20	15,3	85,5
	3	1	,8	86,3
	5	2	1,5	87,8
	7	1	,8	88,5
	8	15	11,5	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin TKDK Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	113	86,3	86,3
	1	1	,8	87,0
	3	17	13,0	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin TÜBİTAK Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	107	81,7	81,7
	1	24	18,3	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin İŞKUR Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	101	77,1	77,1
	1	10	7,6	84,7
	2	20	15,3	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin TTGV Desteklerinden Yararlanma Sayıları Tablosu

		N	%	Kümülatif %
Kaç Destekten Yararlanıldı	0	112	85,5	85,5
	3	19	14,5	100,0
	Toplam	131	100,0	

İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İllere Göre Kullanılan Kalkınma Ajansları Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		Kalkınma Ajanslarının Destekleri		Toplam
		,00	1,00	
İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	Gaziantep	68	10	78
	Şanlıurfa	35	18	53
Toplam		103	28	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İllere Göre Kullanılan TKDK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TKDK Destekleri			Toplam
		,00	1,00	3,00	
İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	Gaziantep	66	1	11	78
	Şanlıurfa	47	0	6	53
Toplam		113	1	17	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İllere Göre Kullanılan TÜBİTAK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TÜBİTAK Destekleri		Toplam
		,00	1,00	
İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	Gaziantep	64	14	78
	Şanlıurfa	43	10	53
Toplam		107	24	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İllere Göre Kullanılan İŞKUR Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İŞKUR Destekleri			Toplam
		,00	1,00	2,00	
İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	Gaziantep	64	3	11	78
	Şanlıurfa	37	7	9	53
Toplam		101	10	20	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İllere Göre Kullanılan TTGV Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TTGV Destekleri		Toplam
		,00	3,00	
İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	Gaziantep	67	11	78
	Şanlıurfa	45	8	53
Toplam		112	19	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	,00	81	21	6	1	109
	1,00	3	0	1	0	4
	2,00	0	1	0	0	1
	7,00	16	1	0	0	17
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan Ekonomi Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
Ekonomi Bakanlığı Destekleri	,00	84	19	6	1	110
	1,00	0	3	1	0	4
	2,00	16	1	0	0	17
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan Kalkınma Ajansları Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
Kalkınma Ajanslarının Destekleri	,00	83	13	6	1	103
	1,00	17	10	1	0	28
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan KOSGEB Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
KOSGEB Destekleri	,00	47	11	2	1	61
	1,00	28	6	3	0	37
	2,00	7	2	0	0	9
	3,00	0	3	1	0	4
	4,00	1	0	0	0	1
	5,00	2	0	0	0	2
	6,00	1	0	1	0	2
	7,00	14	1	0	0	15
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan SGK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
SGK Destekleri	,00	73	15	3	1	92
	1,00	11	7	2	0	20
	3,00	0	0	1	0	1
	5,00	1	0	1	0	2
	7,00	1	0	0	0	1
	8,00	14	1	0	0	15
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan TKDK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
TKDK Destekleri	,00	83	22	7	1	113
	1,00	1	0	0	0	1
	3,00	16	1	0	0	17
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan TÜBİTAK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
TÜBİTAK Destekleri	,00	80	19	7	1	107
	1,00	20	4	0	0	24
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan İŞKUR Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
İŞKUR Destekleri	,00	80	14	6	1	101
	1,00	3	7	0	0	10
	2,00	17	2	1	0	20
Toplam		100	23	7	1	131

Toplam Çalışan Sayısına Göre Kullanılan TTGV Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?				Toplam
		1-9	10-49	50-249	250 ve üzeri	
TTGV Destekleri	,00	83	21	7	1	112
	3,00	17	2	0	0	19
Toplam		100	23	7	1	131

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlere Göre Kullanılan Ekonomi Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		Ekonomi Bakanlığı Destekleri			Toplam
		,00	1,00	2,00	
İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir?	Sanayi	36	3	7	46
	Ticaret	22	0	6	28
	Diğer	52	1	4	57
Toplam		110	4	17	131

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlere Göre Kullanılan Kalkınma Ajansları Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		Kalkınma Ajanslarının Destekleri		Toplam
		,00	1,00	
İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir?	Sanayi	30	16	46
	Ticaret	21	7	28
	Diğer	52	5	57
Toplam		103	28	131

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlere Göre Kullanılan TKDK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TKDK Destekleri			Toplam
		,00	1,00	3,00	
İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir?	Sanayi	37	1	8	46
	Ticaret	22	0	6	28
	Diğer	54	0	3	57
Toplam		113	1	17	131

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlere Göre Kullanılan TÜBİTAK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TÜBİTAK Destekleri		Toplam
		,00	1,00	
İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir?	Sanayi	34	12	46
	Ticaret	22	6	28
	Diğer	51	6	57
Toplam		107	24	131

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlere Göre Kullanılan İŞKUR Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İŞKUR Destekleri			Toplam
		,00	1,00	2,00	
İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir?	Sanayi	32	5	9	46
	Ticaret	20	2	6	28
	Diğer	49	3	5	57
Toplam		101	10	20	131

İşletmelerin Faaliyette Bulunduğu Sektörlere Göre Kullanılan TTGV Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TTGV Destekleri		Toplam
		,00	3,00	
İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir?	Sanayi	38	8	46
	Ticaret	22	6	28
	Diğer	52	5	57
Toplam		112	19	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	,00	62	24	11	5	7	109
	1,00	2	2	0	0	0	4
	2,00	0	0	1	0	0	1
	7,00	5	6	1	1	4	17
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan Ekonomi Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
Ekonomi Bakanlığı Destekleri	,00	64	22	12	5	7	110
	1,00	0	4	0	0	0	4
	2,00	5	6	1	1	4	17
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan Kalkınma Ajansları Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
Kalkınma Ajanslarının	,00	62	20	11	4	6	103
Destekleri	1,00	7	12	2	2	5	28
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan KOSGEB Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
KOSGEB Destekleri	,00	32	14	6	5	4	61
	1,00	23	5	5	0	4	37
	2,00	6	3	0	0	0	9
	3,00	0	3	1	0	0	4
	4,00	1	0	0	0	0	1
	5,00	1	0	0	1	0	2
	6,00	0	2	0	0	0	2
	7,00	6	5	1	0	3	15
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan SGK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
SGK Destekleri	,00	55	21	9	3	4	92
	1,00	8	4	3	2	3	20
	3,00	1	0	0	0	0	1
	5,00	0	1	0	0	1	2
	7,00	0	1	0	0	0	1
	8,00	5	5	1	1	3	15
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan TKDK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
TKDK Destekleri	,00	64	26	12	5	6	113
	1,00	0	0	0	0	1	1
	3,00	5	6	1	1	4	17
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan TÜBİTAK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
TÜBİTAK Destekleri	,00	63	21	12	4	7	107
	1,00	6	11	1	2	4	24
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan İŞKUR Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
İŞKUR Destekleri	,00	59	21	12	2	7	101
	1,00	3	4	0	3	0	10
	2,00	7	7	1	1	4	20
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmelerin Faaliyet Gösterdiği Yıl Sayısına Göre Kullanılan TTGV Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?					Toplam
		1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
TTGV Destekleri	,00	63	25	12	5	7	112
	3,00	6	7	1	1	4	19
Toplam		69	32	13	6	11	131

İşletmeyi Yöneten Kişinin Eğitim Düzeyine Göre Kullanılan Ekonomi Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		Ekonomi Bakanlığı Destekleri			Toplam
		,00	1,00	2,00	
İşletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyi nedir?	İlkokul	10	0	3	13
	Ortaokul	9	0	1	10
	Lise	38	3	7	48
	Ön lisans	7	0	1	8
	Lisans	39	0	3	42
	Yüksek Lisans	5	1	2	8
	Doktora	1	0	0	1
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	0	0	1
Toplam		110	4	17	131

İşletmeyi Yöneten Kişinin Eğitim Düzeyine Göre Kullanılan TÜBİTAK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TÜBİTAK Destekleri		Toplam
		,00	1,00	
İşletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyi nedir?	İlkokul	9	4	13
	Ortaokul	9	1	10
	Lise	39	9	48
	Ön lisans	7	1	8
	Lisans	35	7	42
	Yüksek Lisans	6	2	8
	Doktora	1	0	1
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	0	1
Toplam		107	24	131

İşletmeyi Yöneten Kişinin Eğitim Düzeyine Göre Kullanılan TTGV Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		TTGV Destekleri		Toplam
		,00	3,00	
İşletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyi nedir?	İlkokul	10	3	13
	Ortaokul	9	1	10
	Lise	39	9	48
	Ön lisans	7	1	8
	Lisans	39	3	42
	Yüksek Lisans	6	2	8
	Doktora	1	0	1
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	0	1
Toplam		112	19	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri	,00	67	32	9	1	109
	1,00	3	0	1	0	4
	2,00	0	1	0	0	1
	7,00	10	6	1	0	17
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan Kalkınma Ajansları Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
Kalkınma Ajanslarının Destekleri	,00	69	25	8	1	103
	1,00	11	14	3	0	28
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan Ekonomi Bakanlığı Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
Ekonomi Bakanlığı Destekleri	,00	70	30	9	1	110
	1,00	0	3	1	0	4
	2,00	10	6	1	0	17
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan KOSGEB Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
KOSGEB Destekleri	,00	40	16	4	1	61
	1,00	21	13	3	0	37
	2,00	6	3	0	0	9
	3,00	0	2	2	0	4
	4,00	1	0	0	0	1
	5,00	2	0	0	0	2
	6,00	1	0	1	0	2
	7,00	9	5	1	0	15
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre SGK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
SGK Destekleri	,00	63	23	5	1	92
	1,00	7	10	3	0	20
	3,00	0	0	1	0	1
	5,00	0	1	1	0	2
	7,00	1	0	0	0	1
	8,00	9	5	1	0	15
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan TKDK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
TKDK Destekleri	,00	69	33	10	1	113
	1,00	1	0	0	0	1
	3,00	10	6	1	0	17
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan TÜBİTAK Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
TÜBİTAK Destekleri	,00	67	29	10	1	107
	1,00	13	10	1	0	24
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan İŞKUR Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
İŞKUR Destekleri	,00	68	25	7	1	101
	1,00	1	7	2	0	10
	2,00	11	7	2	0	20
Toplam		80	39	11	1	131

İşletme Ölçeğine Göre Kullanılan TTGV Destek Sayılarının Dağılımı Tablosu

		İşletme Ölçeği				Toplam
		Mikro	Küçük	Orta	KOBİ değil	
TTGV Destekleri	,00	69	32	10	1	112
	3,00	11	7	1	0	19
Toplam		80	39	11	1	131

H4a Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

Sorular	İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	N	Ortalama	Standart Sapma
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,40	1,466
	Şanlıurfa	39	3,18	1,121
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,12	1,253
	Şanlıurfa	39	2,85	1,268
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,33	1,319
	Şanlıurfa	39	2,79	1,301
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,29	1,293
	Şanlıurfa	39	2,69	1,280
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,24	1,303
	Şanlıurfa	39	2,62	1,290
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,24	1,303
	Şanlıurfa	39	2,56	1,252
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,33	1,300
	Şanlıurfa	39	2,90	1,373
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,48	1,383
	Şanlıurfa	39	2,95	1,234
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,40	1,363
	Şanlıurfa	39	2,92	1,178
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,31	1,334
	Şanlıurfa	39	2,77	1,287
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,07	1,332
	Şanlıurfa	39	2,18	1,233
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,38	1,396
	Şanlıurfa	39	2,56	1,119
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,40	1,398
	Şanlıurfa	39	2,82	1,189
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gaziantep	42	2,40	1,415
	Şanlıurfa	39	2,95	1,234

H4a Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları Tablosu

Soru				Sonuç
	t İstatistiği	Serbestlik Derecesi	P değeri	
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	-2,657	79	,010	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	-2,594	79	,011	h_0 hipotezi kabul edilmiştir
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	-1,584	79	,117	h_0 hipotezi kabul edilmiştir
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	-1,421	79	,159	h_0 hipotezi kabul edilmiştir
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	-1,308	79	,195	h_0 hipotezi kabul edilmiştir
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	-1,146	79	,255	h_0 hipotezi kabul edilmiştir
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	-1,899	79	,061	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.(%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir.(%90 güven düzeyinde)
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	-1,617	79	,110	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	-1,825	79	,072	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.(%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir.(%90 güven düzeyinde)
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	-1,576	79	,119	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	-,378	79	,706	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	-,648	79	,519	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	-1,436	79	,155	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	-1,837	79	,070	h_0 hipotezi kabul edilmiştir.(%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir.(%90 güven düzeyinde)

H4b Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	1-9	58	2,66	1,409	1	5
	10-49	18	3,11	1,231	1	5
	50-249	5	3,00	1,225	1	4
	Toplam	81	2,78	1,360	1	5
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,36	1,266	1	5
	10-49	18	2,83	1,425	1	5
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,47	1,305	1	5
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,48	1,274	1	5
	10-49	18	2,83	1,505	1	5
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,56	1,323	1	5
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	1-9	58	2,45	1,259	1	5
	10-49	18	2,56	1,423	1	5
	50-249	5	2,60	1,517	1	4
	Toplam	81	2,48	1,295	1	5
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,36	1,252	1	5
	10-49	18	2,61	1,501	1	5
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,42	1,303	1	5
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,36	1,294	1	5
	10-49	18	2,50	1,295	1	4
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,40	1,281	1	5
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,52	1,328	1	5
	10-49	18	2,89	1,530	1	5
	50-249	5	2,60	1,140	1	4
	Toplam	81	2,60	1,357	1	5
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	1-9	58	2,60	1,324	1	5
	10-49	18	3,11	1,323	1	5
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,70	1,327	1	5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,64	1,307	1	5
	10-49	18	2,78	1,309	1	5
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,65	1,296	1	5
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,52	1,341	1	5
	10-49	18	2,61	1,335	1	5
	50-249	5	2,40	1,342	1	4
	Toplam	81	2,53	1,324	1	5
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,09	1,302	1	5
	10-49	18	2,11	1,183	1	5
	50-249	5	2,60	1,517	1	4
	Toplam	81	2,12	1,279	1	5
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	1-9	58	2,50	1,341	1	5
	10-49	18	2,22	,943	1	4
	50-249	5	3,00	1,414	1	5
	Toplam	81	2,47	1,266	1	5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,52	1,301	1	5
	10-49	18	2,78	1,396	1	5
	50-249	5	3,00	1,225	1	4
	Toplam	81	2,60	1,310	1	5
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	1-9	58	2,59	1,364	1	5
	10-49	18	2,89	1,410	1	5
	50-249	5	2,80	1,095	1	4
	Toplam	81	2,67	1,351	1	5

H4b Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri	Sonuç
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,119	2	1,559	,840	,436	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	144,881	78	1,857			
	Toplam	148,000	80				
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,076	2	1,538	,901	,410	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	133,097	78	1,706			
	Toplam	136,173	80				
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,817	2	,909	,513	,601	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	138,183	78	1,772			
	Toplam	140,000	80				
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,233	2	,116	,068	,934	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	133,989	78	1,718			
	Toplam	134,222	80				
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,854	2	,427	,247	,782	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	134,874	78	1,729			
	Toplam	135,728	80				
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,261	2	,131	,078	,925	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	131,097	78	1,681			
	Toplam	131,358	80				
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,897	2	,949	,509	,603	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	145,461	78	1,865			
	Toplam	147,358	80				
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,032	2	2,016	1,14	,322	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	136,857	78	1,755			
	Toplam	140,889	80				
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,613	2	,307	,179	,837	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	133,708	78	1,714			
	Toplam	134,321	80				
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,212	2	,106	,059	,943	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	139,961	78	1,794			
	Toplam	140,173	80				
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,219	2	,609	,367	,694	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	129,547	78	1,661			
	Toplam	130,765	80				
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,562	2	1,281	,795	,455	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	125,611	78	1,610			
	Toplam	128,173	80				
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,764	2	,882	,507	,604	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	135,594	78	1,738			
	Toplam	137,358	80				
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,353	2	,677	,365	,695	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Gruplar içi	144,647	78	1,854			
	Toplam	146,000	80				

H4c Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,64	1,245	1	5
	Ticaret	16	2,69	1,580	1	5
	Diğer	32	2,97	1,379	1	5
	Total	81	2,78	1,360	1	5
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,36	1,245	1	5
	Ticaret	16	2,31	1,014	1	4
	Diğer	32	2,66	1,494	1	5
	Total	81	2,47	1,305	1	5
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,67	1,407	1	5
	Ticaret	16	2,25	1,065	1	4
	Diğer	32	2,59	1,365	1	5
	Total	81	2,56	1,323	1	5
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,48	1,253	1	5
	Ticaret	16	2,06	1,124	1	4
	Diğer	32	2,69	1,401	1	5
	Total	81	2,48	1,295	1	5
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,58	1,324	1	5
	Ticaret	16	2,00	1,095	1	4
	Diğer	32	2,47	1,367	1	5
	Total	81	2,42	1,303	1	5
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,45	1,201	1	5
	Ticaret	16	2,00	1,211	1	4
	Diğer	32	2,53	1,391	1	5
	Total	81	2,40	1,281	1	5
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,85	1,349	1	5
	Ticaret	16	1,94	,998	1	4
	Diğer	32	2,69	1,447	1	5
	Total	81	2,60	1,357	1	5
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,82	1,310	1	5
	Ticaret	16	2,25	1,291	1	5
	Diğer	32	2,81	1,355	1	5
	Total	81	2,70	1,327	1	5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,70	1,287	1	5
	Ticaret	16	2,38	1,360	1	5
	Diğer	32	2,75	1,295	1	5
	Total	81	2,65	1,296	1	5
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,64	1,270	1	5
	Ticaret	16	2,13	1,204	1	4
	Diğer	32	2,63	1,431	1	5
	Total	81	2,53	1,324	1	5

İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,21	1,244	1	5
	Ticaret	16	1,88	1,204	1	5
	Diğer	32	2,16	1,370	1	5
	Total	81	2,12	1,279	1	5
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,45	1,121	1	5
	Ticaret	16	2,50	1,414	1	5
	Diğer	32	2,47	1,367	1	5
	Total	81	2,47	1,266	1	5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,64	1,295	1	5
	Ticaret	16	2,44	1,315	1	5
	Diğer	32	2,66	1,359	1	5
	Total	81	2,60	1,310	1	5
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Sanayi	33	2,73	1,281	1	5
	Ticaret	16	2,25	1,183	1	4
	Diğer	32	2,81	1,491	1	5
	Total	81	2,67	1,351	1	5

H4c Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri	Sonuç
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,957	2	,979	,523	,595	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	146,043	78	1,872			
	Toplam	148,000	80				
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,880	2	,940	,546	,581	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	134,293	78	1,722			
	Toplam	136,173	80				
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,948	2	,974	,550	,579	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	138,052	78	1,770			
	Toplam	140,000	80				
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,167	2	2,084	1,250	,292	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	130,055	78	1,667			
	Toplam	134,222	80				
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,699	2	1,850	1,093	,340	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	132,029	78	1,693			
	Toplam	135,728	80				
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,207	2	1,604	,976	,381	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	128,151	78	1,643			
	Toplam	131,358	80				
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	9,303	2	4,652	2,628	,079	Ho hipotezi kabul edilmiştir (%95 güven düzeyinde) Ho hipotezi red edilmiştir (%90)
	Grup içi	138,055	78	1,770			
	Toplam	147,358	80				
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,105	2	2,052	1,170	,316	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	136,784	78	1,754			
	Toplam	140,889	80				
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,601	2	,801	,471	,626	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	132,720	78	1,702			
	Toplam	134,321	80				
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,286	2	1,643	,936	,396	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	136,886	78	1,755			
	Toplam	140,173	80				
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,282	2	,641	,386	,681	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	129,484	78	1,660			
	Toplam	130,765	80				
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,022	2	,011	,007	,993	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	128,151	78	1,643			
	Toplam	128,173	80				
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,565	2	,283	,161	,851	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	136,793	78	1,754			
	Toplam	137,358	80				
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,580	2	1,790	,980	,380	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	142,420	78	1,826			
	Toplam	146,000	80				

H4d Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,92	1,403	1	5
	6-10 yıl	22	2,64	1,293	1	5
	11-15 yıl	8	2,63	1,408	1	5
	16-20 yıl	4	2,50	1,291	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	2,75	1,581	1	5
	Toplam	81	2,78	1,360	1	5
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,38	1,310	1	5
	6-10 yıl	22	2,59	1,260	1	5
	11-15 yıl	8	2,50	1,414	1	5
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	2,63	1,506	1	5
	Toplam	81	2,47	1,305	1	5
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,36	1,267	1	5
	6-10 yıl	22	2,77	1,378	1	5
	11-15 yıl	8	2,50	1,195	1	4
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,553	1	5
	Toplam	81	2,56	1,323	1	5
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,38	1,269	1	5
	6-10 yıl	22	2,55	1,224	1	5
	11-15 yıl	8	2,38	1,188	1	4
	16-20 yıl	4	1,75	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,25	1,581	1	5
	Toplam	81	2,48	1,295	1	5
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,26	1,163	1	5
	6-10 yıl	22	2,64	1,432	1	5
	11-15 yıl	8	2,25	1,165	1	4
	16-20 yıl	4	1,75	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,553	1	5
	Toplam	81	2,42	1,303	1	5
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,26	1,272	1	5
	6-10 yıl	22	2,50	1,300	1	5
	11-15 yıl	8	2,38	1,188	1	4
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	2,88	1,458	1	5
	Toplam	81	2,40	1,281	1	5
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,46	1,274	1	5
	6-10 yıl	22	2,82	1,368	1	5
	11-15 yıl	8	2,75	1,488	1	5
	16-20 yıl	4	1,75	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,00	1,604	1	5
	Toplam	81	2,60	1,357	1	5
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,54	1,211	1	5
	6-10 yıl	22	2,91	1,411	1	5
	11-15 yıl	8	3,00	1,309	1	5
	16-20 yıl	4	1,75	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,553	1	5
	Toplam	81	2,70	1,327	1	5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,49	1,211	1	5
	6-10 yıl	22	2,77	1,378	1	5
	11-15 yıl	8	2,88	1,246	1	5
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,553	1	5
	Toplam	81	2,65	1,296	1	5

Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,38	1,269	1	5
	6-10 yıl	22	2,77	1,343	1	5
	11-15 yıl	8	2,38	1,188	1	4
	16-20 yıl	4	1,75	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,553	1	5
	Toplam	81	2,53	1,324	1	5
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,03	1,224	1	5
	6-10 yıl	22	2,05	1,214	1	5
	11-15 yıl	8	2,00	1,069	1	4
	16-20 yıl	4	1,75	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,642	1	5
	Toplam	81	2,12	1,279	1	5
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,46	1,335	1	5
	6-10 yıl	22	2,45	1,224	1	5
	11-15 yıl	8	2,25	1,035	1	4
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	2,88	1,356	1	5
	Toplam	81	2,47	1,266	1	5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,41	1,186	1	5
	6-10 yıl	22	2,91	1,540	1	5
	11-15 yıl	8	2,50	,926	1	4
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,00	1,512	1	5
	Toplam	81	2,60	1,310	1	5
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	1-5 yıl	39	2,59	1,332	1	5
	6-10 yıl	22	2,86	1,490	1	5
	11-15 yıl	8	2,25	,886	1	3
	16-20 yıl	4	2,25	1,500	1	4
	21 yıl ve üzeri	8	3,13	1,458	1	5
	Toplam	81	2,67	1,351	1	5

H4d Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri	Sonuç
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,765	4	,441	,229	,921	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	146,235	76	1,924			
	Toplam	148,000	80				
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,999	4	,250	,140	,967	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	135,174	76	1,779			
	Toplam	136,173	80				
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	5,537	4	1,384	,782	,540	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	134,463	76	1,769			
	Toplam	140,000	80				
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	7,412	4	1,853	1,111	,358	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	126,810	76	1,669			
	Toplam	134,222	80				
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	8,077	4	2,019	1,202	,317	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	127,652	76	1,680			
	Toplam	135,728	80				
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,922	4	,731	,432	,785	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	128,436	76	1,690			
	Toplam	131,358	80				
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	6,143	4	1,536	,827	,512	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	141,215	76	1,858			
	Toplam	147,358	80				
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Gruplar arası	7,753	4	1,938	1,107	,360	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	133,135	76	1,752			
	Toplam	140,889	80				
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,214	4	1,053	,615	,653	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	130,107	76	1,712			
	Toplam	134,321	80				
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	7,578	4	1,895	1,086	,370	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	132,594	76	1,745			
	Toplam	140,173	80				
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	9,212	4	2,303	1,440	,229	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	121,554	76	1,599			
	Toplam	130,765	80				
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,901	4	,475	,286	,886	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	126,272	76	1,661			
	Toplam	128,173	80				
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	5,354	4	1,338	,771	,548	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	132,004	76	1,737			
	Toplam	137,358	80				
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,848	4	1,212	,653	,627	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	141,152	76	1,857			
	Toplam	146,000	80				

H4e Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,472	1	4
	Ortaokul	5	2,60	,894	2	4
	Lise	27	2,81	1,241	1	5
	Ön lisans	6	2,67	1,966	1	5
	Lisans	30	2,87	1,358	1	5
	Yüksek Lisans	7	3,00	1,732	1	5
	Toplam	81	2,78	1,360	1	5
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	1,83	,983	1	3
	Ortaokul	5	2,80	1,643	1	5
	Lise	27	2,52	1,341	1	5
	Ön lisans	6	2,50	1,643	1	5
	Lisans	30	2,47	1,306	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,57	1,134	1	4
	Toplam	81	2,47	1,305	1	5
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,329	1	4
	Ortaokul	5	2,80	1,643	1	5
	Lise	27	2,59	1,366	1	5
	Ön lisans	6	2,50	1,225	1	4
	Lisans	30	2,57	1,382	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,57	1,134	1	4
	Toplam	81	2,56	1,323	1	5
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,472	1	4
	Ortaokul	5	2,80	1,643	1	5
	Lise	27	2,41	1,279	1	4
	Ön lisans	6	2,33	1,033	1	4
	Lisans	30	2,63	1,377	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,29	1,113	1	4
	Toplam	81	2,48	1,295	1	5
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,329	1	4
	Ortaokul	5	2,80	1,643	1	5
	Lise	27	2,37	1,363	1	5
	Ön lisans	6	2,17	1,169	1	4
	Lisans	30	2,53	1,332	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,29	1,113	1	4
	Toplam	81	2,42	1,303	1	5
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	1,83	,983	1	3
	Ortaokul	5	3,20	1,304	2	5
	Lise	27	2,26	1,289	1	4
	Ön lisans	6	2,17	1,472	1	5
	Lisans	30	2,50	1,306	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,57	1,272	1	4
	Toplam	81	2,40	1,281	1	5
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,329	1	4
	Ortaokul	5	2,80	1,643	1	5
	Lise	27	2,52	1,397	1	5
	Ön lisans	6	2,67	1,633	1	5
	Lisans	30	2,83	1,367	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,14	,900	1	3
	Toplam	81	2,60	1,357	1	5

Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,33	1,506	1	4
	Ortaokul	5	2,80	1,643	1	5
	Lise	27	2,56	1,311	1	5
	Ön lisans	6	3,00	1,265	1	5
	Lisans	30	2,83	1,315	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,71	1,496	1	5
	Toplam	81	2,70	1,327	1	5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,33	1,506	1	4
	Ortaokul	5	3,20	1,304	2	5
	Lise	27	2,59	1,217	1	5
	Ön lisans	6	3,00	1,414	1	5
	Lisans	30	2,60	1,329	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,71	1,496	1	5
	Toplam	81	2,65	1,296	1	5
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,33	1,506	1	4
	Ortaokul	5	2,60	1,817	1	5
	Lise	27	2,52	1,312	1	5
	Ön lisans	6	2,33	1,506	1	5
	Lisans	30	2,67	1,322	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,29	1,113	1	4
	Toplam	81	2,53	1,324	1	5
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,00	1,265	1	4
	Ortaokul	5	1,80	1,304	1	4
	Lise	27	2,04	1,160	1	5
	Ön lisans	6	1,33	,516	1	2
	Lisans	30	2,40	1,429	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,29	1,496	1	5
	Toplam	81	2,12	1,279	1	5
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,00	1,265	1	4
	Ortaokul	5	2,40	1,673	1	5
	Lise	27	2,30	1,137	1	4
	Ön lisans	6	2,67	1,033	1	4
	Lisans	30	2,63	1,351	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,71	1,496	1	5
	Toplam	81	2,47	1,266	1	5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,472	1	4
	Ortaokul	5	2,60	1,517	1	5
	Lise	27	2,52	1,341	1	5
	Ön lisans	6	2,17	,983	1	3
	Lisans	30	2,77	1,305	1	5
	Yüksek Lisans	7	3,00	1,414	1	5
	Toplam	81	2,60	1,310	1	5
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	İlkokul	6	2,17	1,472	1	4
	Ortaokul	5	2,40	1,673	1	5
	Lise	27	2,63	1,334	1	5
	Ön lisans	6	3,17	1,472	1	5
	Lisans	30	2,73	1,388	1	5
	Yüksek Lisans	7	2,71	1,113	1	4
	Toplam	81	2,67	1,351	1	5

H4e Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri	Sonuç
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,093	5	,619	,320	,899	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	144,907	75	1,932			
	Toplam	148,000	80				
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,118	5	,624	,351	,880	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	133,055	75	1,774			
	Toplam	136,173	80				
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,267	5	,253	,137	,983	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	138,733	75	1,850			
	Toplam	140,000	80				
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,342	5	,468	,266	,930	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	131,880	75	1,758			
	Toplam	134,222	80				
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,070	5	,414	,232	,947	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	133,658	75	1,782			
	Toplam	135,728	80				
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	6,492	5	1,298	,780	,567	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	124,866	75	1,665			
	Toplam	131,358	80				
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,627	5	,925	,486	,786	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	142,731	75	1,903			
	Toplam	147,358	80				
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,494	5	,499	,270	,928	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	138,395	75	1,845			
	Toplam	140,889	80				
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,041	5	,608	,347	,882	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	131,280	75	1,750			
	Toplam	134,321	80				
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,470	5	,294	,159	,977	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	138,703	75	1,849			
	Toplam	140,173	80				
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	7,041	5	1,408	,854	,516	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	123,725	75	1,650			
	Toplam	130,765	80				
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,615	5	,723	,435	,823	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	124,558	75	1,661			
	Toplam	128,173	80				
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	4,384	5	,877	,495	,779	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	132,974	75	1,773			
	Toplam	137,358	80				
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,542	5	,708	,373	,866	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	142,458	75	1,899			
	Toplam	146,000	80				

H4f Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,70	1,440	1	5
	Küçük	30	2,77	1,305	1	5
	Orta	8	3,25	1,165	1	5
	Toplam	81	2,78	1,360	1	5
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,33	1,304	1	5
	Küçük	30	2,60	1,354	1	5
	Orta	8	2,75	1,165	1	4
	Toplam	81	2,47	1,305	1	5
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,53	1,334	1	5
	Küçük	30	2,50	1,358	1	5
	Orta	8	2,88	1,246	1	4
	Toplam	81	2,56	1,323	1	5
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,53	1,334	1	5
	Küçük	30	2,37	1,245	1	5
	Orta	8	2,63	1,408	1	4
	Toplam	81	2,48	1,295	1	5
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,35	1,307	1	5
	Küçük	30	2,50	1,333	1	5
	Orta	8	2,50	1,309	1	4
	Toplam	81	2,42	1,303	1	5
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,40	1,330	1	5
	Küçük	30	2,33	1,213	1	4
	Orta	8	2,63	1,408	1	4
	Toplam	81	2,40	1,281	1	5
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,56	1,436	1	5
	Küçük	30	2,70	1,343	1	5
	Orta	8	2,50	1,069	1	4
	Toplam	81	2,60	1,357	1	5
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,58	1,349	1	5
	Küçük	30	2,87	1,252	1	5
	Orta	8	2,75	1,581	1	5
	Toplam	81	2,70	1,327	1	5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,67	1,304	1	5
	Küçük	30	2,63	1,273	1	5
	Orta	8	2,63	1,506	1	5
	Toplam	81	2,65	1,296	1	5
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,51	1,420	1	5
	Küçük	30	2,57	1,223	1	5
	Orta	8	2,50	1,309	1	4
	Toplam	81	2,53	1,324	1	5

İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,12	1,349	1	5
	Küçük	30	1,97	1,066	1	5
	Orta	8	2,75	1,581	1	5
	Toplam	81	2,12	1,279	1	5
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,53	1,403	1	5
	Küçük	30	2,17	,950	1	4
	Orta	8	3,25	1,282	1	5
	Toplam	81	2,47	1,266	1	5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,56	1,333	1	5
	Küçük	30	2,50	1,306	1	5
	Orta	8	3,25	1,165	1	5
	Toplam	81	2,60	1,310	1	5
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Mikro	43	2,63	1,464	1	5
	Küçük	30	2,60	1,276	1	5
	Orta	8	3,13	,991	1	4
	Toplam	81	2,67	1,351	1	5

H4f Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri	Sonuç
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,064	2	1,032	,551	,578	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	145,936	78	1,871			
	Toplam	148,000	80				
Firmalar ve kurumlara olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	2,031	2	1,015	,590	,557	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	134,142	78	1,720			
	Toplam	136,173	80				
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,927	2	,464	,260	,772	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	139,073	78	1,783			
	Toplam	140,000	80				
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,683	2	,341	,199	,820	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	133,539	78	1,712			
	Toplam	134,222	80				
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,461	2	,230	,133	,876	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	135,267	78	1,734			
	Toplam	135,728	80				
Üretim maliyetlerimizin azalmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,537	2	,269	,160	,852	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	130,821	78	1,677			
	Toplam	131,358	80				
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,453	2	,227	,120	,887	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	146,905	78	1,883			
	Toplam	147,358	80				
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,457	2	,729	,408	,667	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	139,432	78	1,788			
	Toplam	140,889	80				
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,037	2	,019	,011	,989	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	134,284	78	1,722			
	Toplam	134,321	80				
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	,062	2	,031	,017	,983	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	140,111	78	1,796			
	Toplam	140,173	80				
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,880	2	1,940	1,193	,309	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	126,885	78	1,627			
	Toplam	130,765	80				
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır	Gruplar arası	7,808	2	3,904	2,530	,086	Ho hipotezi kabul edilmiştir (%95) Ho hipotezi red edilmiştir (%90)
	Grup içi	120,364	78	1,543			
	Toplam	128,173	80				
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	3,753	2	1,877	1,096	,339	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	133,605	78	1,713			
	Toplam	137,358	80				
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır	Gruplar arası	1,878	2	,939	,508	,603	Ho hipotezi kabul edilmiştir
	Grup içi	144,122	78	1,848			
	Toplam	146,000	80				

H5a Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?	N	Ortalama	Standart Sapma	
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Gaziantep	36	3,28	1,504
	Şanlıurfa	14	2,43	,938
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Gaziantep	36	3,94	1,351
	Şanlıurfa	14	2,86	1,351
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Gaziantep	36	3,72	1,446
	Şanlıurfa	14	2,93	1,492
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Gaziantep	36	3,86	1,437
	Şanlıurfa	14	2,43	1,284
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Gaziantep	36	3,58	1,339
	Şanlıurfa	14	2,57	1,158
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Gaziantep	36	3,33	1,531
	Şanlıurfa	14	2,36	1,336
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olamaması	Gaziantep	36	3,92	1,251
	Şanlıurfa	14	2,71	1,383
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Gaziantep	36	3,83	1,424
	Şanlıurfa	14	2,50	1,286
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Gaziantep	36	3,64	1,417
	Şanlıurfa	14	2,29	1,069

H5a Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları Tablosu

Soru				Sonuç
	t İstatistiği	Serbestlik Derecesi	P değeri	
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	1,962	48	,056	h_0 hipotezi kabul edilmiştir. (%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir. (%90 güven düzeyinde)
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	2,555	48	,014	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	1,727	48	,091	h_0 hipotezi kabul edilmiştir. (%95 güven düzeyinde) h_0 hipotezi red edilmiştir. (%90 güven düzeyinde)
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	3,255	48	,002	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	2,486	48	,016	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	2,093	48	,042	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	2,964	48	,005	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	3,049	48	,004	h_0 hipotezi red edilmiştir.
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	3,225	48	,002	h_0 hipotezi red edilmiştir.

H5b Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

Çalışan Sayısı	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	1-9	42	3,21	1,423	1	5
	10-49	5	1,60	,894	1	3
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,04	1,414	1	5
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	1-9	42	3,81	1,418	1	5
	10-49	5	2,60	1,517	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,64	1,425	1	5
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	1-9	42	3,64	1,511	1	5
	10-49	5	2,60	1,517	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,50	1,488	1	5
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	1-9	42	3,64	1,543	1	5
	10-49	5	2,20	1,304	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,46	1,528	1	5
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	1-9	42	3,43	1,382	1	5
	10-49	5	2,40	1,342	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,30	1,359	1	5
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	1-9	42	3,24	1,559	1	5
	10-49	5	1,60	,894	1	3
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,06	1,531	1	5
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	1-9	42	3,79	1,353	1	5
	10-49	5	2,20	1,304	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,58	1,386	1	5
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	1-9	42	3,64	1,511	1	5
	10-49	5	2,20	1,304	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,46	1,501	1	5

Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	1-9	42	3,40	1,483	1	5
	10-49	5	2,20	1,304	1	4
	50-249	2	3,00	0,000	3	3
	250 ve üzeri	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,26	1,454	1	5

H5b Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Gruplar arası	11,649	3	3,883	2,070	,117
	Grup içi	86,271	46	1,875		
	Toplam	97,920	49			
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	7,844	3	2,615	1,312	,282
	Grup içi	91,676	46	1,993		
	Toplam	99,520	49			
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	5,657	3	1,886	,843	,477
	Grup içi	102,843	46	2,236		
	Toplam	108,500	49			
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	9,977	3	3,326	1,465	,237
	Grup içi	104,443	46	2,270		
	Toplam	114,420	49			
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Gruplar arası	5,014	3	1,671	,899	,449
	Grup içi	85,486	46	1,858		
	Toplam	90,500	49			
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	12,001	3	4,000	1,790	,162
	Grup içi	102,819	46	2,235		
	Toplam	114,820	49			
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	Gruplar arası	12,309	3	4,103	2,305	,089
	Grup içi	81,871	46	1,780		
	Toplam	94,180	49			
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	9,977	3	3,326	1,523	,221
	Grup içi	100,443	46	2,184		
	Toplam	110,420	49			
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Gruplar arası	6,701	3	2,234	1,060	,375
	Grup içi	96,919	46	2,107		
	Toplam	103,620	49			

H5c Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Sanayi	13	3,69	1,494	1	5
	Ticaret	12	3,50	1,382	1	5
	Diğer	25	2,48	1,194	1	5
	Total	50	3,04	1,414	1	5
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Sanayi	13	3,77	1,481	1	5
	Ticaret	12	4,50	,798	3	5
	Diğer	25	3,16	1,463	1	5
	Total	50	3,64	1,425	1	5
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Sanayi	13	3,62	1,446	1	5
	Ticaret	12	4,17	1,267	1	5
	Diğer	25	3,12	1,536	1	5
	Total	50	3,50	1,488	1	5
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Sanayi	13	3,85	1,519	1	5
	Ticaret	12	4,00	1,414	1	5
	Diğer	25	3,00	1,500	1	5
	Total	50	3,46	1,528	1	5
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Sanayi	13	3,62	1,446	1	5
	Ticaret	12	3,42	1,379	1	5
	Diğer	25	3,08	1,320	1	5
	Total	50	3,30	1,359	1	5
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Sanayi	13	3,54	1,664	1	5
	Ticaret	12	3,42	1,505	1	5
	Diğer	25	2,64	1,411	1	5
	Total	50	3,06	1,531	1	5
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/ yardımcı ol maması	Sanayi	13	3,77	1,481	1	5
	Ticaret	12	4,00	1,044	2	5
	Diğer	25	3,28	1,458	1	5
	Total	50	3,58	1,386	1	5
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Sanayi	13	3,77	1,481	1	5
	Ticaret	12	4,25	1,055	2	5
	Diğer	25	2,92	1,525	1	5
	Total	50	3,46	1,501	1	5
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Sanayi	13	3,54	1,664	1	5
	Ticaret	12	3,42	1,505	1	5
	Diğer	25	3,04	1,338	1	5
	Total	50	3,26	1,454	1	5

H5c Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Gruplar arası	15,911	2	7,955	4,559	,015
	Grup içi	82,009	47	1,745		
	Toplam	97,920	49			
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	14,852	2	7,426	4,122	,022
	Grup içi	84,668	47	1,801		
	Toplam	99,520	49			
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	9,116	2	4,558	2,156	,127
	Grup içi	99,384	47	2,115		
	Toplam	108,500	49			
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	10,728	2	5,364	2,431	,099
	Grup içi	103,692	47	2,206		
	Toplam	114,420	49			
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Gruplar arası	2,666	2	1,333	,713	,495
	Grup içi	87,834	47	1,869		
	Toplam	90,500	49			
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	8,913	2	4,456	1,978	,150
	Grup içi	105,907	47	2,253		
	Toplam	114,820	49			
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması	Gruplar arası	4,832	2	2,416	1,271	,290
	Grup içi	89,348	47	1,901		
	Toplam	94,180	49			
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	16,022	2	8,011	3,989	,025
	Grup içi	94,398	47	2,008		
	Toplam	110,420	49			
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Gruplar arası	2,513	2	1,256	,584	,562
	Grup içi	101,107	47	2,151		
	Toplam	103,620	49			

H5c Hipotezine İlişkin (Verilen Destek Miktarının Düşük Olması Sebebiyle Yararlanmadım) Scheffe Testi Tablosu

			Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri
Scheffe	Sanayi	Ticaret	,192	,529	,936
		Diğer	1,212	,452	,035
	Ticaret	Sanayi	-,192	,529	,936
		Diğer	1,020	,464	,100
	Diğer	Sanayi	-1,212	,452	,035
		Ticaret	-1,020	,464	,100

H5c Hipotezine İlişkin (Bürokrasinin Fazla Olmasından Dolayı Yararlanmadım) Scheffe Testi Tablosu

			Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri
Scheffe	Sanayi	Ticaret	-,731	,537	,404
		Diğer	,609	,459	,421
	Ticaret	Sanayi	,731	,537	,404
		Diğer	1,340	,471	,024
	Diğer	Sanayi	-,609	,459	,421
		Ticaret	-1,340	,471	,024

H5c Hipotezine İlişkin (Danışmanlık Firmalarının İyi Hizmet Vermemesinden Dolayı Yararlanmadım) Scheffe Testi Tablosu

			Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri
Scheffe	Sanayi	Ticaret	-,481	,567	,700
		Diğer	,849	,485	,226
	Ticaret	Sanayi	,481	,567	,700
		Diğer	1,330	,498	,036
	Diğer	Sanayi	-,849	,485	,226
		Ticaret	-1,330	,498	,036

H5d Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	1-5 yıl	30	2,73	1,413	1	5
	6-10 yıl	10	3,60	1,506	1	5
	11-15 yıl	5	3,60	1,342	2	5
	16-20 yıl	2	2,50	,707	2	3
	21 yıl ve üzeri	3	3,67	1,155	3	5
	Toplam	50	3,04	1,414	1	5
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	1-5 yıl	30	3,40	1,476	1	5
	6-10 yıl	10	4,60	,699	3	5
	11-15 yıl	5	3,80	,837	3	5
	16-20 yıl	2	2,00	1,414	1	3
	21 yıl ve üzeri	3	3,67	2,309	1	5
	Toplam	50	3,64	1,425	1	5
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	1-5 yıl	30	3,10	1,605	1	5
	6-10 yıl	10	4,50	,972	2	5
	11-15 yıl	5	3,80	,837	3	5
	16-20 yıl	2	2,50	,707	2	3
	21 yıl ve üzeri	3	4,33	1,155	3	5
	Toplam	50	3,50	1,488	1	5
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	1-5 yıl	30	3,07	1,574	1	5
	6-10 yıl	10	4,30	1,252	1	5
	11-15 yıl	5	3,60	1,342	2	5
	16-20 yıl	2	2,50	,707	2	3
	21 yıl ve üzeri	3	5,00	0,000	5	5
	Toplam	50	3,46	1,528	1	5
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	1-5 yıl	30	3,03	1,497	1	5
	6-10 yıl	10	4,00	,816	3	5
	11-15 yıl	5	2,80	,447	2	3
	16-20 yıl	2	2,50	,707	2	3
	21 yıl ve üzeri	3	5,00	0,000	5	5
	Toplam	50	3,30	1,359	1	5
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	1-5 yıl	30	2,77	1,524	1	5
	6-10 yıl	10	3,70	1,337	1	5
	11-15 yıl	5	2,80	1,483	1	5
	16-20 yıl	2	2,00	1,414	1	3
	21 yıl ve üzeri	3	5,00	0,000	5	5
	Toplam	50	3,06	1,531	1	5

Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı	1-5 yıl	30	3,17	1,440	1	5
	6-10 yıl	10	4,70	,483	4	5
	11-15 yıl	5	3,40	1,140	2	5
	16-20 yıl	2	2,50	,707	2	3
	21 yıl ve üzeri	3	5,00	0,000	5	5
	Toplam	50	3,58	1,386	1	5
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadı	1-5 yıl	30	3,30	1,535	1	5
	6-10 yıl	10	3,80	1,549	1	5
	11-15 yıl	5	3,40	1,140	2	5
	16-20 yıl	2	2,00	1,414	1	3
	21 yıl ve üzeri	3	5,00	0,000	5	5
	Toplam	50	3,46	1,501	1	5
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	1-5 yıl	30	3,00	1,531	1	5
	6-10 yıl	10	3,90	,994	2	5
	11-15 yıl	5	2,80	1,483	1	5
	16-20 yıl	2	2,50	,707	2	3
	21 yıl ve üzeri	3	5,00	0,000	5	5
	Toplam	50	3,26	1,454	1	5

H5d Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) Anova Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Gruplar arası	9,287	4	2,322	1,179	,333
	Grup içi	88,633	45	1,970		
	Toplam	97,920	49			
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	16,453	4	4,113	2,228	,081
	Grup içi	83,067	45	1,846		
	Toplam	99,520	49			
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	19,333	4	4,833	2,439	,061
	Grup içi	89,167	45	1,981		
	Toplam	108,500	49			
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	20,753	4	5,188	2,493	,056
	Grup içi	93,667	45	2,081		
	Toplam	114,420	49			
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Gruplar arası	18,233	4	4,558	2,838	,035
	Grup içi	72,267	45	1,606		
	Toplam	90,500	49			
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	20,553	4	5,138	2,453	,059
	Grup içi	94,267	45	2,095		
	Toplam	114,820	49			
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	Gruplar arası	26,213	4	6,553	4,339	,005
	Grup içi	67,967	45	1,510		
	Toplam	94,180	49			
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	13,320	4	3,330	1,543	,206
	Grup içi	97,100	45	2,158		
	Toplam	110,420	49			
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Gruplar arası	17,420	4	4,355	2,273	,076
	Grup içi	86,200	45	1,916		
	Toplam	103,620	49			

H5d Hipotezine İlişkin (Projenin Objektif Olarak Değerlendirilmediğini Düşündüğüm İçin Yararlanmadım) LSD Testi Tablosu

			Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri
LSD	1-5 yıl	6-10 yıl	-,967	,463	,042
		11-15 yıl	,233	,612	,705
		16-20 yıl	,533	,925	,567
		21 yıl ve üzeri	-1,967	,767	,014
	6-10 yıl	1-5 yıl	,967	,463	,042
		11-15 yıl	1,200	,694	,091
		16-20 yıl	1,500	,982	,133
		21 yıl ve üzeri	-1,000	,834	,237
	11-15 yıl	1-5 yıl	-,233	,612	,705
		6-10 yıl	-1,200	,694	,091
		16-20 yıl	,300	1,060	,779
		21 yıl ve üzeri	-2,200	,925	,022
	16-20 yıl	1-5 yıl	-,533	,925	,567
		6-10 yıl	-1,500	,982	,133
		11-15 yıl	-,300	1,060	,779
		21 yıl ve üzeri	-2,500	1,157	,036
	21 yıl ve üzeri	1-5 yıl	1,967	,767	,014
		6-10 yıl	1,000	,834	,237
		11-15 yıl	2,200	,925	,022
		16-20 yıl	2,500	1,157	,036

H5d Hipotezine İlişkin (Destek Veren Kurum Personellerinin Yeterli Bilgi Paylaşmaması/Yardımcı Olmaması) LSD Testi Tablosu

		Ortalamalar arası fark	Standart hata	P değeri	
LSD	1-5 yıl	6-10 yıl	-1,533	,449	,001
		11-15 yıl	-,233	,594	,696
		16-20 yıl	,667	,898	,461
		21 yıl ve üzeri	-1,833	,744	,018
	6-10 yıl	1-5 yıl	1,533	,449	,001
		11-15 yıl	1,300	,673	,060
		16-20 yıl	2,200	,952	,025
		21 yıl ve üzeri	-,300	,809	,713
	11-15 yıl	1-5 yıl	,233	,594	,696
		6-10 yıl	-1,300	,673	,060
		16-20 yıl	,900	1,028	,386
		21 yıl ve üzeri	-1,600	,898	,081
	16-20 yıl	1-5 yıl	-,667	,898	,461
		6-10 yıl	-2,200	,952	,025
		11-15 yıl	-,900	1,028	,386
		21 yıl ve üzeri	-2,500	1,122	,031
	21 yıl ve üzeri	1-5 yıl	1,833	,744	,018
		6-10 yıl	,300	,809	,713
		11-15 yıl	1,600	,898	,081
		16-20 yıl	2,500	1,122	,031

H5e Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	İlkokul	7	3,14	1,069	2	5
	Ortaokul	5	4,20	1,304	2	5
	Lise	21	3,10	1,338	1	5
	Ön lisans	2	1,00	0,000	1	1
	Lisans	12	2,42	1,379	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,04	1,414	1	5
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	İlkokul	7	3,57	1,512	1	5
	Ortaokul	5	4,40	,548	4	5
	Lise	21	3,43	1,599	1	5
	Ön lisans	2	5,00	0,000	5	5
	Lisans	12	3,33	1,371	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,64	1,425	1	5
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	İlkokul	7	3,57	1,902	1	5
	Ortaokul	5	4,40	,548	4	5
	Lise	21	3,38	1,499	1	5
	Ön lisans	2	5,00	0,000	5	5
	Lisans	12	2,83	1,403	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,50	1,488	1	5
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	İlkokul	7	3,43	1,813	1	5
	Ortaokul	5	4,20	1,304	2	5
	Lise	21	3,29	1,586	1	5
	Ön lisans	2	3,00	2,828	1	5
	Lisans	12	3,33	1,371	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,46	1,528	1	5
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	İlkokul	7	3,29	1,799	1	5
	Ortaokul	5	3,80	,837	3	5
	Lise	21	3,14	1,424	1	5

	Ön lisans	2	4,00	1,414	3	5
	Lisans	12	3,00	1,206	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,30	1,359	1	5
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için dolayı yararlanmadım	İlkokul	7	3,43	1,813	1	5
	Ortaokul	5	3,40	1,817	1	5
	Lise	21	3,14	1,558	1	5
	Ön lisans	2	3,50	,707	3	4
	Lisans	12	2,17	1,115	1	4
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,06	1,531	1	5
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	İlkokul	7	4,00	1,528	1	5
	Ortaokul	5	4,00	1,225	2	5
	Lise	21	3,38	1,499	1	5
	Ön lisans	2	5,00	0,000	5	5
	Lisans	12	3,08	1,165	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,58	1,386	1	5
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	İlkokul	7	4,29	,951	3	5
	Ortaokul	5	4,00	1,225	2	5
	Lise	21	3,24	1,640	1	5
	Ön lisans	2	5,00	0,000	5	5
	Lisans	12	2,67	1,371	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,46	1,501	1	5
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	İlkokul	7	2,86	1,864	1	5
	Ortaokul	5	3,40	1,817	1	5
	Lise	21	3,38	1,499	1	5
	Ön lisans	2	3,00	0,000	3	3
	Lisans	12	3,00	1,206	1	5
	Yüksek Lisans	1	5,00		5	5
	Doktora	1	5,00		5	5
	Diğer(lütfen belirtiniz)	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,26	1,454	1	5

H5e Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Gruplar arası	27,537	7	3,934	2,347	,041
	Grup içi	70,383	42	1,676		
	Toplam	97,920	49			
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	12,796	7	1,828	,885	,526
	Grup içi	86,724	42	2,065		
	Toplam	99,520	49			
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	18,967	7	2,710	1,271	,288
	Grup içi	89,533	42	2,132		
	Toplam	108,500	49			
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	8,953	7	1,279	,509	,822
	Grup içi	105,467	42	2,511		
	Toplam	114,420	49			
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Gruplar arası	9,700	7	1,386	,720	,655
	Grup içi	80,800	42	1,924		
	Toplam	90,500	49			
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	19,168	7	2,738	1,202	,323
	Grup içi	95,652	42	2,277		
	Toplam	114,820	49			
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	Gruplar arası	14,311	7	2,044	1,075	,396
	Grup içi	79,869	42	1,902		
	Toplam	94,180	49			
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	24,515	7	3,502	1,712	,132
	Grup içi	85,905	42	2,045		
	Toplam	110,420	49			
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Gruplar arası	8,610	7	1,230	,544	,796
	Grup içi	95,010	42	2,262		
	Toplam	103,620	49			

H5f Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) İstatistikler Tablosu

		N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Mikro	37	3,19	1,411	1	5
	Küçük	9	2,67	1,581	1	5
	Orta	3	2,33	1,155	1	3
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,04	1,414	1	5
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Mikro	37	3,70	1,450	1	5
	Küçük	9	3,44	1,590	1	5
	Orta	3	3,67	1,155	3	5
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,64	1,425	1	5
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Mikro	37	3,51	1,539	1	5
	Küçük	9	3,44	1,590	1	5
	Orta	3	3,67	1,155	3	5
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,50	1,488	1	5
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Mikro	37	3,62	1,534	1	5
	Küçük	9	2,78	1,641	1	5
	Orta	3	3,67	1,155	3	5
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,46	1,528	1	5
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Mikro	37	3,38	1,421	1	5
	Küçük	9	3,11	1,453	1	5
	Orta	3	3,00	0,000	3	3
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,30	1,359	1	5
Proje yazma becerisine sahip olmadığımın dolayı yararlanmadım	Mikro	37	3,22	1,566	1	5
	Küçük	9	2,44	1,667	1	5
	Orta	3	3,00	0,000	3	3
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,06	1,531	1	5
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	Mikro	37	3,68	1,375	1	5
	Küçük	9	3,22	1,641	1	5
	Orta	3	3,67	1,155	3	5
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,58	1,386	1	5
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Mikro	37	3,62	1,497	1	5
	Küçük	9	2,78	1,641	1	5
	Orta	3	3,67	1,155	3	5
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,46	1,501	1	5
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Mikro	37	3,35	1,531	1	5
	Küçük	9	3,00	1,500	1	5
	Orta	3	3,00	0,000	3	3
	KOBİ değil	1	3,00		3	3
	Toplam	50	3,26	1,454	1	5

H5f Hipotezine İlişkin (Her Bir Soru İçin) ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

		Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F	P değeri
Verilen destek miktarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım	Gruplar arası	3,578	3	1,193	,581	,630
	Grup içi	94,342	46	2,051		
	Toplam	97,920	49			
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	,901	3	,300	,140	,935
	Grup içi	98,619	46	2,144		
	Toplam	99,520	49			
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	,368	3	,123	,052	,984
	Grup içi	108,132	46	2,351		
	Toplam	108,500	49			
Destekleri alabileceğime inanmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	5,495	3	1,832	,774	,515
	Grup içi	108,925	46	2,368		
	Toplam	114,420	49			
Projenin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım	Gruplar arası	,908	3	,303	,155	,926
	Grup içi	89,592	46	1,948		
	Toplam	90,500	49			
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım	Gruplar arası	4,328	3	1,443	,601	,618
	Grup içi	110,492	46	2,402		
	Toplam	114,820	49			
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması	Gruplar arası	1,850	3	,617	,307	,820
	Grup içi	92,330	46	2,007		
	Toplam	94,180	49			
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım	Gruplar arası	5,495	3	1,832	,803	,499
	Grup içi	104,925	46	2,281		
	Toplam	110,420	49			
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım	Gruplar arası	1,188	3	,396	,178	,911
	Grup içi	102,432	46	2,227		
	Toplam	103,620	49			

EK 2 – ANKET

KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Şanlıurfa ve Gaziantep İllerindeki Uygulamaları Tez Çalışması Anket Formu

Sayın Yönetici / Yetkili,

Bu araştırma ile, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda ve Doç. Dr. Murat Demir'in danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında, KOBİ'lere sağlanan destekler ölçeğinde Şanlıurfa ve Gaziantep illerindeki KOBİ'lerden elde edilen verilerin istatistiksel olarak ortaya konulması ve bu doğrultuda karşılaştırma yapılması amaçlanmaktadır.

Araştırma formu ile elde edilen bilgiler tamamen gizli tutulacak ve başka amaçla kullanılmayacaktır. Anketi doldurmayı kabul ettiğiniz ve zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Saygılarımla,

C. Arda
TAŞKIRAN

İletişim Bilgileri

Tel:

e-posta:

1) İşletmenizin faaliyet gösterdiği il neresidir?

( ) Gaziantep

( ) Şanlıurfa

2) 2013 yılı toplam çalışan sayınız kaçtır?

( ) 1-9 ( ) 10-49 ( ) 50-249 ( ) 250 ve üzeri

3) 2013 yılı net satış hâsılatınız kaç Türk Lirasıdır?

( ) 0-1 milyon TL ( ) 1-8 milyon TL ( ) 8-40 milyon TL ( ) 40 milyon TL üzeri

4) 2013 yılı mali bilançonuz kaç Türk Lirasıdır? (Bilanço aktif/pasif toplamı)

( ) 0-1 milyon TL ( ) 1-8 milyon TL ( ) 8-40 milyon TL ( ) 40 milyon TL üzeri

5) İşletmenizin faaliyette bulunduğu sektör nedir? (NACE Rev 2 Sektörler)

- Madencilik ve taş ocakçılığı
 İmalat
 Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı
 Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri
 İnşaat
 Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı
 Ulaştırma ve depolama
 Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri
 Bilgi ve iletişim
 Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler
 İdari ve destek hizmetleri faaliyetleri
 Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor
 Diğer (lütfen belirtiniz)

6) İşletmenizin hukuki yapısı nedir?

- Anonim Şirket Adi Ortaklık Limited Şirket Kolektif Şirket
 Komandit Şirketi Şahıs Diğer (lütfen belirtiniz)

7) İşletmenizin bulunduğu yer neresidir?

- Serbest Bölge Teknopark Teknoloji Geliştirme Bölgesi Küçük Sanayi Bölgesi Organize Sanayi Bölgesi Diğer (lütfen belirtiniz)

8) İşletmeniz kaç yıldan beri faaliyet göstermektedir?

- 1-5 yıl 6-10 yıl 11-15 yıl 16-20 yıl 21 yıl ve üzeri

9) İşletmeniz kimin tarafından yönetiliyor?

- İşletme Sahibi/Ortağı Profesyonel Yönetici Diğer(lütfen belirtiniz)

10) İşletmeyi yöneten kişinin eğitim düzeyi nedir?

- İlkokul Ortaokul Lise Ön lisans Lisans Yüksek Lisans
 Doktora Diğer(lütfen belirtiniz)

11) Aşağıdaki destek programları hakkındaki bilgi düzeyinizi lütfen belirtiniz.

1) Hiç bilgimiz yok 2) Kısmen bilgimiz var 3) Çok bilgimiz var			
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Ar-Ge Merkezleri)	1	2	3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	1	2	3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (SAN-TEZ)	1	2	3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	1	2	3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	1	2	3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	1	2	3
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (5746 Sayılı Kanun)	1	2	3
Ekonomi Bakanlığı Destekleri (Destekler Hakkında Tebliğler)	1	2	3
Ekonomi Bakanlığı Destekleri (Yatırım Teşvik Sistemi)	1	2	3
Kalkınma Ajanslarının Destekleri (Mali ve Teknik Destekler)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programları)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (Genel Destek Programı)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (Girişimcilik Destek Programı)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (KOBİ Proje Destek Programı)	1	2	3
KOSGEB Destekleri (Tematik Proje Destek Programı)	1	2	3
SGK Destekleri (Ar-Ge Teşviki)	1	2	3
SGK Destekleri (Engelli İstihdamının Teşviki)	1	2	3
SGK Destekleri (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	1	2	3
SGK Destekleri (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	1	2	3
SGK Destekleri (Kültür Yatırımları Teşviki)	1	2	3
SGK Destekleri (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	1	2	3
SGK Destekleri (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Teşvik)	1	2	3
SGK Destekleri (5 Puanlık Prim İndirimi)	1	2	3
TKDK Destekleri (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar)	1	2	3
TKDK Destekleri (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar)	1	2	3
TKDK Destekleri (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi)	1	2	3
TÜBİTAK Destekleri (TEYDEB Destekleri)	1	2	3
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları (Kurs Programları, Girişimcilik Eğitimi Programları, İşbaşı Eğitim Programları,	1	2	3

Toplum Yararına Çalışma Programları)			
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları (İşsizlik Sigortası, Ücret Garanti Fonu, Kısa Çalışma Ödeneği, İş Kaybı Tazminatı)	1	2	3
TTGV Destekleri (Ar-Ge Proje Destekleri)	1	2	3
TTGV Destekleri (Çevre Proje Destekleri)	1	2	3
TTGV Destekleri (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	1	2	3

12) Destek programları hakkındaki bilgiye nereden ulaşıyorsunuz?

- ( ) Devlet kurumları ( ) Destek alan diğer KOBİ'ler ( ) Danışmanlık firmaları
( ) Kitapçık-broşür ( ) Web sitesi ( ) E-mail ( ) Diğer(lütfen belirtiniz)

13) Aşağıdaki destek programlarından hangilerini kullandığınızı lütfen belirtiniz.

1) Kullandık 2) Kullanmadık		
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Ar-Ge Merkezleri)	1	2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri)	1	2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (SAN-TEZ)	1	2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri)	1	2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Teknogirişim Sermayesi Desteği)	1	2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı)	1	2
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri (5746 Sayılı Kanun)	1	2
Ekonomi Bakanlığı Destekleri (Destekler Hakkında Tebliğler)	1	2
Ekonomi Bakanlığı Destekleri (Yatırım Teşvik Sistemi)	1	2
Kalkınma Ajanslarının Destekleri (Mali ve Teknik Destekler)	1	2
KOSGEB Destekleri (Ar-Ge İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı)	1	2
KOSGEB Destekleri (Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programları)	1	2
KOSGEB Destekleri (Genel Destek Programı)	1	2
KOSGEB Destekleri (Girişimcilik Destek Programı)	1	2
KOSGEB Destekleri (İşbirliği Güçbirliği Destek Programı)	1	2
KOSGEB Destekleri (KOBİ Proje Destek Programı)	1	2
KOSGEB Destekleri (Tematik Proje Destek Programı)	1	2
SGK Destekleri (Ar-Ge Teşviki)	1	2
SGK Destekleri (Engelli İstihdamının Teşviki)	1	2
SGK Destekleri (İşsizlik Ödeneği Alanlara Teşvik)	1	2
SGK Destekleri (Kadın ve Genç İstihdam Desteği)	1	2
SGK Destekleri (Kültür Yatırımları Teşviki)	1	2
SGK Destekleri (Mesleki Eğitim Alanlara Teşvik)	1	2
SGK Destekleri (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki	1	2

Teşvik)		
SGK Destekleri (5 Puanlık Prim İndirimi)	1	2
TKDK Destekleri (Tarımsal İşletmelerin Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar)	1	2
TKDK Destekleri (Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar)	1	2
TKDK Destekleri (Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi)	1	2
TÜBİTAK Destekleri (TEYDEB Destekleri))	1	2
İŞKUR Aktif İstihdam Politikaları (Kurs Programları, Girişimcilik Eğitimi Programları, İşbaşı Eğitim Programları, Toplum Yararına Çalışma Programları)	1	2
İŞKUR Pasif İstihdam Politikaları (İşsizlik Sigortası, Ücret Garanti Fonu, Kısa Çalışma Ödeneği, İş Kaybı Tazminatı)	1	2
TTGV Destekleri (Ar-Ge Proje Destekleri)	1	2
TTGV Destekleri (Çevre Proje Destekleri)	1	2
TTGV Destekleri (Stratejik Odak Konuları Projeleri)	1	2

14) Yararlandığınız destek programları kapsamında işletmenize sağladığınızı düşündüğünüz katkıları lütfen belirtiniz.

(13. soruda belirtilen destek programlarından herhangi birini kullandıysanız bu soruyu cevaplayınız)

	1) Kesinlikle katılmıyorum	2) Katılmıyorum	3) Kısmen katılıyorum	4) Katılıyorum	5) Kesinlikle katılıyorum
Finansman sıkıntımızı çözmemize katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Firmalar ve kurumlarla olan işbirliğimizin artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Ürün kalitemizin belirgin derecede artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Ürün portföyümüzün genişlemesine katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Üretim miktarımızın artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Üretim maliyetlerinin azalmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Teknoloji kullanımının artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Yeni pazarlar ve müşteriler bulmamıza katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Rekabet gücümüzün artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Satışlarımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
İhracatımızın bir önceki yıla göre artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Yönetim ve koordinasyonun iyileşmesine katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Personel istihdamının artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5
Tanınırlığımızın artmasına katkı sağlamıştır.	1	2	3	4	5

15) Yukarıda bahsedilen destek programlarından yararlanmadığınız var ise, ilgili programdan yararlanmama nedenlerinize ilişkin aşağıdaki ifadele ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

1) Kesinlikle katılmıyorum 2) Katılmıyorum 3) Fikrim yok 4) Katılıyorum 5) Kesinlikle katılıyorum					
Verilen destek tutarlarının düşük olması sebebiyle yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Bürokrasinin fazla olmasından dolayı yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Bilgi ve farkındalık düzeyinin yetersiz olmasından dolayı yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Destekleri alabileceğine inanmadığım için yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Projelerin objektif olarak değerlendirilmediğini düşündüğüm için yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Proje yazma becerisine sahip olmadığım için yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Destek veren kurum personellerinin yeterli bilgi paylaşmaması/yardımcı olmaması nedeniyle yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Danışmanlık firmalarının iyi hizmet vermemesinden dolayı yararlanmadım.	1	2	3	4	5
Nitelikli eleman yetersizliği nedeniyle yararlanmadım.	1	2	3	4	5

16) İşletmelere sağlanan desteklerle birlikte aşağıda belirtilen ifadelerden hangilerine katıldığınızı lütfen belirtiniz.

1) Kesinlikle katılmıyorum 2) Katılmıyorum 3) Fikrim yok 4) Katılıyorum 5) Kesinlikle katılıyorum					
Verilen desteklerle, devlet destek programlarının yapılma amaçlarına ulaştığına inanıyorum.	1	2	3	4	5
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanıyorum.	1	2	3	4	5
Desteklerden faydalanan işletmelerin performansının arttığına inanmıyorum ancak ileride artacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
Desteklerin ulusal ekonomiye yarar sağladığına inanıyorum.	1	2	3	4	5
Devletin yapmış olduğu harcamalardan daha fazlasını bu destekler nedeniyle sağlanan vergi geliri artışı aracılığıyla elde ettiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
Devletin verilen destekleri kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalıştığına inanıyorum	1	2	3	4	5

EKLEMEN İSTEDİKLERİNİZ:

.....
.....

KATKILARINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

EK 3 – ANKET İZİN YAZISI

T.C.
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI
Strateji Geliştirme ve Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı

Sayı: 62698469-042/5306
Konu: Anket Çalışması Hakkında

29.05.2014

BAŞKANLIK MAKAMINA

KOSGEB personeli KOBİ Uzman Yardımcısı C.Arda TAŞKIRAN'ın 13.05.2014 tarihli dilekçesine istinaden yazılan Hizmet Merkezleri Koordinasyon Dairesi Başkanlığı'nın 15.05.2014 tarihli ve 10556358-622/5073 sayılı yazısında, talep sahibine ait yüksek lisans tezinin saha çalışması kapsamında KOBİ'lere sağlanan desteklerin incelenmesi için hazırlanan anketin KOSGEB veri tabanında kayıtlı olan Şanlıurfa ve Gaziantep illerindeki KOBİ'lere gönderilmesi hususunda yardım talebinde bulunulduğu belirtilmektedir.

Bu kapsamda, Şanlıurfa ve Gaziantep illerindeki KOBİ'lere talep sahibi tarafından web tabanlı olarak hazırlanacak anketin gönderilmesi ile ilgili işlemlerin yapılması hususunu tensiplerinize arz ederim.

İmran GEZİNTİ
Daire Başkanı

EK: Anket Formu (6 sayfa)

Uygun Görüşle Arz
(Tarih)

Ahmet KARAKOÇ
Başkan Yardımcısı

OLUR
(Tarih)

Mustafa KAPLAN
Başkan

Adres: Abdullhak Hamit Caddesi No:66 Tel: 0312 395 28 00 Ayrıntılı bilgi için irtibat: F.ÇAKIR(KOBİ Uzmanı)
P.K.:06260 Altınpavlar Faks: 0312 368 07 15 E-Posta: farhat.cakir@kosgeb.gov.tr
Mamak/ANKARA Çağrı Merkezi: 444 1 567 Elektronik aj: www.kosgeb.gov.tr
5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir. Evrak tıyidi <http://tebelge.kosgeb.gov.tr> adresinden
17ca55ac-b742-46dc-b6ff-369b94215e92 kodu ile veya aşağıdaki karekod okunularak yapılabilir.

Sayfa 1 / 1